

GEÇMİŐTEN BUGÜNE
BİTLİS GÜZİDELERİ

M. Kemal GÜNDOĞDU

ANKARA - 2015

Mehmet Kemal Gündoğdu

Bilgin yetiştiren bir aileden Bitlis'te 1930 yılında dđnyaya gelmiş olan Mehmet Kemal Gündoğdu, ilk ve ortaokul eğitimini Bitlis'te tamamladı. Türkçe öğretmenliğinden emekli babası merhum Abdđlkerim Gündoğdu'dan Arapça, Osmanlıca ve mantık dersleri aldıktan sonra lise eğitimini Diyarbakır Ziya Gokalp Lisesi'nde tamamladı. Lise son sınıftayken, Ulus Gazetesi'nin lise öğrencileri arasında açmış olduğu "Memleket Çapındaki Kazançlarımız Bakımından Cumhuriyet Devrinin Bugüne Kadar En Hayırlı Olayı Nedir?" başlıklı yarışmasına "Çok Partili Hayat" isimli yazısıyla katılmış ve bu yazı 2 Mart 1953'te yımlanmıştır.

Lise son sınıftayken "İstanbul'un Fethinin 500. Yılı Kutlama Faaliyetleri" kapsamında tarih öğretmeni Fahrettin Kırzıoğlu yönetimindeki çalışmalarda, Kđltür ve Edebiyat Kolu Başkanı sıfatıyla, "Fatih Devrinde Adalet" adlı 3 perdelik bir piyes hazırlamıştır. Piyes, hocası Kırzıoğlu tarafından incelendikten sonra sahneye konulmuştur.

Lise sonrası Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakđltesi'nden mezun olan Gündoğdu, Diyarbakır İmam Hatip Lisesi'ne atandı. Askerlik görevinden sonra 1963'te yine aynı okuldaki görevine dönen Gündoğdu, aynı yıl içinde Diyarbakır Bitlisliler Derneği Başkanlığı ile Milliyetçi Öğretmenler Diyarbakır Federasyonu Başkanlığını sürdürdü. 1967-1968 öğretim yılında Bitlis İmam Hatip Lisesi kurucu müdürlüğüne atanmasının ardından 1969 yılında Diyarbakır İmam Hatip Lisesi Müdürlüğü'ne atandı. On yıl süreyle bu görevi sürdürerek, isteği üzerine 1978 yılında Ankara Merkez İmam Hatip Lisesine nakledilerek, Arapça ve İlm-i Kelam desleri verdi. Bir ara okul ardadşlarıyla birlikte Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Komisyon Üyeliği'nde çalışırken, kendisinden istenen İlm-i Kelam ders müfrededatını sunan Gündoğdu, 1993 yılında isteğiyle emekliye ayrıldı.

M. Kemal Gündoğdu, Bitlis ve Diyarbakır'da yayınlanan yerel gazetelerdeki yazılarının dışında son yıllarda Betav Dergisi, Dil ve Edebiyat Dergisi ve Ahlat Gazetesi'nde de yazılar yazdı. Yayınlanmış dört adet kitabı vardır. *şems-i Bitlisi – Biyografi*, *Müştak Baba – Divan*, *İslam'da İnsani İlişkiler ve Ahlaki Hayat*, *İslam ve Bilim*.

Bu eserler dışında yayıma hazır dört çalışması daha vardır.

Ön Söz

Dünya hayatı ve insan geçicidir. Bu geçici hayat içinde insan çeşitli görevlerle iç içedir. Bu görevler, kişinin, kendisinden ziyade devleti, milleti ve geleceğiyle alakalı bilimsel ve kültürel alanlarda sergilenecek etkinliklerden oluşur. Yerine getirilen bu görev, kişiyi bir yandan ölümünden sonra dahi yaşatan, tanıtan ve unutulmaz kılan ulvi bir görevdir. Bu görevin temelinde milletin tarih ve kültürü önem arz eder. Bu konuda L. N. Gumilyuf şöyle der: “Kendi tarih ve kimliğini bilmeyen, bunun şuurunda olmayan hiçbir kültürün anlamı yoktur.” Yahya Kemal Beyatlı (1884-1960) “Kökü mazide olan atiyim” diyerek, gençlerin mazisini yani dününü tarihini bilmesinin gereğini özellikle vurgulayarak bir uyarıda bulunmaktadır. Çünkü bugünler dünlerin, yarınlar bugünlerin üzerine tarih bilinciyle kurulur. Bu doğrultuda derim ki: Mazisini bilmeyenin atisi de olmaz.

Hiç şüphesiz devletler geleceğin teminatı olan gençlerini tarih ve kültüründen koparmadan her türlü bilimlerle mücehhez kılıp, tam anlamıyla ilim-irfan alanında eğitim ve öğretimden geçirmekle yükümlüdürler. Bu noktada temayüz eden gençlik, sadece kendi ülkesi için değil, tüm insanlık âlemine hizmette kusur etmeksizin çalışır ve unutulmaz olur.

Başta bilimsel araştırmalar olmak üzere toplumların yarar sağlayacağı sanat ve benzeri alanlarda oluşturacakları hayırlı ve faydalı çalışmalar, kişileri unutulmaz kılar. Bu konuda Müştak Baba şöyle der:

“Adam odur ki koya hayatında hayırlı bir eser,
Eseri olmayanın gör ki yerinde yel eser.”

Bu meyanda ülkemiz yüzyıllardan beri kendi kültür ve medeniyeti alanında unutulmaz şahsiyetler yetiştirerek topluma ve insanlığa hizmetle tarihe damgasını vurmuş nice bilgin ve düşünür yetiştirerek, halkları aydınlatmışlardır. Bitlis Kâzımpaşa İlkokulu dördüncü sınıfında iken hocamız Rıfat Bey’in, Bitlis’te temayüz etmiş kişiler hakkında verdiği ödevi ailelerimizin yardımlarıyla yaparken, İdris-i Bitlisî gibi kişileri tanımak beni çok etkilemişti. Beri taraftan Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesi’nde öğrenci iken, Diyarbakırlı avukat Şevket Beysanoğlu’nun öz kentinde çeşitli yönleriyle iz bırakanlar üzerinde yaptığı çalışmaları dikkatimi çekmişti. Bu noktada Bitlisimizde de iz bırakıp tarihe damgasını vuran nice bilgin ve düşünür üzerinde çalışma fikrini hep taşıdım. Çalışmamı bu fikirler çerçevesinde hazırladım.

Bu konuda Prof. Dr. Sayın Hamza Zülfikar beyefendiyle telefonla yaptığımız görüşmede, maddi bir beklentim olmadan doğup büyüdüğüm kentime bir veda borcum olarak vereceğim hizmetimi arz ettim.

Bu noktada Bitlisli hemşehrilerimizin Bitlisimize verdikleri hizmetler meyanında ben de, karınca kararınca kentimizde çeşitli alanlarda iz bırakanların dışında, Ankara ve İstanbul kütüphanelerinde yaptığım araştırmalarla unutulmak kaderine terk edilen nice bilgin ve düşünürlerimize ulaştım. Çalışmalarımı düzenlediğim bir plan içinde sürdürerek, ülkemiz genelinde birçok eser vererek iz bırakanları tespit etmeme rağmen özgeçmişlerine ulaşamadıklarım oldu. Benden sonra bu çalışmaları sürdürececek birilerinin konuyu ele alarak, güzidelerimizin öz geçmişlerine ulaşarak bu boşluğu dolduracakları kanaatindeyim. Bu meyanda Bitlisli genç nesil dünüyle tanışıp iletişim kurarak ve kendilerinden sonrakilere önderlik yaparak, zaman içinde iz bırakanları tanıtmakla ulvi bir görevin mutluluğunu yaşarlar. Bitlis'te iz bırakanlar mutlaka burada dile getirilen şahsiyetlerle sınırlı değil. Nice aile reisleri ve aileler var ki onlar Bitlis'in sulh ve sükûnunda başroldeydiler.

Bu çalışmalarım yüzde yüz tamdır diyemem. Çünkü her yeni oluşum tam ve ideal olamaz. Fakat zamanın her şeyi olgunlaştırarak ideal noktaya vardığı bir gerçektir. Ansiklopedi ve çeşitli eserlerden edinilen bilgiler, kaynak gösterilerek alınmıştır. Ancak Bitlisli akademisyenler ve bazı zatların ricamız üzerine bizlere ulaştırdıkları özgeçmişleri kendi kalemlerinin mahsulüdür. Bu sebeple kendilerine teşekkür eder, başarılarının devamını dilerim. Öte yandan, şair, yazar veya ün sahibi Bitlislilerden unuttuğum isimler olmuş olabilir. Bu hemşehrilerimizi tespit ettiğimde, kitabın ikinci baskısında kendilerine yer verilecektir. Böylesi bir durum hasıl olmuşsa değerli hemşehrilerimizden ve okuyucularımızdan peşinen özür dilemeyi borç bilirim.

Hemşehrim ve aynı zamanda akrabam olan Prof. Dr. Hamza Zülfikar çalışmamı baştan sona kadar okuyarak bazı katkıda bulunmuştur. Kendisine çok teşekkür ederim. Ayrıca bu çalışmanın oluşumunda katkı sağlayan oğlum Cüneyt Gündoğdu'yu da kutlar; istikbal vadeden Bitlisli gençlerle hâlen çalışmalarını sürdüren zatların başarılarının devamını Cenab-ı Bâri'den içtenlikle niyaz ederim.

Mehmet Kemal GÜNDOĞDU

2015

Bahçelievler- Ankara

GİRİŞ

TARİHTE BİTLİS

Geçmiş İ.Ö. 2000’li yıllara dayanan ve adının verildiği akarsuyun açtığı derin bir vadide yeşillikler içinde kurulan Bitlis, Doğu Anadolu’nun dağlık bölgelerinden bir kısımdır.

Aslında Bitlis’in ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu bilinmemektedir. Ancak milattan önceki dönemde Hitit, Hurri ve Medler’e kadar uzanan tarihi çizgide var olduğu ifade edilen Bitlis, efsaneye göre, Makedonyalı İskender’in (İ.Ö. 356-323) doğuya doğru vaki istilasını sonucu, geçtiği yol güzergâhındaki derin vadiyi beğenip sevmesi üzerine kumandanlarından Leys’e verilen bir talimatla inşa edilen kale ve kale içinde oluşan gelişmeyle ortaya çıkmıştır. Fakat bu nüveyi daha önce oluşturanların kimler olduğu bilinmemektedir. Aslında karanlıkta kalan bu husus, tarihçiler tarafından araştırılıp ortaya konulmalıdır. Hele Bitlis Eren Üniversitesi’nin tam tekmil faaliyete geçmesiyle konunun aydınlığa çıkarılması arzu ve beklentimizdir. Çünkü günümüze değin Bitlis’in tarihî durumu net bir şekilde ortaya konulmuş değildir.

İskender döneminden sonra Selekiler yönetimine giren Bitlis, zaman içinde Roma İmparatorluğu’yla Sasaniler’in (226-642) yönetimine girer. Ancak Roma İmparatorluğu’nun 395 yılında ikiye ayrılmasıyla Bitlis, Doğu Roma’nın (395- 1453) sınırları içinde kalır.

610 yılında Arap Yarımadası’nda zuhur eden İslam dini kuzeye doğru gelişme gösterince Bitlis, Hz. Ömer (r.a)-(634-644) devrinde el-Cezire fatihi İyaz bin Ganem tarafından 641 yılında İslam devletinin bir parçası haline getirildiyse de, Doğu Roma ile İslam devleti arasında birkaç kez el değiştirmiştir.

Onuncu yüzyılda Bitlis, Mervaniler ile Bizans arasında bir sınır şehri olarak yaşamını sürdürmüştür. Ancak on birinci yüzyılda batıya doğru vaki olan Türkmen akınları sonucu 1047 yılında Bitlis, Selçuklu hâkimiyetine girdiyse de yine Mervaniler’in yönetiminde kalmıştır. Tarih 1085’i gösterdiğinde Bitlis, Alparslan’ın oğlu Melikşah(1055-1092) döneminde kesin olarak Büyük Selçuklu Devleti’nin yönetimine girmiş ve 26 Ağustos 1071 Malazgirt Savaşı’na katılan Dilmaçoğlu

Mehmet Bey'e ikta edilerek Dilmaçoğulları Beyliği'nin merkezi olmuştur.

1209 yılında Bitlis Eyyubiler'in hâkimiyetine girdi. 1209 yılını takip eden yıllarda Celalettin Harizmşah (1220-1231), Doğu Anadolu'ya ve bu arada Eyyubiler'in şehir ve kalelerine de saldırıya geçti. Bu durum karşısında Eyyubiler'in Anadolu Selçuklu Devleti Sultanı 1. Alaaddin Keykubat'la yaptıkları ittifak sonrası, Celalettin Harizmşah 1230 yılında Erzincan civarında Selçuklu ordusuna yenilince Bitlis, Eyyubiler'den alınarak Anadolu Selçuklu Devleti'ne bağlandı. Fakat kısa bir zaman zarfında Bitlis tekrar Eyyubiler'in yönetimine geçti. Bu meyanda Celalettin Harizmşah'ı takip eden Moğollar, 1231 yılında Bitlis'i işgal ederek büyük tahribat yaptılar.(İslam Ansiklopedisi, 6/226) Bu durum karşısında 1. Alaaddin Keykubat harekete geçerek, Kemalettin Kamyar kumandasındaki Selçuklu ordusunu Bitlis ve çevresine gönderdi. Kumandan Kemalettin Kamyar, kısa bir zaman zarfında sadece Bitlis'i değil, Ahlat, Adilcevaz ve Van'ı da 1232 yılında Anadolu Selçuklu Devleti sınırları içine aldı ve Moğollar'ın tahrip ettikleri Bitlis Kalesi'ni de tamir etti.

14. yüzyılda Bitlis Karakoyunlular'a bağlı Şerefhanlar'ca yönetilirken, 1467 yılında Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın Karakoyunlular Devleti'ne son vermesiyle Şerefhanlar bu kez, Akkoyunlu Devleti'ne bağlı kalarak Bitlis'i yönetmeyi sürdürdüler. Ancak Akkoyunlu Devleti de 1501 yılında Safeviler tarafından ortadan kaldırılınca, Şerefhanlar Safeviler'e bağlı olarak Bitlis'i yönettiler. Sene 1514... Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Seferi ve galibiyet! Doğu ve güneydoğu emirleri, Osmanlı Devletine bağlandıysa da zaman içinde Bitlis Emiri 4. Şeref Han (?- 1533) Kanunî döneminde İran'a bağlandı. Bu bağlılık üzerine Bitlis'in geri alınması için görevlendirilen Tekelü Ulama Han, Bitlis üzerine yürüyerek aldığı sonuç üzerine şehir 1534 yılında Osmanlı hâkimiyeti altına kesin olarak girince ilk etapta Bitlis, Erzurum eyaletinin Muş sancağına bağlı bir kaza merkezi haline geldi. Kaynak, Bitlis'e ait 17. yüzyıl ila 19. yüzyıl arasındaki tarihî bilginin az olduğunu ifade eder.

19. yüzyıl(1814) Bitlis'in kaderinde bir değişikliğe neden olur. Şöyle ki, Osmanlı Devleti batıda ortaya çıkan Sırp isyanını bastırmakla meşgul iken fırsatı ganimet bilen İran Şahı Feth Ali Şah, oğlu Abbas Mirza'yı Doğu Anadolu'yu işgal etmek üzere görevlendirir. Oluşan işgallerden Bitlis de Ekim 1821'de nasibini alır. Ancak işgal kuvvetleri kış nedeniyle şehri terk ederek İran'a dönerler. 1822 yazında İran tekrar harekete geçtiyse de, vaki olan kolera salgını nedeniyle işgal akamete uğrar. Fakat 28 Temmuz 1823 tarihinde tarafların Erzurum'da bir araya gelerek vardıkları anlaşma sonucu çizilen eski sınırlar

geçerliliğini korur. Böylece Doğu Anadolu işgallerden tamamen arındırılmış olur. (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Aansiklopedisi, 6/227.)

19. yüzyılın en önemli olayı 1914-1918 yılları arasında dünyanın çeşitli yerlerinde kendisini gösteren Birinci Dünya Savaşı'dır. Bu savaştan etkilenen Osmanlı da ister istemez kendisini bu savaş içinde buldu. Bu noktada İngiltere, Fransa ve Rusya'nın oluşturmuş olduğu üçlü itilaf devletlerinden Rusya, öteden beri sıcak denizlere inme siyasetinin bir tezahürü olsa gerek, Doğu Anadolu'yu istila edince Bitlis de 1 Mart 1915 tarihinde işgal edildi. Bitlis halkı, şehri terk ederek Diyarbakır'a göç etmek zorunda kaldı. Ancak 8 Ağustos 1916'da askeri birliklerce işgal kuvvetlerinin Bitlis'ten atılmasından sonra halkın bir kısmı yıkılmış, yakılmış Bitlis'e döner. Savaş öncesi gerek eğitim-öğretim gerek ekonomik güç ve gerekse düzen ve intizamda zirve yapmış olan Bitlis'te söz konusu tablo yok olduğu için halk büyük sıkıntılarla karşılaşır. Dönerler döner ama eski huzur, rahatlık ve canlılığı kaybetmenin ızdırabı içinde, yıkılan yakılan evlerini onararak zorluklar altında yaşamlarını sürdürmek zorunda kalırlar. Fakat buna rağmen azim ve iradelerini, güç ve ruhlarını kaybetmeden, her türlü zorluklara katlanarak mücadelelerini vermekte hiçbir beis görmezler. Bu yıkımın izlerini günümüzde bile görmek mümkündür.

Bitlis'in tarihi çerçevesini çizen H.1310 M.1893 tarihli *Salname-i Vilayet-i Bitlis*'ten (Bitlis İl Yıllığı) sadece kısa bir özet sunmakla yetineceğim:

“Mülki taksimat yönünden Bitlis ikinci sınıf vilayet olup, Muş, Genç ve Siirt Sancakları (vilayet ile ilçe arasındaki idari bölüm) tüm bucak ve köyleriyle Bitlis'e bağlıydı. Bitlis dere ve tepeleri berrak suları çağlayanları her taraftan akar, her köşesi ayrı bir sefalı gezinti ve eğlence yeridir. Bunun gibi bir nice güzellikleri insanları ferahlatır. Hava ve suyu itibariyle gerçekten hayat vermekle beraber Bitlis tam ve mükemmel emniyet ve asayiş yönünden önem arz eder. (s: 137-138)

Tarihî eserler yönünden Bitlis, birçok yerle boy ölçüşür durumdadır. Yol boyu hayır sahiplerince yaptırılmış olan hanlar, hamamlar rahmetle anılmalarına vesiledir. Bitlis'e bağlı Kermate denen yerde han, hamam, kale ve çarşı enkazının bulunması geçmişte Kermate'nin mamur bir kasaba olduğunun nişanıdır. Güzeldere'nin Kot (Kotum) köyü civarında bir harabe eserin mevcudiyeti, öncelerinden bir maden ocağı olduğu kanaatini vermektedir. Rahva denen yerdeki han, (restore edilen El-aman Hanı) içinde dükkân, cami, medrese ve hamamdan oluşur. (s: 142-143)

Vilayet merkezi Bitlis, tabii güzelliğinin bir nişanesi olan nehirler, çağlayanlar ve daha nice akarsular ile bir zib u ziver (güzelliklerle süslü), milyonlarca

meyveli ve meyvesiz ağaçlar ve mesirelerle her köşesi apayrı birer sefaverdir (gönül açıcı). Bunun yanında şehrin valisi Tahsin Paşa'nın gayret ve çalışmalarıyla çeşmeler ve kaldırımlar tesis edilmekle beraber geceleri çarşı-pazarı aydınlatmak üzere diktirdiği direklere asılan fenerlerin sağladığı aydınlık, kötülük düşüncesinde olanların cüretlerini kırarak emniyet sağlanmıştır. Bununla beraber Dersaadet'ten (İstanbul'dan) getirttiği itfaiye dahi ayrı bir emniyettir (s: 158-159). Bitlis'in dört ayrı yerinden akan nehirler üzerindeki 26 köprü, şehrin açık bir simgesidir. (Eğer Bitlis'e bir sıfat vermek gerekirse, "Köprüler Kenti Bitlis" sıfatı verilebilir. Zira köprüler ulaşım ve medeniyetin simgesidir.) Nitekim Türkiye Gazetesi köşe yazarı Rahim Er'in "Yollar köprülere, köprüler medeniyete çıkar" dediği işte budur.

Bitlis, 19. yüzyıldan itibaren yabancı turistler için adeta merkez tutulan bir yer haline gelmişti. Doğu'nun, özellikle Bitlis'in tercih edilmesinin temelinde her ne kadar iyi yönler varsa da, tahrik ve kıskırtmanın, kurulu düzenin bozulmasının yattığını asla unutmamalıyız. Ermeni ayaklanmasının nedenleri sağduyuyla anlaşılmıştır. Maamafih bu tahrik ve kıskırtmaların devam ettiğini hiçbir zaman göz ardı edemeyiz.

Bitlis'e 17. yüzyılda ilk gelen, milletimizin bir parçası olan ve *Seyahatnamesi*'yle ün kazanan Evliya Çelebi'dir (1611-1684). O, *Seyahatnamesi*'nin 4. cildinde Bitlis'ten geniş bir şekilde bahsetmektedir.

19. yüzyıldan itibaren Bitlis'e gelen yabancı turistlerin kronolojik listesi aşağıdadır:

- 1- 1859'da Avusturyalı botanikçi Kotschy, şehrimiz için "muhteşem Bitlis" tabirini kullanır.
- 2- 1869'da Fransız tabiat araştırmacısı Deyrolle, yerel sanayileşme ve benzeri çalışmalar nedeniyle şehirde bir canlılığın olduğuna işaret eder.
- 3- 19. yüzyılın ortalarında Fransız coğrafyacı ve gezgin Hommaire de Hell şehri dolaştıktan sonra, "Tüm güzelliklerin Bitlis'te toplandığını" ifade eder.
- 4- 1888'de Alman gezgin Dr.Müller Simonis ve Hyvernart, Bitlis'te incelemelerde bulunur. Not: Hyvernart'la ilgili İnternet'te açıklama yoktur.
- 5- 1891 yılında Alman oryantalist Nölde, Bitlis'te yaptığı çeşitli araştırmalar meyanında şehir nüfusunun 36.000 olduğunu tahmin etmiştir.

- 6- 1898'de Lynch isimli İngiliz araştırmacı Bitlis ile ilgili tespitlerde bulunur. Yanı sıra Lynch'in, Bitlis'in krokisini çizmiş olduğu belirtilir.

Kaynak: İnternet

- 7- 2006'da yayınlanan "501 Must Visit Destinations" (Gidilmesi Görülmesi Gereken 501 Yer) isimli çalışmada ülkemizle ilgili aşağıda yer alan 14 yerin adı geçmektedir. Bu 14 yerden biri de Bitlis'tir. Bu yerler: Kapalıçarşı (İstanbul), Sultan Ahmet Camii (İstanbul) Ayasofya (İstanbul), Truva (Çanakkale), Ağrı Dağı, Meke Gölü (Karapınar-Konya), Kapadokya/Peri Bacaları (Ürgüp/ Göreme-Nevşehir), Efes Antik Kent (Efes/Selçuk-İzmir), Divriği/Ulu Cami ve Şifaevi (Divriği-Sivas), Sümela Manastırı (Trabzon), Kekova (Kaş-Antalya), Bitlis Kalesi, Ulu Cami, Şerefiye Camii, İhlasiye Medresesi (Ayrıca Bitlis'in yukarılarda ifade ettiğimiz gibi tabii güzellikleri belirtilmektedir.), Pamukkale (Denizli), Nemrut Dağı'dır (Adıyaman).

Bitlis, 18-19. yüzyıllarla 20. yüzyılın ilk yıllarında eğitim öğretim ve ekonomi alanında çevre illerin çok ilerisindedir. Bu konuda 1893 Bitlis İl Yıllığı'na göre; cami ve mescitlerin yanında 4 zaviye (küçük tekke), 5 hangâh, 5 tekke, İhlasiye, Şerefiye, Hacı Bekiye, Gaziye, Hatibiye (Hatuniye), Yusufiye, Nuhiye, Müezzinzade, Reşkiye, Şükriye gibi 24 medrese vardır. Bu medreselerdeki müderrislerin (profesörlerin) yetiştirdikleri öğrenciler, daha sonra birer bilgin olarak çevrelerini aydınlatmışlardır. Medreseler yanında 1 mekteb-i rüşdiye, müslim ve gayrimüslimlerin kurduğu 53 ilk ve sıbyan okulu da vardır (s:141). Ayrıca sivil ve askeri eğitim kurumları faaliyetlerini sürdürürken, 1905 yılında açılan darü'l-muallimin (öğretmen okulu), Bitlis eğitim ve öğrenimine büyük çapta katkıda bulunarak 1908 yılında ilk mezunlarını verir. Çoğunlukla Bitlisli olan irfan ordusundan biri de rahmetli babam Abdülkerim Hoca'dır.

O dönemde genel olarak ticaretle uğraş veren Bitlis halkı, Suriye'nin Halep kentiyle sıkı bir münasebet içinde ticaretini yürüterek ekonomisini yükseltmeyi başarmıştır. İhraç edilen başlıca ürünler ceviz, yağ, kuru üzüm, deri ve peynirdir.

19. yüzyılda Bitlis'in çarşı ve pazarında, eşine ender rastlanır bir düzenleme olduğunu rahmetli babamdan dinlemiştim. Şöyle ki:

Tüccarlar, terziler, berberler, bakkallar, kasaplar, kebabçılar, ayakkabıcılar, kuyumcular, pamukçular vb. iş yerleri bir sıra ve düzen içinde halka hizmet sunmuşlar. Bu konuda 1893 Bitlis İl Yıllığı, 2 tüccar hanı, 1334 dükkân ve mağaza, 26 köprü, kasabalarla birlikte 15 yolcu hanı, 3 hamam, 1 gazino, 1

millet bahçesi, 133 değirmen, 3 yağhane, 6 dabbağhane, 3 gönthane, 2 mezbaha, 50 boyahane, 14 fırın, 15 kahvehane, 4 lokanta olduğunu belirtir (s.141). Bitlis İl Yıllığı'nın sunduğu bu tablo, iş hanlarının mevcudiyetiyle ticari hayatın ayrı bir yönden gelişimini sağlayarak ekonomiye katkı sağladığını göstermektedir. Fakat heyhat!... Bu huzur, bu rahatlık ve ekonomik canlılık, kökü dışarıda olan komitacıların çıkarttıkları kargaşa, Rusların sıcak denizlere inme arzusu Bitlis'in istilasıyla noktalanıyor, gerek eğitim-öğretim, ekonomik güç ve gerekse düzen ve intizam felç oluyor, bunun sonucunda da göç başlıyor, şehir nüfusunu büyük çapta kaybediyordu. Ve nihayet Kurtuluş Savaşı'nın sona ermesiyle ülke istilacıardan arındırılmakla, göç eden Bitlis halkından bir kısmı yıkık, yanık ve sönük şehre geri döner. Döner ama şehirde ne eski huzur, rahatlık ve ne de eski canlılık vardır artık. Şehre dönenler, kaybettiklerinin ızdırıp ve sıkıntısı içinde yakılan yıkılan evlerini, maddi zorluklarla onararak yaşamlarını sürdürmeye koyulurlar.

Bir ülkenin can damarı eğitim-öğretim, ekonomi ve sağlıktır. Bitlis halkı kargaşa, istila ve göç nedeniyle bu önemli unsurlardan yoksun bir şekilde yaşamını sürdürmek zorunda kalmıştır. Fakat buna rağmen azim ve iradesini, güç ve ruhunu kaybetmeden yaşamını sağlayan Bitlisliler, her türlü zahmetlere katlanarak mücadele etmekte hiçbir beis görmeden yoluna devam etmesini becererek bugünlere ulaşmıştır.

Evet bugünler... Özellikle cumhuriyetin ilanından sonra çehresi yavaş yavaş değişen Bitlis, bilhassa 2000'lerden itibaren her türlü imkânlardan gereği gibi nasibini almaktadır. Bir zamanlar Bitlis'te eğitim öğretim şartları yetersiz olduğundan dolayı, lise öğrenimi için çocuklarını Bitlis dışına gönderme imkânına az kimse sahipken, günümüz üniversite mezunlarının çoğalması yanında 100'ü aşkın Bitlisli akademisyenimizin mevcudiyeti göğsümüzü kabartmaktadır. Zira bugün Bitlisimizde mevcut eğitim-öğretim, sağlık, tarım, ulaşım vb. gelişmelerin sağladığı imkânlar huzur ve gurur kaynağıdır. Hele Bitlis Eren Üniversitesi'nin açılması başlı başına imkânlar bütünüdür. 1940'lı yıllarda Bitlis'te sadece 4 ilkokul, 1 ortaokul, 1 kız ve 1 erkek sanat okulu varken, bugün il merkezi, ilçe merkezleri ve köylerde 750'ye yakın okul var. 1950'li yılların ortalarına kadar lisesi olmayan Bitlisimizin sadece şehir merkezinde bugün 2 düz lise ile Bitlis Anadolu Lisesi, Hikmet Kiler Fen Lisesi, Nurullah Eren Anadolu Öğretmen Lisesi, Bitlis Anadolu İmam Hatip Lisesi, Necibe Gencer Kız Meslek Lisesi, Bitlis Ticaret Lisesi, Cemil Özgür Endüstri Meslek Lisesi, Bitlis Sağlık Meslek Lisesi, Özel Selahattin Eyyubi Lisesi, Bitlis Açık Öğretim Lisesi ile Bitlis Eren Üniversitesi'ne bağlı merkez ve ilçelerimizde yerleşik yüksek öğretim birimleri bulunmaktadır.

Eğitim, gençleri her yönüyle düzenli bir yaşama yönelterek, onları ideal insan tipi olarak yetiştirir. Kısaca eğitim, insanları görgü yönünden belli bir amaç için

olgunlaştırır. Eğitim, toplum yaşantımızın temelidir. Eğitimin en önemli yeri aile ve hiç şüphesiz öğretim kurumlarıdır. En iyi ve en güzel alışkanlıklar bu kurumlarda gelişip şekillenir. Çünkü söz konusu kurumlar, öğrenmenin en önemli aracı olup, modern eğitim ve öğrenim usullerinin gerçekleştirildiği yerlerdir.

Öğretim, verilen eğitimin son basamağını aşmış, yaşam boyu edinilecek her türlü bilgi-görgü ve kültürün kapısıdır. Bir başka ifade ile öğretim, belirli amaçlar doğrultusunda gerekli bilgi ve kültürle gençlerin donatılmasıdır. Tüm öğretim kademelerinde öğretilmesi önem arz eden tarihin, yani dünün ayrıntılarıyla öğretilmesi, geçmişle tarihi bağların kesilmemesinin, etik tarih bilincinin canlı tutulmasının bir gereğidir. Zira tarih bilincinden yoksun olanların yapmayacağı tahribat yoktur. Verilen tarih bilinci gençlerin en büyük süsü ve geçmişinin bağıdır. Çünkü bugünler dünler, yarınlar ise bugünler üzerine kurulur.

Şurasını önemle belirtmek isterim ki, eğitim ve öğretim bir millet yaşamında ne kadar önemliyse, aynı ölçüde tarihi kültür mirasının koruma altına alınması da o kadar önemlidir. Çünkü tarihî kültür mirası ve varlıkları da ayrıca tarihi yani dünü-geçmişî gözler önüne sermektedir. Zira kültürel miraslar, milletlerin duyuş ve sezîşlerinin, gerçek karakterlerinin önemli bir yansıması olan ruh olgunluğuna varılmasının mutlak bir ifadesidir. Bu yüzden Bitlis'in tarihî yapıları ilgi bekliyor.

Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. M. Oluş Arık'ın çalışmalarının bir ürünü olan *Bitlis Yapılarında Selçuklu Rönesansı* adlı eseri, Bitlisimizin aydınlık dününü gün ışığına çıkarmıştır. Fakat ne yazık ki, dünümüzü arzu edilir bir şekil ve seviyede günümüze taşıyamadığımız gibi, korumayı hiç düşünmedik. Hemen her gün eskiyen fakat yok olmayan Bitlis'in tarihi kültür mirasları, önemine binaen ilgililerden ve halkımızdan gerekli ihtimamı beklemektedir. Bu meyanda Bitlis ve Ahlat yöresine özgü yontma taş evler koruma altına alınmalı ve geçmişte olduğu gibi bazı tarihi binalarda görülmekte olan biriket ve tuğla ilaveli yapılanmaya müdahale edilip, tarihi dokunun bozulmaması behemehal belediyece sağlanmalıdır. Ayrıca bakımsızlık nedeniyle tahrip olan ve yok olmaya yüz tutan kentsel doku, korunarak yeniden hayatîyet kazanmalı, eski kentsel görünüm canlandırılmalıdır. Aksi takdirde Bitlis, tarihi kentsel dokusunu kaybetmenin acı günleriyle baş başa kalır. Hele çarşı içinden akan dere üstündeki iş yerlerinin yıkılmasıyla ilgili Bitlis Belediyesinin almış olduğu isabetli karar, takdire şayan bir karardır. Bu kararın hayata geçirilmesiyle şehre ferahlık veren derenin ıslahı, 4. Şeref Han tarafından yaptırılan Han Hamamı'nın önünün açılması, şehir girişindeki simge tarihi eserin göze çarpmasının nedeni olacaktır.

Bitlis öteden beri mani, deyim ve atasözleri yönünden oldukça zengindir. 1945 yılında Türkçe hocamız rahmetli Muharrem Doğdu Mercanlıgil'in teşvik ve istemleriyle çok miktarda Bitlis mani, deyim ve atasözleri toplandı. Bu çalışmalar tomar halinde bazı hemşehrilerimizde mevcuttur. Bu zenginliğimizin değerlendirilmesi ve topluma sunulması bir görevin ifası olacaktır.

Bitlis, güzel havası ve suyunda yetişen vitamin yüklü organik bitki ve meyve açısından oldukça zengindir. Kavun, karpuz, üzüm, incir, elma, armut, kayısı, erik (papaz eriği, can eriği), sinçi, salor, kiraz, vişne, beyaz dut, mor dut, ekşi dut, nar, haziran (alıç) gibi meyveler ile salatalık, domates, keşür (havuç), lahana, kabak gibi sebzeler ve ayrıca reyhan (fesleğen), ceviz ve ilkbaharda dağlar ve yaylalarda yetişen ohçun ve jağ gibi ürünler, Bitlis'in toprağından aldığı tat ve kokuyla emsalsiz bir lezzet arz eder. Ve tabi ki emsalsiz Bitlis balı da Bitlis'in en büyük lezzet üretimlerindedir. Bitlis'in hava, su, toprağının meyve ve sebzeler üzerindeki olumlu etkisini ve bu etkinin kendisini bollukla göstermiş olduğunu, bu bolluğun da 13. yüzyılda civar kentlere ihraç edildiğini Yakup Hamevî'nin *Mu'cemü'l-Buldan*'ından öğrenmekteyiz. (*TDV İslam Ansiklopedisi*, Bitlis maddesi, 6/226) Bu meyanda Bitlis İl Tarım Müdürlüğü'nün gözetiminde, modern meyvecilikle bodur ağaçlar yetiştirilerek erken verim sağlanması arzu ve temennimizdir.

BİTLİS G Ü Z İ D E L E R İ (İZ BIRAKANLAR)

AKKOYUNLU SARAYINDA BİTLİSLİ ARİF VE BİLGİNLER

1-Mevlana Hüsamettin Ali Bitlisî (1415-1495)

Bitlisli bilgin ve arif Mevlana Hüsamettin Ali, devrine damgasını vuran ve Akkoyunlu Sarayı'nda münşi, yani saray kâtibi olarak ilim ve irfanıyla tanınmış bir kişiliktir. Babasının adı Abdullah'tır. Bu konuda Ankara Milli Kütüphane Mikrofilm Bölümü'nden aldığım Bitlisli bilginlerle ilgili listede, adı Hüsamettin Ali bin Abdullah Bitlisî (ölüm 900/1495) olarak ifade edilmektedir. 80 yaşında vefat ettiği ifade edildiğine göre, doğum tarihinin 1415 olduğu söylenebilir.

Türkiye Gazetesi yayınlarından İslam Âlimleri Ansiklopedisi, İdris-i Bitlisî hakkında bilgi verirken, babasından şöyle bahseder:

“Osmanlı âlimlerinden ve devlet adamlarından, babası Hüsamettin Ali Bitlisî, Ahmet-i Yesevi Hazretleri'nin yoluna mensup mübarek bir zat veya Dede Ömer Ruşen-i Hazretleri'nin talebelerinden bir şeyh idi.” (14/142)

Devrinin yazar bilgin ve mutasavvıfı Mevlana Hüsamettin Ali Bitlisî, Diyarbakır merkezli Akkoyunlu Sarayı'nda görevini sürdürürken, hükümdar Uzun Hasan (?-1478), devlet merkezini Diyarbakır'dan 1469 yılında Tebriz'e nakledince, Hüsamettin Ali de ailesiyle birlikte Tebriz'e gider. Görevini Tebriz'de yürüten bilgin, aynı zamanda bilimsel çalışmalarını da ihmal etmeden sürdürür. Tebriz' de ne kadar görev ifa ettiği hususunda bilgi olmadığı gibi, Bitlis'e hangi tarihte döndüğü de belli değildir. Bazı kaynaklar bilginin Tebriz'de vefat ettiğini ifade etmektedirler. Bu ifade yanlıştır. Zira bilginin Bitlis'te vefat ettiği ve mezarının Bitlis Kureysi Cami'nin arka kısmında yer alan ve oğlu İdris-i Bitlisî'ye izafe olunan İdrisiye Medresesi'nin içinde yer aldığı bilinmektedir.

Zahiri ve batıni bilimlerle mücehhez olan bilginin sadece dinî bilimlerin alanında değil, tasavvuf alanında da temayüz ettiğini, ayrıca bu alanda temayüz eden zevatla görüşüp onlardan yararlandığını kaynaklardan öğrenmekteyiz:

- 1- O, Sühreverdiyye Tarikatı'na bağlı Şeyh Ammar bin Yasir el-Bitlisî adlı bir şeyhin müritlerindedir. (Mehmet Bayraktar, *Bitlisli İdris*, Kültür Bakanlığı / 1271. Türk Büyükleri, 134. Ankara, 1990, s: 3)

2- Nurbahşi Tarikatı'nın kurucusu Seyyit Muhammet Nurbahşi (?-1465)
Bu ifadeye göre bilgin, Nurbahşi'den de feyz almıştır.

3- Bilgin, oğlu İdris-i Bitlisî'nin belirttiğine göre Tebriz'de bulunduğu dönemde Mutasavvıf Nurettin Abdurrahman Cami'nin (1415-1493) toplantılarına katılmış ve ondan da feyz almıştır.

(Silk: Tutulan yol. Süluk: Bir yol takip etme, belli bir gruba girme. Tasavvufta, bir tarikata bağlanma.)

Bitlis'te geçmiş yıllarda Nakşî ve Kadirî tarikatları kurulmuş ise de, Kadirî tarikatı ağır basmıştır.

Şerefname müellifi 5. Şeref Han, (1543-1603) *Şerefname*'de Hüsametdin Ali için şu ifadeyi kullanır:

“Bilgisine uyan bilginlerden ve Allah'ı tanıyan mutasavvıflardandı. Tasavvuftaki tarikatı, Şeyh Ammar Yasir'e ulaştır. Riyazet ve nefsiyle yaptığı mücadele ile tarikatta kemal derecesine erdikten sonra tasavvufta güzel bir yorum kitabı yazmıştır.” (Mehmet Serdar Törehan, *Mevlana Hakimüddin İdris-i Bitlisî, Ötüken Yayınları*, s: 20, İst. 2008)

Bitlis güzidesinin Şeref Han tarafından sitayişle anılması, özellikle tasavvuf alanında ortaya koyduğu tablo, onun, bilimsel açıdan nasıl bir kişiliğe erdiğinin açık bir kanıtıdır.

Mevlana Hüsametdin Ali Bitlisî her ne kadar Akkoyunlu Sarayı'nda devlet kâtipliğinde gereken hizmeti vermiş ise de, bilimsel alanda vermiş olduğu eserler zamanımıza kadar ulaşarak iz bırakmış ve bırakmış olduğu iz, onu unutulmaz kılmıştır. Ve işte eserleri:

A-Tefsir Alanındaki Eseri:

1-İrşadü'l-menzili'l-kitap

Arapça olarak kaleme alınan eser iki ciltten oluşur. Eser İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi yazmalar kısmındadır. Eseri, bizzat kütüphanedeki bilgisayarda gördüm. Bazı kaynaklar, eserin Edirne Sultan Selim Kütüphanesi'nde olduğunu belirtir. (Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri, 1/106) Temennimiz adı geçen eserin ilgililer tarafından günün birinde Türkçeye çevrilerek hizmete sunulmasıdır.

B-Tasavvufa Dair Eserleri:

1-Şerhü İstilahat'is-Sufiyye

Sufilik terimlerinin izahı ve tanımını konu alan eser, devrinin mutasavvıfı Şeyh Abdü'r-Rezzak el-Kaşani'nin tasavvufî deyimlerle ilgili eserinin şerhidir. Eserin bir nüshasının Manisa-Muradiye Kütüphanesi'nde olduğu ifade edilir. (a.g.e. s: 1/106)

2-Şerh-i Gülşen-i Raz

Tebrizli Şebüsteri'nin bu eserinin, bilgin tarafından yapılan Farsça şerhidir. Eserin bir nüshası İstanbul Üsküdar Selimiye Kütüphanesi'ndedir. (Mehmet Tahir, 1/ 106)

3-Kitabu'n -Nusus

Kitabu'n-Nusus, Muhyeddin-i Arabinin Fususu'l-Hikem adlı eserinin şerhidir. Eser Arapça olup, Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir. (Mevlana Hakimüddin İdris-i Bitlisî, Serdar, M.Törehan, s: 22)

4-Risale Der Beyan-i Atvar-i Seb'e

Eser, kelam ve tasavvufla ilgilidir. (a.g.e. s: 22.)

5-Kadı Beydadavî Haşiyesine Şerh

Eser, Bitlis-Mutki ilçesi Yukarı Koyunlu (Ohin) Beldesi'nde olup, iki ciltten oluşur. Yalnız ikinci cildin yazmasının tamamlanmayıp, yarım kaldığı ifade edilmektedir. (a.g.e. s: 23)

2- Oğlu İdris-i Bitlisî (1457?-1520)

Yukarıda ifade edildiği üzere, Mevlana Hüsametdin Ali, Diyarbakır merkezli Akkoyunlu Sarayı'nda görevli iken, hükümdar Uzun Hasan devlet merkezini 1469'da Tebriz'e nakledince, bilgin de ailesiyle birlikte Tebriz'e nakledilir. Uzun Hasan 1478'de vefat edince Akkoyunlu Devleti'ni oğlu Yakup Bey yönetir. Bu dönemde her yönüyle olgunlaşan, gelişen ve dikkat çeken İdris-i Bitlisî, Yakup Bey tarafından babası gibi saray kâtipliğine getirilir. Yakup

Bey'in 1491'de vefatı üzerine yerine geçen iki ayrı sultan döneminde de bilgin aynı görevi sürdürmenin yanında, saray çocuklarının eğitim ve öğretimiyle de görevlendirilir. Bilginin sarayda 20 yıl hizmet verdiği belirtilmektedir. Fakat 1501 yılında Şah İsmail, Akkoyunlu Devleti'ni işgal eder ve devlet Safevilerin eline geçer. Bu olup bitenlerden sonra, duruma muttali olan Osmanlı Padişahı 2. Bayezit, daha önce bir nedenle çok yakından tanıdığı İdris-i Bitlisî'yi İstanbul'a davet eder ve Bitlisli bilgin, ailesiyle birlikte İstanbul'a gelerek Osmanlı Sarayı'nda yeni görevine başlar.

(Not: İdris-i Bitlisî hakkında ayrıntılı bilgi daha sonra verilecektir.)

BİTLİS EMİRLERİ (Beyler-Hanlar)

Emir: Bir kavim veya kentin yöneticisi.

Bey: Büyük, zengin, saygın ve ileri gelen kişi, yönetim ve hakimiyeti elde eden.

Han: Hükümdar, emir. Yöneticilerin adına yapılan ekler. Abdülhamit Han, Şeref Han gibi.

Üstat: Bir bilim veya sanatta geniş bilgi sahibi olan kişi.

Doğu ve güneydoğu halkı, genel olarak emirler tarafından yönetilmişlerdir. Emir, bir kavim veya memleketi yöneten soylu kimse demektir. Bitlis halkı da çoğunlukla hanlar tarafından yönetilmiştir. Hanlık da tıpkı emirlik gibi bir memleketteki soylu kişilerce sağlanan yönetim şeklidir. Bitlis'te Hanlar arasında en çok hüküm süren aile, Şerefhanlar olmuştur. Şeref hanlar ailesi'nin hâkimiyeti, 14. yüzyıldan itibaren Ziyaettin Han-ı Evvel'le başlar. Tarihî süreç boyunca toplam altmış hanın başa geçtiği yönetim, Polat Şeref Han'la 1830 yılında sona erer. Bu yöneticilerle ilgili mevcut şeceredeki isimleri tamamen vermek mümkün olmadığından, sadece beş Han üzerinde duracağım:

1- Melik Şemsettin Han-ı Evvel Veli

Bu zat, Bitlis halkı tarafından Veli Şemsettin olarak yad edildiği için kendisine manevi hayata vakıf bir veli nazarıyla bakıl gelmiştir. Fakat heyhat! Şecerede adı geçmesine karşın, hakkında ne özgeçmişiyile ilgili bilgi ve ne de doğum - vefat tarihleri vardır.

2- 4. Şeref Han (?- H 940 - M 1533-34)

Babası Bitlis Emiri Mir Şemsettin'dir. Yavuz Sultan Selim 1514 Çaldıran seferinde galip gelip doğu ve güneydoğu emirleri Osmanlı Devleti'ne bağlanınca, Mir Şemsettin de 1515 yılında Osmanlı Devleti'ne bağlanır.

Mir Şemsettin'den sonra yönetim oğlu 4. Şeref Han tarafından yürütülür. Fakat han hakkında fazla bilgi yoktur. O, aile geleneğini sürdürür. Bitlis için yenilikler peşinde koşan bir kimsedir. Bu yenilikler, inancının ve aldığı eğitiminin bir gereği olan ibadethane, medrese inşaatıdır. Şerefiye Külliyesi olarak bilinen cami, türbe, imaret, medrese ve hamamdan oluşan külliye, 4. Şeref Han tarafından 1529 yılında (16. yüzyılın ortasında) inşa edilerek hizmete sunulmuştur. Külliye de bu hizmet hâlen süregelmektedir. Şeref ismine izafe edilen Şerefiye Camii'nin ilk bakışta dikkat çeken yönü, celi sülüs hatla yazılmış kitabesidir. Bunun yanında Bitlis camilerinden ayrı olarak, Osmanlı mimarisinde olduğu gibi cami, son cemaat mahalliyle özellik arz etmektedir. Cami yakınında yerini alan medrese, hali hazır amacının dışında hizmet vermektedir.

Başlı başına bir bütün olarak ve "Han" ismine izafe olan Han Hamamı, kentin girişi Alemdar Köprüsü'nden sonra ilk göze çarpan tarihi bir eserdir. Ancak Bitlis Özel İdare Müdürlüğü tarafından geçmiş yıllarda hamamın yakınından geçen Bitlis deresi'nin üstünde inşa edilen bina, ne yazık ki, kent girişinde tarihi eserin görüntüsünü kapatmıştır. Dere üzerinde inşa edilen iş yerlerinin yıktırılması kararının gündeme gelmesi halinde, kent girişinde ilk göze çarpan tarihi eser Han Hamamı olacaktır.

Hizmete amade kılınan ve yukarıda ifadesini bulan tarihi miras, kültür banilerini unutulmaz kılan tarihi miraslardır. Bu konuda Müştak Baba'nın şu sözleri dikkate şayan sözlere:

Adam odur ki koya hayatında hayırlı bir eser
Eseri olmayanın gör ki yerinde yel eser.

Yukarıda belirtildiği üzere, Bitlis 1515'te Mir Şemsettin tarafından Osmanlı Devleti'ne bağlanmış olmasına rağmen her nedense Kanuni devrinde 4. Şeref Han, Bitlis'i İran'a bağlar. Bitlis'in Osmanlı Devleti'ne tekrar bağlanması için Osmalılar'a katılan Tekelü (Türkmen) Ulama Han'a verilen talimat üzerine Han şehre girer. 1533 yılında 4. Şeref Han'ın yaşamını yitirmesinden sonra da Bitlis, Ulama Han'a verilir. Bu durum karşısında oğlu 3. Şemsettin Han, Bitlis'ten ailesiyle birlikte ayrılarak Safeviler'e iltica eder.

Not: M. Oluş Arık, *Bitlis Yapılarında Selçuklu Rönesansı* adlı eserinde Han Hamamı için şöyle der:

“Kitabesi yoktur. Ancak, kaynağı belirsiz söylentilerle H. 935’te (M. 1529) IV. Şeref Han’ın yaptırdığı öne sürülmektedir.”(s: 81, Ank, 1971)

Bu ifadeye binaen, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,(38/553) Han Hamamı hakkında aşağıdaki bilgiyi verir:

“Vakfiyesinden hamamın 4.Şeref Han tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır.”

3- 5. Şeref Han (?-1603/04) (Şerefname’nin yazarı olması hasebiyle “Müellif” sıfatıyla anılır)

5. Şeref Han, 25 Şubat 1543 yılında Kum şehrine yakın Kerehrud’da dünyaya gelir. Babası 3. Şemsettin Han; annesi Bayındır Boyu’ndan Erzurum Beyi Emir Han Musullu’nun kızıdır. Dedesi Mir Şemsettin Han,1515 yılında Osmanlı’ya tabi olan 4. Şeref Han’ın, 1533’te Tekelü Ulama Han tarafından yaşamının sona erdirilmesi üzerine Bitlis Ulama Han’a verilince, babası 3. Şemsettin Rojeki (Roşki) aşiretiyle birlikte Safeviler’e iltica eder. Şah 1. Tahmasb Serab, Meraga ve Kerehrud’un yönetimini ona verir. İşte devrin gerçek anlamda bilgin ve müellifi 5. Şeref Han, bu nedenle Kerehrud’da dünyaya gelir.

5. Şeref Han, Kerehrud’da henüz küçük yaşta iken eğitim almaya başlar. O, genel olarak eğitimini devrin kadıları tarafından alarak dokuz yaşındayken Şah’ın Kazvin’deki sarayına gönderilir. Sarayda 3 yıl süreyle dinî bilimler üzerinde öğretimini tamamlar. 1554 yılında babasının rahatsızlığı nedeniyle yönetimden çekilince, 5. Şeref Han, Şirvan’a bağlı Saliyan ve Mahmudabad’ın yönetimiyle görevlendirilir. Üç yıl sonra, yani 1557’de Hemedan hâkimi Muhammedi Bey’in maiyetine verilir. 1560 yılında ise han, bu sefer şah tarafından Rojeki aşiretinin yönetimiyle görevlendirilir. 1568 yılında Ahmet Han’ın Gilan’da çıkardığı isyanı, şahın talimatıyla bastıran Şeref Han, yedi yıl Gilan’da kalır. Daha sonra Kazvin’e dönen han, Şirvan ve çevresinin yönetimiyle görevlendirilir. Ancak sekiz ay sonra Şah 1. Tahmasb’ın vefatıyla yerine geçen 2. Şah İsmail, Şeref Han’ı emirü’l-ümera unvanıyla merkeze çağırır. Oluşan iç karışıklıklar sırasında, Sultan Hüseyin Mirza’nın, şahın yerine geçirilmesi yolunda rol yüklediği ihtimaliyle güveni sarsılan han, şahın talimatıyla Nahcivan yönetimiyle görevlendirilir. Merkeze olan güvenini iyiden iyiye yitiren Şeref Han, Van Beylerbeyi Hüsrev Paşa aracılığıyla, on dördüncü padişah 3. Murat (1546-1595) tarafından Bitlis hâkimliği menşurunun (Padişah tarafından verilen müşirlik fermanı) verilmesi üzerine, 3 Aralık 1578 yılında 400 adamıyla birlikte Devlet-i Aliyye-i Osmaniye’ye iltica eder. Artık ata yurduna

dönen 5. Şeref Han, Bitlis Emiri sıfatıyla görevini sürdürür. Bu meyanda Osmanlı Devleti'nin İran'a açtığı savaşa 700 askeriyle katılan han, Gürcistan, Şirvan, Revan ve Azerbaycan seferlerinde görev yüklenir. Bu görev karşılığı olarak Muş'un yönetimi de hana verilir. Şeref Han, 1582 yılı ilkbaharda İstanbul'a giderek 3. Murat tarafından ağırlanır. Bir süre İstanbul'da kalan han, tekrar Bitlis'e döner. On yıl sonra 1592 yılında hana Bitlis başta olmak üzere Adilcevaz, Muş ve Van sancaklarına, 1.415.372 akçe gönderilir. Bu meyanda kaynak, hanın, "Ocaklı statüsünde mutasarrıf olduğu kanaatini" açıkça ortaya koyar.

Şeref Han, devrinin ilim ve irfanıyla temayüz etmiş bir kişiliğe sahip olması nedeniyle 13 Ağustos 1597'de yönetimi oğlu 4. Şemsettin Han'e devrederek meşhur *Şerefname*'sini kaleme alır ve bitirdikten sonra Bitlis'te 1603 ya da 1604 yılında vefat eder.

Kaynak, 5. Şeref Han'ın şiir ve edebiyatla meşgul olduğunu, dindar, adil ve hayırsever bir kişilik sergilediğini özellikle vurgular. Bu meyanda Han'ın Gökmeydan'da hâlâ varlığını sürdüren, birkaç yıl önce de restore edilen devrin üniversitesi diye bilinen İhlasiye Medresesi'ni, (*Şerefname*, 1. 347) yaptırdığını belirtir. (TDV Ansiklopedisi, 38/549, H.999, M. 1591) Bu konuda M.Oluş Arık ise, *Bitlis Yapılarında Selçuklu Rönesansı* adlı eserinin 47. sayfasında medresenin "kitabesine göre H.997, M. 1589'da 5. Şeref Han tarafından yaptırılmıştır." diyor. Beri taraftan Ansikopedideki yapım tarihiyle Sayın bilgin'in vermiş olduğu tarih birbirini tutmuyor. Bu konuda Dr. Mehmet Karataş, Dr. Selim Kaya, uzman Yaşar Baş tarafından yeni harflere çevrilen, BETAV tarafından yayınlanan (*Heşt Bihişt*, 1. cilt kapak içi) adlı eserde medresenin Selçuklular tarafından 1216'da inşa edildiği vurgulanmaktadır. Bu tarihin doğru olduğu kanaatindeyim. Bu noktada çocukluğumda rahmetli babam ve bazı rahmetli yaşlılar, Veli Şemsettin'in, adı geçen medresede ders verdiklerini ifade ederlerdi.

ŞEREF-NAME

5. Şeref Han'ın Farsça kaleme aldığı, zamanımıza dek mevcut olan *Şerefname*, on üçüncü Osmanlı Padişahı 3. Mehmet'e (1556-1603) ithaf edilmiş bir kaynak eser olup, tarihî bilgi vermektedir. Eser bir giriş, dört bölüm ve bir hatimeden (sonuçtan) oluşur.

İki ciltten oluşan *Şerefname*'nin ilk cildi Kürt boyları, yerel hâkimler (beyler) tarihiyle Şeref Han'ın biyografisine, ikinci cildi 1290 veya 1291 yılından itibaren 1597'ye kadar Osmanlı sultanlarıyla, İran ve Turan sultanlarının tarihinden bahseder. Eser, Doğu Anadolu ve İran'ın 16. yüzyıl siyasi, sosyal,

dinî ve kültürel durumları noktasında bir kaynak eserdir. Eserin yazma nüshaları yanında, çeşitli dillere çevrildiği de belirtilmektedir. Eser ülkemizde (Süleymaniye Ktp, Halet Ef. nr, 584, Lala İsmail Ef. nr.357, İst. Ktp.(FY. nr. 23, 223, 224)'de kayıtlıdır. Bu meyanda *Şerefname*, Oxford Üniversitesi Badleian Ktp.'de (Elliot nr. 332) kayıtlıdır. Ayrıca eser Wolkow tarafından bilim dünyasına tanıtılmıştır. (JA, XIII-1826-S. 291-298) ve Velyaminov-Zernov tarafından iki cilt halinde yayınlanmıştır. (Saint Petersburg, 1860- 1862)

Ayrıca eser, 1869'da Fransızca, Almanca, Arapça, 1860'da ise Rusça ve Kürtçeye, Mehmet Emin Bozarslan tarafından da Türkçeye çevrilmiştir. Ayrıca Süleyman Savacı tarafından da Türkçeye çevrilen *Şerefname*, Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi'nde nr. 2605'te kayıtlıdır. (Yazarın Notu: Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesi'nde öğrenci iken, nr. 2605'te kayıtlı olan *Şerefname*'yi bizzat kısmen okumuştum.) (Daha fazla bilgi için bkz. *TDV Ansiklopedisi*, 38/548-49)

4- Abdal Adil Han (?- 1657)

Abdal Adil Han, 5. Şeref Han'ın oğlu Abdulmaani 4. Şemsettin'in oğludur.

Abdal Adil Han, adaletiyle devrine damgasını vuran, bilimsel çalışmalar sağlayan bir emir, bir handır. Babası tarafından ihtimamla yetiştirilir, yeteneklerini en iyi bir şekilde kullanarak olgunlaşır. Bu olgunlaşma, babasının vefatından sonra emirlik makamını dolduracak seviyede bir olgunlaşmadır. Onun hakkında en iyi bilgiyi veren ve iki ayrı zamanda Bitlis'e gelen ve han tarafından misafir edilen Evliya Çelebi, *Seyahatnamesi*'nde "Abdal Han'ın Bin Hünerliliği" başlığı altında özetle şunları yazar:

"Abdal Adil Han, bilimsel çalışmalar yanında felsefeye de vakıf bir kişiliğe sahiptir. O, hemen hemen bilimin her dalında maharetini göstermiş, tıp bilimine dahi vakıf bir kimse olup, devrinin zayıf ve çelimsiz kişilerini tabiatına göre hareket ederek gürbüzleştirmiştir. Nabızdan anlayan bir uzmandır ve ayrıca kan alabilmektedir."

Hanın aynı zamanda hastalara cerrahi müdahale bile yaparak iyileştirdiğini, katarakt ameliyatı yaptığını, gözlerde oluşan kara suyu çeşitli yollarla aldığını ve kişilerin iyi görmesini sağladığını da belirtir. Ayrıca *Baytarname* kitabına göre hareket ederek atların hastalıklarını dahi tedavi ettiği de ifade edilir.

Hanın, mimarlık alanında da bilgisi olup, Zeydan Mahallesi'ndeki sarayının planını bizzat kendisinin çizdiği açıklanmaktadır. (Abdal Adil Han'ın bir sarayı kalededir. İkinci sarayı Zeydan Mahallesi Kanlı Köprü'nün üst kısımlarındadır. Yapılacak arkeolojik kazılarla kalıntılara ulaşılabilir.)

Hanın diğer hünerlerinin ise, ressamlık, hattatlık ve m cellitlik olduğu da yine kaynaklarda anlatılmaktadır. Őairlik yönü dahi olan han, kasideler, dörtlükler, varsağılar, Şarkılar bile kaleme alarak, bu yöndeki yeteneğini de ortaya koymuştur. Kaynaklarda ayrıca, Türkçe ve Kürtçe'nin yanı sıra Arapça ve Farsça lisanlarına da vakıf olup, bu lisanlardaki kitapları okuyarak zamanını değerledirmesini bilen bir kişiliğe sahip olduğu da belirtilmektedir. Ayrıca hanın, devrin silahı olan kılıcı bile en iyi Şekilde yaparak ustalığını göstermenin yanında, her sene imal ettiği kılıçlardan iki adedini, zamanın padiŐahına göndermeyi usul ittihaz ettiği vurgulanır.

Han'ın bir diğer hünerinin aylı, g nl , bur lu, sırmalı, imamlı çalar saatler yapmak olduğu; usta bir hakk k ve nakıŐ ı olduğu ifade edilir.

Abdal Adil Han'ın bilime verdiği değer Evliya Çelebi Şöyle dile getirir:

“Han'ın tüm maarif erbabına ve bilginlere itibarı fazla olduğundan, her taraftan bilgili kimseler Bitlis'e gelirdi. Üst seviyedeki bilginlere sahip çıkarak bağ vah e içinde saray ve boyahaneler verip, ihsanlarıyla Bitlis'e bağlar ve o bilg

Han sadece bilim yolunda değer, sanat yolunda da kendisini göstermiş, musikiye destek olmuştur. Bu konuda Evliya Çelebi Şöyle der:

Hanın mehterhanesinde olan zurnazen, boruzen, kudumzen ve zilzen gibi sanat ehli hiçbir yerde yoktur.  nk  kendisi peŐrev sahibi, musiki bilgisinde asrın teki ve k llyat sahibi olup, yirmi dört usull , Őuk fezar, sabazarp fetheleri  alar. PeŐrev sahibi usta mehterleri var ki, akşam zamanı vaktinde herkes çekildikten sonra fasıl yaptıkları inlerden gereği kadar bilgi edinmenin yanında, Bitlis halkının da o mümtaz kişilerden yararlanmalarını sağlardı.”

vakit insan taze hayat bulur.” (Evliya Çelebi Seyahatnamesi. Sadeleştiren: Zuhuri Danışman, 6/188. İst.1970)

Abdal Adil Han'ın Bağ ve Bahçeleri

Bitlis halkının öteden beri çok güzel bir geleneği var. Bu gelenek, evlerinin önünde çeşitli meyve ağaçları ve yeŐili barındıran bağ ve bahçelerinin olmasındır. Bu geleneğin temeli, kanaatimce Bitlis Emiri Abdal Adil Han tarafından

atılmıştır. Hanın gerçekleştirdiği bağ ve bahçenin durumunu Evliya Çelebi'nin notlarından özet olarak aktarıyorum:

Evliya Çelebi, bağın projesinin bizzat han tarafından çizildiğini ve ona göre Zeydan Mahallesi'nde inşa ettirdiği sarayının harem tarafında olduğunu belirttikten sonra bağ ve bahçede dikilen meyve ağaçlarının gelişigüzel değil, bir tertip ve düzende dikilmiş olmasının, bakış yönünden gönül açıcı bir manzara arz ettiğini özellikle belirtir. Bağ ve bahçe iklim nedeniyle hurma, muz ve servi dışında tüm çeşitli meyveli ve meyvesiz ağaçlarıyla dolu olmanın yanında, değişik projelerle inşa edilen köşkleri de barındırır. Bu arada yine gönül açan ve kulağa hoş gelen fiskiyelerin bağ ve bahçeye ayrı bir güzellik verdiğini ve Rum diyarında benzerinin olmadığını ifade eder. Bu meyanda bahçede yapılan havuzların etrafında kıymetli küçük taşlar ve mermerlerin döşenmiş olmasının ayrı bir huzurun nedeni olduğu belirtilir. Beri taraftan bağda mevcut olan sümbül, fesleğen (reyhan), menekşe, erguvan, deveboynu, kâfuri, karanfil, zambak, susam, nergis, meryembuhuru, yasemin, lale, gül ve hatmi gibi çiçeklerin yaydığı güzel kokuların ferahlık verdiği de ifade edilmiştir.(a.g.e. 192)

Abdal Adil Han'ın Gölü

Bitlis'te yaşlı kişilerden, hanın bahçesinin hemen yanında yukarılardan gelerek Bitlis Deresi'ne dökülen Kanlı Köprü'nün altından akan derenin önüne set çekilerek göl oluşturulduğunu dinlemiştim. Han ve ailesinin bu gölde, itina ile yapılan kayıklarla gezip adeta deniz sefası sürdükleri ve gölde yetiştirilen balıkların avlandığı ifade edilmektedir. Kaynak, günün birinde yukarıdan gelen büyük bir selin yaptığı tahribattan bahsetmektedir. Bu meyanda, selin yakınında olan ailelerin zararının, han tarafından giderildiği de ifade edilmektedir. (a. g. e. 192)

Han'ın, Melek Ahmet Paşa'ya ziyafeti ve Paşa'nın özet nasihatı:

Melek Ahmet Paşa on günlüğüne Bitlis'te kaldıktan sonra Bitlis'ten ayrılırken Başhan'da Melek Ahmet Paşa, Adil Han'a şöyle hitap ediyor: Ey Han kardeşim! 1045 (1636) senesinde Revan fatihi 4. Murat Han'la beraber sizin bu saraya gelmiştik. O dönemde ben Murat Han'ın silahtar ve musahibi (sohbet arkadaşı) idim. O zaman da Murat Han ve beraberindekilere getirilen izaz ve ikramla karşı karşıya idik. Bu izaz ve ikram Murat Han tarafından değerlendirilerek Muş haracı ve hazinesi size ihsan edildi. Bu noktada siz Murat Han'ın yanan meşalesi oldunuz. Fakat ne var ki 1048 (1639) yılında Murat Han, Bağdat'ı fethedip Diyarbakır'a döndüğünde, Bitlis'ten gelip "Gazanız mübarek olsun" diye kendisini tebrik etmediğinizden dolayı Murat Han bir hayli gücenerek bana "Ahmet, benim intikamımı Mezuri hâkimi Yusuf ve Bitlis

hâkimi Abdal Han'dan mutlaka alâsın" dedi. Beni Diyarbakır Valisi olarak tayin edip kendisi İstanbul'a döndü. Ve ben daha sonra İmadiye'de Mezuri hâkimi Yusuf Han'ı ele geçirip 700 adamını katl eyledim ve Yusuf Han'ı Diyarbakır Kalesi'nden azad edip hükûmetini kendine bıraktığımı bilirsin. Daha sonra Murat Han'ın bir fermanıyla askerimle senin üzerine yürüyerek Meyyafarık'ın (Silvan) kalesine geldim. Ancak aramıza barışçılar girerek senden 70 kese para ve birçok ganimet alarak üzerine yürümekten vazgeçdiler. Fakat ne var ki ben Erzurum Valisi iken, sen gençliğine dayanarak Bingöl yaylalarına çıkarak "baç öşürü (10'da 1 vergi) alıyorum" diyerek yaptığın yağmalar Erzurum'da bana iletildi. Ben de sana haber gönderdiğimde:

"Ben onun eyaletinden değilim, ayrıca şanı yüksek bir Hanım, Benden ne ilgisi var Melek Ahmet Paşa'nın" diye mektubumu paramparça ederek kethuda (vekil harcımı) da öldürmek istediğinizi Mutkili ağanın ricası üzerinde vazgeçmenizle görevli bana gelince asker toplayıp üstüne gelmek üzereyken, Sultan İbrahim Han'ca Erzurum Eyaleti'nden azledilince elimden kurtuldun. Ve nihayet tekrar bir araya geldik. İzaz ve ikramına teşekkürler.

Ama ey han kardeşim! Biz Osmanlı vezirlerindensiz. Bilhassa Murat Han'ın damadıyım ve Van Eyaleti'nin mutasarrıfıyım (idare memuruyum). Sen de benim eyaletim altında serbest hâkimsin ve hanedansın. Çevren dahi aşiret beyleriyle. Ben Van'da iken iyi geçin kimseyi incitme, doğru yoldan ayrılma. İşte sana nasihatım budur. Bunun üzerine Han: "Doğrusu ana ve dede nasihatıdır. Emriniz baş üstüne sultanım." deyip vedalaşarak ayrılırlar. (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, sadeleştiren : zuhuri danışma , s: 212-213)

Abdal Adil Han'ın Hamamı

Kaynak özetle "hamamın camekândan imal edildiğini, ferahlık verici olduğunu, camekânın tüm kapılarının bahçeye bakar olduğunu, oyma pencere kapaklarının varlığını, camekânın dört tarafının çini ile kaplandığını anlatır. Ayrıca hamam kubbesinin etrafında ve yukarı eşik üzerindeki çini üzerine Fuzuli'nin hamam kasidesinin sihirli bir şekilde yazıldığını ifade eder. Hamamın döşemesinin baştanbaşa renkli mermerlerle kaplandığı, hamama ilk girişte soğukluk kısmına girildiğinde büyük bir kubbenin olduğu ayrıca vurgulanmaktadır. Soğukluk kısmının da mermerle döşenmesinin yanında, kubbenin avizelerle süslendiğini ifade ettikten sonra kubbelerin yüksek sütunlar üzerine konulduğu, sütun aralarının cilalı camlardan oluştuğu anlatılmaktadır.

Bağdat fatihi on dokuzuncu padişah 4. Murat'ın,(1611-1640) 1636 yılında fetih öncesi Bitlis Hanı'nın misafiri olduğu dönemde söz konusu hamamda yıkandığı, hamamı çok beğendiği, emsalinde hamam olmadığı belirtilmektedir.

Hamamda Melek Ahmet Paşa'nın da yıkandığı, paşa tarafından da övgüyle söz edildiği de ifade edilmiştir.(a. g. e. 193-194)

Melek Ahmet Paşa'nın Bitlis Hanı Üzerine Yürümesi

Van'da ikamet etmekte olan Melek Ahmet Paşa, günün birinde çevre emir ve beylerle toplantı tertipleyerek, aşiretleri dahi davet edip bir ziyafet verir. Bu toplantılara katılanlar olduğu gibi Muhammedi Beylerinden Evliya Bey ile Bitlis Hanı Abdal Han katılmaz. Bu durum garipsenir ve paşa, Erganili Ahmet Ağa ile Bitlis Hanı'na mektup gönderir. Mektubu alan Abdal Adil Han:

“Van'dan bizim atımız su içmez, necabete suret yoktur.” diye cevap verir. Ahmet Ağa mektupsuz Van'a vararak durumu anlatınca paşa, Evliya Çelebi'nin deyimiyile “Kav çakmak ile kibritli ateş parçası ne tutuldu ne de durdu. Güya derdine dert katıldı.” diyerek Melek Ahmet Paşa'nın ruh halini dile getirir.

Melek Ahmet Paşa, aynı gün yeniçeri ağası Abdi Ağa'nın ziyafetine katılır. Ziyafette Van'ın ileri gelenlerinin de bulunduğu bir ortamda yapılan müşaverede Bitlis Hanı'ndan şöyle şikâyet edilir:

“Vücudunun ortadan kaldırılması vacip, mülhit (dinsiz), fasık, facir, müneccim, yalancıdır ki, kırk seneden beri katledilmeli idi”. Bu tahkir edici sözler üzerine Evliya Çelebi “zalim kimseler habersiz hanın hakkında o kadar kötü laflar ettiler ki, gıybet zinadan daha şiddetlidir anlamından öte tarafına geçtiler.” (a.g.e. S, 277-278) der. Paşayı kışkırtmaları, insanlığa ve ahlaki ilkelere tamamen ters bir tutumdur.

Toplantıda müşavere sürerken, Erzurum valisi Tavukçu Mustafa Paşa'dan gelen bir mektup, Melek Ahmet Paşa'ya sunulur. Özet olarak mektubun içeriği aşağıdadır:

“İdareniz altında olan Bitlis Hanı, Malazgirt Beyi Mehmet Bey'in ülkesine 10.000 adamıyla girip yağma ve 300 kişiyi öldürtmenin yanında 40.000 koyunu alıp götürdü. Bu asi ve yol kesen üzerine sefer olursa 20.000 askerle o tarafa varabiliriz.”. Bu söz üzerine Evliya Çelebi:

“Bu mektubu dinleyen Hanın düşmanları Zühre gibi oynadılar.(s:278)” diyerek kışkırtmalara dikkat çeker. Bunun üzerine paşa “Tiz Bitlis Hanı'na mektup yazılsın” emrini verir. Mektubun özeti aşağıdadır:

“Devlet-i Osmaniye’yi tahkir eden sen ki, Abdal Han adlı doğru yoldan saptırıcı bir şakisin...Kulağına küpe olacak bir Osmanlı gözdağı sana vererek çoluk çocuğunla Osmanlı’ya kul olacaksın ve üzerine varmak farz oldu.” Mektup, bu ifadeden sonra, Erzurum Valisi Mustafa Paşa’nın mektubunun da içine konulduğu bir zarfta ve Çerkez Canpolat kanalıyla Bitlis Han’ına sunulur (a. g. e. S 281-282).

Mektup Divanhane’de okununca Han:

“Biz birçok noktalardan suçlu olup, öldürülmemiz gerekli olmakla beraber şehrimizde yağmalanmaya tabi tutularak azarlanmaya mı müstahak olmuşuz? Emir Allah’ındır. İki el bir baş içindir.” der ve her an bir baskınla karşı karşıya kalmamak için, Bitlis sınırları içindeki beylere haber salarak tedbirler aldırır ve paşaya özet olarak aşağıdaki mektubu yazdırır:

“Evela O Yaradan’a hamedelim ki, insanoğluna akıl verdi. Yaratıkların şereflişini mümtaz eyledi. Hayır ve şerri yarar ve faydayı bilip müfsitlerin, hilekârların, şeytanlıklarına aldanmaya... ve zamanın hâkimi olanlar, adaletle hareket edip, işlerini garazsız tecrübeli kimselere sorup onlarla istişare etmeli. Bu naçiz, zerrenin zerre kadar hatasını örtmeyerek kötü düşünceyle başınıza deniz gibi asker toplayarak savaşa hazırlanmanızın vebali, mahşer gününde sizden sorulmaz mı? Osmanlı ülkesi olan Bitlis yağmalanırsa, çoluk çocuklar ayaklar altında kalırsa, saadetli padişahımıza ne cevap verebilirsiniz? Şehrimize gelip, evimize misafir olduğunuzda birçok vaatlerde bulunduğunuzu ne çabuk unuttunuz? (Kerim olan vadedinde durur.) Bir gün yine bu duacınızın evinde, “inşallah han kardeşim, sana Muş sancağını ihsan ettirip fermanlarını getirtirim” buyurmuşunuz. Ben de çok memnun olmuşum.(a.g.e.s:284)”. Han tamamlanan mektubu okuyup düzelttikten sonra Bitlis ayarıyla paşaya gönderir. Mektup divanda okununca paşa, bu ara bulucu sözlerden hoşlanır ve “Amma niçin kendisi Van topluluğu ve peygamber şeriatına gelmedi?” diye sorar. Bunun üzerine hanın ağası:

“Sultanım! Han biraz rahatsızdı. Sultanımdan ricası, yeniçerilerle arasının düzeltilmesi. Beni size vekâleten gönderdi.” deyince divanda bulunanlar:

“Devletli vezirim! Sultanımı uyuşturmak istiyorlar. Hâlâ onlarca asker toplayarak, Malazgirt Beyi Mehmet Bey’in üzerine saldırdığı gibi bizim de üzerimize saldırarak yerle bir edip, Dedesi Şeref Han gibi İran’a kaçar. Çünkü bunlar öteden beri ocak düşmanımızdır. Hazır askerlerimiz varken hemen baskın yapalım.” derler. Evliya Çelebi, bu sözler üzerine, “ Bin türlü hile ve şeytanlık ile paşanın damarına girip, ister istemez han üzerine sefer edilmesine karar verildi.(a.g.e.s,286)” denildiğini yazar. Görüldüğü üzere tahriklerle ortalık

karıştırılır. Paşanın bu konuda alınan kararı onaylamasının temelinde, gelecekte ifade edeceğim önemli bir talimat yatar.

Divanda Van ileri gelenlerinin toplantıdaki kışkırtmaları karşısında Bitlis heyetinden nasıl bir yanıt verildiği konusunda, Seyahatname’de hiçbir açıklama yok.

BITLİS ÜZERİNE SEFER HAZIRLIKLARI

Alınan kararın uygulanması yolunda hemen hazırlıklara başlanır. Bu hazırlıklar, vakit geçirilmeden yerine getirilerek ramazanın ilk günlerinde, pazartesi günü, 40.000 askerle Van Kalesi’nden hareketle Erciş üzerinden yola çıkılır. Bu arada toplar da gemilere yüklenerek denize açılır. Paşa’nın yönetimi altında olan beylere daha önceden haber salınarak, yol güzergâhında orduya katılımların olması sağlanır. Günler sonra Melek Ahmet Paşa’nın ordusu Rahva’ya ulaşarak çadırlar kurulur. Paşa’nın askerleri etrafta araştırmalar yaparken, Bitlis Hanı’nın bir kısım askerleriyle karşılaşınca başlayan vuruşmada, paşanın elli askerinin öldürülmesi yanında, başkanlarıyla altı asker de esir alınarak hana götürülür. Han, esirlere:

“Ne kadar askeriniz vardır? Erzurum’dan gelen beyleriniz kimlerdir? Cephane ve toplarınız nasıldır?” diye sorar ve her birine onar altın ihsan ettikten sonra Rahva’daki orduya gönderir. Bu manzara karşısında paşanın askerleri harekete geçip, birbirlerini tahrik ederler. Bu noktada Erzurum beyleri askerleriyle pusuya yatarak, hanın çevrede olan askerlerinin içine dalıp oluşan gürültü sonrası hanın yetmiş askeri öldürülürken, yirmi asker de esir alınarak paşaya götürülür. Paşa esirleri önüne alarak konuşur. Bağcıoğlu adlı esir, çekinmeden “Vallahi Sultanım!” diyerek, başını kurtarmak amacıyla bildiği sırları olduğu gibi ifşa eder. Bu beyan karşısında paşa, Bağcıoğlu’na yüz altın vererek, yanına birini katarak hana gönderir. Diğer on dokuz asker ise sorguya çekildiklerinde, hiçbir sır vermeyip serlerini (başlarını) verirler. Ne yazık ki, bu on dokuz kişi dışında yeni alınan esirlerin de ihanet ederek istenilen bilgileri vermeleri, paşanın işini kolaylaştırıyordu. Artık hemen her gün tarafların askerleri vuruluyor ve kanlı savaşlar oluyordu. Bu vuruşmada ele geçen esirler, Osmanlı Devleti’yle savaştıklarına pişman olduklarını belirtiyorlar ve bu arada hanın ordusundan kaçanlar paşaya sığınıyorlardı. Ancak paşa ihtiyatlı davranarak bilgi alıyor ve ona göre de hareket ediyordu.

Bu olup bitenden sonra paşa, ordusuyla birlikte Tahtivan (Tatvan) hanında konaklar ve Diyarbakır askerine, “Ramazan’ın yirmi dördüncü pazartesi günü hana vurunuz” diye haber iletir. Bu meyanda kendisi de yetmiş bin askeriyle birlikte Rahva’ya vararak ve topların da açtığı yaylım ateşle adeta hana “Biz geliyoruz” diye mesaj verir. Bu arada Bitlis bilginleri ve âyanları, yani şehrin

ileri gelenleri, paşa ile görüşmek üzere bir araya gelip, “nakde-i imkânları” yani gereken parayı vermeyi, “vaat ederek, hanı rica ederler” Bunun üzerine paşa:

“Efendiler! Bu tedarik Van’dan kendine mektup gönderip, şeriata davet ettiğimiz zaman gerekti. Ben bu kadar deniz gibi askerle güçlük çekerek geldim. Bugün ya taht ola ya baht. Varın söyleyin vaktine hazır olsun.”der. (a.g. seyahat, s. 297)

Bu olup bitenler karşısında Abdal Adil Han, ister istemez şehrini korumak amacıyla her türlü tedbirini alıyordu. Bitlis’in coğrafi durumu nazari itibare alındığında, hele o devirde, şehrin işgali oldukça zordu. Zira Rahva’dan sonra Bitlis’e inen yollara hâkim dağlarda hazırlanan tabyalar, savaşıların en büyük sığınağıdır. Yeter ki ele geçen esirlerin vatana hıyanetleri gündeme gelmesin. Bu konuda Evliya Çelebi’nin “Hanın vezirinin makamında olan Çaker Ağa’nın yönetimindeki birliklerin Dideban’da yapmış oldukları metrisler, (Bitlis şivesindeki metelis) yani tabyalar adeta geçit vermeyen duvarlardır.” söylemi ve bunun gibi tabyalar karşısında yine Evliya Çelebi’nin belirttiğine göre paşanın ”Bir taraftan dahi bunlara zafer bulmak mümkün değildir.” demesine rağmen Seyahatname’ye göre “Hanın askerlerinden kaçıp paşaya sığınanların şehrin işgalinde rolleri olduğu” görüşü izahtan varestedir.

Artık her şey bitmiştir. Sene H. 1065, M. 1655 ve ramazanın yirmi dördüncü günü seher vakti, paşanın askeri harekete geçerek şehir her taraftan çevrilerek, Evliya Çelebi’nin ifadesiyle kanlı savaş başlar. Han’ın askeri, hücumlar karşısında bozulunca Abdal Adil Han, 5000 silahlısıyla Mutki yoluna girip, düşmanı Mutki Beyi Ali Bey’e sığınır ve daha sonra da izini kaybettirir. Paşanın kethüdası Yusuf, iki bin askeriyle Bitlis’e girer. Kanlı savaş sonrası ramazanın yirmi beşinci salı günü Bitlis düşer ve hanın kale içi sarayına el konur, saray Evliya Çelebi’nin mührüyle mühürlenerek askeri koruma altına alınır. Yalnız kale içi saray değil, Han Bağı’ndaki saraya da el konularak mühürlenir. Bu andan itibaren Bitlis artık işgalcilerin yönetimi altındadır. Fakat bu yönetim geçici bir yönetim olması nedeniyle, yeni bir yöneticinin atanmasının artık zaruri bir hâl olduğu, Bitlis halkı tarafından da düşünülür. Bu meyanda Bitlis bilgin ve ileri gelenleri, paşaya başvurarak görüşme arzularını iletirler. Paşa görüşmeyi kabul eder. Heyet konuşmacısı Molla Mehmet Bihtî, kendilerini yönetecek yeni bir hanın atanmasını ve bu hanın, Zal Paşa’nın kızından olan Abdal Han’ın oğullarından Ziyaettin Bey’in olmasını istediklerini beyan eder. Bu beyan üzerine paşa:

“Ziyaettin Bey’i, bey tayin etmek üzere rica eylediniz amma, hanın Van kuluna 200 kese altın, Malazgirt Beyi Mehmet Bey’e 40.000 koyun borcu var. Bu istediğiniz beyinizle beraber borçlanıp, toplanmasına himmet ederseniz, beye hilkat giydirip, saadetli padişaha dahi arz ederim. Bu şartı kabul etmezseniz

memleketinizi 1. Süleyman asrında olduğu gibi Osmanlı ülkesidir diye padişaha bildiririm” der. Bu sözler üzerine heyet hanın tüm borçlarını, Evliya Çelebi mühürleyle mühürlenmiş kale içindeki ve Han Bağı’ndaki saraylardaki hazinelerle öderler. Borçların ödenmesinin ardından “Bu niyete el- Fatiha denilip” Ziyaettin Bey, babası yerine han olur ve H.1065, M.1655 ramazanın yirmi yedinci günü Bitlis yeni hanına kavuşur, otağ (taht) önünde on top atılır ve annesine müjde verilir. Bunun üzerine paşa, oturmuş olduğu sırmalı iskemle üzerine Ziyaettin Bey’i oturttarak kutlar ve kardeşleri Bedrettin, Nuruddehr, Şerafettin, Şemsettin, İsmail, Hasan, Hüseyin birer birer gelip ona tabi olurlar. Bu meyanda herkesin tasvip ettiği 108 yaşındaki Haydar Ağa, yeni hanın kethüdası (güvenilir kişi, vekilharç) olur. Şehir halkı üç gün süren şenlikler içinde yeni hanı sarayına götürürler.

HANIN HAZİNELERİNDEKİ KIYMETLİ EŞYA VE KİTAPLAR

İşgal nedeniyle mühürlenmiş hana ait hazineler bir bir açılır. Hazinenin her türlü nadide el yazma kitap ve değerli mücevherlerle dopdolmuş olduğu ortaya çıkar. Piştahlarda, yani çekmece ve sandıklarda koruma altına alınmış ve gerektiğinde gün yüzüne çıkarılan tüm bu eşyalar, herkesin gözü önünde açılarak sergilenir. Bu emsalsiz mücevherler yanında çok daha önem arz eden, kitaplardır. Bu arada Şehname, Gülistan ve Şerefname, devrin bir gereği olan hokka ve kalemlerle yazılmış mecmua(dergiler) oldukça dikkat çeker. Bu manzara karşısında Ziyaettin’in gözleri yaşlanır. Paşa:

“Oğul ne güzel ağlamaklı oldun? Senin gözlerinden nem kaptım. Yoksa bu piştahlar senin mi? ” diye sorunca yeni han:

“Evet! Hepsi benimdir. Babamın değildir. Çünkü bütün bu kitapları kendim el yazımla yazdım. İmza ve mühürleri adil şahittir.” deyince paşa, on dört adet sandık ve çekmeceyi anahtarlarıyla beraber yeni hana teslim eder.

Hana ait mühürlü hazineler tamamen ortaya çıkarılarak tellal aracılığıyla satışa sunulur. Bu sunumda çeşitli mücevher, kıymetli taşlar yanında, çeşitli konularda hattatlarca yazılmış yedi deve yükü bilimsel eser de vardır. Bu meyanda Karahisarlı Ahmet, Şeyh Bayezit Veli, Şeyh Kara Mehmet, Kırımlı Abdullah, Üsküdarlı Hasan Çelebi gibi kişilerce yazılmış Kur’an-ı Kerimler, bin üç yüz adet ciltli tefsir kitabı, bin üç yüz adet hadis kitabı, doğu klasikleri, Baki ve Nef’i divanları, iki tüz altmış çeşit dergi ve çeşitli yazmalar sergilenerek satılır. Mevcut eserlerdeki yazı çeşitleri olan reyhani, siyakat, kûfi, talik, nesih, rika yazı çeşitleriyle, dünyaca tanınmış hattatlar tarafından yazılan kıymetli kitapların ucuza satıldığını, alınan paraların kitap noktasının bile pahası olmadığını Evliya Çelebi’nin belirtmesi ne kadar acıdır. İşin en önemli tarafı tüm bu el yazmaları nerede?

Evliya Çelebi, Abdal Adil Han'ın bizzat yazmış olduğu Türkçe, Farsça ve Arapça kitap sayısının yetmiş beş, risale sayısının da yüz beş olduğunu belirtir (s,307). Evliya Çelebi, açılan sandıklar arasında, yedi yerden kilitli ve mühürlü sandıklar ortaya gelince Bitlis halkının bu sandıkların açılmasına karşı çıktığını, Vanlıların ısrarı üzerine sandıkların açıldığını, ancak sandıklardan hanımlara ait giysi ve mücevherler çıkınca, sandıkların Zal Paşa'nın kızı Hanım Sultan'a ait çeyiz sandıkları olduğunun anlaşıldığını ve sandıkların olduğu gibi kapatılarak Hanım Sultan'a gönderildiğini, sandıkları alan Hanım Sultan'ın memnun olduğunu, yine Evliya Çelebi'den öğrenmekteyiz.

Ertesi gün Hanım Sultan, paşaya ve beraberindekilere mükellef bir kahvaltı ziyafeti çeker. Kahvaltı sonrası paşa, Ziyaettin' e dönüp, şöyle der:

“Oğul! Validen bizi hakikaten mahcup etti. Kendisine teşekkürümü iletiniz.”

Artık her şey sonuçlanmış, Bitlis'ten ayrılma zamanı gelmiştir. Paşa askeriyle birlikte Şerefiye Camii'ne gelerek cuma namazını kılıp, Bitlis halkıyla vedalaşarak otağına çekilir ve ertesi gün yeni han ve askeriyle birlikte Bitlis'ten ayrılarak Rahva Hüsrev Paşa hanına iner. Ertesi ramazanın yirmi dokuzuncu günü yeni hanla vedalaşarak ayrılır ve Tatvan'a vararak geceler. Ertesi 1655 yılı bayramın birinci günü Tatvan'dan ayrılarak Van' a doğru yola koyulur. Koyulur amma, H. 1065'teki savaşta Bitlis 1065, paşa ise 900 askerini kaybetmiştir.

Paşanın Bitlis'i perişan ederek Van'a varmasından sonra, Abdal Han'ın talihsiz yenilgisi sonrası, Evliya Çelebi'yi, daha evvel kararlaştırılan yirmi kese altını getirmek üzere Bitlis'e gönderir. Evliya Çelebi Bitlis'e vardıktan birkaç gün sonra durumdan haberdar olan Abdal Adil Han, uygun bir zamanda Bitlis'e varır. Bitlis ne pahasına mal olursa olsun hanı, hediyelerle karşılar. Evliya Çelebi de güzel hatla yazılmış bir Kur'an-ı Kerim'le hanın huzuruna çıkar. Han kendisini iltifatla karşılayarak, Bitlis'te verilen bir görevle kalmasını ister. Çelebi, iltifata iltifatla cevap vererek mazeret beyan edip, uzun süre kalamayacağını arz eder. Bu sırada yeni han, huzura vararak, Melek Ahmet Paşa'nın İstanbul'dan getirttiği yerinde kalma emriyle hilkatlerini babasına bırakarak, Melek Ahmet Paşa ve Bitlis halkının istek ve arzusu doğrultusunda hanlık görevini yüklendiğini belirtince, babası özetle:

“ İmdi oğul, ben 80 yaşıma gelmiş, hayatın tadını tatmış, nam almış, dünyanın, acı ve tatlısını tatmış bir kimseyim. Bundan sonra hanlık almam. Artık sen, ciğer köşem, el ve gönül birliği içinde halka gülünç olmadan, Bitlis'i bir nizam içinde yönet ve bana bir ekmek vererek, annen ehlimle bir köşede oturarak, hayır dualarda bulunarak, şu fermanlarını kaldır. Allah mübarek eylesin.” diyerek oğlunun görevinin devamını ister. (Evliya Çelebi, Tam metin Seyahatname, Üç Dal Neşriyatı, 5/10, İst, 1996)

Melek Ahmet Paşa, bir müddet sonra Van Valiliği'nden alınarak İstanbul'a gitmek üzere toparlanır. Durumdan daha sonra haberdar olan Abdal Adil Han, günün birinde Evliya Çelebi'ye:

“İşte başınız azledildi. Maksudı neydi? Şehrimizi yok edip binlercesini kılıçtan geçirdi. Mübarek ramazanda kötülükte bulundu. Şehrimizden on Mısır hazinesi yağma edildi. Acaba Evliya Çelebi Melek Paşa ve adamlarıyla Van eşkiyasının yanına kalır mı? Bu ganimet malı keselerine hayır eder mi? ” (a.g. s. 5/11) diye sorar ve “ Paşanızda deve kını var.” dedikten sonra Evliya Çelebi'nin birkaç gün daha Bitlis'te kalmasını ister. Ancak Abdal Adil Han savaşta ihanet edenleri cezalandırınca, Evliya Çelebi tedirgin olur. Günün birinde kış mevsiminde olunmasına rağmen Bitlis'ten ayrılarak paşaya ulaşır, her ihtimale karşı yol güzergâhını değiştirmesini, Erzurum üzerinden yola devam edilmesini önererek, yola konulmasını sağlar. Evet! Bütün bunlar olup bittikten sonra; binlerce kişinin öldürülmesinden, kurulu düzen ve huzura darbe indirilerek onlarla ailelerin pejmürde olunmasından ne kazanıldı? Bu savaşın temelinde tahrik, haset, iftira ve daha önemlisi intikam var. İşte kanıt:

“ Fetihden sonra Melek Ahmet Paşa, Evliya Çelebi'ye:

“Evliyam, bu cenk ve çarpışmanın aslını bilir misin?” dedi. Ben de:

“Hayır sultanım” dedim. Paşa:

“ 1048 (hicri) tarihinde Sultan Murat Han Efendim Bağdat'ı fethettikten sonra dönerken Bitlis Han'ı kazanız mübarek ola demeye gitmediği için, Murat Han üzüntü duyup: -Ahmet, Allah emaneti olsun, Bitlis Han'ından benim intikamımı al!- demişti ya, işte o etkili neferin etkisiyle bu savaş olmuştur”. (Evliya Çelebi Tam metin Seyahatname Üç Dal neşriyatı, 4/595, İst, 1996.) Bu itiraf işin iç yüzünü ortaya koymuştur. Oysa ki Evliya Çelebi, seyahatnamesinde, 4. Murad'ın Bağdat'ın fethinden önce Bitlis'e geldiğini, hanın hamamında yıkandıktan sonra hamamı çok beğendiğini, izzet ve ikramda kusur edilmediğini belirtmektedir. O halde bu intikam alma niye? Beri taraftan Melek Ahmet Paşa diğer beylerin tahrik, haset ve iftiralarını da bu intikama katarak, kan dökülmesinden ne kazandı ?

Tarihin kaydettiği ve edeceği savaşlar, sadece savaşanların yaşamlarını bitirmeleriyle kalmaz. Zira savaş, her alanda tahribat yaparak kurulu düzen ve huzura da darbe vurduğu gibi, özellikle bilimsel alanda yaptığı tahribat, geleceği dahi darp eder. Nitekim Evliya Çelebi, seyahatnamesinde, “Abdal Adil Han'ın halkına hizmet etmek için bilgin ve sanatçılara değer verdiğini, onların gelişmeleri için yardım ettiğini” kaydeder. (Haydar Işık, *Evliya Çelebi*

Seyahatnamesinde Bitlis Halkı, s: 39) Bununla beraber “Hanın, sanat ve bilimle uğraşanlara büyük hediyeler vererek, onların Bitlis’te kalmalarını sağladığı” da belirtilmektedir. Ayrıca Seyahatname, Bitlis’teki huzur ve düzen nedeniyle civar şehirlerden gelen bilginlere kapıların açık olduğu da belirtilir. Nitekim ailemin büyük cediti, devrin bilgin ve mutasavvıfı Molla Süleyman Baba’nın, Hakkâri Abbasi Beyi ile anlaşamadığından 1642 yılında Bitlis’i tercih etmesinin nedeni şehirdeki huzur, istikrar ve adalettir. İşte Melek Ahmet Paşa, böyle bir şehrin huzur, istikrar ve adaletine darbe vurmuştur.

Abdal Adil Han Devrinde Bitlis Bilginleri

Seyahatname’de, asrın seçkin uleması (bilginleri) vardır. Bilinenler şunlardır:

Yek Çeşm (tek göz), Molla Hasan Efendi, Molla Zeynettin, Molla Zade, Molla Ebu Bekir, Şarkiye İmamı, Molla Mihrapzade Ali Efendi, Molla Cebrail, Molla Musa Hakkâri, Molla İsrail, Molla Bühti.

Hekimler: Molla Musa, Molla Ramazan, Kara Seccah, Genci Ali ve Sarılızade. Evliya Çelebi bu hekimler için “Eşsiz üstadlardır” der. Ne yazık ki, bu bilgin ve hekimlerle ve eserleriyle ilgili tek bilgi yoktur. Belki gelecekte bu zatlar hakkında gerekli bilgiler sağlanabilir.

Evliya Çelebi, “Ben bu şehirde iken yedi adet divan sahibi şairleri vardı. Hanın divan efendisi Kâtip Çelebi, Molla Ramazan Çelebi, Cenneti Çelebi ve Genci Çelebi meşhurlarıdır. Bu beyit onundur:

Dil derdine em çekti tabibi sine sari
Çıktı haset ilettili rakibi sine sari

“Nizami’nin hamsesi kadar divanı vardır. ” diyor. (Seyahatname, sadeleştiren Zuhuri Danışman(s:487, İst, 1970) Peki bu divanlar, bu bilginler ne oldu? Zamanında kayda girmeyen ve korunmayan hazineler böylece unutulur, kaderine terk edilir. İşte benim bu konudaki amaç ve çalışmamın temelinde yatan, her alanda kendisini gösteren ve tarih olan geçmişin kayıt altına alınarak, gelecek neslin geçmişinden haberdar edilmesi, geçmişini bilmesi, tarihini tanıması isteğidir.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde Bitlis ve Halkı kitabının 39. sayfasında, Haydar Işık, Abdal Adil Han’ın Bitlis’e dönüşünden sonra, hanın İstanbul’da sakin bir hayat sürdüğünü, 1667-68 yılında Sultan V. Mehmet’in emriyle sadece

boşalan kasasını doldurmak için boğdurularak öldürüldüğünü ifade etmektedir. Verilen bilgi tamamen yanlıştır. Çünkü V. Mehmet Sultan Reşat, otuz yedinci padişah olup (1844-1918), 1918 yılında vefat etmiştir. Abdal Adil Han'ın ise H. 1067 M. 1657'de vefat ettiği Şerefhanogulları'nın şeceresinde kayıtlıdır. Ancak mezarının nerede olduğu belli değildir. H.1078 M.1668 ise, oğlu 3. Ziyaettin Han'ın vefat tarihidir.

5- Ahmet Faik Han (?- H. 1238 M. 1823)

Ahmet Faik Han, Bitlis'te uzun süre emirlik (beylik) yapan Şerefhanogulları ailesine mensuptur. Selim Han'ın (?- H. 1194, M. 1780) torunudur. Hanedanlığın geleneklerine uygun olarak emir olma sırası kendisine geldiğinde bu görevi büyük bir dikkatle yürütürken, adeta tarihte İbrahim Ethem misali, devrin bilgin ve mutasavvıfı Şems-i Bitlisî'ye intisabı uygun görerek, ebedi gerçek mutluluğu saltanat ve tahtta değil, Şems-i Bitlisî'nin irşat ve sohbetlerinde bulacağını düşünerek verdiği bir kararla emirlik görevini iki yıl sürdürdükten sonra, ona kapılanır.

Ahmet Faik Han, tam bir teslimiyetle bağlandığı Şems-i Bitlisî'nin önünde diz çökerek, müritleri arasında yerini alır. Şems-i Bitlisî, onun adeta yeniden doğuş nedeni olmuştu. O, öyle bir güneşti ki, ruhunun derinliklerinde saklı ateşi alevlendirmişti. O, öyle bir pınar idi ki, gönülleri çölleştirmekten kurtarmıştı. Ahmet Faik Han kana kana içti bu pınardan. Almış olduğu kültürü nedeniyle o, öyle bir hızla gelişip açılıyordu ki, bu gelişmeyi ancak Şems-i Bitlisî gibi bir güneş yönlendirebilirdi.

Tasavvufu şiirle birleştiren Ahmet Faik Han, *Mem u Zin* adlı eserinde, sembolik anlatımlara ve benzetmelere başvurarak beşeri bir aşktan ilahi aşka doğru yükselişi anlatır. Şeyhi ve mürşidi Şems-i Bitlisî'den, şairliğinden kaynaklanan olağanüstü güzel bir anlatımla ve hayranlıkla söz eder. Ahmet Faik Han'ın, Şems-i Bitlisî'ye bağlılığını anlatmak için örnek bulmak çok zordur. Şems-i Bitlisî'ye sevgi ve bağlılığı üzerine Ahmet Faik Han'ın yazdığı gördüm redifli gazel, bunun en güzel kanıtıdır:

Vechinde çün nigârın bakınca yâri gördüm
Kadem bastım ki Tur'a, şecerde nârı gördüm.

Feeynema tuvellu fesemme vechu Rabbi
Açıldı çün basiret bakıp didarı gördüm.

Taan etme bana hoca, bilsen ne gördü çeşmim
Bülbül-i dil-i zar çün gülzarı gördüm.

Dü zülfün halka ucu, salmış yanağa ol mah
Sununca gonca destim, üstünde marı gördüm.

Söyler benim dilimle güftar-i Şems-i Bitlisi
Yok Faika bu kevneyn, hemen ol varı gördüm.

Ahmet Faik Han, geriye oğul evladı bırakmamıştır. O, mütevazı, kibir ve gururdan azade öyle bir kişiliğe sahipti ki, vasiyeti gereği mezarı dahi yapılmamıştır. Aşağıdaki iki satır, hanın vasiyetini doğrular niteliktedir.

Dedim kimdir, bu hak içre oluptur hak ile yeksan
Dedi Faik'tir ol bakes turap ender turap olmuş.

Seyahati çok seven Ahmet Faik Han, iki kez İstanbul'a gitmiş ve son seyahatinde iki yıl kalmıştır. Şair ruhlu hanın 2 eseri vardır:

1-Divan

Ahmet Faik Han'ın yazmış olduğu divanının matbu nüshasının da olduğu ifade edilmekte, fakat nerede olduğu bilinmemektedir. 1915 yılında Bitlis'in Ruslar tarafından işgalinde halkın göç etmesiyle oluşan dağınıklık, kitaplara da yansımış olabilir. Osmanlıca *Mem u Zin*'i yeni harflere çeviren edebiyatçı Sırrı Dadaşbilge'ye, merhum Suphi Mentеш'in, Sofya ve Rusya kitaplıklarında Bitlis yazılı kitaplar bulunduğunu merhum Osman Pereneci'den duyduğunu belirtmesi oldukça önemlidir.

2-Mem u Zin

Mem u Zin, Doğu Anadolu'da Ahmed-i Hani tarafından yazılan bir destan olup, geçmişinin milattan öncesine kadar gittiği ifade edilmektedir. Fuzuli'nin (1490,95-1556) lirik Leyla Mecnun Mesnevisi'ni andırır. Fakat Ahmet Faik Han'ın kaleme aldığı 1056 beyitten oluşan mesnevisinde tasavvuf düşüncesi hâkimdir. Çünkü o, bir mutasavvıftı. Hanın yukarıda özet halinde ifade olunan öz geçmişinde belirtildiği gibi, tasavvuf şiirle birleştirilerek *Mem u Zin*, çeşitli sembol ve benzetmelerle yazılmıştır. *Mesnevi*'de yer alan yirmi gazel var. Bu gazellerden kırk altıncı sayfada bulunan "gördüm" redifli yedinci gazel, Ahmet Faik Han'ın üstadı Şems-i Bitlisî'den övgü ile bahsettiği ve yukarıda yazılı olan gazeldir.

Mem u Zin, tasavvufu içerdiğinden, beşeri aşkın ilahi aşka doğru yükselişini göstererek, fenafillah noktasında ifadesini bulmuştur.

Ahmet Faik Han, oldukça mütevazı bir kişiliğe sahip olup gurur ve kibirden uzak bir mutasavvıf olarak yaşamını sürdürmüştür. Nitekim *Mem u Zin* adlı mesnevisinde, eseri yayınlayan edebiyat öğretmeni Sırrı Dadaş-bilge'nin bizzat tespitinde ifadesini bulan bu mütevazı yaşam, onu tanıtmanın açık belgesidir. 1056 beyitten oluşan mesnevisinde yalnız iki yerde kendisinden bahsettiği, söz konusu edebiyatçının açık ifadesidir:

(1)Han, Mesnevinin 116. sayfasında 607, 608, 609. beyitlerinde şöyle der:

Ver yoluna kenc u malı u canı
Sadık olanın budur nişani.

Sen Faik eğerçi bi nişansın
Nushunla cihana dür-feşansın.

Kim dinler ki bu nush u pendin
Sen söyle kalamı dinle kendin.

(2)Edebi bir anlatımla, şeyhi ve mürşidi Şemsi Bitlisî'ye sonsuz bir bağlılık ve hayranlığını üstadına intisap nedenini de Mesnevi'nin 198. sayfasında 999 ve 1000. beyitlerinde şöyle dile getirir:

Geldim sana doğru bir zelilim
Yüz şükür ki var bir delilim.

Rehberdir önümce Şemsi Bitlis
Geldim ki kılâm bu hali telhis.

Ahmet Faik Han'ın Şems-i Bitlisî'den övgüyle bahsetmesinin nedeni, onun potasında pişerek, olgunlaşarak yetiştirmiş olan sekiz halifesinden biri olmasıdır.

Ahmet Faik Han, ebced hesabıyla tarih düşürmedeki yeteneğini, Mesnevi'nin 210. sayfasında 1054, 1055 ve 1056. beyitlerinde sergilemiştir:

Mestur olunan hurufu cem et
Erkâmını bil hesabını et.

Kalmaz hesabımızda noksan
Ger var ise sende akl u iz'an.

Gonca gibi fehmin et küşade
Bildin ise devletin ziyade. H. 1143 M. 1730

Ahmet Faik Han'ın yazdığı Mem u Zin, tasavvufu içeren Türkçe bir eserdir.

Şerefhanlar sülalesinin ilk hanı 1. Ziyaeddin, en son hanı Polat Şeref Han'dır. Sülale 14. yüzyıldan 1830 yılına kadar yaklaşık beş yüz sene boyunca Bitlis'i yönetmiştir. Bu süre zarfında hanlık makamına 60 kişi çıkmıştır (Kaynak Şerefhanlar Şeceresi). 1830 yılından sonra Bitlis Osmanlı paşalarınca yönetilmiş, Cumhuriyet döneminde ise yönetim valiler tarafından sağlanmaya başlanmıştır.

OSMANLI SARAYINDA BITLİSLİ ARİF VE BİLGİNLER

1- Mevlana İdris-i Bitlisî (1457?-1520)

Bitlis güzidelerinden biri olan İdris-i Bitlisî, on beşinci yüzyılın yarısıyla on altıncı yüzyılın ilk devirlerine damgasını vuran, gerçek anlamda bilim ve siyasette temayüz eden bir güzidedir, iz bırakandır. Ne yazık ki, günümüze değin yaşamı hakkında detaylı bilgi ortaya konulmamıştır.

Bursalı Mehmet Tahir'in, *Osmanlı Müellifleri*'nde "Fazilet sahibi, Osmanlı tarihçilerinden ve bütün olgunlukları toplayan bir zat" (3/68) olarak ifade ettiği İdris-i Bitlisî, devrin bilgin ve mutasavvıfı Mevlana Hüsametdin Ali Bitlisî'nin oğludur. Kaynaklar soylu bir aile olduğu üzerinde ittifak etmektedirler.

İdris-i Bitlisî'nin gerek doğum tarihi ve gerekse doğum yerinin Bitlis mi, Diyarbakır mı olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Zira babası Mevlana Hüsametdin Ali Bitlisî'nin, Akkoyunlu Devleti'nin merkezi Diyarbakır'da bir müddet Uzun Hasan'a hizmet vermiş olması nedeniyle İdris-i Bitlisî'nin Diyarbakır'da doğmuş olabileceği düşünülmüştür. Fakat tarihe İdris-i Bitlisî nisbesiyle geçmiştir.

İlköğrenimini babasından alan İdris-i Bitlisî, babası ile birlikte bulunduğu Diyarbakır ve Tebriz'de öğrenimine devam ederek, dini ve akli bilimlerde çalışmasını sürdürmesinin yanında, fazilet sahiplerinin de rahle-i tedrisinde bulunarak yetkinleşerek temayüz etmekteydi.

İdris-i Bitlisî, öz adıyla bilindiği ve anıldığı gibi " Mevlana Hakimettin, Kemalettin" lakaplarıyla da anılmıştır. Bitlis Emiri Şeref Han ise onu "hâkim" sıfatıyla anmıştır. O da babası gibi Akkoyunlu Devleti'nin en güçlü hükümdarı olan Osman Bey'in torunu Uzun Hasan'ın vefatıyla yerine geçen oğlu Yakup Bey zamanında ve genç yaşta Akkoyunlu Sarayı'nda münşi (saray kâtibi) görevinde bulundu. Yakup Bey'in 1491 yılında vefatıyla yerine geçen Sultan Rüstem ve Elvent Bey dönemlerinde de aynı görevi yürüten İdris-i Bitlisi, saray çocuklarının eğitim- öğretimiyle de (lalalık) ilgilenerek saraydaki hizmetini 20 yıl sürdürür. Bu arada, devrin bilim alanında tanınmış Kadı İsa es-Savecî gibi bilginlerle ve Vezir Necmettin Mesut'la tanışarak ünsiyet kurar.

Akkoyunlu Devleti, Safevi hükümdarı Şah İsmail tarafından 1501 yılında ortadan kaldırılınca durumdan haberdar olan 2. Bayezit (1447-1512), İdris-i Bitlisî'yi İstanbul'a davet eder. Bu davetin sebebi, 1485'te Akkoyunlu

Hükümdarı Yakup Bey'in, padişahın bir zaferini kutlama amacıyla İdris-i Bitlisî'nin hükümdar adına kaleme aldığı mektubun padişah tarafından takdire şayan görülmesidir. İstanbul'a varan İdris, padişah tarafından yüksek bir maaşla vakanüvis (resmî tarihçi) olarak görevlendirilir. Artık İdris, Osmanlı Sarayı'nda yerini almıştır. Bir müddet sonra padişahın verdiği bir talimatla İdris, tarihe damgasını vuran sekiz Osmanlı padişahı dönemini anlatan (ve ne gariptir ki, günümüze değin gereği gibi değerlendirilmeyen) *Heşt Behişt*'i yazmaya koyulur. Bitlisî'nin bizzat kendi ifadesiyle büyük tarihî değer taşıyan eser, iki yıl yedi ay içinde yazılarak 1506'da padişaha sunulur ve hemen her alanda eser veren bu çok yönlü bilgin ödüllendirilir. Fakat heyhat! Her devirde olduğu gibi, o devirde de böylesine bir eserin kısa bir zaman dilimi içinde bitirilip ödüllendirilmesiyle baş gösteren çekememezlik ve tenkit, değerli bilgini sıkar ve üzer. Bu sıkıntı ve üzüntüden kurtulmak için, hacca gitmek üzere vaki isteği de zamanında yerine getirilmediğinden ciddi bir hastalık geçiren İdris, ancak 1511 yılı temmuz ayında *Heşt Behişt*'in mukaddimesini (ön sözünü) yanına alarak hac seferine çıkar. Deniz yoluyla İskenderiye'ye, oradan da Kahire'ye varan bilgin, burada kaldığı süre içinde Memlûk (Kölemen) Hükümdarı Kansu Gavri ve Mısır bilginleriyle tanışarak ilmi derecesini çeşitli konuşmalarıyla sergiler. Özellikle Halveti Şeyhi Mutasavvif İbrahim Gülşenî'yle de tanışır ve onun hizmetinde dahi bulunur. Daha sonra Kansu Gavri'nin yeğeni Tomanbay'ın hac emiri olarak görevlendirilen kafiyle Mekke'ye vararak hac görevini ifa eder. Bir yıl Mekke'de kaldıktan sonra devletin bazı ricaliyle anlaşamadığından *Heşt Behişt*'in gerçek anlamda karşılığına eremediği zehabına kapılarak kendisine reva görülen haksızlıklara kırıldığını, ailesinin yanına gönderilmesi isteğini bir mektupla saraya iletir. O sıralarda 64 yaşının idraki içinde, saltanattan 24 Nisan 1512'de feragat eden 2. Bayezit'in yerine oğlu dokuzuncu padişah Yavuz Sultan 1.Selim'e (1465-1520) İdris'in mektubu iletir. Bunun üzerine padişah bilgine davetiye ve yolluk göndererek İstanbul'a dönmesini isteyince İdris, Mekke'den ayrılarak kara yoluyla Şam'a ve Halep'e vararak, oradaki bilginlerle de tanıştıktan sonra deniz yoluyla 1512'de İstanbul'a varır. Artık İdris-i Bitlisî'nin, bu kez Padişah Yavuz Sultan 1. Selim'in maiyetinde, kendisine verilen çok önemli görevleri yerine getirdiği görülmektedir.

Yavuz 1. Selim döneminde edindiği itibar ve kadirbilirlik nedeniyle padişahın siyasi danışmanlığını yürüten İdris, istişari toplantılarda yerini alır. Nitekim padişahın Tebriz'e gönderdiği heyet içinde onun da yer alması, dönemin siyasetinde aktif bir rol yüklendiğini gösterir. Zira Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde padişahın danışmanı olarak yüklendiği görevin bilinci içinde aldığı sonuç, tarihi bir gerçektir.

İdris-i Bitlisî bir yandan padişahın danışmanlığını yürütürken, bir yandan da bilimsel çalışmalarını sürdürmeyi asla ihmal etmemiştir. Bu arada 23 Ağustos 1514 Çaldıran zaferinin sağlanmasıyla ortaya çıkan tabloya göre, Doğu ve

Güneydoğu Anadolu Emirliklerinin Osmanlı sınırları içinde yer almasındaki büyük rolü yüklenen İdris, tarihi bir görevin mimarıdır. Çünkü sünni olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu Emirlikleri ve halkı, zaman zaman Şah İsmail'in "elli binden fazla sünninin öldürülmesi (Betav Yayınları, Heşt Bihişt, 1/ 17, 2008) nedeniyle sünni Osmanlı himayesini tercihi uygun mütalaa ederek Dersaadet'e müracaatları (a. g. e. 17-18.s.) üzerine, Yavuz Sultan 1. Selim'den gelen bir emirle harekete geçen İdris-i Bitlisî, Arap, Kürt ve Türkmen beyleriyle vaki anlaşması sonucu Bitlis, Cizre, Eğil, Garzan, Palo, Siirt, Hasankeyf (Hısnıkeyf), Meyyafarıkın'la (Silvan) birlikte tam 25 emirliğin Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'ye katılmalarını sağlar. Bu başarı sonucu Padişah'ın H. 921 M. 1516 tarihli fermanıyla (ferman için bkz. Mehmet Bayraktar, *Bitlisli İdris*, s: 90, Kültür Bakanlığı, Türk Büyükleri, Ank. 1990) Diyarbakır bölgesinin Bitlisî'ye temlik olarak verilmesi yanında, merkez Diyarbakır olmak üzere 1516 yılında yeni ihdas edilen "Arap-Acem Kazaskerliği" unvanı da verilerek, bilgin ödüllendirilir. Bu tarihi çalışmalar nedeniyle padişahın güvenini kazanan İdris-i Bitlisî, padişah tarafından gönderilen boş tuğralı kâğıtları bizzat doldurarak aşiret liderlerine gönderir. Vaki olan bu hizmet, padişah tarafından gönderilen 2000 filori altın, değerli kılıç ve kürklerle de bir daha ödüllendirilir. Bu siyasi çalışmalar yanında Bitlisî, 1514 Çaldıran Seferi'nde olduğu gibi, 24 Ağustos 1516'da Mercidabık ve 1517 Mısır Seferine de katılarak Halep'in de ilhakı sonucu Mardin, Urfa, Siverek, Besni, Ergani, Harput (Hertpert) , Divriği ve diğer yerlerin de Osmanlı'ya katılmasını sağlar. Mısır'ın fethinden sonra bir diplomata yaraşır edep içinde vaki nasıl bir siyaset takip edilmesi hususundaki mütalaa, Yavuz Sultan 1. Selim tarafından takdirle karşılanarak temel ilke edinilmiştir.

İdris-i Bitlisî'nin yirmi seneyi aşkın bu çalışmaları yanında sürdürdüğü siyaset sonucu oluşan tablo, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin bir parçası haline gelmesiyle sağlanan toprak bütünlüğü yanında hilafet de Osmanlı'ya geçti. Şöyle ki:

1517'de Mısır tamamen Osmanlı'ya bağlanınca padişah, haziran 1518'de deniz yoluyla İstanbul'a dönmeden önce bir tedbir olarak, Kahire'de hükümdar soyundan olanların bir kısmını, Mısır Abbasi Halifesi aileleriyle, nüfuz sahibi bilgin şeyh ve beylerle, şöhrete ulaşmış bilginler ve sanat erbabı yanında, değerli bilimsel eserleri de deniz yoluyla İstanbul'a gönderir. Bu meyanda Kölemenler döneminde nüfuzunu kaybeden Mısır Abbasi Halifesi yirmi ikinci halife 3. Mütevekkil Alellah Muhammet, padişaktan gördüğü saygı nedeniyle kaybettiği itibarını kazanır. İstanbul'a varıldıktan bir müddet sonra Mısır ve İstanbul bilginlerinin bir araya gelerek yaptıkları istişare sonucu, halifeliğin Osmanlı hanedanına devri hususunda şer'i yani dinî delillere dayanarak bir karara varılır. Karar sonucunda 3. Mütevekkil'in, bir rivayete göre Ayasofya bir diğer rivayete göre Eyüp Sultan Camii minberinde okuduğu hutbeden (hitabet) sonra,

üzerindeki hilkatı çıkararak kendi eliyle Padişah Yavuz Sultan 1. Selim'e giydirek ve hilafet kılıcını da kuşandırarak İslam halifeliğini Osmanlı hanedanında kalmak üzere ona teslim eder. Böylece Osmanlı padişahları halife unvanıyla da anılarak ve tüm İslam dünyasının hâkimliğini deruhte etmekle İslam birliği sağlanarak, halifelik 406 sene süreyle Osmanlı Hanedanlığı'nda kaldı. (Osmanlı Devleti Tarihi, 4/312. Tercüman Gazetesi)

İdris-i Bitlisî'nin Bilimsel Yaşantısı:

Daha önce belirtildiği üzere Akkoyunlu Devleti'ne Safeviler tarafından 1501'de son verilince, davet üzerine ailesiyle birlikte İstanbul'a göçen İdris-i Bitlisî, Padişah 2. Bayezit ve oğlu Yavuz Sultan 1. Selim dönemlerinde bilimsel çalışmalarını sürdürmüştür. Çok yönlü bir şahsiyet olan Bitlisî, çeşitli alanlarda kaleme aldığı eserleriyle temayüz etmiş bir bilginidir. Ne yazık ki, onun ortaya koyduğu bilimsel eserler gereğince incelenmediğinden adeta unutulmuş, kaderine terk edilmiştir. Bu unutulma kaderine terk edilen bilginin, tarihi değerinin ve bilimsel eserlerinin incelemeye tabi tutularak ele alınmasını gündeme getiren ve kendisi de bir bilgin olan Sayın Mehmet Bayraktar'ın, *Bitlisli İdris* adlı eserinin 60. sayfasındaki oldukça uyarıcı ifadelerini buraya almayı, bir Bitlisli olarak görev telakki etmekteyim:

“Bitlisli İdris XV. yüzyılda yetişmiş müstesna bir siyaset ve ilim adamıdır. Gerek eserleriyle ve gerekse fiili hizmetleriyle Türk siyasetine ve ilmine büyük katkılarda bulunmuş bir şahsiyettir. Eserlerinin çokluğu ve çeşitli ilim dallarıyla ilgilenmesi, kendisine ansiklopedist bir ilim adamlığı sıfatı vermektedir. Eserleri ve fikirleri üzerine yeni ve çok yönlü araştırmalar ve incelemeler yapmaya değer bir düşünürdür. Yeni araştırmacılar çıkararak, böyle bir düşünürü daha etraflıca gün ışığına çıkarmalarını ümit ediyoruz.” (Mehmet Bayraktar, *Bitlisli İdris*, Kültür Bakanlığı/1271 Türk Büyükleri, s: 134)

İdris-i Bitlisî'yle ilgili Hoca Sadettin'in *Tacü't-Tevarih* adlı eserinde “Kalemimi iyi kullanan, çalıştığı alanlarında devrinin tek adamı” olduğunu belirtmesi, bir gerçeğin ifadesidir. (a.g.e. s: 55)

Yukarıda belirtilen kaynak dışında bir başka kaynak, T.D.V. İslam Ansiklopedisi'nde de (21/ s: 485-488) İdris'in çeşitli dallarda verdiği eserlerin günümüze dek yayınlanmadığı ve üzerinde bilimsel çalışmalar yapılmadığı uyarısı ve bunun büyük bir eksiklik olduğu vurgusundan hareketle, bilim dünyamızca ve en çok da Eren Üniversitesi ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nce bu konuda bilimsel çalışma ve araştırmaların yapılarak dünü tanıtılarak gençliği aydınlatmaları temennimizdir. Zira doğu bakirdir. Bu nedenle bilimsel çalışma ve araştırmaların zaman içinde birçok gerçekleri ortaya çıkardığı ve çıkaracağı izahtan varestedir.

İdris-i Bitlisî, tefsir, hadis ve fıkıh bilimleri üzerinde kalemini en iyi kullananlardan biridir. Bu üç bilim, İslam'ın temelini oluşturur. Bu meyanda fıkıh, İslam dininin ameli mahiyetteki dini meselelerini ele alan, anlatan bir bilimdir. Bir diğer ifade ile fıkıh, dinî hükümlerin uygulanmasıyla ilgili meseleleri ele alan, inceleyen bir bilimdir. Bu üç bilim dışında bilgin aşağıdaki bilim dallarında da eserler vererek bilimsel alandaki kudret ve yeteneğini sergilemiştir. Bu bilimler, fen, matematik, astronomi, fizik, tarih, edebiyat, felsefe, tıp, eczacılık, zooloji, kozmoloji, tasavvuf, kelim ve musikidir. Yanı sıra hat sanatı ve şairliğiyle de tanınan bir kişidir. Zira onun, bilimsel yaşantı içinde kendisini bulan ve çeşitli alanlarda durmadan kudretli kalemiyle peş peşe eserler veren velut bir yazar olduğu şüphe götürmez bir gerçektir.

İstikrarlı yönetim ve ekonomik alanda oluşan canlılık, bilimsel yaşantıda da bir paralellik sağlar. Nitekim istikrar ve ekonomi yönünden parlak bir dönemi idrak eden Osmanlı'da iç ve dış siyasetin mükemmeliyet arz etmesi, bilimsel çalışmalar için büyük bir imkân ve fırsat yaratmıştır. İşte bu imkân ve fırsat Osmanlı bilginlerince değerlendirildi ve bilimsel çalışmalarda artış gözlemlendi. Böyle bir ortamı çok iyi bir şekilde değerlendiren İdris-i Bitlisî de engin kültürüyle devrin bir geleneği olan Arapça, Farsça lisanlarındaki maharetiyle çeşitli alanlarda kalem oynatarak, Türkçe, Arapça ve Farsça eserler verdi.

İdris-i Bitlisî'nin bilimsel alanda ortaya koyduğu bu tablo, onun bu alanlardaki bilimsel kişiliğinin kanıtıdır.

Bitlisli bilgin sadece eser vermekle kalmamış, aynı zamanda bilimin ön gördüğü bilimsel kişiliğe kişilik katan ahlaki fazilet içinde yaşamını sürdürmüştür. Zira ahlaki bütünlük her kişinin, özellikle bilginlerin en büyük zinetidir. Bu zinet, bilginlerin örnek insan portresini ortaya koyar. Nitekim İdris'in, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Osmanlı Devleti'ne katılmaları döneminde Padişah 1. Selim tarafından gönderilen tuğralı boş kâğıtları asla suistimal etmeden, bizzat padişah adına doldurarak emir ve beylere göndermesi ahlaki bağlılık, doğruluk ve dürüstlüğün açık bir ifadesidir. Onun sadece ahlaki yönleriyle değil, adalet, cesaret, iffet, hikmet, feraset gibi yönleriyle de temayüz etmiş bir kişiliğe sahip olduğu kaynakların ifadesidir. Bu meyanda İdris-i Bitlisî'nin, devrinde içte ve dışta tanınan bir diplomat, büyük bir yetenek, iyi huy, kalemine her yönüyle hâkim ve o nispette dindar mütedeyyin bir kişiliğe sahip olduğu ve ayrıca hat ve tezhip sanatlarında da temayüz ettiği ifade edilmektedir. (Hoca Sadettin, *Tacü't-Tevarih*, 4/246.)

Türkiye Gazetesi'nin yayınladığı İslam Âlimleri Ansiklopedisi 14/148. sayfasında İdris-i Bitlisî hakkında şöyle der:

“Yaşadığı asrın ileri gelen âlimlerinden olan İdris-i Bitlisî'nin, gönüllere ferahlık veren sohbetlerine, başta padişahlar olmak üzere devlet ricali büyük ilgi gösterirlerdi. Bir müddet de Yavuz Sultan Selim Han'ın musahipliğini (sohbet arkadaşlığını) yaptı.”

Vefatı

İdris-i Bitlisî, bilimsel çalışmalar içinde yaşamını sürdüren bir kişi olarak tarihe damgasını vurmuş ama her fani gibi hayata veda etmiştir. Onun vefat tarihi üzerinde kaynaklarca 1505, 1516, 1520, 1523 ve 1554 tarihleri verilmiş ise de oğlu Mevlana Ebu'l-Fadl Mehmet Çelebi Efendi, Yavuz Sultan 1. Selim'in vefatından iki ay sonra 18-Kasım-1520 tarihinde 63 yaşında İstanbul'da vefat ettiğini belirtmektedir. Mezarının Eyyüp İdris Köşkü veya İdris Çeşmesi denilen yerde hanımı Zeynep Hatun tarafından yaptırılan mescitin bahçesinde olduğu ifade edilmektedir.

Bitlisli İdris'in vefatıyla ilgili olarak, *Şekaik Tercümesi*'nde şu rubai (dörtlük) yer almaktadır:

Zaman emin değil, ona nasıl emniyet edersin?
Eğer sen ona emin dersen, Me'mun'un devleti nerede?
İdris'in hikmeti nerede? Rüstem'in yaptığına ne oldu?
Hz. Süleyman'ın şefkati kimdedir? Karun'un serveti nerede?

(Kaynak: Mehmet Bayraktar, *Bitlisli İdris*, 12. s. , Kültür Bakanlığı/127 Türk Büyükleri/134)

Eserleri

Velut bir yazar olan İdris-i Bitlisî'nin, yaşamı boyunca çeşitli bilim dallarında verdiği eserler aşağıdadır:

A- Arapça Eserler:

1- Risaletü'l-İba an Mevakı'i'l-Veba

Adından anlaşıldığı üzere eser, vebadan korunma yolundaki önemli bir eserdir. 1512 yılında kaleme alındığı belirtilen kitap, 24. padişah 1.Mahmut (1696-1754) saltanat (1730-1754) devrinde Bitlis bilginlerinden Mehmet Salih Bitlisî tarafından Türkçeye çevrilmiştir. (Osmanlı Müellifleri, 3/68) Eser, Süleymaniye Kütüphanesi Şehit Ali Paşa, nr. 2033/ 2'de kayıtlıdır. (TDV, Ansiklopedisi, 21/488)

2-Haşıye ala Tefsir-i Beyzavi

Beyzavî adlı birinin tefsirine yapılan haşıye. Bursalı Mehmet Tahir *Osmanlı Müellifleri*'ne (3/68) göre, tefsirin tamamı değil, bazı ayetlere dair bir haşıye olup, sekizinci padişah 2. Bayezit Yıldırım (1447-1512) saltanat (1481-1512) döneminde hazırlanıp padişaha takdim edilen "Kaside-i Baliğa"sı olan bir haşıye. (Kitap,Süleymaniye Ktp. Ayasofya. Nr: 303)

3-Risale fi'nnefs

Eser bir giriş, altı bölüm ve bir sonuçtan oluşur. Ruh konusu işlenen eserin tek nüsha olup, İngiltere Manchester kentinde John Rylands Kütüphanesi'nde olduğu ifade edilmektedir. (TDV İslam Ansiklopedisi, 21/488) (Mehmet Bayraktar, *Bitlisli İdris*, s: 33)

4-Şerhu esrari's-Savm şerh-i esrari'l-ibat

Oruç ve ibadetlerin sırlarına ait olan bu eser bir fıkıh eseridir. Eser, 1511-1512 yılında kaleme alınarak Memlûk Sultanı Kansu Gavri'ye sunulmuştur. Eser, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya nr. 1994'te kayıtlıdır.

5-Edviyetü'l-edviye

Edviye, devanın çoğulu olup, ilaçlar demektir. Bu eser ilaçlarla ilgili bir eserdir. Eser, British Library. Or. Nr. 12155'te bulunmaktadır. (TDV İslam Ansiklopedisi,21/488)

6- Kenzü'l-Hafi fi Beyan-ı Makamati's-Sofi

İsminden de anlaşıldığı üzere eser, tasavvufa dair bir eserdir.

7-Hakku'l-Mübin

Eser, "Gülşen-i Raz" sahibi Şeyh Mahmut Şebüsteri'nin "Hakka'l-Yakın" risalesinin şerhidir. (Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 3/68)

B-Farsça Eserler:

Bu dilde 15 eser vermiştir.

1-Risale-i Bahariye

Mevsimlerden bilgi veren eser, dört bölümden oluşur. Eserde doğa olayları ve semavi kâinatın oluş nedenleri üzerinde durulmuştur. Yer yer şiirlerle süslenen eser, Akkoyunlu Hükümdarı Yakup Bey'in saltanatının sonlarına doğru yazılmış ve ona ithaf edilmiş bir eserdir. Eser, Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Ef. nr, 1888/6'dadır.

2-Risale-i Hazaniyye

Bu eser de Yakup Bey'in seyahatleriyle ilgili olup, Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Ef. nr. 1888/7'de kayıtlıdır.

3-Kanuni Şahensahi

İdris-i Bitlisî'nin bu eseri, ahlaki ve siyasetname türünde bir eser olmanın yanında tasavvufî nükte ve teşbihleri de içerir. Söz konusu eser, İranlı Hasan Tavakkoli tarafından doktora çalışması yapılarak Türkçeye çevrilmiştir. Eser, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Seminer Kitaplığı nr. 2573'te kayıtlıdır. Eser ayrıca Süleymaniye Kütüphanesi Esed Ef. nr. 1888/2'de de kayıtlıdır.

4-Heşt Bihîşt (Behîşt)

Sekiz Cennet demek olan eser, sekiz Osmanlı padişahıyla ilgili olup, Osmanlı tarihi yönünden kaynak eser olarak ifade edilmektedir. Eser her ne kadar tarihî ise de o nispette edebî yönü ile de belirtilmektedir. Kaynak, eserin, dört ayrı nüshasının zamanımıza ulaştığını ve tezhipli nüshasının Nur-u Osmaniye Kütüphanesi. Nr. 3209'da kayıtlı olduğunu belirtir. (TDV. İslam Ansiklopedisi, 21/485)

Tarihi ve edebi eser, 2. Bayezit'in talimatlarıyla Farsça yazılmaya başlanarak iki yıl yedi ay içinde tamamlanarak 1505 yılında padişaha sunulur. Eser, sekiz Osmanlı padişahının, doğumlarından vefatlarına kadar yaşamlarıyla ilgili tarihi ve edebi bilgileri içerir. Kaynak, eserin, bir adının da yazar tarafından Arapça *Kütübü's-Sıfati's-Semaniyye fi Ahbari'l-Kayas-rati'l-Osmaniye* olduğunu ifade eder. (Mehmet Bayraktar, *Bitlisli İdris*, 42.s.)

Sekiz Osmanlı padişahı krolonojik olarak şöyledir:

- 1.Padişah Osman Gazi (1258-1326) Saltanat (1281-1326)
- 2.Padişah Orhan Gazi (1281-1360) Saltanat (1326-1360)
- 3.Padişah 1. Murat (Hüdavendigâr) (1326-1389) Saltanat (1360-1389)

- 4.Padişah 1. Bayezit (Yıldırım) (1360- 1403) Saltanat (1389-1403)
- 5.Padişah 1. Mehmet (Çelebi) (1387- 1421) Saltanat (1413-1421)
- 6.Padişah 2. Murat (1403-1451) Saltanat (1421-1451)
- 7.Padişah 2. Sultan Mehmet (Fatih) (1430-1481)Saltanat(1451-1481)
- 8.Padişah 2. Bayezit (1447-1512) Saltanat (1481-1512)

Manzum ve mensur olarak yazılan eser, yirmi dördüncü padişah 1. Mahmut'un (1696-1754) talimatlarıyla, devrin bilginlerinden biri olan Vanlı Abdülbaki Sa'di (?- 1748) tarafından 1733-34 yıllarında manzum ve bazı mensur bölümler çıkarılarak ağıdalı bir dille Türkçeye çevrilmiştir. Daha sonra eser, Dr. Mehmet Karataş, Dr. Selim Kaya ve uzman Yaşar Kaya tarafından yeni harflere çevrilerek Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı (BETAV) tarafından iki cilt halinde yayımlanmıştır. Fakat ne gariptir ki, günümüze değin eser üzerinde gerçek anlamda bilimsel anlamda bir çalışma yapılmamıştır. Bu konuda oluşan boşluğu doldurmak amacıyla başta Bitlis Eren Üniversitesi olmak üzere diğer bilim yuvalarımızın, bilimsel çalışmaları meyanında İdris-i Bitlisî'nin Osmanlı tarihi demek olan *Heşt Behişt* ve diğer eserlerini günümüze taşımaları, bilim dünyası için en büyük hizmet olacaktır.

Heşt Bihşt, bilim dünyasında yerini almış, Batılı bilginlerce de takdir edilmiştir. Mesela oryantalist tarihçi Hammer, eseri “baş-klasik eser” diye övgüye layık görmüştür. (Dr. Mehmet Karataş, Dr. Selim Kaya, Yaşar Baş İdris-i Bitlisî, *Heşt Bihşt*, Takdim Kısmı, Betav Yayını) Aynı eserin dokuzuncu sayfasında *Heşt Bihşt* için şu ifadeye yer verilmiştir:

“Batıda ve hatta tüm dünyadaki Osmanlı tarihçilerinin yanında hak ettiği kıymeti gören *Heşt Bihşt* üzerine Almanya, Rusya, İngiltere, İran ve Yunanistan'da doktora tezleri yapılmıştır.” Ülkemizde de Osmanlı tarihi alanında otorite sayılan birçok bilim adamı bu eserin önemine vurgu yapmış ve kıymetini ifade etmişlerdir. Ancak Heşt Bihşt'in Türk tarihçiler tarafından bu kadar çok bilinmesine ve merak edilmesine rağmen bugüne kadar günümüz Türkçesiyle yayımlanmamış olması bir noksanlıktır.

5-Selim Şah-Name

Selim-Name olarak da ifade olunan bu eser, Bitlisî'nin Osmanlı tarihi ile ilgili bir diğer eseridir. Eser, dokuzuncu padişah Yavuz Sultan 1. Selim'in isteği

üzerine Farsça olarak yazılmıştır. 80.000 mısra içeren eserin, iki giriş ve iki ana kısımdan oluştuğu ifade edilmektedir. Ancak eserin ne zaman yazıldığına dair kesin bir tarih belli değildir. Zira padişah Yavuz Sultan 1. Selim'in 22 Eylül 1520'de, İdris-i Bitlisî'nin ise 8 Kasım 1520'de vefatlarıyla eser müsvedde halinde bir tarafta kalmış ve dağılmıştır. Dağınık bir halde olan tarihi eserin canlandırılması ve istifadeye sunulması noktasında vaki düşünceler sonrası *Selim Şah-Name*, yıllar sonra bütünlük içinde istifadeye sunulur. Bu sunulma, padişahın vefatı sonrası oğlu Kanuni Sultan Süleyman'ın (1495-1566) talimatıyla gerçekleşmiştir. Şöyle ki:

Arap ülkelerinde görevli olan İdris-i Bitlisî'nin oğlu Ebu'l-Fadl Mehmet Çelebi Efendi, davet üzerine İstanbul defterdarı olarak görevlendirilir. Bu görev yanında padişahın talimatı üzerine harekete geçen Ebu'l-Fadl, babasının yazmış olduğu ve bir tarafa atılmış dağınık haldeki *Selim Şah-Name*yi ele alarak çalışmaya koyulur. Uzun bir çalışma sonrası Ebu'l-Fadl tarafından bazı eksiklerin tamamlanması ve bir önsözle düzenlenmesi sonrasında tarihi eser, on birinci padişah 2. Selim'in (1524-1574) ilk yıllarında Mart-Nisan 1567'de padişaha sunulur. Ebu'l-Fadl'ın, bu çalışma sürecinde tarihi eserin başında kılıçla kalemin uyumunu içeren nefis bir rialenin bulunduğunu ve bunun tam ve temiz bir şekilde ele geçtiğini belirtmesi, kaynağın ifadesidir. (İdris-i Bitlisî, *Selim Şah-Name* trc: Dr. Hicabi Kırlangıç, Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, s:25 Ank. 2001)

Kaynak, *Selim Şah-Name*'nin manzum bölümleri Firdevsi'nin Şahnamesinin vezniyle faülün faülün faülün ve faül vezninde olduğunu, ayrıca iç kafiye olarak ifade edilen secili ifadelerle yer verdiğini, edebi sanatlardan cinas, icaz, intak, istiare, kinaye, mecaz-ı mürsel, mübalağa, mülemma, tasvir, tefrik, telmih, tenasüp, teşbih ve tevriye olduğunu belirtmektedir. Yine kaynak, *Selim Şah-Name*'nin sekiz nüshasının bulunduğunu, bu nüshaların beşinin ülkemizde, üçünün yurt dışında olduğunu da belirtir.(a.g.e. s: 27-28)

Eserin ülkemizde bulunduğu kütüphaneler:

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Emanet Hazinesi Bölümü nr.1423 (T. Nüshası)

Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Bölümü, nr. 348 (L. Nüshası)

Süleymaniye Kütüphanesi , Esat Ef. nr. 2477

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Emanet Hazinesi, nr. 1406

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Bölümü, nr. 1540

Eserin yurt dışında bulunduğu kütüphaneler:

Londra British Museum Nu: Add 24960' da

Manchester Üniversitesi Kütüphanesi, Lindsay, Nu. 47'de
Paris Milli Kütüphanesi, Nu. 235'te kayıtlıdır. Bu, Sokullu Mehmet Paşa
için kopya edilmiştir. (a.g.e. s: 28-29-30.)

SELİM ŞAH-NAME'DEN HİKMETLİ BAZI SÖZLER

Selim Şah-Name'de yer alan ve insanoğluna nasihatler içeren bu sözleri
günümüz Türkçesi ile arz ediyoruz:

Allahım! Bize çare kıl, çünkü yardımcımız yok. Sen çare kılmazsan biz
kime yöneliriz. (a.g.e. s: 37)

Kime sığınalım, benzersiz olan sensin. Kime kaçalım ancak sen elimizden
tutarsın. (s: 37)

Lütfundan kimseye ayrıcalık vermedin, ne kâfir mahrum ne de dindar
ayrıcalıklı. (s: 39)

Müslüman tabiatlılar kabul ettiler, isyankâr yaratılışlılar havalарına
uydular.(s: 39)

Bir kısım isyana meyletti, bir kısım da küfre doğru at koşturdu. (s: 39)

Yapamayacağın işi bırak ve yapabilenlere izin ver.(s: 42)

Kâğıt üzerinde haberleri parıldar, zaman boyunca eserleri kalır.(s: 63)

İyiliği beğenen nasihatçiler, zamanın esenliği için yeterlidirler.(s: 101)

Ham söz söyleyip de sonunda bu işten zarar görmeyen kimse yoktur.(s:
112)

Zulüm dumanından evin çabuk kararacağını bil. Ateş gibi dumanla
büyüklük taslama.(s: 138)

Hayır işini ertelemek, kötülükte acele etmek gibidir. (s: 160)

Şecaatine tedbiri ekle; şecaatin tedbiri fazilettir. (s: 161)

Âlimin hikmetle yaktığı lambadan, cahil kişinin kalbi o ışıktan
yandı.(s:203)

Seçkinler fitne çıkarıp fesat yaratınca avamın hareketinden
kurtulamazsın.(s: 206)

Efendine karşı nifak yaparsan nifakın belası karşına çıkar.(s: 210)

Cömertlikte değil zorlukta dost belli olur, o zorluk anında rahatlığa umut eder. (s: 211)

SELİMNAMELER

Selimnameler, Osmanlı döneminde Selim ismiyle tanınan padişahların isimlerine izafeten kaleme alınan, Osmanlı tarihiyle ilgili manzum ve mensur eserlerdir. Yavuz Sultan 1. Selim zamanında başlayan *Selimnameler*, Kanuni döneminde hız kazanır. İstikrar ve ekonomik yönden gelişen ülkeler, bilimsel çalışma yönünden zirve yapar. Kanuni dönemi böylesine bir ortamı sununca, bilginler İstanbul'u tercih etmiş ve bilimsel çalışmalar art arda gelişmiştir. Bu meyanda Türkçe, Arapça ve Farsça yazılan *Selimnameler*, özetle *Osmanlı tarihini* içermektedir. Kısaca Nameler olarak da ifade edilen *Selimnameler*, tarihi değer yanında edebi, kültür, sosyo-ekonomik, ahlaki ve dini yönleriyle de önem arz eder.

İdris-i Bitlisî'yle başlayan Nameler, İshak Çelebi (1465-1537), Keşfi Mehmet Çelebi (?-1524), Kalkandelenli Sücudi, Celalzade Mustafa Çelebi (1492-1567) ve Sa'di bin Abdü'l-Müteal gibi isimlerle devam etmiştir. (Daha geniş bilgi için bkz. Prof. Dr. Ahmet Uğur, *Selim-Nameler*, s: 367-375, Ank, İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. XVII, Ank, 1978, s: 367.) (trc: Dr. Hicabi Kırılancı, İdris-i Bitlisî, Selim Şah-Name, Kültür Bakanlığı, Kültür Eserleri, s: 1, 2001, Ank.)

6-Tercüme ve Tefsir-i Hadis-i Erbain

Bu eser, marifetullah, itikat, cennet, amel ve ahlakla ilgili kırk hadisin manzum olarak Farsçaya çevrilmesinin yanında yine manzum olarak da yorumu yapılan bir eserdir. (Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih nr. 791/1)

7-Tercüme ve Nazm-i Hadis-i Erbain

Eserde, iman ve İslam esaslarıyla, ahlaki faziletler ve ahiretle ilgili kırk hadisin rubai şeklinde Farsçaya çevirisinin yanında manzum olarak da yorumu yapılmıştır. (Süleymaniye Kütüphanesi, Lale İsmail, nr. 30. İ.Ü. Ktp. FY. nr. 823)

8-Münazaratü's-Savm ve'l-iyd

Oruç ve bayramla ilgili 1502’de 2. Bayezit’e sunulan eser, nazım ve nesir karışımı bir eserdir. (Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Ef. nr. 1888/5)

9-Miratü’l-Uşşak

Yavuz Sultan 1. Selim’e ithaf olunan, nesir ve nazım tarzında, bir giriş ile iki bölümden oluşan tasavvufi bir eserdir. (Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Ef, nr. 1888/4)

10-Hakku’l-Mubin fi şerhi Hakki’l-yakın

Bu eser Şebüsteri’nin kelamla ilgili eserinin şerhi olup, Yavuz Sultan 1. Selim devrinde tamamlanmıştır. Sekiz bölümden oluşan Farsça eser, Allah’ın zatının ve sıfatlarının zuhuru, ilminin derecesi, varlığının ve birliğinin vücubu konularını içerir. (Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, nr. 2338)

11-Havasü’l-Hayevan

Hayvanlarla ilgili olan bu eser, Demiri’nin Hayatü’l-Hayevan adlı eserinin 1517-1518 yıllarında Farsçaya yapılmış çevirisidir. Yavuz Sultan Selim’in talimatıyla yapılan çeviri, padişaha ithaf edilmiştir. Kitabın müellif hattıyla yazılan bir nüshası, Topkapı Sarayı Müzesi’nde bulunmaktadır. (Revan Köşkü, nr. 1665)

12-Münazara-i ışk ba akl

Yarı tasavvufi, yarı felsefi mahiyette olan eser, mensur bir eser olup, tek nüshası vardır. (Bayezit Devlet Kütüphanesi, nr. 5863)

13-Kasa’id ve Münşe’at ve Mürselat

Bu eser, başta Osmanlı padişahları olmak üzere devletin ileri gelen ricali ve bazı bilginler hakkında yazılan kasidelerle az miktardaki mektupları içerir. Eserin tek nüshası vardır. (Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Ef. nr. 1888/3)

14-Mecmua-i münşe’at

Münşe’at mektuplar demektir. Akkoyunlu, Karakoyunlu, Timurlu, Osmanlı ve Hint sultanlarıyla yapılan mektuplaşmaların suretlerinin bir araya getirildiği bir eserdir. Bu mektupların bir kısmı, İdris-i Bitlisi’nin oğlu Ebu’l-Fadl Mehmet Çelebi Efendi’ye aittir. Bu meyanda Ebu’l-Fadl’ın, Risale-i Kudumiyye adlı eserinin de bu dergide olduğu belirtilmektedir. (İ.Ü. FY. nr. 906.) İdris’in, 2. Bayezit, Yavuz Sultan 1. Selim ve Kanuni Sultan Süleyman’a Farsça yazmış

olduğu birkaç mektubun ise, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde olduğu kaynağın ifadesidir. (Envanter nr. 1919, 5675, 8813/1. 2, 3.) (Daha geniş bilgiler için bkz. TDV. İslam Ansiklopedisi, 21/487-488. Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 3/68)

2- Mevlana Ebü'l-Fadl Mehmet Çelebi Ef. (?-1575)

Osmanlı döneminin tanınmış kalem sahiplerinden biri de Ebü'l-Fadl Mehmet Çelebi Efendi'dir. Babası İdris-i Bitlisî, dedesi devrinin bilginlerinden Mevlana Hüsamettin Ali Bitlisî'dir.

Yaradılışındaki yetenek, olgunluk ve ailesinden aldığı edep,haya içinde ilk eğitimini babasından alarak bilim dünyasına ilk adımını atar. Dinî bilimlerde yetkinleşmenin yanında tasavvuf alanında da yetkinleşir. Üstün yeteneği onu, bilimin hemen her dalında geliştirirken, büluğ çağında sekizinci padişah 2. Bayezit (1447-1512) saltanat (1481-1512) için yazmış olduğu edebi kasidesini padişaha sunar ve ödüllendirilir. (Türkiye Gazetesi, İslam Alimleri Ansiklopedisi, 14/249-250)

Künyesi Ebü'l-Fadl, nisbeleri Bitlisî ve Defterî, ismi Mehmet Çelebi Efendi'dir. Hemen her alanda kendisini gösteren bilgin, Bursa Selatin Medresesi'ndeki Kadı Bağdadî'nin yardımcısı olarak görevlendirilir. H. 908 M. 1503'te Müftü Ali Efendi yerine sahn müderrisi (profesör) olarak atanır. H. 912 M. 1507'de Müeyyedzade'nin danışmanlığında bulundu. Ayrıca Semendire, Rudnik, Tırhala, Manisa ve Trablusşam kadılıklarında görevlendirilmiştir. H.919 M. 1514 yılında ise, Anadolu defterdarlığına atandı. Bu nedenle bilgin Defteri nisbesiyle da anıldı. (Şekaik, Atai, neşr. Dr. Abdulkadir Özcan, s: 188.TDV, *İslam Ansiklopedisi*, 10/356)

Bilgin, 1514 yılında atandığı Anadolu defterdarlığından bir ara alındıysa da tekrar 1567 yılında serdefter-i defterdaranlığa (tüm defterdarların başkanlığına) getirildi. Üç sene sonra 1570'de on birinci padişah 2. Selim'e (1524-1574) vaki bir itiraz üzerine görevden alındığı veya istifa ettiği ifade edilmektedir.(a.g.ansiklopedi, 10/357) Bu konuda kaynağın “Kanuna muhalif teklif, en nüfuzlu kimseden bile gelse dinlemezdi”(Türkiye Gazetesi İslam Alimleri Ansiklopedisi, s:249) demesi, üstadın yüksek karakter ve görev şuurunun hangi noktada olduğunun göstergesidir. Hangi nedenle olursa olsun, Ebü'l-Fadl 33 sene yüklendiği görevleri, babası gibi kemal-i istikamet üzere yürüterek emekliye ayrılır. Emekli yaşamını, Tophane sırtlarında denize nazır bahçeli bir evde bilim ve ibadetle geçirmenin yanında eş ve dostlarıyla da görüşerek değerlendirirdi. Kaynak onun, fazilet sahibi, bilimsel çalışmaları yanında şiirle de meşgul, kamil ve edip olduğunu belirtmektedir.(Türkiye Gazetesi İslam Alimleri Ansiklopedisi, 249)

Mevlana Ebü'l-Fadl Mehmet Çelebi'nin Hacca Gidişi ve Vefatı

Arif ve bilgin, H.961 M. 1554'de evinin yanındaki arsasına Defterdar Camii diye bilinen cami, okul ve kendisi için de bir türbeyi Mimar Sinan'a yaptırır. Kendisini bilip sevenlerinden biri, rüyasında, türbenin kubbesinin yerinden ayrılarak Şam cihetine gittiğini görür ve durumu bilgine iletir. Bu rüya üzerine istihare yapan bilgin, rüyasındaki bir işaret üzerine, hacca gitmek üzere hazırlığını yaparak yola koyulur. Kafiye H. 982 M. 1575 Şaban ayında Şam'a yaklaşınca Ebü'l-Fadl:

Cennet kokusu gelmeye başladı meşşama (burnuma)
Aceb yetiştirdi mi kafiemiz menzil-i Şam'a

beytini inşaat eder. Bu sözden sonra kafiye Şam'a vardığında bilgin rahatsızlanarak yaşamını yitirir ve Şam'da defnedilir. (Türkiye Gazetesi, İslam Alimleri Ansiklopedisi, s. 250) Konu ile ilgili, Mehmet Bayraktar, Bitlisli İdris adlı eserinde (s: 12) ve Bursalı Mehmet Tahir *Osmanlı Müellifleri* adlı eserinde (3/47) bilginin İstanbul'da vefat ettiğini ve orada defnedildiğini ifade etmektedirler.

Ebü'l-Fadl, görevini sürdürdüğü dönemlerde devlet adamlarına şu nasihatlerde bulunmuştur:

“Bizden evvel bu bağda (vatan toprakları üzerinde bağdan-bağçivan) olanlar, bütün gayretleriyle çalışarak ve bağı son derece mamur etmiş olarak bize emanet ettiler. Biz kendimizden sonrakilere bu bahçeyi harap ve viran etmiş olarak bırakırsak, bizlere, “Be hey harap olası! Âlemi harap ettin.” derler. Böyle bir hitaba uğramak ise, hamiyete, himmet sahibi olanlara hiç yakışmaz ve hiç layık değildir.” (Türkiye Gazetesi, İslam Âlimleri Ansiklopedisi, s:250)

Ebü'l-Fadl, babası gibi bilgin edip ve şairdi. Türkçe dışında Arapça ve Farsça lisanlarına vakıf olup, bu lisanlarda şiirleri bile vardı. Kaynak onun hakkında “Fazileti kemal ve maarifle dolu, şiir ve inşaya kabiliyetli, şen kişidir. Çocuk babasını izler sözüne uygun yetişmiştir. Fasih, belîğ, mevleviyet derecesini bulmuş, fazilet, himmet, güzel ahlak, şevk sıfatlarına sahip, hakkı söyleyen kimsedir.”

Eğlence redifli birkaç beyit onun şiirlerindedir:

Gerçi uşşakın olur derd-i nihan eğlencesi
Oldu şeyda gönlümün ah u figan eğlencesi

Gitmesün unnab-ı la'lin fikri bir dem dideden
Kim o sevda'dır bu çeşm-i hun-feşan eğlencesi

Zikr-i yakut-i lebün sermaye-i terfih-i dil
Yad-ı la'l-i ruh-bahşın hasta can eğlencesi

Gerçi âşıkların eğlencesi gizli derttir. Benim gönlümün eğlencesi ise ah ve figan oldu.

Dudağının kırmızılığı hiçbir an gözümün önünden gitmesin. Çünkü bu kan döken (çok ağlayan) gözün eğlencesi, bu sevdadır.

Yakut gibi kırmızı dudağının anılması, gönlü ferahlandırmanın biricik sermayesidir. Can bahşeden dudağını hatırlamak da hasta gönüllerin eğlencesidir. (Mustafa İsen, Sehi Bey Tezkire, *Tercüman Gazetesi*, 1001 Temel Eser, s: 152.)

Mevlana Ebü'l-Fadl Mehmet Çelebi Efendi günün birinde her biri diğerinden daha mükemmel olan iki oğluyla birlikte, denizi seyredelerken Akıntıburnu denilen yerde iki oğlunun boğulması sonucu büyük bir üzüntüye düşmüştür. Bu yüzden yaşamının en sıkıntılı günlerini yaşar. Bu sıkıntıyı atlatmak, evlat acısını hiç olmazsa bir ara unutmak için, yukarıda ifade olunduğu üzere hac görevini ifa etmek üzere İstanbul'dan ayrılır ve Şam'da vefat eder.

Ebu'l-Fadl Efendi Camii

Mevlana Mehmet Çelebi Efendi'nin evine yakın bir yerde Mimar Sinan'a yaptırdığı cami 1916 yılında vaki Cihangir yangınında yanmış, dört duvarıyla minaresi uzun süre muattal durumda kalmıştır. Osmanlı dönemi bilginlerinden biri olan, verdiği eserleriyle bilim dünyasında tanınan ve devrinin sanatçısı Mimar Sinan'ın inşa ettiği cami, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce ihya edilmesi gerekirken, 1936 yılında ne yazık ki, izi dahi kalmayacak şekilde yok edilmiş ve mevcut mezarlar dahi başka yerlere götürülmüştür. Kaynak, Vakıflar Beyoğlu Bölgesi Müdürü Halim Baki Kunter'in, "Hayrat binalardan değersiz olanların bir an evvel tasfiyesi ve paraya çevrilmesi her noktadan lüzumlu" olduğu kanaatini belirterek Defterdar Camii'nin yıktırılması konusunda bir gerekçe hazırlamış olduğunu ifade eder. Böylece devrinin bilgin ve düşünürü Ebü'l-Fadl Mehmet Efendi'nin Mimar Sinan'a yaptırdığı ibadethane yıkılarak yok edilir. Fakat her nedense arsa satılamayıp olduğu gibi kalır. Gün gelir arsa gecekondular olarak kullanılır. Sene 1986. İbadethanenin yeniden canlandırılması ve gerçek

anlamda fonksiyonunu kazanması için projeler de hazırlanarak Eski Eserleri Koruma Bölge Kurulu'ndan geçirilmesine rağmen bir sonuca varılamaz. Fakat geçmişle ilginin kesilmemesi, Ebü'l-Fadl Mehmet Efendi gibi bir bilginin hatırasını canlandırmak amacıyla 1991'de mevcut eski resimlerden yararlanılarak oluşturulan planlar çerçevesinde Türkiye Diyanet Vakfı'nca ibadethanenin inşasına başlanmış olup, 1994 yılında kaba inşaatı bitirilerek, minare ve dış kaplamalar da tamamlanıp ibadete açılmıştır. Bu açılış sonrası caminin iç tezyinatı da tamamlanmış olarak, ibadethanenin iç ve dışına dair oluşturulan resimler Diyanet Vakfı'nca tarafıma lutfedildi. Bu konuda internet adresi aşağıdadır:

<http://www.osmanlicamileri.com/ebul-fazl-efendi-camii/>

Osmanlı bilim adamı, edip, şair, hattat ve tarihçilerinden biri olan Mevlana Ebü'l-Fadl Mehmet Çelebi Efendi, baba ve ata yolunda yürüyerek, başta tasavvuf olmak üzere tarih ve edebiyat alanlarında hem telif ve hem de tercüme eserler vererek ortaya önemli çalışmalar koymuştur.

Eserleri:

1-Zeyl-i Heşt Bihişt

Babası İdris-i Bitlisî'nin, sekiz Osmanlı padişahının dönemlerini anlatan, Farsça, tarihi ve edebi *Heşt Bihişt* eserinin zeyli (eki) dir. Eser, Topkapı Saray Müzesi Kütüphanesi Emanet Hazinesi Bölümü'ndedir. Nr. 1406

2-Selim Şahname

Babasının Yavuz Sultan 1. Selim devrinin tarihi durumunu anlattığı ve müsvedde halinde dağınık bir şekilde olan eser, Kanuni Sultan Süleyman'ın talimatıyla bilgin tarafından düzenlenerek hizmete sunulmuştur. Eser Farsça'dır. (Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail, nr. 348/ 2.47-161) (Topkapı Sarayı Müzesi, Emanet Hazinesi, nr. 1423/2)

3-Divan

Divan Türkçe, Arapça ve Farsça olarak yazılan şiirleri içerir. Bu meyanda bilginin, İranlı şair Hafız-i Şirazi'nin gazellerine nazireler yazdığı ifade edilmektedir.

4-Tarih-i Ebü'l-Fadl (Tarih-i Umumi)

12 bap üzerine tertip edilen eserin, Hz. Âdem'in yaradılışından Kanuni devrine kadar gelen tarihi olayların bir özeti olduğu, *Osmanlı Müellifleri*'nde (3/47) ifade edilmektedir.

5-Kıyas-ı Enbiya (Peygamberler Tarihi)

Bu eser, Hz. Âdem'den itibaren son Peygamber Hz.Muhamed'e (s.a.v) kadar gelen peygamberler hakkında bilgi içeren bir eserdir.

6-Ceride-i Asar ve Haride-i Ahbar

Hz. Muhammed'in(s.a.v.) mübarek hâl tercümesinden bahseden bir eserdir. Kısaca siyerdir.

Tercüme Eserler:

1-Tercüme-i Tefsir-i Hüseyin Vaiz (TDV. İslam Ansiklopedisi, 10/357)

2-Tercüme-i Tefsir-i Mevahibü'l-Aliyye (Osmanlı Müellifleri, 3/47)

3-Medaricü'l-İtikat fi tercüme-i Menahibü'l-İbad (a.g.e, 3/47)

4-Tercüme-i Zahir-i Harzemşahi Mine't-Tıp (a.g.e. 3/47) (Emanet Hazinesi, nr. 1832)

5-Tercüme-i Ahlaki Muhsini (a. g.e. 3/47) (Emanet Hazinesi, nr. 347)

6-Tercüme-i Hülasa-i Tarih-i Vassaf-Vassaf Bitlisî- (a.g.e. 3/47) (Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, Tarih, nr. 619)

Not:

Hoca Sa'dettin Efendi *Tacü't-Tevarih*'in hal tercümeleri kısmında, tercüme sahibi (Ebü'l-Fadl) ile pederinin (İdris-i Bitlisî'nin) senasında (övgüsünde) âciz olduğunu yazıyor. (*Osmanlı Müellifleri*, 3/47)

Ayrıca Bursalı Mehmet Tahir de Ebü'l-Fadl'ın eserlerinin hiçbirinin basılmadığını ve onun babası gibi büyük biri olduğunu ispat ettiğini ifade eder. (a.g.e. 3/47)

3-Şükri-i Bitlisî (?- 1531)

Şükri-i Bitlisî, 15. yüzyılın ikinci yarısında Bitlis'te dünyaya gelir. Büyüyüp eğitim çağına gelen bilgin ve sanatçı, ilk eğitimini Bitlis Şükriye Medresesi'nde

yapar. Kaynağın ifadesine göre (TDV. İslam Ansiklopedisi, 39/254) gençliğinde gezip dolaştığı Gilan ve Herat'ta da almış olduğu eğitim, onu sadece Bitlis'te değil, İstanbul'da dahi geliştiren ve değerlendiren bir eğitimidir. Bitlis'te hangi aileye mensup olduğuna dair bir bilgiye varamadım. Ama bazı kaynaklarda, Bitlis Emiri (tahminen) 4. Şeref Han'ın hizmetinde bulunmasının yanı sıra, bir süre Bitlis emiri olarak görev yaptığı yazılıdır.

Bilgin ve şair Şükri-i Bitlisî, Yavuz Sultan 1. Selim döneminde İstanbul'a gider ve onun için yazmış olduğu kasideyi, huzura alınarak takdim eder. Kasideden memnun kalan padişah, ona caize (bahşiş) vermenin yanında Diyarbekir yöresinde zeamet tasarrufuyla ödüllendirir.

Şükri-i Bitlisî almış olduğu köklü ve sağlam eğitimi sonucu, çeşitli yerlerde müftülük, müderrislik ve kadılık yaparak içinde bulunduğu toplumda temayüz etmekle beraber, toplumu da aydınlatır. O, Türkçe dışında devrin bir geleneği olan Arapça, Farsça lisanları yanında Kürtçe, Ermenice, Hintçe ve Çağatay Türkçesine de vakıf bir bilgin olup, bu lisanlarda şiir bile yazmıştır.

Bilgi ve sanatına dayanarak o da Yavuz Sultan 1. Selim için kaleme aldığı mesnevi tarzındaki fâilatün fâilatün fâilat veznindeki Türkçe Selimnamesi, 5829 beyitten oluşur. *Selimname*, Bitlis şivesiyle yani Azeri Türkçesiyle kaleme alınmıştır. Söz konusu *Selimname*, Fütühat-i-Selimiye diye ifade olunduğu gibi, Fütühat-i Selim Han diye de anılmıştır. (a.g. ansiklopedi,39/254)

Şükri-i Bitlisî *Selimname*'nin telifi kısmında, mesnevinin yazılış nedenini, padişah hakkında bilgi ve olayları anlatan ve hizmetinde bulunduğu Şehsuvaroğlu Ali Bey'in isteği üzerine, padişahın Makedonyalı İskender'den daha büyük olduğunu anlatmasını istemesi olarak açıklar. (Ahmet Uğur, *Selim-Name*, s: 376)

Eser devrin bir geleneği olan Kanuni'yi övgü sonrasında Yavuz Sultan 1. Selim'in Trabzon valiliği ve Gürcistan seferini anlatmayla başlar. Ayrıca Yavuz'un kardeşleriyle mücadelesi ile İran ve Mısır zaferleriyle ilgili bilgileri aktarmanın yanında Diyarbekir'in Osmanlıya katılışını da ifade eder. 1516 Mercidabık ve Ridaniye savaşlarına katılan bilgin, Kansu Gavri'nin yeğeni Tomanbay'ın idamında aldığı görevi, 1517'de gerçekleşen Mısır'ın fethini, 1519 Celali ve 1521 Gazali isyanlarını işlediği eseri 1530 yılında Makbul İbrahim Paşa aracılığıyla Kanuni'ye sunar. Eseri beğenen Kanuni, kendi şehzadelik dönemiyle ilgili olarak bir Süleymanname yazması halinde bilgini sancak beyliğiyle ödüllendireceğini söyler. Şehsuvar Ali'ye göre sanatçı, bu konuda bir eser daha ortaya koymak üzere harekete geçerek birkaç bölüm kaleme almışsa da, 1531 yılında vefatıyla bu çalışma yarıda kalmıştır.

Şükri-i Bitlisî'nin kaleme aldığı *Selimname*, kendisinden önce yazılan Selimnamelerden, daha detaylı bilgi verdiği için kaynak eser olarak kabul edilmektedir.

Bilginin önemli olan bu eserinin çeşitli nüshaları, ilgililer için büyük bir imkândır. Bu nüshalar aşağıda listesi verilen kütüphanelerde mevcuttur.

1-İstanbul Fatih Millet Kütüphanesi, 34 AE, manzum eserler, 1310'da (Kayıtlı olduğunu bizzat gördüm, inceledim. Yazar)

2-Eserin minyatürlü bir diğer nüshası, Topkapı Müzesi (TSMK, Hazine, nr, 1587-1598, vr, 44, 52.'de kayıtlıdır.)

3-Selimname üzerinde çalışma yapan Alfons Leopold Steidl doktora tezi hazırlayarak Almancaya çevirmiştir. (Viyana 1938)

4-Eser üzerinde bir diğer çalışma Mustafa Alguşah tarafından Kayseri, 1995'te yüksek lisans tezi olarak ele alınmış, daha ziyade eserin dil özellikleri üzerinde durularak üç yazma nüshasından tenkitli çalışma Kayseri'de 1997'de yayınlanmıştır. Kaynağın ifadesine göre Şükri-i Bitlisî, Ali Şir Nevai'nin (?-1501) etkisinde kaldığını ifade eder. (a.g. ansiklopedi, 39/ 255)

Bilgin ve sanatçının Selimnamesi, Çerkez Kâtibi lakabıyla bilinen Yusuf tarafından ele alınarak Kahire'de M. 1620 yılında nesre çevrilmiştir.

Bilgin ve sanatçı Şükri-i Bitlisî'nin Molla Şihabi adında bir oğlu olduğunu ve oğlunun da manzum Yemen tarihi yazdığını yine kaynaklardan öğrenmekteyiz. (Osmanlı Müellifleri 3/140)

Şükri-i Bitlisî'nin birlik ve beraberlik ruhuyla dolu bir kişiliğe sahip olduğunu belirten aşağıdaki tarihi sözleri oldukça dikkat çekicidir.

“Türk ilen Türki, Kürt ilen Kürdem
Evde koyuni yabande kurdem” (Ahmet Uğur, s: 376)

4-Müştak Baba (1759-1832)

Devrinin bilgin ve mutasavvıfı Müştak Baba 1759'da Bitlis'te dünyaya geldi. Asıl adı Muhammet Mustafa'dır. Müştak mahlasıdır. Babası İbrahim, annesi Güneş hanımdır. Müştak Baba henüz on yaşlarında iken babasını kaybeder. Ona kollarını açan dedesi Molla Süleyman Hoca (halk arasında Hacı Babo) torununa kol kanat gererek, ona her yönüyle sahip çıkarak, yetişmesi, olgunlaşması ve ailesine layık bir noktaya gelmesi açısından her türlü imkânı sağlamıştır.

Eğitimi ve Üstatları

Tarihin derinliklerinden gelen ve gerçek anlamda bir kültür yuvası olan ailede, Müştak Baba'nın olgunlaşması, kâmil insan olması birkaç devrede tamamlanır.

1. Devre: Müştak Baba ammi büzürgüm (büyük amcam) dediği Şems-i Bitlisî'nin huzurunda diz çökerek büyük amcasından sadece zahiri bilimler konusunda eğitim alır. Bu eğitimle birlikte gelişmesinden sonra hocası onu, samimi ve en yakın dostu olan Hacı Hasani Şirvani'ye gönderir.
2. Devre: Bu devre Müştak Baba'nın maneviyat yoluna girdiği bir devredir. Henüz yirmi yaşlarının idraki içinde olan ve geleceğin bilgin ve mutasavvıfı olacak olan Müştak Baba, ikinci üstadına kapılanır. Bu kapılanmanın ne kadar sürdüğüne dair bilgimiz yoktur. Ancak, üstadının çizmiş olduğu doğrultuda kolları sıvayarak tasavvuf alanında merhaleler kat etmeye; çetin riyazet, halvet ve uzlet devrelerini yaşayarak, kişilik kazanarak, kendisini Hak yoluna tamamen bağlayarak gerçek anlamda bir gönül eri olma istikametinde yürümeye başlar. Artık Müştak Baba durmadan kendisini yenilemesi, kendisini aşması ve istikbali yolunda sülûkünü tamamladıktan sonra nail-i hilafet olarak irşat görevine başlar. Ancak, Müştak Baba sadece tasavvuf alanında değil aynı zamanda musikişinas üstadından musiki alanında da eğitim görmüş bir kimse olarak da temayüz eder. Müştak Baba, bu meyanda müziğin, ruh hastalarını tedavi etmekteki önemini anlayış ve kavrayış içinde, bir şiiriyle şöyle seslenir:

Ehl-i şikem idrak edemez musiki ilmin

Pakize-eda cana safa ruha gıdadır.

.....
.....

Avaz-ı bülent ile demiş Hazret-i Lokman
Hikmetle teğanni maraz-ı aşka devadır.

3-Devre: Müştak Baba, manevi bir davet nedeniyle Bağdat'a gider. Orada birçok bilgin, arif ve fazıl zatlara görüşerek tanışır ve ilmi irfanıyla da kendisini bu zatlara kabul ettirir. Bu meyanda Nakibü'l-eşraf Şeyh Hasan'la da tanışarak sohbetlerinde bulunur ve ona kapılanarak gereken feyzi alır. Bu vadide daha da olgunlaşan Müştak Baba, bu üstadından da icazetname (diploma) alarak ve kendisine bir alem (bayrak) ile 40 derviş verilerek Bağdat'tan ayrılır. Müştak Baba, bu kez Hindistan seferine başlar. Serendip'e vararak Hz. Âdem'in mezarını ziyaretten sonra Hicaz'a giderek Hac farizasını gerçekleştirir. Divan'ında ziyaretin zevk ve neşvesinden şöyle bahseder:

Ser-liva-yı enbiyasın hiç sana olmaz misal
Şevkle Müştakınım etmekteyim azm-i Hicaz.

Saray-ı devletin darü'l-emandır Ya Resulellah
Mataf-ı buse-gah-i ins u candır Ya Resulellah.

Hac sonrası, yurduna dönen bilgin, Trabzon'a geçer. Trabzon halkının büyük çapta sevgi ve saygısını kazanan Müştak Baba, çevrede çok miktarda kendisine bağlanan dervişlerinin tezahürü nedeniyle omuzlar üzerinde taşınırken, şöyle seslenir:

Kadiriyiz kadiri gül gibi başta gezeriz
Zerre-i hak-i der-i padişah-i Geylaniyiz.

4-Devre: Müştak Baba durmadan kendisini yenileyen, araştıran, okuyan, dinleyen ve öğrenen bir yapıya sahipti. Bu nedenle şöhrete ulaşmış bir bilgin, fazıl ve arif kimseleri duyduğunda veya tanıdığına derhal ona koşar, sohbetlerinde bulunur ve onların feyzinden nasibini alırdı. Nitekim İstanbul'da bulunduğu sıralarda, şöhrete ulaşmış Hoca Neşet Efendi diye bir zatın bulunduğunu öğrenince ona varıp, onun silkine girip, bu zata bağlanır. Onun da rahle-i tedrisinde bulunarak hemsohbet olup, ondan hadis-i şerif ve mesnevi okur. Bu zatın, şiirdeki kudretini göstermek amacıyla Asar'ında sultanü'şşuara lakabını, üstadına yakıştırmakta her hangi bir beis görmez. Kendisine son derece bağlanan Müştak Baba, bağlılığını şöyle dile getirir:

Şah-i iklim-i sühan olmaz idin ey Müştak
Olmasaydı himem-i Hazret-i Hoca Neşet.

Bir diğ er yerde de şöyle der:

Faiku'l-akran olursam da taaccüp eyleme
Hazret-i Neşet gibi üstade hem-dem olmuşum.

Üstün bir sevgi, samimi bir duyguyla bağlandığı bu son üstadından Asar'ında "Üstadım Hazret-i Hoca Neşet Baba" diye sitayişle bahseder. Müştak Baba, "*Üç yıl süreyle bilimsel ve çeşitli fenni öğretim, çeşitli şiir ve inşada tamamen kendimi verip*" diyerek bu zattan hangi alanda feyz aldığı nı ifade eder. (Asar, s: 19)

Hoca Neşet

Adı Süleyman olan Hoca Neşet, H.1148- M. 1736 Edirne'de dünyaya gelir. Babası Ahmet Refia'dır. Babasıyla birlikte hacca giden Süleyman, babasının vefatından sonra Mesnevî-i Şerif'i incelemek için Farsça öğrenir. Üstadı Dayezade Cudi Efendi, Süleyman'ın yeteneğini takdirle bir dörtlüğünde öğrencisini Neşet ismi ile ödüllendirir.

Neşet Baba, Mesnevihanlıkla İstanbul'da öğretmen olarak şöhrete ulaşır. Dershane haline gelen Molla Gürani'deki evi, medreseleri aratmaz olur. Bu meyanda devrin ileri gelen pek çok kalem erbabının üstadı olarak tanınır.

Kendisine bağlı olanlar arasında şairlere mahlas-name yazarak bir "mahlas" vermeyi adet haline getirmiştir. Bu mahlas-namelerden birini de öğrencisi Bitlisli Hacı Mustafa'ya yazar ve onu "Müştak" mahlasıyla ödüllendirilir. Bu nedenle Müştak Baba, Divan'ında hocasından övgüyle bahsederek: "Hoca Neşet gibi bir üstada hem-dem olmuşum" der.

Hoca Neşet silah kullanmada da maharet sahibidir. Onun bu mahareti, 1768 tarihinde orduya katılarak Ruslarla savaşırken görülmüştür. (Daha geniş bilgi için bkz. Müştak Baba Divanı S: 65-69)

Görüldüğü üzere Müştak Baba, bu öğrenim devrelerinden ve meziyet sahibi üstün seviyedeki bilim ve fazilet erbabı kâmil kişilerden feyz alarak zahiri ve batini bilimlerde gerçek anlamda derinleşir. Bunun tabii bir sonucu olarak Müştak Baba, çevresini bilimsel açıdan irşat eden bir mürşit, toplumsal barış, tesanüt ve dayanışmayı sağlayan kâmil bir insan, üstün kişilik ve hoşgörülü davranışıyla gönüller fetheden, bütünleştirici rol oynayan gerçek anlamda bir

mutasavvıf idi. Bu nedenle hâlâ gerek yörede ve gerekse ülkemizde unutulmayan bir isimdir.

Şahsiyeti

Hiç şüphesiz ve mübalağasız, bunca tahsil, ilim, irfan ve terbiye sahibi bir kimsede, şahsiyet de o nispette gelişir. Onun şahsiyeti, nev-i şahsına münhasır bir manzara arz eder. Zira o, hiçbir zaman nefesine mahkûm olmadı. Kendisini başkasından üstün görme hastalığına kapılmadı, kibir ve gururdan daima kaçtı. İctimai makam erbabıyla diyaloguna rağmen onlara yaranıp, yaslanmadı. Sultan 2. Mahmut'un (1785-1839) (saltanat 1808-1839) has nedimi olduğu halde bunu istismar edip çıkarını düşünmedi.

Feragat ehli bir kimse idi. Başkaların menfatini kendi manfaatine tercih eder, sır saklar, kimsenin ayıbını yüzüne vurmaz, vaktini iyi değerlendirip, çevresine bunu telkin ederdi. Gönül yıkmak, başkalarını incitmek gibi kötü itiyatları yoktu. Bugün dahi büyük çapta muhtaç olduğumuz birlik ve beraberlik ruhu içinde bulunur, toplumu bozucu, bireyler arasını açıcı söz ve davranışlardan kaçınır, kaçınmayı öğütler, birlik ruhunun gelişmesini bizzat sağlardı. O ayrıca dünyalık peşinde koşmaz elinde olanları ihtiyaç içinde olanlara vererek paylaşmanın gereğini yapardı. Bir gazelinde şöyle der:

Ne talib-i dünyayız ne rağib-i ukbayız
Biz âşık-ı Mevlayız Müştak-ı Cemaliz biz.

Toplumsal ahlak üzerinde titizlikle durur, gençlerin, nesillerin bozulmamalarını, onların üstün vasıflı birer hayrî'l-halef (hayırlı gençler) olmalarını ve hizmet vermelerini isterdi. Hele rüşvet gibi toplumu temelinden sarsan, adaletin yolunu şaşırtan, bireyler arasında sosyal dayanışma ve bağlılığı kaldıran, güveni yok eden ahlak dışı hareketlerden uzak durmanın gereğini önemle vurgulardı.

Başkalarını eli ve diliyle incitmenin zararlarını, öfkeyi yenmenin gereğini açık bir dille söylerdi. Güzel söylemlerin ve güzel konuşmaların hayranıydı. Seher vaktinin fazilet ve bereketini dile getirir, seher vaktini değerlendirmeyi tavsiye ederdi. Feragatın lüzumu ve feragat ehli olanların her iki âlemde de rahata kavuşacağını güzel bir dille ifade ederdi. Bunun gibi daha nice vasıflar, onun şahsiyetini ortaya koyar. Bütün bu nasihatleri aşağıdaki sözleriyle dile getirdiğini, özetle okuyalım:

Ben bilmezem ucb u riya ben bilmezem hubb-i siva
Birdir Huda Birdir Huda ALLAH bes bakı heves

Kande birlik olursa sultanım
Ande birlik olur benim canım

Hiç gam görmeyesin dünyada
Hiç elem çekmeyesin ukbada

Daima ehl-i kemalat olasın
Şema-i camii taat olasın

Ders u tedris ile meşhur olasın
İlm u irfan ile mamur olasın

Okuyup yazı yazasın her bar
Talib-i ilim olasın leyl u nehar

Hıfz ede Hazreti Allah seni
İrtşadan olasın müstağni

Hoşça hıfz eyle zebun u kalemin
Halkı incitmeye şimşir-i femin

Mahv-i vücut et kıl namaz eyle tezerrula niyaz
Ta ola sana keşfi raz işbu fenada kıl beka

Çok sofiyi azdırdı bu dört türlü musibet
Şeytan-i lain nefis u heva ü beşeriyet

Abd-i zaife eğme baş rızk için olma ten-hıraş
Ola müşevvişü'l-maaş Rezzak'a eyle ittika

Şecer-i Hilafet'le Taltifi

Sene H. 1200 M.1786. Müştak Baba aile kökenini araştırmak, sıla-i rahimde bulunmak, ata diyarının gezip görmek amacıyla Gorendeşt'e gider. Kendi aile büyüklerinden Seyyit Abdurrahman Efendi'yi ziyaret edip, sohbetinde bulunarak onunla hemhal olur. Kemal derecesine erdiğini sohbetleriyle, ilim ve irfanıyla fiilen gösterir. Adı geçen zatın takdirini kazanarak şecere-i hilafetle taltif edilerek Bitlis'e döner.

Sikke-i Şerif'le Taltifi

Müştak Baba kapılanmış olduğu Hoca Neşet Efendi'den hadis ve mesnevi dersi almış olduğu için mesnevi üzerinde uzmanlaşmıştı. Gezileri esnasında Konya'ya uğrar, kısa bir sürede çevre edinerek kendisini tanıtır ve mesnevi dersleri vermeğe koyulur. Bu konuda dirayet ve üstünlüğünü gösterir. Bu meyanda Mevleviler arasında takdir edilerek üstat kabul edilen Müştak Baba, Çelebi Efendi'nin de takdir ve teveccühüne mazhar olarak, bu kez de sikke-i şerifle taltif edilir.

Müştak Baba çok yönlü bir arif ve mutasavvıf idi. O, hemen her arif, bilgin ve mutasavvıfı inceledi, tanıdı, fikir ve görüşlerinden gereği gibi yararlandı. Onun bu meyanda Mesnevi uzmanı olması nedeniyle Mevlana'yı da derinliğine incelemiş olup varmış olduğu sonuç ve kendisinde bırakmış olduğu etkilerden dolayı bir Mevlana hayranı olması oldukça doğaldır:

Ney-i dem-hal ile zeyn oldu sema-hane-i ışk
Oldu sana arz u sema hankah-ı Mevlana
Yani hem-nam Hudavend-i Celaddinin
Erzen-i Ruma şeref-bahş olup müjde-resa

Müştak Baba her mutasavvıf gibi Allah aşkıyla doludur. O daima Allah'ı anmanın, Allah'ı gönülde tutmanın, bir an olsun Allah'la olmanın, insan için gerçek anlamda kurtuluş nedeni olduğunu söyler. Tüm gerçeklerin, necat ve kurtuluşun Allah'ı gönülde tutmada, O'nu her an anmada olduğunu şu veciz sözleriyle ifade eder:

Dilersen iki âlem gussasından olasın azat
Huzur-i Hak'tan ayrılma ki daim olasın dilşat

Huda'yı ten gözüyle görmek olmaz mürşidi seyret
Cemal-i mürşidi ayine et kim olasın irşat

Bir başka gazelin de de Allah âşıkı olduğunu şöyle dile getirir:

Biz âşık-ı şeydayız Müştak-ı Cemaliz biz
Hayran-ı temaşayız Müştak-ı Cemaliz biz

Biz bülbül-i gülzarız her şam u seher-zarız
Biz şevkile bidarız Müştak-ı Cemaliz biz

.....
Ne talib-i dünyayız ne rağib-i ukbayız
Biz âşık-ı Mevlayız Müştak-ı Cemaliz biz.

Seyahatleri

Müştak Baba mizacı gereği seyahati gezip görmeyi, görgü ve bilgisini artırmayı seven bir kimse idi. Bu nedenle çok gezdi. Gezilerinde bilgin, arif, fazıl, şair, edip ve devlet adamlarıyla görüştü, tanıştı ve kendisini tanıttı. O, Erzurum, Ankara, Ayaş, İstanbul, Kırklareli, Tekirdağ kısmen de Avrupa'yı dolaştı. Ayrıca Bağdat, Hicaz, Hindistan ve Serendip adalarına da giderek Hz. Âdem'in mezarını ziyaret etti.

Müştak Baba seyahatlerinin çoğunu İstanbul'a yaptı. Onun 1789, 1810, 1814 yıllarında İstanbul'a gittiğini ve uzun yıllar orada kaldığını kaynaklar anlatır. Seyahatlerini genel olarak başında tacı ve beraberindeki 12 dervişle yapardı. İstanbul'da bulunduğu sıralarda, Eyüp'te Selami Efendi Dergâhı'nda ikamet ederdi.

Bilim, irfan ve sanatıyla kendisini tanıtan, geniş bir çevre edinen Müştak Baba, Sultan 2. Mahmut'un takdir ve teveccühünü kazanarak, onun has nedimleri arasında mümtaz yerini alır. Hayranlık uyandıran düşünce ve şiirleriyle, engin müzik kültürü ve icra yeteneğiyle, bilim, sanat ve siyaset çevrelerinde de saygın bir yer edinir.

İstanbul'da bulunduğu sıralarda, 1. Napolyon'un Mısır'a saldırması üzerine, saldırıyı gidermek için görevlendirilen Sadrazam Yusuf Paşa'nın (?-1818) ordusuna katılarak Mısır'a gider ve o dönemde Kudüs'ü de ziyaret eder.

Kadiri Tarikatı'nı benimseyen Müştak Baba'nın başta Bitlis olmak üzere Muş, Erzurum ve doğunun diğer kentlerinde dervişleri olduğu gibi, oğlu Ethem Baba aracılığıyla İstanbul'da da dervişleri vardı. Kadiriler arasında Müştakiler diye şöhret bulmuşlardı. Kadiri Tarikatı'nda adeta bir ekol haline gelen Müştakıyye şubesi, Müştak Baba'ya izafeten gelişmiş bir şube olup, Kadiriye şubeleri arasında yerini almıştır.

Müştak Baba'nın Bitlis'le ilgili yazdığı şiirler de vardır. O şiirlerde Müştak Baba, doğduğu şehri büyük bir sevgi yoğunluğuyla anlatmakta, Bitlis'i övmektedir:

Vezni: Mef'ûlü Fâilatün Mef'ûlü Fâilatün

Reşk aver-i cinandır gülzar şehr-i Bitlis
Firdevs-i aşikandır aktar-ı şehr-i Bitlis

Her bağı dil-küşadır cennet desem sezadır
Dert ehline devadır ezhar-ı şehr-i Bitlis

Irmakları beher-gah şevkile söyler ALLAH
Bağdada buldular rah enhar-ı şehr-i Bitlis

Ğırbal-i zer çu kevser ser çeşme-i Skender
Sularla zib u ziver eşcar-ı şehr-i Bitlis

Her ruzi ıyd u bayram ahşam u şam u in'am
Uşşaka bahşeder kam eshar-ı şehr-i Bitlis

Bi'l cümle hanekahı meyhane-i İlahi,
Mestaneler penahı asar-ı şehr-i Bitlis

Hep ma'bed u cevami medrese vu savami
Olmuş cihana lami envar-ı şehr-i Bitlis

Seyreyle Dideban'e ser çekmiş asmane
Taan eyler İsfehane kuhsar-ı şehr-i Bitlis

Hubanı bi-nihayet mshçup olur be-gayet
Her birisi bir afet dildar-ı şehr-i Bitlis

Müştak var her bar vasf etse ehl-i eş'ar
Binde bir olmaz izhar esrar-ı şehr-i Bitlis

2

Vezni: Mef'ûlü Fâilatün Mef'ûlü Fâilatün

Reşk aver-i cinandar asar-ı şehr-i Bitlis
Firdevs-i aşikandır gülzar-ı şehr-i Bitlis

Her bağı dil-küşadır cennet desem sezadır
Derd-i dile devadır ezhar-ı şehr-i Bitlis

Cay-ı ferah-fezadır ma'mure-i safadır
Manend-i minadır bazar-ı şehr-i Bitlis

Gencine-i nihandır me'vayı arifandır
Hal ehline ayandır esrar-ı şehr-i Bitlis

Irmakları beher-gah şevkile söyler Allah
Bağdad'a buldular rah enhar-ı şehr-i Bitlis

Ğırbal-i zer çü kevser ser çeşme-i Skender
Sularla zib u ziver eşcar-ı şehr-i Bitlis

Seyreyle Didebane bir bir ser çekmiş asmane
Taan eyler İsfahane kuhsar-ı şehr-i Bitlis

Mahbubu bi-nihayet mahcub olur be-gayet
Her birisi bir afet dildar-ı şehr-i Bitlis

Müştak-veş nihanı seyredelim cihanı
Bulmadım ana teenni muhtar-ı şehr-i Bitlis

3

Vezni: Mef'ûlü Mefâilün Mefâilü Mefâilün

Ey şehr-i safa-bahşa mahsud-i cinan Bitlis
Vey kişver-i bi-hemta Pakize mekan Bitlis

Ey mesken-i Ehlü'llah vey milket-i ali-cah
Rahat gidesin her gah kehf-i dil u can Bitlis

Mahruse-i alemde yok böyle güzel belde
Reşk aver-i Hindistan Keşmir-nişan Bitlis

Sükkanı nazif-ülfet hubanı melek suret
Her bahçesi cennet Firdevs-i cihan Bitlis

Melek-sibeh-i uşşak mevlidine Müştak
Envarı hemin işrak çün mihr-i iyan Bitlis

Saygınlığı

Müştak Baba engin kültürü, şiirdeki dehası, musikideki icra yeteneği ve düşünceleriyle bulunduğu çevrede daima saygın bir yer edinmiştir. Bu özelliklerinin yanı sıra, etkili konuşma yolu ile de kendisini sevdirmiş, çeşitli halleriyle de hayranlık uyandırarak, çevresini hayrete düşürmüş ve bu özelliklerine binaen de şeyhü'l-mütahayyirin lakabıyla anılmıştır.

Ankara'nın Başkent olacağından yaklaşık yüz yıl öncesinden haber vermiş olduğu bir şiirinden dolayı Müştak Baba'nın, TRT programları ve Haber Türk Televizyonu dâhil çeşitli televizyon programlarında, ansiklopedi, antoloji, yıllık ve dergilerde yer almış olması onun nasıl bir saygınlığa erdiğinin göstergesidir. Ayrıca Bitlis Zeydan Mahallesi'ndeki bir ilköğretim okuluna isminin verilmesiyle de bir irfan yuvasında ismi abideleşmiştir.

Tasviri

Müştak Baba orta boylu, geniş bedenli, beyazı galip uzunca sakallı, ela gözlü, çekme burunlu, gür kaşlı, şirin sesli, tatlı sözlü, heybetli ve hoş sohbetli biriydi. Boş sözlerden hoşlanmaz, hakikatten ayrılmaz, fakirleri görür gözetirdi. (Hüseyin Vassaf, Sefine-i Evliya, 1/119)

Seyahati çok seven, çok gezen, gezdikçe çok şeyler öğrenen Müştak Baba günün birinde Ankara'ya gelir, Hacı Bayram Veli Hazretleri'nin (?-1429/30) kabrini ziyaretten sonra gelen bir ilham sonucu, aşağıdaki gazel gündeme gelir:

Me'va-yı nazenine kim elf olursa efsar
Labud olur o me'va İslambol ile hem-ser

Nun vel-kalem başından alınsa nun-i Yunus
Aldıkta harf-i diğere olur bu remz azhar

Miftahı Sure-i Kaf serhaddi Kaf ta Kaf
Munzam olunmak ister ray-ı Resul Peyamber

Hay hu ile ahir maksut oldu zahir
Beyt-i Veliyyü'l-Ekrem el-Hac iyd-i ekber

Ey Padişah-ı fahham sultan Hacı Bayram
Ruhan ister ikram Müştak abd-i çaker

Ebcet hesabı ve rumuzlarla yazılan şiir, H. 1341 M. 1923 yılında Ankara'nın İstanbul'la baş başa (yani başkent) olacağını ifade etmektedir. Rumuzlar, ilk olarak olarak Birinci Devre Konya Milletvekili ve müfessir Mehmet Vehbi Efendi tarafından çözülmüştür. Konuyla ilgili olarak Trabzon Halkevi tarafından çıkarılan 2. Teşrin (Kasım) 1937 tarih ve 7 sayılı İnan Dergisi'nde Şair Müştak başlığı altında şiir, bir defa daha ele alınarak açıklamalar yapılmıştır. Daha sonraki yıllarda da konuyla ilgili çalışma ve araştırmalar yapılmıştır. Bu cümleden olmak üzere 1978 tarihli Sur Dergisi'nde Hekimoğlu İsmail tarafından yazılan yazılarla, rumuzlara yeni açıklamalar getirilmiştir. Bu meyanda rumuzların Mustafa Kemal Atatürk'e işaret ettiği de belirtilmiştir. Ayrıca 1992 Muş İl Yıllığı'nda da konu üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Şiirde geçen "hay hu" ifadesi üzerinde de durulmuş, bu ifadeden maksadın kargaşa ve dolayısıyla İstiklal Savaşı olduğu dile getirilmiştir.

Şiirdeki rumuzların çözümü:

Efser'den Türkçemizde "A"nın karşılığı	(elif)	A
Nun vel-kaleminden	(nun)	N
Sure-i Kaf'tan	(kaf)	K
Resul'den	(rı)	R
Hay hu'dan ismin "e-a" haline karşılık	(he)	A

Harfleri alındığında Osmanlıcada (Ankara) ismi açıkça ortaya çıkıyor.

Şiirdeki ebcet hesabıyla da elf ve efser ise;

Elf.....	1000
E (elif).....	1
F (fe)	80
S (sin).....	60
R (rı).....	200

H. 1341 M. 1923 yılına tekabül eder ki, bu tarihte cumhuriyetin ilanı ve daha sonra da Ankara'nın başkent olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Edebî Şahsiyeti

Müştak Baba devrinde akranı arasında tek; tasavvuf vadisinde, lisan ve şiir inceliklerine vukufiyette yekta; bilim ve irfanıyla emsalsiz idi. Mevcut divanı edebi ve tasavvufi inceliklerle doludur. Dili genelde ağır ve ağıdalıdır. Maamafih yer yer dilinde sadelik görülür. Şiirlerinde mahalli şiveye de bazen yer verilmiştir. Bazı şiirlerinde Yunus havası eser. Naili-i rütbe-i vuslattır. Örnek aşağıdadır:

Allah bilir ne âlem oldu
Canan ile can hem-dem oldu

Şair kimdir ve nasıl bir ruha malik olmalıdır? Bu noktada Müştak Baba şöyle seslenir:

Şair oldur kim halifü'r-ruh ola misal-i Mesih
Her kelimî ruh-bahşa ola her nazmı selis

Müştak Baba divanını çeşitli sanatlarla süslemiştir. O, akrostiş üslubuyla kendi ismini Türkçe ifade ederken, babası merhum İbrahim'in ismini de Farsça bir şiirde yazarak bu vadideki üstün deha ve kabiliyetini göstermiştir:

Mim ismi şerifin ola delil
Olasın mim-i maksada nail
Şad nam-i münifin eyle heman
Sad maksuduna Hak ede karin
Tayy-ı matlab ola tılsım-ı nihan
Fayı fay ferah ola Ferhan

Birinci satırda mim, dördüncü satırda sad, beşinci satırda tı ve altıncı satırda fe ve ya harflerinin sıralanmasıyla Osmanlıca "Mustafa" ismi açık bir şekilde kendisini gösterir.

Müştak Baba aruz vezninin tüm bahirlerini ustalıkla kullanmıştır. O, şiirlerini ilahi aşk neşvesi içinde yazdığından şiirler çoğunlukla tasavvufidir. Genel olarak Türkçe bazen Farsça az bir miktar da Arapça olmak üzere üç dil üzerinden şiir yazmış olup; bunun dışında mülemma tarzında, yani şiirin bir satırı Arapça veya Farsça diğer satırı da Türkçe olarak yazılan şiirleri de vardır:

Ruh-i memduh-i tura ey şeh evreng-i hayat(Farsça)
Her nefes bad-i hezaran durud u salavat (Osmanlıca)

Müştak Baba münacat, naat, kaside, müstezat, müfredat, kıt'a, terci-i bend gibi şekil ve türlerde şiirler yazarak sanatkârlık yetenek ve dehasını göstermiştir. Bununla beraber Hafız ve Cami gibi dünyaca ünlü büyük şairlerin bazı şiirlerine yapmış olduğu tahmisler ve usta şair ve sanatkârlarda görülen tarih düşürmeler onun sanatkâr ruh ve dehasının ayrı bir göstergesidir. Bu konudaki misal aşağıdadır:

Merd-i kâmil idi Kasım Baba
Etti menzilgehin fenadan tayy
Dedi Müştak fevtine tarih
Hu deyu göçtü şeyh Kasım hayy. H. 1201 M. 1787

Müştak Baba genel olarak şiirlerini kaleme alır, bazen de irticalen anında söyler daha sonra yazıya dökerdi. Misal:

Sırr-ı ümmü'l-kitaptır nazmım
Manay-ı müstetabdır nazmım

Söylerim bi-tevekkuf ey Müştak
Lebde hazır cevaptır nazmım

Müstezat'ından aldığım misal, Müştak Baba'nın şiirdeki edebi kudretinin en belirgin misalidir:

Biz mah-i nev-ziver arş-i şuarayız
Engüşt-nümayız
Biz nur-i fer basıra-i ehl-i safayız.
Her kalbe cilayız

Meşhur-i cihanız veli bi-nam u nişanız
Nadana nihanız
Hak-i kadem-i muhteşem fakr u fenayız
Surette gedayız.

Müştak Mahlası

Daha önce de ifade olunduğu üzere adı Muhammet Mustafa'dır. Müştak Baba diye şöhret bulmuştur. Tüm şiirlerinde Müştak mahlasını kullandı. Müştak

mahlasının üstatlarından biri olan Hoca Neşet tarafından kendisine verildiğini bizzat şöyle ifade eder:

“Asitane-i aliyyede el-merhum üstadım Hz. Hoca Neşet Baba (kds) Efendimiz lütfen ve inayeten bu fakir dervişe Mahlasname risalesinde Müştak mahlasını lütfetmişlerdir.” (Asar, s: 76)

Divanı

Divan, 1847 yılında eski harflerle basılmıştır. Divan münacat ve naat-ı şerifle başlar. Divan’da 4 münacaat, 22 naat-ı şerif, 2 müstezat, 10 methiye, 1 Farsça terc-i bend, 1 müseddes, 1 mersiye, 2 nazire, çok miktarda Türkçe, Farsça gazel, kaside, kıta, beyit, tarih düşürme ve Hafız, Cami, Mir Arif ve Sabuhi’nin şiirlerine yaptığı tahmisler bulunmaktadır.

Müştak Baba alışılan, görülen klasik divan tarzının dışına çıkmıştır. Zira klasik divanlar bilindiği üzere ilk etapta tevhit, münacat, naat, din ve devlet büyüklerini övme, muzafferiyet, alfabetik sıraya göre gazeller, kıtalar, rubailer, muhammes ve müseddes tarzlarını içerir. İşte bu tarzlar Müştak Baba’nın Divan’ında yoktur. Maamafih Divan, alfabetik olup, münacat ve naatla başlayarak klasik divan tarzının dışına çıkmıştır. Bazı yerlerde kıta ve beyitler varsa da genelde divan, klasik tarzı nedense kullanmamıştır. Divan aslında alfabetik sıraya uyarak, ilk gazelle veya münacaatla veyahutta çoğunlukla naat-ı şerifle başlamaktadır. Yeri geldiğinde Müştak Baba Divanı’ndan bahsetmeyi ihmal etmez:

Kuvvet-i ruh-i arifandır işbu divan-i nefis.

Başka bir yerde de şöyle seslenir:

Takrir edemem Müştak efsane-i hicrani
Erbabı bilir ancak divanımı gördükçe.

Müştak Baba divanda yer yer Hz. Ali soyundan olduğunu açık bir dille ifade eder. Fakat buna rağmen Osmanlı Türk kültürüyle yetişip geliştiği ve bu kültüre hizmet verdiği de bir gerçektir. Nitekim Seyyit Nesimi, Eşrefoğlu Rûmi ve Emir Sultan gibi güzideler de aynı soydan geldikleri halde büyük çapta Osmanlı Türk kültürüne hizmet vermişlerdir. **Müştak Baba’yı, o devirde Muş civarında yaşayan Yezidiler’in şehit etmiş oldukları, Divan’ın kırkıncı sayfasında açıklanmıştır. Alevilerin olayla ilgisi yoktur.** Müştak Baba, bu aileye mensubiyetini divanında şöyle ifade eder:

Biz Çar-yar bendesiyiz Hayderileriz
Refz u cehalet eylemeyiz ehl-i vahdetiz.

Bir diğerk yerde de şöyle der:

Bana mevrus-i pederdir Haydar-ı Kerrar'dan
Kahir-i ceş-i aduyum zülfikarım dildedir
Sikkedar-i mürşid-i Geylanıyım ben ta ezel
Bir zerr-i halis ayarım ki ayarım dildedir.

Müştak Baba'nın divanında, Ali Şir Nevai'nin (?-1501) bir şiirine nazire olarak yazmış olduğu Çağatayca gazel, Orta Asya Türk kültürü ile olan bağın belirgin bir örneğidir:

Cihanga bolgalı hurşit-i tal'atın rahşan
Sitaren utanup boldı hublar pinhan
.....
.....

Tetebbu etse Nevayığa tanın imas Müştak
Bolur Nevayığa pir u hezar-var mürğân

(**Üstat:** Bir bilim ve sanatta geniş bilgi sahibi olan kişi.**Tanın:** Tınlama, çınlama. Nevayığ: Şarkı söyleyen

Müştak Baba aile adına yaraşır isim yapmış, seçkin bir kimse olarak kendisini tanıtmış, yaradılışında mevcut üstün yeteneğinin açmış olduğu geniş ufka doğru yol alarak gerçekten "Müştak Baba" olmuştur. İlk üstadı büyük amcası Şems-i Bitlisî ve ikinci üstadı Hacı Hasan-i Şirvanî'nin önlerinde diz çöküp gerekli feyzi aldıktan sonra kendisindeki cevher tamamen ortaya çıkmış ve o unutulmayan bir isim olmuştur. Temel öğrenimini Bitlis'te alan Müştak Baba bilim, irfan ve kültürünü bu iki üstadına borçludur. Çünkü 18. Yüz yılda Bitlis sosyal hayat, bilim, irfan ve kültür alanında çok ileri bir boyuttaydı. Bu ileri boyuttaki eğitim alt yapısıyla şekillenen didaktik şiirleriyle Müştak Baba'yı özel bir yere taşımıştır.

Vefatı

Müştak Baba, H. 1247 M. 1832 yılında İstanbul'dan ayrılarak Bitlis'e dönmek üzere yola çıkar, yol uğrağı Muş'a varır, birkaç günlüğüne orada kalır. Fakat bu sefer ecel yakasını bırakmaz. Artık ömrü noktalanmak üzredir. Hüseyin Vassaf Sefine-i Evliya'sında onun vefatını özet olarak şöyle ifade eder:

“Hz. Şeyh’in ünü her tarafa yayılmıştı. 200.000 dervişi vardı. Bölgedeki Yezidiler onun ününü nesline düşmanlıklarından dolayı çekemediler. Hizmetinde bulunanlara şu talimatı verdi: Misafirlerim gelecek onları içeri alın. İçeri alınanlar onu hemen seccadesi üzerinde boğmuşlardır.” Seccadesinin altından şu naat-ı şerif çıkar:

Ya Resulellah uluvv-i şan senin
Server-i kevneynsin ferman senin
Dest-i hükmünde şeha çevgan senin
Top senin çevgan senin meydan senin
Söz senin devlet senin devran senin.

Vefatından iki ay önce Gümgüm Şeyhi’ne yazdıkları mesnevisinde vefatına açık bir şekilde işaret eder:

Ömrümüz bu sene yetmiş beşe
Yetmiş ey can güzel et endişe

Bundan artık yaşamazsa da nola
Kalmadı dilde muradım cana

Müştak Baba, böylece gurbet elde şehitlik mertebesine ulaşarak 75 yıllık yaşamı noktalanıyordu. Şehit edilişinden birkaç gün önce kırk kurban keserek fakirlere dağıttıktan sonra el açıp Allah’tan şöyle niyazda bulunur:

“Ya Rabbi!... Bu kulunuza rütbe-i şehadeti ihsan eyle, ta ki Hz. Hüseyin’e iltihak edeyim.”

Her haliyle Müştak Baba hayranı olan Vassaf merhum, onun vefatıyla ilgili 10 beyitlik şiirinden sonra, “Bu satırları yazarken, Hz. Şeyh’in suret-i şehadeti gözümün önünde tecelli eyledi. Sırrıma, -Bu hal, zevk-i tam’dır dediler. “Zevk-i tam” acaba vefat tarihleri olmasın diye merak etim. Hemen hesaba başladım. Hakikaten 1247 (1832) tarihini gösterdi ve kalbe şu beyit doğdu:

“Zevk-i tam” tarih-i rihlet-darıdır Müştakımın
Ahkâr-ı Vassaf-ı nisbet-darıdır Müştakımın.

Kaynak, Müştak Baba’nın H. 1247 M. 1832 yılında vefat ettiğini açıkça belirtmektedir. Vassaf merhum da aynı tarihe ulaşmıştır. Mezar taşındaki 1253 vefat tarihi olmayıp, mezarın yapılış tarihi olduğu kanaatini vermektedir.

Müştak Baba, ulaşmış olduğu manevi derecesiyle postnişin olmuş, bu makamın kutsiyetinin anlayışı içinde olup, hiçbir maddi menfaat gözetmeden,

makamın gereğini yerine getirmiştir. Bu durum onun gerçek anlamdaki amacının ve kişiliğinin doğal bir sonucuydu. Bu noktada sohbetleriyle, dersleriyle, örnek kişiliğiyle isteklileri eğitiyor, yetiştiriyor, toplum fertleri arasında bütünleşmeyi, birlik ve beraberlik ruhu içinde yaşamlarını sürdürmeyi sağlıyordu. Kendisine gönül veren gönül erlerinin sayısı 200.000 idi. Bu rakam onun şeyhlik makamının üstün bir seviyede hakkını verdiğinin açık bir göstergesidir. Bu meyanda irşat olmak, manevi görev yüklenmek durumunda olanları irşatla, kendisini temsil etmek üzere hilafetle görevlendiriyordu.

Halifeleri

- 1-Oğlu Seyyit İbrahim Ethem Baba
- 2-İstanbul Etyemez'de Gümüş Baba Dergâhı Şeyhi Sadullah Efendi
- 3-İstanbul Haseki'de Paşmak-ı Şerif Dergâhı Şeyhi Musullu Baba Efendi
- 4-Erzurum'da İbrahim Ethem Efendi
- 5-Mahmut Celal Paşa
- 6-Ahmet Cemal Paşa

Müştak Baba, bu son iki halifesi için Divan'ında:

“Ferd-i Huda'nın şahbazı sırr-ı canda iki balım var
Yeminimde yesarımda Cemalim var Celalim var.” diyerek,
ikisinden övgü ile bahseder.

Eserleri

Müştak Baba, birçok mutasavvıf gibi görüş ve düşüncelerini şiirler halinde ifade ettiği gibi mensur eser de vermiştir. Bu eserler şunlardır:

1-*Asarü'l-Müştak Esrarü'l-uşşak (Asar)*: Tasavvuf hakkında açıklamalarla birlikte üç zat hakkında geniş bilgi veren eser, basılmamıştır. Eser, Süleymaniye Kütüphanesi Mahmut Efendi Bölümü 2421'de kayıtlıdır. Eserin bir diğer nüshası Ankara Milli Kütüphane'dedir.

2-**Divan-ı Müştak Baba**: Osmanlıca basılmış olup, tarafımdan yeni harflere çevrilerek 1997'de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır.

3-*Mektubat-ı Kimya-ı Müştak Baba*: Basılmamıştır.

4-*Baharname*: Farsça divan. Basılmamıştır. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Eserler Bölümü'ndedir.

5-*Mişkâtü'l-Müştak Miratü'l-uşşak*: Asar'da yazılacağından bahsedilen eser üzerindeki araştırmalarımın ne yazık ki bir sonuç alamadım.

Müştak Baba yaşamını dört dörtlük sürdürmüş, insanlık görevini hakkıyla yerine getirmiş, tüm iz bırakanlar gibi o da yaşadığı devir üzerinde ve sonrasında iz bırakmıştır. Aşağıdaki beyti onu asla unutturmaz:

“Adam odur ki koya hayatında hayırlı bir eser
Eseri olmayanın gör ki, yerinde yel eser”

Bu arada, 14.01.2007 tarihli Sabah Gazetesi'nde Sayın Murat Bardakçı'nın, Müştak Baba ile ilgili yazmış olduğu yersiz ve mesnetsiz yazısı üzerine kaleme aldığım ve kendisine yazdığım mektup aşağıdadır:

Sayın Murat BARDAKÇI,

Önemli bir konuya açıklık getirmek üzere zamanınızı aldığımdan dolayı lütfen bağışlayın.

14-01-2007 tarihli Sabah Gazetesi'nde “İstanbul'un Da Vinci Şifreleri, Başkent Ankara Kehaneti” “Nostradamus'un kehanetleri Müştak Baba'nın yazdıklarının yanında basit bir masal gibi kalır.” ifadenizden sonra Müştak Baba'yı kâhin, büyücü ve 19. asır Hurufî şairi olarak gösteren yazınızı hayretler içinde okudum.

Şurasını ehemmiyetle belirtmek isterim ki, İslamiyet'te kehanet, büyücülük ve Hurufiliğin asla yeri yoktur. Zira kehanet, açık bir şekilde sezgi ve bazı işaretlerin yorumlanması ile gelecekte haber verme hâli olup, bilimsellikten tamamen uzaktır. Kâhin de, sezgi ile geleceğe dair ileri sürülen tahmin ve yorumları yapandır. Tahmin ve yorumlar genelde kesinlik ifade etmeyen varsayımlardır. Kaynaklara göre (TDV Ansiklopedisi,24/170-72) putperestlikle yakından ilgili olan kehanet Yahudilik'te yasaklanmıştır ve kâhinlerin öldürülmesi emredilmiştir. Hristiyanlıkta da kâhinler tasvip edilmemiş, kilise kehanete savaş açmıştır. İslamiyet'te ise, kehanetin tevhit inancına aykırı ve nübüvveteye alternatif olma tehlikesi nedeniyle kâhin itimata şayan olmayan bir sahtekâr olarak belirtilmiş, ona uyanların büyük günah işlemiş olacakları ifade edilmiştir. Çünkü kâhin, gaipen ve gelecekte haber vermektedir. Geleceği ise

Allah'tan başka kimse bilemez. (Neml suresi, 65. ayet.) Hadisler de kehanette bulunmayı açık bir şekilde yasaklamış, kâhinlerden medet umanların vahyi inkâr etmiş olacaklarını ifade etmiştir. (Tirmizi, Taharet, 102)

İslam'ın tüm prensip, düstur ve ilkelerine gönül veren ve onları içtenlikle yaşayan Mutasavvıf Müştak Baba'yı kâhin olarak ifade etmeniz, onun İslami yaşantısına ters düşmüş ve sevenlerini üzmüştür. Çünkü Müştak Baba ne kâhin, ne Hurufî ve ne de büyüçüdür. O sadece İslam bilgini ve mutasavvıftır. Devrinin bir gezgini olan Müştak Baba günün birinde Ankara'ya gelir. Bir bilgin ve mutasavvıf olan Hacı Bayram Veli'nin kabrini ziyaret eder. Ziyaret sonrası Ankara'nın yüz yıl öncesinden başkent olacağına işaret eden bir gazel yazar. Bu gazel nedeniyle geçen yıl Hürriyet Gazetesi'ndeki yazınızda "Nostradamus'u bırak Müştak Baba'ya bak" övgülü ifadenize rağmen, onu bu sefer kâhni, Hurufî ve büyüçü olarak göstermenize bir anlam veremedim. Çünkü ifadelerinizi kanıtlayan tek bir kaynak gösterilemez. Oysa o, ülkemizin yetiştirdiği üstün değerlerinden biri olup, sünni bir mutasavvıftır. Gazelindeki tespit, İslamiyet'te önemli bir yeri olan keramet-keşif ile ilgili bir tespittir. Zira keramet-keşif, bazı mümtaz, üstün ruhlu kimselerde görülen olağan üstü haller olup, Rabbani ilim ve irfanla bağlantılı olgulardır. Bu olgular, doğa kanunlarıyla açıklanması mümkün olmayan ve mahiyeti itibari ile peygamberlerin göstermiş oldukları mucizelerle ilgili olup, oluşumları nedeniyle de farklılık arz eden olgulardır. Mucize peygamberlik izharı iken, keramet- keşif ona tümüyle bağlı bulunan velilerde zuhur eden olağan üstü hallerdir. Gerek mucize, gerekse keramet-keşifin gerçek anlamda yaratıcısı ve sahibi hiç şüphesiz Allah'tır. Keramet- keşif, velilere Allah'ın bir lütfu ve keremidir.

Mutasavvıf ve veliler, içine girdikleri bu manevi atmosferi teneffüs edip, mazhar oldukları ilahi lütfu bazı ahvalde eserlerine yansıtmayı bir görev sayarlar. İşte Müştak Baba söz konusu gazelini bu nedenle kaleme almıştır. Gazelin ebce hesabı ve harflerle bir gerçeği ortaya koyması şairin kâhin, Hurufî ve büyüçü olduğunu göstermez. Çünkü bir tarikat olan Hurufilik, kaynakların açık ifadesine göre İslam'a zıt olan bir akımdır. Kurucusu olan Fazl'ın, "Allah'ın kendisinde zuhur ettiğini" ifade etmiş olması, İslam'a aykırı olma hali olarak açık bir küfürdür. Bu nedenle İslam dünyasınca tasvip edilmeyen Hurufilik, zaman içinde tarihi misyonunu yitirmiştir.

İddia ettiğiniz gibi Müştak Baba bir Hurufî şairi olsaydı, iki yüz bin müridiyle Türkler arasında Hurufî tarikatını geliştirir, kökleştirirdi. Oysaki O, Kadiri olup her biri bir diğerinden üstün olan altı halife yetiştirerek onları İslam'a hadim kılmıştır. Onun geliştirdiği Kadiriliğin bir şubesi olan Müştakiyye şubesi bir ekoldür.

Ebcet, başta tasavvuf olmak üzere Divan Edebiyatımızda remz ve mazmun olarak önemli bir yer tutar. Onunla sadece Müştak Baba değil, İsmail Hakkı Bursevi, İbn-i Arabi gibi mutasavvıflar, bazı şairler, İslam bilgini Said Nursi ve halk tabakası da meşgul olmuşlardır. Doğum-ölüm vb. hususlarda tarih düşürmeler bir sanat olarak edebiyatımızda mevcuttur. Nitekim Mehmet Akif'in doğumunda babası, oğluna, Osmanlıca yazımıyla Reğiyf ismini vermekle H. 1290 M. 1873 tarihini düşürmüştür.

Görüldüğü üzere gerek edebiyat dünyamızda ve gerekse halkın bazı kesiminde yer alan ebcet hesabıyla harflerin değerlendirilmesi bir sanattır. Buna rağmen Müştak Baba'nın İslam'ın reddettiği batıl inançlardan olan "kâhin, Hurufi şairi ve büyücü" olarak gösterilmesi, ona yapılmış büyük bir haksızlık olup, onu itham etmekle eş anlam taşır. Dinibütün bir İslam bilgin ve mutasavvıfı için, İslam'da küfür olarak ifadesini bulan "büyücülük sonucu idam edildi" ifadeniz, mesnetten uzak bir ifadedir. Çünkü idam mahkeme kararıyla gerçekleşen bir olgudur. Müştak Baba'nın idam yoluyla öldüğü şeklinde tek bir kaynak gösterilemez. Oysaki Müştak Baba'nın şehit edilişinin, ulaştığı şöhreti çekemeyen ve Sülale-i Tahire'ye yani Ehl-i Beyt'e düşmanlık güden yöredeki Yezidiler'ce gerçekleştirildiği, kaynakların açık ifadesidir.

Geçen yıl bilvesile Hürriyet Gazetesi kanalıyla size gönderdiğim Müştak Baba çalışmamız, Ankara Gazi Üniversitesi saha eri öğretim üyesince incelenerek rapora bağlandıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayımlandı. İfade ettiğiniz gibi Müştak Baba kâhin, Hurufi ve büyücü olsaydı, kitap yayımlanmaz, iade edilirdi. Kitabın yayımlanması, onun, konu edilen hususlardan tenzihinin açık bir belgesidir.

Durumu bilgilerinize sunar, çalışmanızdaki başarının devamını dilerim. 31-01-2007

Mehmet Kemal GÜNDOĞDU

Mektup Ahlat Gazetesi dışında, Bitlis 13 Bülteni'nin Haziran 2007'de çıkan yirmi sekizinci sayısında "Mesnetsiz Bir İtham" başlığı altında yayımlandı.

Müştak Baba'nın mezarı Muş şehir merkezinde uzun yıllar boyunca bakımsız bir şekilde kendi haline terk edilmiştir. Bir gün, Gümüşhaneli bir iş adamı olan Fatih bey, rüyasında Müştak Baba'yı görür. Bu rüya üzerine harekete geçen Fatih bey, mezarı kendi olanaklarıyla tamir ettirerek, büyük bir hizmeti yerine getirir. Bu hayırlı işten bir zaman sonra Fatih bey, bir kaza sonucu vefat eder.

5-Mevlana Şeyh Emin Efendi (1830-1908)ey

Mevlana Şeyh Emin Efendi Bitlis'e bağlı Siirt sancağının Şirvan ilçesinin Nivin (Tatlıpayam) köyünde soylu bir aileden biri olarak dünyaya gelir. İlmiye ailesine mensup olması nedeniyle küçük yaştan itibaren kendisini bilim içinde bulan Şeyh Emin Efendi, ilköğrenim ve eğitimine ailesi içinde başlar. Hep bilgin, müderris ve kadı yetiştiren aile, istikbal vadeden Mevlana Şeyh Emin Efendi'ye, medresede eğitim ve öğretimini tamamlaması için her türlü imkânı sağlar. Medrese tahsilini tamamlayan bilgin köyündeki medresede müderris olarak göreve başlar. Bir zaman sonra, çok yakından bilip tanıdığı ve Siirt'e bağlı Küfra'den Bitlis'e göç eden Şeyh Muhammet Küfravi'nin daveti üzerine Şeyh Emin Efendi de Bitlis'e gelip yerleşir.

Bitlis'te bilimsel çalışmalarını sürdüren ve çevresini aydınlatan bilgin, 1890 tarihinde dedelerinden kalma dağınık arazilerinin tüm tapularını bulmak amacıyla İstanbul'a gider. Üç yıl süreyle İstanbul'da kalan bilgin, kütüphanelerdeki araştırmalarını ve incelemelerini sürdürürken, İstanbul bilginlerinden iki baş müderrisin bir kelime üzerindeki tartışmalarına şahit olur ve tartışmaya müdahil olarak şöyle der:

“Efendiler! Affınıza sığınarak üstünde tartıştığınız kelimenin telaffuzu yanlışdır. Telaffuz yanlış olunca, anlam da yanlış olur.”
Bu vesileyle telaffuzun doğrusunu muhataplarına ifade etmekle tanışır. Bu tanışma sonrası oluşan dostluk, diğer bilginlerle de tanışma ve yapılan münazaralar İstanbul'da yayılır ve çevrede taşralı ünlü bilginden övgüyle bahsedilir. Yaygınlaşan bu övgü, Osmanlı Sarayı'na da ulaşır. Sarayla irtibatı olan bilginleri de dinleyen otuz dördüncü padişah 2. Abdülhamit, (1842-1909) saltanat (1876-1908) bir merak neticesi Şeyh Emin Efendi'yi saraya davet eder.

Davete icabet eden Şeyh Emin Efendi sultanın huzuruna alınarak tanışır. Huzurda bulunan İstanbul bilginleri arasında gündeme gelen münazaralarda büyük çapta dikkat çeken Bitlisli bilgin, padişahın teveccühünü kazanır. Bu meyanda gündeme getirilen fıkıhla ilgili bir mesele tartışılır. İstanbul bilginlerini dinleyen Şeyh Emin Efendi tartışmaya katılarak fikhî meseleyi detaylı bir şekilde ifade ederek çözer. İstanbul bilginleri çözümü yerinde görerek, Şeyh Emin Efendi'yi takdir ederler. Bu çözümle bir defa daha padişahın teveccühüne mazhar olan bilgin, İstanbul Beşiktaş Akaretler'deki köşkte ağırlanır. Zaman zaman saraydaki münazaralara katılan Şeyh Emin Efendi, bu münazaralardaki bilimsel bilgi ve kudretini sergileyince, padişah tarafından takdir edilerek kendisine dinî açıdan yüksek bir makam olan Şeyhü'l-İslamlık teklif

edilir. Ancak Şeyh Emin Efendi'nin oldukça kibar bir şekilde beyan ettiği mazeret padişah tarafından kabul görür.

Şeyh Emin Efendi'nin İstanbul'dan Bitlis'e gelirken Sivas kentinde askeri ve mülki erkân tarafından karşılanması.

İstanbul'da takip ettiği işleri tamamlanan Şeyh Emin Efendi son bir defa saraya vararak, saray edep ve erkânına uygun bir şekilde padişahla vedalaşarak kara yoluyla Bitlis'e dönmek üzere İstanbul'dan ayrılır. Yol güzergâhında Sivas'a varan Şeyh Emin Efendi'nin, öğrencisi ve müridi olan Vali Reşit Akif Paşa başta olmak üzere mülki ve askerî erkân tarafından karşılandığında çekilen resimde, gördüğü saygının izlerini görmek mümkündür. Bir süre Sivas'ta ağırlanan bilgin, faytonla Diyarbakır'a, oradan da at sırtında birkaç gün sonra, devrin bilim ve kültür merkezi Bitlis'e varır.

Şeyh Emin Efendi, resimde ifadesini bulduğu üzere Bitlis'te yaptırdığı üç katlı ve yirmi odalı her yönüyle mükemmel olan evin üçüncü katında ailesiyle birlikte ikamet ederken, ikinci katı da misafirlere tahsis etmiştir. Ne yazık ki günün birinde vaki olan deprem Bitlis'te büyük bir tahribat yapar. Tahribattan bu büyük bilginin evi de büyük çapta zarar görür. Bu konuda rahmetli babamdan dinlediğim depremle ilgili bir nevi ağıt, aşağıdadır:

Saat gündüzün beşinde
Hacılar delikli taşte
Gelin bakın neler oldu
Bitlis şehri viran oldu

Saraylar eyvan oldu.

Yontma taşla yapılan Bitlis evlerinin pencere kısımları tek taş üzerine inşa edildiğinden, deprem nedeniyle genelde evlerin ön kısımları yıkılmıştır.

Söz konusu deprem nedeniyle Şeyh Emin Efendi'nin evi de büyük bir hasar görür. Hasarın giderilmesi için padişah 2. Abdülhamit Musul'daki çiftliğinin gelirinden beş yüz altın Şeyh Emin Efendi'ye göndererek binanın onarımını sağlar. Bu hamiyetperver yardıma karşılık bilgin de, onarım sonrası binanın Ulu Cami'ye bakan cephe kısmına Tekke-i Hamidiyye ismini yazdırarak kadirbilirliğini ifade eder. Tekke ve zaviyelerin kapatılması nedeniyle Tekke-i Hamidiyye ifadesinin üzeri beyaz sıva ile kapandığını bizzat görmüştüm. Ev Şeyh Emin Efendi'nin vefatından sonra ailesi tarafından kullanılır. Zaman içinde aile Ankara ve İstanbul'a yerleşince ev, hastahane ve sanat okulunca kiralanarak kullanıldı ise de, bir müddet boş kaldıktan sonra satılır. Ancak binanın birkaç metre aşağısından geçen yolun genişletilmesi nedeniyle sarsılan tarihî bina ve binanın sağındaki üçer pencereci iki katlı Şems-i Bitlisî'nin doğup büyüdüğü dedesi Molla Süleyman Baba'dan kalan ev de ne yazık ki yıkılarak tarihe mal oldular.

Şeyh Emin Efendi, başta Bitlis olmak üzere Doğu Anadolu ve İstanbul'da tanınmış unutulmayan bir güzidedir. Onun ilim ve irfanından hemen herkes yararlanmıştı. Merhum amcam, babam ve dolayısıyla devrinde yaşayan Bitlisliler ondan hep sitayişle bahsederlerdi. Onun, soy itibarıyla Hz. Hüseyin kolundan gelmiş olduğunu torunu Emin Şirvan'ın elinde mevcut olan onaylı şeceresinde bizzat gördüm. Böyle bir soydan gelen Şeyh Emin Efendi gerçekten soyunun gereğini yaparak devrine damgasını vurmuş bir güzidedir

Vefatı

Mevlana Şeyh Emin Efendi, takdir buyrulan ömrünü tamamlayarak 1908 yılında Bitlis'te vefat eder. Kabri vasiyeti üzerine, çok sevip saydığı Şeyh Muhammet Küfravi kümbetinin giriş kapısının önündedir.

Şeyh Emin Efendi'nin soyu, oğlu Derviş Efendi (?-1914), torunları Mustafa Efendi (1900-1987), Ahmet Cemil Efendi (1901-1983), Lütfi Efendi (1904-1969) ve onların oğullarından devam etmektedir. (Kaynak, Ahmet Cemil Efendi oğlu Emin Şirvan)

Şeyh Emin Efendi'nin evi ve evine bitişik ev, Şems-i Bitlisî'nin atasından kalan doğup büyüdüğü evdir.

BİTLİSLİ ARİF VE BİLGİNLER

1-Şeyh Abdülcélil Bitlisî (?-1747)

Abdülcélil Bitlisî'nin doğum tarihi belli değildir. Bu zat hakkında başlıca bilgiler, *Asar ve Sefinetü'l Evliya*'dan (Evliyalar Gemisi) alınan bilgilerdir. Günün birinde Bitlis'e gelen bilgin, kısa zamanda kendisini tanıtarak çevresinde sevgi ve hayranlık kuşağı oluşturur. Bu meyanda Şems-i Bitlisî ile ağabeyi Hacı Hasan Hoca da, Abdülcélil Hoca'nın çevresinde oluşan sevgi ve hayranlık kuşağının en seçkin, en samimi gönül dostları arasında yer almışlardır. Bilgin, hem Hacı Hasan Hoca'ya ve hem de Şems-i Bitlisî'ye hilafet veren bir bilgindir. Abdülcélil Hoca'nın Bitlis'e gelişi, irşat ve eğitim çalışmalarının tam bir yetkinlikle sürdürüldüğü yıllardır. Irşat ve eğitim çalışmaları konusunda yetkinleşen bu zat, bilgin ve mürşitlere büyük değer veren Emir Selim Han'ın dönemi zatlarından biridir. Şems-i Bitlisî'nin üstatlarından biri olan Abdülcélil Bitlisî, o devirde Bitlis yöresinde bulunan Yezidiler'in çevreyi çeşitli yollarla rahatsız etmeleri nedeniyle, Şems-i Bitlisî'yle birlikte Selim Han'ın yanında yerlerini alarak, maiyetlerindeki

hanın askerleriyle beraber Yezidiler'i mağlup ederek, bölgeyi huzura kavuştururlar.

Abdülcelil Bitlisî, Bitlis derviş ve bilginleri arasında oluşan anlaşmazlık nedeniyle doğacak fitneye sebep olmamak amacıyla Bitlis'ten ayrılarak bir süre Güzeldere girişindeki Kotum'da kalır. Hocanın kırgın olarak kentten ayrılışı kent halkını üzer. Bu noktada harekete geçen Han araya girerek anlaşmazlığı giderir ve hocanın kente dönmesi sağlanır. Seyahati seven bilgin bir ara Bağdat'a giderek oradaki bilgin ve mutasavvıflarla sohbetlerde bulunduktan sonra Bitlis'e dönmek üzere yola çıkar ve Tillo (Aydınlar) Köyü'ne uğrayarak Abdulvahhap Hamzevî ile görüşür; onunla da sohbetlerde bulunduktan sonra Bitlis'e döner.

Günün birinde Tillo'nun ünlü mürşidi Abdulvahhap Hamzevî evladından bir zat Bitlis'e gelir. Tasavvuf yönünden derinleşen bu zatla görüşmek üzere Abdülcelil ve Şems-i Bitlisî, ziyarette bulunurlar. Sohbet başlar. Arif ruhlu misafir bir ara Abdülcelil'e hitaben:

“Ben gelmişim seni Siirt'e iletip âkıl edeceğim.” der. Bu noktada Abdülcelil:

“Ben gurbete ve seyahata tövbe kılmışım...” karşılığını verir. Bunu üzerine misafir gülümseyen bir yüzle şöyle der:

“Ben senin tövbemi kabul etmemişim.”

Bu söz karşısında bilgin Şems-i Bitlisî'ye dönerek:

“Ey Hacı Mahmut! Bu şeyh bizi Siirt'e götürecek, teslimiyetten başka çare yoktur.” der.

Böylece Aydınlar Köyü'ne giden Abdülcelil Bitlisî, Abdulvahhap Hamzevî'nin potasında çileli bir hayat yaşamaya başlar. Usul gereği oluşan ve olgunlaştıran çile sonrası bilgin üstadının vermiş olduğu mektupla Bağdat'a giderek Şeyh Ahmed-i Şerif'in huzuruna çıkar ve icazetnamesini alarak Bitlis'e döndükten bir müddet sonra İstanbula gitmek üzere yola koyulur. İstanbul'a vardıktan sonra yardımcısı nerede kalacaklarını sorar ve şu cevabı alır:

“Hangi dergâh açık ise orada misafir oluruz.”

Bu söz üzerine gezerek Kocamustafa Paşa'ya geldiklerinde kapısı açık bir dergâhla karşılaşınca kapıdan içeri girerler. Dergâh sahibi Müştak Baba'nın ifadesiyle Şeyhü'l-İslamdır. Bilgin, ev sahibinin huzuruna varır, görüşür, tanışır ve misafiri olurlar.

Bu tanışmadan sonra Abdülcélil-i Bitlisî İstanbul'a yerleşir. Kısa bir zaman içinde sohbetleriyle kendisini tanıtarak çevre edinen bilginin sohbetleri için davet edilen tekkelere Şeyhü'l-İslam ile birlikte gitmesi dikkate şayandır. Şeyhü'l-İslam'ın ona gösterdiği ilgi ve yakınlık, halkın bilginin çevresinde toplanması, sıradan bir toplanma değildir. Bu durum karşısında halkın istekleri göz önüne alınarak, Şeyhü'l-İslam'ın da onayıyla Eba Eyyubi Ensarî Hazretleri'nin türbesi yanında İdris Köşkü yakınında Kariler Tekkesi'ne yerleşir. Böylece sohbetleriyle ilgi odağı olan zat, Kadiri Tarikatı üzerinden bazılarına vekâlet vererek çalışmalarını sürdürür.

Allah âşıkı Abdülcélil Bitlisî, cezbe ateşine tutulmuş biri olarak, bu ruhsal coşku içinde kendisinden geçerek soğuk suya girer, başına soğuk sular dökerek aşağıdaki beyti tekrarlar:

Yandum ateş-i ışkın ile çün pervaze
Mahv- u fani giderim bargeh-i canane.

Müştak Baba, Asar, s: 183-184

Abdülcélil Bitlisî hakkında *Sefine-i Evliya*'da, Vassaf şu ifadeyi kullanır:

“Abdülcélil Bitlisî, Müştak Baba'nın şeyhinin şeyhi olup, Bitlis'ten İstanbul'a geldikten bir müddet sonra vefat eder; Eyyup'te Hatuniye Dergâhı'nın haziresinde defnedilmiştir.”

Mezar taşındaki kitabe aşağıdadır:

Kutbu azam seyyit ve'l-enseb
Gavsi Ekrem hazreti Abdulcelil
Terki nasut eyleyip kıldı sefer
Âlemi lahutte ol merd-i cemil
Matlai bedri Münir şemsi zat
Menbai aynı tuhur selsebil
Hazreti Sultan Abdulkadirin
Nice sal olmuştu silkinde delil
Rai nase nakli tarihin didim (1160)-(1747)
Gitti kutbu'l-ârifin Abdülcélil. (Sefine-i Evliya, 1/19)

Abdülcélil-i Bitlisî'nin soyu, Korukluoğulları olarak Bitlis'te bilinen mümtaz bir ailedir. Ailede gerçek anlamda isim yapmış kişiler halen Bitlis'te olanların yanında, büyük kentlerde olanlar da vardır. Ancak kendilerine ulaşamadığından gerekli bilgi aktarmak mümkün olmadı.

2-Seyyit İbrahim Silvanî (?-1782)

Müştak Baba Seyyit İbrahim’i, “devrinin tanınmış ilim ve irfan sahibi, Allah âşığı, Allah âşıkları meydanının pehlivanı, Allah yolunun yolcusu (*Asar*, s: 404) bir zat-ı muhterem” olarak ifade eder. Babası Silvanlı Abdullah’tır. Aile günün birinde Silvan’ı terkle Bitlis’e gelerek Şam Mahallesi’ne yerleşir. Ancak Bitlis’e ne zaman geldikleri bilinmediği gibi, doğum tarihi de bilinmemektedir.

Seyyit İbrahim yerleştiği mahallede hanedandan bir ailenin kızıyla evlenir. İlim-irfan sahibi küçük kardeşi Mustafa yaşamını, inzivaya çekilerek sürdürür. Gerek babası Abdullah ve gerekse kardeşi Mustafa’nın, devirlerinin mütebahhir (deniz gibi engin) bilginleri olarak temayüz ettikleri *Asar*’da ifade edilir. Babası Abdullah’ın Bitlis’te vefatından sonra Seyyit İbrahim de küçük kardeşi Mustafa gibi, bir süre toplumdaki uzak, münzevi bir yaşamı sürdürmüş ise de soyunun kesintiye uğrayacağını ve nesebinin kesileceğini nazar-ı itibara almasına rağmen hanımıyla birlikte münzevi yaşamlarını sürdürmeye devam etmiştir. Bu konuda her yönüyle olgunlaşan Seyyit İbrahim günün birinde bu hayat tarzına son verip çarşıya iner ve toplum içine girer. Kahvelerden birinde çalgı çalarak, müslim gayrimüslim, küçük büyük herkesin dikkatini çeker. Onun çaldığı müzik karşısında, toplananlar hayran kalıp hislenerek gözyaşı dökerler. Ancak bu durum karşısında tepki verenler de olur ve durum Şems-i Bitlisî’nin ağabeyi, halk arasında Hacı Babo olarak bilinen Süleyman Hoca’ya aktarılır. Hoca:

“Seyyit İbrahim, şüphesiz cümleden bilgin ve amil olduğu gerçektir. Onun yaptıkları bir hikmete dayanır. ” buyurur ve bir bilgini göndererek İbrahim huzura çağrılır. O, gelen bilgine şöyle yanıt verir:

“Caizdir, caiz değildirden geçtim divane oldum ben
Bihamdillah kema ışkla ferzande oldum ben.”

Bu yanıtın sonra, durumu tamamen anlamak amacıyla Süleyman Hoca kahveye varınca Seyyit İbrahim:

“Ben şimdi aşk meyhanesinden geldim ki, bu kahvehanede bir yorgunluk kahvesi içip bir iki saat ince sazlar çaldırıp, dinledikten sonra geldiğim yere gideceğim. Eğer sizlerin de istek ve arzunuz varsa ne güzel.” der. Bu meyanda Müştak Baba aşağıdaki dizelerini dile getirir:

Sen mescide var ben dahi meyhaneye ey yar
Takdir-i ezel böyle imiş eyleme inkâr.

Bu tablo karşısında Süleyman Hoca:

“Senin Bitlis kentinde, herkesten daha fazla bilen, fazilet ve takva sahibi olduğun bir gerçektir. Bu hareketinizin mutlaka bir sırrı ve hikmeti vardır. Buyurun bizim medresede hep bir araya gelelim. Çünkü seni ehl-i dert ve sahib-i hâl buldum.” diyerek oradan ayrılır. Bu noktada Seyyit İbrahim kahvehaneden kalkarak, Şeyh Abdülcelil Bitlisî'nin huzuruna varınca onu sima (çalgı dinler) halde bulur. Seyyit İbrahim'i huzurunda gören Abdülcelil Bitlisî, ona sevgiyle bakarak:

“Ey Molla İbrahim, ey Molla İbrahim! Seni Hak izniyle kabul edip, zevk u sefa, ışık u sevda iklimlerini sana veren benim ve şimdi yeniden gece-gündüz nağmeler, ezgiler kuvvet-i can ve etkili-güzel usule uygun seslerle dağlarda bağlarda seyri seyranın ile ilahi gaip hazinesinden her dem istekli ol.” der. Bu konuda Mehmet Bayraktar'ın Kültür Bakanlığı'na basımı yapılan *Bitlisli İdris* adlı eserinin 39. sayfasındaki açıklama aşağıdadır:

“Bitlisli İdris, bu eserinde (*Risale Der İbahat-ı Ağani*) mübah olan, dinlenmesi yasak olmayan ses, nağme ve sazları konu almaktadır. Nitekim Bitlisli İdris'in kendisi, güzel seslerin, ud ve ney gibi çalgıların dinlenmesinin haram olmadığını Kanun-i Şahenşahi adlı eserinde de belirtirken, bu konuyu özel olarak söz konusu Risale'de daha önce işlediğini ve bunların haram olmadığı hakkındaki görüşlerinin fakihlerden naklettiği deliller ile ispatlandığını söylemektedir.” Sayın yazar, konu ile ilgili bir diğer açıklamayı, söz konusu eserin 59. sayfasında da ele almıştır.

Bu konuda Osmanlı Devleti'nin geliştirdiği klasik Türk musikisine Şeyhü'l-İslamlarca müdahale edilmemesi dikkate şayandır. Yeter ki, bu konuda ifrata kaçılmasın.

Seyyit İbrahim, büyük bir sıdk ile bağlı olduğu hanımını bir ilkbahar ayında kaybeder. Oğlu Mahmut henüz iki yaşındayken annesiz kalır. Baba, bu konuda oldukça titiz davranıp, çok sevdiği ciğerparesini bir anne gibi bağrına basarak onunla meşgul olmayı bir görev sayar. Bir zaman sonra oğluyla birlikte hanımının mezarını ziyaret eder. Mezar başında Kur'an okurken oğlu Mahmut'un çocukluğuna rağmen annesine ağladığını, babasının da ağlayarak “Ey oğul! Sen benim ciğerimi biryan ettin.” dediğini ve nereye gittiyse baba şefkatiyle onu da beraberinde götürdüğünü *Asar*'dan öğrenmekteyiz. Yine *Asar*'ın ifadesine göre günün birinde bilgin, oğlunu kucağına alarak Dideban Dağı'na çıkar. Oğlunun oynaması, kendisince eğlenmesi için eline ufacık taşlar vererek kendi haline bırakırken, mürakabeye yani kendinden geçerek iç âlemine bakarken, oğlu da kendi

âleminde elindeki taşlarla oynamasını sürdürür. Neden sonra iç âleminden ayrılarak dış âleme girince evine döner.

Asar ondan hep övgü ile bahsederek yardım sever bir ruh yapısına sahip olduğunu belirtir. Başta insan olmak üzere gerek ehil ve gerekse dağdaki hayvanlara karşı tutumu dikkat çekicidir. Bu meyanda daha önceden evde biriktirmiş olduğu ekmekleri, özellikle kış mevsiminde, hamallar aracılığıyla dağlara çıkarıp yiyecek bulamayan dağ hayvanlarına yedirmeyi bir usul haline getirmiştir. Bunu yaparken de hamalların bu olup bitenleri kimseye söylememelerini, gizli kalmasını sıkı sıkı tembih etmeyi de asla ihmal etmez. Bununla kalmayıp, Hacı Süleyman'la beraber sokak köpeklerini itlaf edenleri daima uyarmayı, engellemeyi bir görev haline getirmiştir.

Yukarılarda ifade olunduğu üzere bilginin küçük kardeşi Mustafa münzevi yaşamını sürdürerek, günün birinde bekâr olarak yaşamını yitirir. Durumdan haberdar olan Bitlisliler büyük küçük hepsi bir araya gelerek cenaze namazını kıldıktan sonra, cenazeyi Hasan Bey değirmenin arkasındaki mezarlıkta, babası Molla Abdullah Hoca Efendi Hazretleri'nin mezarı yanına defnederler. *Asar*, kardeşini kaybeden bilginin çok üzüldüğünü kaydeder.

Seyyit İbrahim'in, devrinde her yönüyle tanınmış, takdir edilmiş, bilgin, mutasavvıf sıfatlarıyla kabul görmüş bir zat-ı muhterem olup Müftüler namıyla bilinen Eren Ailesi'nin büyük cediti olduğu ifade edilir. Her canlı gibi Seyyit İbrahim de vefat edip, Çirikdüzü olarak bilinen yerde kalabalık kitle tarafından defnedilir. Daha sonra Seyyit İbrahim'in sadık dostlarından Paşazade Muhammet Sadık tarafından mezarı üzerine bir kümbet yaptırılır. Paşazade'nin naibi (vekili) Ebdal Efendi tarafından kaleme alınan bir şiirle tarih düşürülüp, mezar taşına yazılır:

Molla İbrahim hoca arif-i Yezdan idi
Haleti bilmedi kimse gizli bir Sultan idi.
Mürşit-i kâmil idi daim tefekkür adeti
Sanı'ın sun'une her an valeh u hayran idi
Bir ulu Sultan idi manendi yoktu asırda
Ruz-i şeb hüşyar-ı bidar kalbi bir irfan idi
Zahir eğerce muhalif gösterirdi kenduzin
Şer-i garraye velakin ekmel-i insan idi
La nazire oldu naib-i tarihi hem kendisi
Daima havf-i Hudadan haşi u giryan idi.

Lanazire kelimesi ebcet hesabıyla H. 1196 M. 1782 tarihine karşılı gelir ki, bu tarih zatın vefat tarihidir.

3-Şems-i Bitlisî (Hacı Mahmut Hoca) (1715-1788)

Sene H 1127 - M 1715. Bitlis'in Kızılcami semtindeki mütevazı bir evde, müjdesi yıllar önce verilen, ailesini mutluluğa, çevresini nura boğacak olan tam anlamıyla bir nur topu doğuyordu. Müştak Baba'nın anlatımıyla, "âlem-i ervahtan işbu âlem-i eşbaha" adı yıllar önce konan Mahmut dünyaya geliyordu. Babası, Bitlis'te ilim ve irfanıyla çevrede saygıyla karşılanan Abdulgafur Efendi'dir.

Müştak Baba, Şems-i Bitlisî'nin dünyaya gelişini mutlulukla karşılayan sevinç içindeki babası Abdulgafur Efendi'nin duygularını günümüz Türkçesiyle şöyle dile getirir:

"Babası kundağa sarılı bebeği kucağına alıp, büyük bir şefkât ve sevgiyle mübarek gözlerini nur saçan gözlerine sürerek, Peygamber sünnetine uyararak sağ kulağına ezan okuyup,-övlümüş-anlamına gelen Mahmut adını bu çocuğuna da verir". Babası nur topu oğlunu Şems-i Bitlisî nisbesiyle de anar. Müştak Baba, ailenin bu sevincini Farsça dizelerinde şöyle dile getirir. Aşağıdaki Türkçe çeviri, tarafımdan yapılmıştır:

Hoş geldin mesutlar mesudu ey evlat
Ey yaratılmışların özü adıyla övlümüş sen

Zuhurun hayat bahçesinin açılan yeni gülü
Şerefli varlığındır ölü gönüllere hayat

Hoş geldin ehl-i yakinin önderi sen
Şüphesiz hazretin bir benzerisin sen

Kıdem bastığın tertemiz bu diyar-ı umut
Cihanca kıskanılan bir yer ey Mahmut

Sen ışık saçan bir nur ki Şems-i Bitlisî'sin
Şuhut gözünün, Müştak'ın da gözünün nurusun.

Bu mutlu doğumun üzerinden günler, aylar, yıllar geçtikçe ailenin mutluluğu daha da artmaktaydı. Çünkü küçük Mahmut, ailenin vefat eden ilk çocuğu Mahmut'un hasretini gidermenin yanında, yaşının çok üzerinde bir olgunluk sergilediğinden dikkat çekiyor, duyuş, sezış, kavrayış, anlayış yeteneği ve zekâsıyla istikbal vaat ediyordu.

Şems-i Bitlisî, gerek aile ortamının ve gerekse on sekizinci yüzyıl Bitlisi'nin bilim, irfan ve kültür yönünden sağladığı elverişli ortamın getirileriyle, kişilik ve düşüncelerini birleştirerek bir güneş gibi parlamıştır. Hele ki alacağı eğitim-öğretimle de bu parlaklık had safhaya ulaşmıştır. Onun eğitim-öğretimi beş devrede tamamlanır.

1. Devre: Babası Abdulgafur Efendi'nin Gözetiminde Eğitimi

Her kuşakta bir veya birkaç bilgin ve bilge yetiştiren ailenin geleneğine uygun olarak Şems-i Bitlisî, henüz yedi yaşında iken, babasının önünde diz çökerek planlı, programlı ilk dersini almaya başlar. Babasının engin bilgi ve kültüründen almaya başladığı bilgi onu hızla geliştiriyor, *Kur'an-ı Kerim*'i ezberlemenin yanında, devrin bir geleneği olan Arapça ve Farsçayı da öğrenmeye koyuluyordu. Babasının ortaya koyduğu eğitim sistemi, gelişmesinde büyük rol oynuyordu. Temel eğitim süresi yedi yılda tamamlanır. Küçük Mahmut, parlak zekâsı, hafıza, anlama ve kavrama yeteneğiyle kendisini gösteriyordu. Mahmut'un temel eğitim dönemi daha ziyade dinî ve toplumsal hayat bilgilerini içermekteydi. Bu konuda yetkinleşmeye devam eden Mahmut'u, on dört yaşının içinde göstermiş olduğu başarısı nedeniyle babası Abdulğafur Efendi, büyük ağabeyi Hacı Hasan Hoca'ya teslim eder.

2. Devre: Ağabeyi Hacı Hasan Hoca'nın Gözetiminde Eğitimi

Bu devre, zahirî yani İslami bilimler olarak fıkıh, hadis, tefsir, kelam; bâtnî bilimler olarak da tasavvuf felsefesi öğrenimi üzerinedir. Üç dört yıl süren bu öğretim dönemi bağlarda bahçelerde, dağlarda bayırlarda tabiatla bütünleşerek, gezerek, karşılıklı konuşma, tartışma ve soru cevap biçiminde sürdürülen bir eğitim-öğretim dönemidir. Ki, bu eğitim anlayışı çağdaş eğitimciler tarafından da benimsenmiş bir eğitim anlayışıdır.

3. Devre: Abdülcelil Bitlisî'nin (Korukçuzade) Gözetiminde Eğitimi

Bu devre Şems-i Bitlisî'nin en zor devresidir. Çünkü bu devrede tasavvufî yönden halvet ve uzlet yöntemi demek olan çileli devre başlamıştır. 18, 19 yaşlarında olduğu tahmin edilen Şems-i Bitlisî, oldukça sıkıcı olan ve sıradan birinin katlanamayacağı çileye, yani kırk gün boyunca süren nefis terbiyesine, girer. Onun kazanmış olduğu bilgi birikimi, benimsemiş olduğu yaşam tarzı, benliği üzerinde kurduğu özdenetim ve zihnî olgunlaşması, bu çileli yaşamı en mükemmel bir şekilde gerçekleştirerek kemale ermesine, üstadının takdirini kazanmasına ve hilafet hırkasıyla taltif edilmesine sebep olur.

4. Devre: Abduvahhap Hamzevî'nin Gözetiminde Eğitimi

Üçüncü üstadının potasında layıkıyla pişen, olgunlaşan Şems-i Bitlisî, bu sefer Siirt'in Tillo (Aydınlar) Köyü'ne giderek, devrin tanınmış bilgin ve mutasvıfı Abdolvahhap Hamzevî'den gereken eğitim-öğretimi almaya koyulur. Bu zatın potasında da pişerek, feyz alarak tasavvuf yolunda yeni merhaleler kat eder. Bir yıl kadar süren çileden (nefis terbiyesinden) bir defa daha geçen ve çileden tam bir iç huzuruyla çıkan Şems-i Bitlisî, daha da olgunlaşarak özünden, gözünden ve sözlerinden nur saçarak Bitlis'e döner.

5. Devre: Şeyh Ahmed-i Şerif'in Gözetiminde Eğitimi

Tillo'dan dönen Şems-i Bitlisî, dördüncü üstadının tavsiyesi üzerine icazetnamesini (diploma) almak üzere, bir müddet sonra Bağdat'a gitmek için hazırlıklara başlar. H. 1161 M. 1748 yılında henüz 33 yaşında iken ailesi, eş-dost ve halkla vedalaştıktan sonra yola çıkar.

Şeyh Ahmet-i Şerif'in huzuruna varan Şems-i Bitlisî, kendisini tam bir alçak gönüllükle Derviş Mahmut olarak tanıtır. Dönemin büyük bir bilgin ve mutasavvıfı olan Şeyh Ahmet-i Şerif, yeni tilmizinin (talebesinin) söz ve davranışlarına bakarak, mükemmel bir eğitim ve kişiliğe sahip olduğunu anlar. Belli bir süre içinde son üstadının da potasında pişerek takdirini alan Şems-i Bitlisî, 33 yaşında iken 1748 yılında Kadiri Tarikatı üzerinden icazetnamesini alarak Bitlis'e döner ve Bitlis halkı tarafından sevgi ve saygıyla karşılanır. Ancak bir sene sonra, 1749 yılında 34 yaşında, ikinci sefer son üstadı Şeyh Ahmet-i Şerif'in huzuruna tekrar varan Şems-i Bitlisî, bu sefer de Nakşî Tarikatı üzerinden icazetnamesini alarak Bitlis'e döner. Bu noktada Müştak Baba onu "vasılı sır menzil-i irfan" sıfatıyla anmıştır. (*Asar*, s: 187)

Şems-i Bitlisî'nin Özellikleri

1- Şems-i Bitlisî'nin, icazetnamelerinin hazırlanmasında özellikle yerine getirilmesini istediği bir dileği vardır ki, bu dilek, bu seçkin bilginin kişiliğini anlamak bakımından büyük önem taşımaktadır. Zira Şems-i Bitlisî'nin her iki icazetnamesinde de, isteğine uyularak Derviş Mahmut adı yazılmıştır. Bu nam, onun Allah rızası dışında hiçbir beklentisi olmayan alçak gönüllülüğünün, gönüllerde yüceldikçe yücelişinin açık bir nedenidir. Onun alçak gönüllülüğü, "hoca" sıfatını kullanmayı tercih etmesinde de kendisini göstermiştir. Hoca sıfatının, ailenin yetiştirdiği mümtaz büyüklerimiz tarafından da kullanılması, öğretmenliğin, saygın bir ata mesleği olarak benimsenmesi, ailemizin temsilcileri arasında da çok miktarda öğretmen bulunmasıyla büyük anlam kazanmıştır.

2-Şems-i Bitlisî, haksızlığa uğrayanların yanında yerini almayı kutsal bir görev olarak görür ve bu konuda üzerine düşeni yapmakta herhangi bir beis görmezdi. Mesela bir vakitler, başlarına topladıklarıyla o yörede bulunan Yezidi ve eşkıya, Kotni (Günkırı) Köyü'nde üslenerek yol keserek soygunculuk yapmaya başlarlar. Bu konuda Bitlis Emiri Selim Han, Abdülcelil Hoca ve Şems-i Bitlisî'ye başvurarak bir toplantı yapılmasını önerir. Toplantıda Abdülceli Hoca, hana şu öneride bulunur:

“Kalk asker topla eşkıya üzerine yürü. Allah'ın yardımıyla düşmanlarına galip gelirsin. Hacı Mahmut Hoca da dervişlere bölükbaşı olarak seninle gelecektir.”

Bu açıklama üzerine han, derhal asker toplayıp, başlarında Şems-i Bitlisî olduğu halde dervişlerle birlikte eşkıya üzerine yürür. Daha öncesinden haber alan eşkıya da hazırlığını yapar. Şems-i Bitlisî, bir taraftan dervişlerine kumanda ederken bir yandan da çevreyi gözetleyerek eşkıyanın hareket tarzını kontrol eder. Sonunda dervişlere verdiği bir işaretle girilen taarruz ve vuruşma sonrası eşkıya dağılır ve büyük bir başarı sağlanır. Çarpışma sonucu eşkıya yol keserek ele geçirdiği tüm eşyayı bırakarak kaçıp gider. Ele geçirilen eşyalar sahiplerine teslim edilerek huzur sağlanır. Bunun üzerine Müştak Baba şöyle der:

Bir leşkerin ki piş-i ruy-i evliya olur
Feth u zaferle mazhar-ı avni Huda olur.

3-Şems-i Bitlisî mükemmel bir ikna yeteneğine sahipti. Dinleyenleri derinden etkileyen hoş sohbeti nedeniyle, çevresinde sürekli olarak kendisinden feyz almak, aydınlanmak isteyen dostları ve dervişleri, gönüldaşları bulunurdu. Onda bu yetenekleriyle engin bilim ve tasavvuf birikimi birleşince, sözlerindeki derin anlamı kavramak için başlı başına bir yetenek gerekirdi. Çok sayıda seçkin insan yetiştirmesindeki önemli nedenlerden biri de budur. O, engin bilgisi, alçak gönüllü oluşu ve hoşgörüsüyle halk tabakasıyla da sohbetlerde bulunur, onları ayet ve hadisler ışığında özlü ve sade sözleriyle aydınlatarak birlik-beraberlik ruhu içinde yaşamlarını sürdürmelerinin önemini belirtirdi.

Nadiren ortaya çıkan muarızlarını dahi aynı yöntemle ve kesinlikle öfkelenmeden, son derece yumuşak, muhatabının gönlüne işleyen bir ses tonuyla âdâp çerçevesindeki konuşmasıyla yanıtlar, karşı tarafı ikna ederdi. (Müştak Baba, *Asar*, s: 194 v.d)

4-Şems-i Bitlisî gösterişten uzak, çevresindekileri gönülden gelen saygı-sevgi çerçevesinde aydınlatan bir güneş, büyük bir rehber ve manevi bir otorite idi. Bu manevi otorite, onu siyasi bir otorite kurma gibi bir düşünceden beri kılmıştır. Hele hele bu manevi otoritesini çıkarı için kullanmadığı gibi, soyu dahi aynı

yolun yolcusu olarak yaşamını sürdürmektedir. Şems-i Bitlisî bu yönünü ömrünün son günlerinde bir sohbet esnasındaki şu sözleriyle ortaya koymuştur:

Ben bu dünyanın ve zamanın insanlarıyla, zorunlu olarak kavrayış yeteneğine uygun bir şekilde, yüzlerine gülümseyerek konuşur ve kırk yıldan beri, onların yeteneklerine, kavrayışlarına, duyuş ve sezışlerine göre hareket ederim. Öyle ki, bir çağrıya ve toplantıya gitmem gerektiğinde bende bulunan şecere-i şerif gereğince, önüm sıra meziyet ve faziletlere uygun davul çalınarak alem-i (bayrak) şerifle yürürsem, tarikat-ı aliyeye uygun töre ve görenek gereğince böyle yapsam, Hacı Mahmut Hoca hanlık, hâkimlik iddiasındadır derler. “Zaruretler mahzurları mübah kılar” sözünün anlamına uygun olarak ve zorunlu nedenlerle inandığım gibi davranmadığım olurdu. (Asar, s: 194 v.d.)

5-Şems-i Bitlisî'nin üstün meziyetlerinden biri de insanlar arasındaki anlaşmazlıkları gidermek, aileler arasındaki kavgaları ve diğer toplumsal sorunları çözerek insanları sevgi saygı bağlarıyla birbirlerine bağlamaktır. Şems-i Bitlisî insanların gönlünü ısıtan, sıcak ve aydınlık düşünceleri ile en katı kalplere bile kolaylıkla giriyor, sevgi ve kardeşlik tohumları serpiyordu. Onun Bitlis'in güneşi sayılmasında ve Bitlis'in dışında da sayılıp sevilmesinde hiç şüphesiz bu özellikleri çok etkili olmuştur:

6-Şems-i Bitlisî'nin kişiliğinin bu yönünü yansıtan bir örnek olay, Asar'da yerini almıştır. Sene H. 1198 M. 1784. Siirt'te halk arasında büyük bir anlaşmazlık ve huzursuzluk baş gösterir. Bir türlü dinmeyen bu huzursuzluk, anlaşmazlık giderilmeyince durum, bir mektupla Müştak Baba'ya iletilir ve Şems-i Bitlisî'ye de aktarılır. Bu çağrı üzerine harekete geçen Şems-i Bitlisî, bir grup dervişle birlikte, önde alem-i şerif olmak üzere yola çıkar. Yol güzergâhındaki büyük zatların mezarları ziyaret edildikten sonra Siirt'e sevgi-saygı uyandıran bir hava içinde girerler. Vakit geçirilmeden söz konusu anlaşmazlık Şems-i Bitlisî'nin girişimleriyle giderilerek küskünler barıştırılır, düşmanlık duyguları yerini kardeşlik duygularına bırakarak hayırlı hizmet nedeniyle tüm Siirtlilerin gönülleri fethedilir. Birkaç gün Siirt'e kalan Şems-i Bitlisî ve dervişleri büyük bir huzur içinde Bitlis'e dönerler. (Asar, s: 196)

7-Şems-i Bitlisî, gerek Bitlis'te ve gerekse çevrede daima saygın bir zat olarak kabul görmüş ve bu saygınlık, zaman zaman fiili durumda tezahür etmiştir. Nitekim devrin bilgin, mutasavvıfı Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri (1703-1780) Tillo'ya gidip dönerken yol güzergâhındaki Bitlis'te birkaç günlüğüne kaldığında Şems-i Bitlisî'yle bir araya gelerek sohbetlerde bulunur; sevgi ve saygılarını karşılıklı olarak paylaşırlardı. Erzurumlu İbrahim Hakkı Şems-i Bitlisî'yi överken, onun güneş gibi etrafını aydınlattığını söylerdi. İbrahim Hakkı Hazretleri'nin, Asar'da ifadesini bulan şu sözleri, Şems-i Bitlisî için saygı, sevgi ve takdir içeren sözlerdir:

“Gök ortasındaki güneş gibi âlemi aydınlatan gün yüzlü, güzel yüzlü çehrelerinde secdenin birer nurlu işareti takva, vera açık ve aşikâr olan iyilik ve kerem sahibi Hacı Mahmut Hoca...” İbrahim Hakkı tarafından Şems-i Bitlisi, güneş gibi çevresini aydınlatan biri olarak anlatılmaktadır. Bu anlatımda geçen “takva” din işlerine sevgi ve saygı gösteme, “vera” dinî buyruklara bağlılık, “envar” nur kelimesinin çoğulu olup, aydınlık, ışıık, ziya, şeref ve şan anlamlarındadır.

8-Şems-i Bitlisî ağabeyi Hacı Süleyman Hoca’yı ziyarete gittiğinde, Hacı Süleyman Hoca kardeşinin erişmiş olduğu manevi mertebe nedeniyle ona büyük saygı duyarak yerini kardeşine verir, kendisi de yanı başında otururdu. (*Asar*. S: 104)

9-Bitlis Valiliğinin tam bir kadirbilirlikle bir ilkokula Şems-i Bitlisî adını vermesi, onun adı ve aziz hatırası gönüllerde yaşarken, bir irfan yuvası olan okulda da abideleşmesini sağlamıştır. Ayrıca Bitlis Belediyesince, onun kümbetine yakın olan mahalleye Şems-i Bitlisî Mahallesi isminin verilmesi de saygınlığının ayrı bir yönden tezahürüdür.

10-Şems-i Bitlisî’nin kişiliği ve düşünceleriyle oluşan sevgi ve hayranlık, başka bir noktada da kendisini göstermiştir. Aslen Erzurumlu olan ve padişahın yakınlığını kazanan Şems-i Bitlisî’nin müridi Muammer Paşa, şeyhine karşı duyduğu sevgi ve saygısını “Şeyhim orada yatıyor.” diyerek, uyurken ayağını Bitlis’e doğru uzatmayarak göstermiştir.

11-Şair ruhlu Şems-i Bitlisî bu yeteneğini sık sık kullanmaz. O daha ziyade bilim ve irfan yolunda ve halkla bütünleşme içinde yaşamını sürdürmüştür. Onun elimizde olan iki şiiri vardır: Ağdalı olmayan Türkçe şiirlerden biri aşağıdadır:

Huda’ya çok günah ettim adetsiz çok günahım var
Günah ettim ise ne gam senin gibi İlahım var

Namazım yok niyazım çok dahi öZR ile ahım var
Ki bir asi günahkârım benim ruy-i siyahım var

Acep ne yüz ile varem o dergahı muaallaya
Ki bir mücrim asi kulum benim benden günahım var

Şu Mahmud’un temennisi aceptor münkati olmaz
Resulullah gibi zira şefaatchi penahım var.

Şems-i Bitlisî'nin bir diğer şiiri, ilahi aşk duygusuyla dolu, rumuzla, ender mutasavvıfta görülen ve devriye olarak belirtilen şiirin açılımı aşağıdadır:

Şems-i Bitlisî'nin Devriyesi

Yukarıdaki Devriye'nin içindeki kelimelerin yeni harflere aktarımı aşağıdadır. Beyitlerin ilk harfi olan "ayın" hafî Devriye'nin merkezi sayılmış ve ortaya konulmuştur.

Âşık oldum aşka düştüm ey nigâr
Ey Nigar bu halime kılıgıl timar

Âlemi gezdim bulamadım timar
Timar et kim kalmışım ben zar u zar

Aciz oldum ağlarım ben zar u zar
Zar u zar olsun beni her kim kınar

Âlemiler gözümün yaşı kınar
Kınar oldu kamu ağyar ey nigâr

Not: “Nigâr”dan maksat Cenab-ı Hak, “tımar”dan maksat de eğitimidir.

Bitlis emiri Selim Han, (H.1194, M.1780) zamanında Kotni (Güncı) köyünde üslenen eşkıya ve Yezidiler yol kesmeye başlarlar. Abdücelili-i Bitlisi'nin talimatıyla Şems-i Bitlisi, Hanın askerlerinin başına geçerek giriştikleri vuruşmada alınan başarılı sonuç üzerine, Müştak Baba Şems-i Bitlisi ile ilgili aşağıdaki anlam taşıyan sözleri kaleme almıştır:

Bir leşkerin ki piş-i ruyi evliya olur
Feth u zaferle mazhar-i avni Huda olur.

söylemi, bir askerin ümitvar önderi veli olursa o asker İlahi yardımla zafer ağlar.

Şems-i Bitlisî'nin Vefatı:

Şems-i Bitlisî, H. 12 Haziran 1202 M. 18 Haziran 1788 yılının ramazan ayında vefat eder. Cenazesi Bitlis'in tüm zikir yerlerinde (yedi zikir) icra edilen zikirle kaldırılarak, dedesi Molla Süleyman Baba ile babası Abdulğafur Hoca'nın mezarlarının yanbaşıında, Bitlis halkının katıldığı bir merasimle ebedi istirahatgâhına tevdi edilir. Mezarın üzerine daha sonra şeyhü'l-emir tarafından dikdörtgen biçiminde bir kümbet yaptırılmıştır. Kümbet içinde babası, bazı halifeleri ve torunlarının bir kısmının mezarları bulunmaktadır. Vefatından sonra müritlerinden Şakir isimdeki müridi aşağıdaki mersiye yazır:

Nitdin felek sen neyledin el-Hac Mahmut Hocai
Ağuş-i der hak eyledin el- Hac Mahmut Hocai

İrci' sadasın guş edüp cam-i ezelden nuş edüp
Mahbubunu ağuş edüp el-Hac Mahmut Hocai

Bitlis'te şeyhim bir şah idi hurşid u hem bir mah idi
Zikri anın Allah idi el-Hac Mahmut Hocai

Ehl-i tarikat rehberi bahr-i hakikat mahzeni
Âşıkların tac u seri el-Hac Mahmut Hocai

Manide ol bir can idi âşık-ı canan idi
Tahdinde ulu Han idi el-Hac Mahmut Hocai

Peygamber-i ahır zaman kılmış hadisinde beyan
Âşıklara olmaz ğumam el-Hac Mahmut Hocai

Koydu yetim dildaşleri bölük bölük medhuşları
Ağlar gezer dervişleri el-Hac Mahmut Hocai

Leng-i kulun gör Şakir'i koydu yerinde Nadir'i
Abdulğafur'la Kadir'i el-Hac Mahmut Hocai

Şems-i Bitlisî'nin Halifeleri

Şems-i Bitlisi oldukça genç bir yaşta iken hoca ve daha sonra mürşit olarak bir yandan çevresini aydınlatırken, diğer yandan kendisini temsil edecek nice gönül erlerinin yetişmesine tam bir feragatla kendisini adamıştır. Bu konuda, onun yetiştirdiği ve her biri halife yetkisiyle donanarak görev yüklenen ve yüklendikleri görevi hakkıyla yerine getiren halifeler, Bitlis'in her köşesinde ve Bitlis dışında birer irfan ocağını tütürüyorlardı. Bu halifelerin sadece isimlerini vermekle yetineceğim:

1-Şeyh Mahmut Üryani (Üryan Baba) (?-1822): Bu zat hakkında daha sonra açıklamalar yapılacaktır.

2-Sultan Hacı Mustafa (Şefkatlizade)

3-Şeyh İsmail Erzurumî (?-1801)

4-Şeyh Tahir-i Şamî

5-Ahmet Faik Han (?-1823): Bu halife hakkında Bitlis Emirleri kısmında gerekli bilgi verilmiştir.

6-Sultan Şeyh İsa (Şebhiz) (Geceleri kalkıp dolaşan)

7-Hirsatlizade Hacı Reşit

Bu yedi halife, Bitlis'te üstatlarını temsil etmişlerdir.

8-Şeyh Muhammet Sadık Erzincanî: Mevlana soyundan olan bu halife, Nakşî Tarikatı'ndan icazetli olup, üstadını Bitlis dışında temsil etmiştir. Özgeçmişine dair detaylı bilgi, önceki yıllarda yazmış olduğum Şems-i Bitlisî ile ilgili kitabın 115. sayfasında verilmiştir.

Şems-i Bitlisî'nin Oğulları ve Tanınmış Torunları

Şems-i Bitlisî'nin, Abdülgafur ve Abdülkadir Efendi adında iki oğlu vardır. Oğulları belli bir yaşa ve babalarının eğitim-öğretiminden geçerek olgunluk düzeyine geldiklerinde, onun sohbetlerinde bulunmaya başlamışlardır. Aslında gençlerin böylesine sohbetlerde bulunmaları ve bu sohbetlerden feyz almaları, gelecekleri bakımından oldukça önemlidir. Şems-i Bitlisî, Hacı Hasan Şirvani gibi dostları ve yakınlarını ziyaret ettiklerinde, oğullarını da beraberinde götürür, onların olgunlaşmaları ve kendilerine güvenmelerini sağlayarak gerçek anlamda kişilik kazanmalarını ve başkalarına da güven vermelerini sağlamıştır.

Tanınmış Torunları (Postnişin Olanlar)

1- Abdülhamit Hoca

Doğum tarihini bilemediğimiz Abdülhamit Hoca, daha sonra hakkında geniş bilgi verilecek Üryan Baba'nın 1822 yılında vefat etmesi üzerine postnişin olur. Küçük yaşından itibaren dikkat çeken zekâsı, hızla olgunlaşan ve saygı uyandıran kişiliği, dedesi Şems-i Bitlisî'nin dillerde, gönüllerde yücelen kişiliğinin oluşturduğu ideal, Abdülhamit Hoca'nın en önemli varlık nedenleri olmuştur. Müştak Baba'nın övgüyle bahsettiği Abdülhamit Hoca, İslami bilimler ve tasavvuf alanında yetkinleştiği gibi, tıp alanında da bilgi ve beceriye sahip bir kimseydi. Asar'ın verdiği bilgiye göre Osmanlı devlet adamlarından biri olan Erzurumlu Muammer Mehmet Paşa günün birinde Bitlis'e gelerek "şeyhim" dediği Şems-i Bitlisî'nin türbesini ziyaret eder ve Abdülhamit Hoca'yı İstanbul'a davet eder. Bu davet üzerine İstanbul'a giden Abdülhamit Hoca, Devletin sır kâtibinin baş ağrısını iyileştirerek sağlığına kavuşturur. Bu durum karşısında sır kâtibinin maddi teklifini hoca, kabul edemeyeceğini belirtir ve kibar bir şekilde reddeder. Çünkü o, dünya malında kesinlikle gözü olmayan maddi değerlere önem vermeyen bir ruh yapısına sahipti.

Abdülhamit Hoca, çok sevilen ve sayılan, bilgisi ve kişiliğiyle Bitlis halkı üzerinde manevi bir otorite kuran erdem sahibi biriydi. Onun bu niteliğini çok güzel bir şekilde gözler önüne seren bir gerçeğe değinmekte yarar var: Hoca, genel olarak günlük işlerinin dışında kalan vakitlerde, Şems-i Bitlisî Mahallesi'ndeki (daha sonra yıkılan) Kaya Camii'nin, çarşıya bakan penceresinin önünde oturur, ibadetin yanı sıra, öğrencileri ve dostlarıyla sohbet ederdi. Bu sohbet esnasında, çarşının tam ortasında yer alan meydanda herhangi bir anlaşmazlık veya kavga olduğu takdirde, araya giren hatırı sayılı kişilerin, "Bu yaptığınız ayıptır... Abdülhamit Hoca buraya bakıyor, olanı biteni görüyor" dediğini ve çekişmenin derhal durduğunu, ortalığın sükûna erdiğini ailemiz büyüklerinden hep dinlerdik. Bu dikkat çekici olay, hocanın manevi otoritesini gösterir. Çünkü o, insani ilişkilerde iyilik-doğruluk ölçüsünde yönlendirici, düzenleyici, sosyal-beşeri bir kontrol odağıydı. **Bitlis'teki bu manevî otorite, aşırılıklara, kavgaya, kanun dışı hareketlere karşı bir engel bir kalkandı. Bu otorite Bitlis'te yakın zamanlara kadar hissedilmiştir.**

Arkasında, kendisinin yürüdüğü yolda yürüyen, Abdürrezzak, Mahmut, Nuri, Abdülğani ve Abdülğafur adlı beş evlat bırakarak bu dünyadan göçen Abdülhamit Hoca'nın mezarı, dedesi Şems-i Bitlisî'nin kümbetinin içindedir.

2-Abdürrezzak Hoca (Hafız Hoca)

Babasının vefatından sonra, onun yerini doldurmak üzere postnişin olan Abdürrezzak Hoca, küçük yaşta iken geçirdiği çiçek hastalığı nedeniyle gözlerini kaybeder. Bu nedenle Hafız Hoca olarak da anılmıştır. Zekâ, anlayış ve kavrayış bakımından yetenekli olan hoca, söylenenleri, anlatılanları derhal kavrayarak *Kur'an-ı Kerim*'i de ezberler. Kuvvetli hafızası nedeniyle İslami bilimler bakımından çok mükemmel yetişmiştir. Bu açıdan dedesi Şems-i Bitlisî'nin çizdiği yolda tam bir liyakatle yürüyüp, baba yerini de gerçek anlamda doldurarak, aileyi ve sistemi en iyi bir şekilde yönetmiştir. Ayrıca ailede, kendi kuşağının iftihar edilen bir temsilcisi olarak geleneksel irşat görevini de hakkıyla yerine getirmiştir. Mezarı Şems-i Bitlisî'nin kümbetindedir. Hafız Hoca'nın, Abdülmelik, Nasrullah, Abdülvehhap, Reşit, Abdullah ve İsmail adında altı erkek evladı olmuştur.

3-Mahmut Efendi

Hafız Hoca'nın kardeşi Mahmut Efendi, zahiri ve batını bilimlerde yetkinleşmiş olarak yukarıda ismi geçen ve Şems-i Bitlisî'nin halifelerinden Şefkatlızade Sultan Mustafa'nın halifesi iken, onun vefatından sonra postnişin olur. Gerek bilgisi ve gerekse büyük saygı uyandıran kişiliğiyle ailede ayrı bir özelliğe sahiptir. Onun, Allah velilerine özgü hayret uyandıran bazı durumlarını ailemiz büyükleri bizlere anlatırlardı. Mahmut Efendi, Bitlis'in sayılı

ailelerinden biri olan Başkâtipler olarak bilinen Recep Ağa'nın kızı Güllü Hanım'la evlenmiş, Şakir ve Abdülhamit adında iki oğlu olmuştur. Mezarı, Şems-i Bitlisî'nin kümbeti içindedir.

4-Şeyh Şakir Efendi

Mahmut Efendi'nin oğludur. Babasının vefatından sonra Sultan Mustafa'nın son postnişini olarak irşat makamına yükselmiştir. Tam anlamıyla Allah velisi ve zahit bir kişi olan Şeyh Şakir Efendi, gündüzleri belli vakitlerdeki ibadeti dışında kalan zamanını ailesinin geçimini sağlamak amacıyla çalışarak, geceleri ise genellikle zikir ile geçirirdi. Özellikle yaz mevsimlerinde evinin bahçesindeki yaşlı dut ağacının dibinde saatlerce süren zikir sırasında cezbeye girerek Allah diye haykırdığı tüm komşuların sık sık tanık olduğu bir durumdur.

1915 yılı Şubat ayında Bitlis'in Rus işgaline girmesi sonucu başlayan göç olayı nedeniyle, ailesiyle birlikte büyük zorluklara katlanarak ve yürüyerek 23 günde gittiği Diyarbakır'da 1916 yılının yaz ayında vefat etmiştir. Dağkapı'da, bugün orduevinin bulunduğu yerde toprağa verilen Şeyh Şakir Efendi'nin, Şükrü ve Mehmet (öğretmen ve harp malulü, vefatı 22.12.1960) adında iki evladı olmuştur.

5-Hacı Abdülmelik Efendi (?-1899)

Hafız Hoca'nın en büyük oğludur. Babasının vefatından sonra postnişin olarak irşat makamına geçmiştir. Ailenin geleneğine uygun olarak küçük yaştan itibaren bu önemli görevin gereklerine uygun bir özenle yetiştirilen Abdülmelik Efendi, sevgi ve saygı uyandıran kişiliği ile Bitlis'in Müslüman halkı arasında olduğu kadar Ermeni vatandaşlar arasında da sosyal dayanışma ve kardeşliğin sürdürülmesinde büyük katkısı sağlamıştır. Bu manevi otoritesini asla istismar aracı olarak kullanmayan, hatta ailenin geleneğine uygun olarak yoksul ve kimsesizleri koruyup kollayan Abdülmelik Efendi, Bitlis halkı tarafından Ebu'leytam (yetimlerin babası) olarak adlandırılmıştır.

İki sefer hac farızasını yerine getiren ve bizzat yaptırdığı Mekke'deki hücrelerinde kalan Abdülmelik Efendi, görevini ifadan sonra Bitlis'e döner. Bitlis hacı adayları hacca gittiklerinde onun hücrelerinden yararlanmışlardır. Gördüğü iyi eğitimin yanı sıra iyi derecede Arapça bilen Hacı Abdülmelik Efendi, İslami bilim alanında da çok iyi yetişmişti.

Fırsat buldukça keçlik avlamaktan hoşlanan, köy ve ziraat işleriyle de uğraşan Abdülmelik Efendi, genellikle mekteb-i irfan denilen Şems-i Bitlisî'nin doğup büyüdüğü evde verdiği derslerle, geleneğe uygun biçimde halkı irşat ederek, ömrünün sonuna kadar çalışmıştır. Onun, sosyal çalışmalar meyanında,

Güzeldere mıntkasındaki köyüne giderken, yol güzergâhındaki derenin üzerine yaptırdığı taş yontma köprü, hâlâ hizmet vermektedir.

Vefatı büyük teessür yaratan Abdülmelik Efendi'nin cenazesi, gelenek olduğu üzere yedi zikir ile, Mevlana'nın cenaze törenini andıran bir biçimde, Ermeni cemaatinden büyük bir kalabalığın da katılımıyla Şems-i Bitlisî'nin kümbetinin kapısına yakın bir yerde toprağa verilmiştir. Onun vefatı başta ailesi olmak üzere Bitlis halkını üzdüğü gibi, Ermenileri de üzmüş ve onlar bu üzüntülerini “babamız öldü” diye dile getirmişlerdir. Hacı Abdülmelik Efendi'nin geride Abdülbaki Efendi adında bir oğlu kalmıştır.

6- Nasrullah Efendi (?-1916)

Hafız Hoca'nın oğlu ve Abdülmelik Efendi'nin kardeşi olan bu zat, ağabeyinin vefatı üzerine postnişin olarak görevi yüklenir. Ancak Nasrullah Efendi'nin aile adına yüklenmiş bulunduğu işleri çekip çevirmesi gibi önemli uğraşı nedeniyle, postnişinlik görevini sadece bir yıl yürütür. Abdülbaki Efendi de 18 yaşını doldurunca Nasrullah Efendi, aile bireyleri ve bir grup müritler toplantısında postnişinliği merasimle yeğeni Abdülbaki Efendi'ye devreder.

Nasrullah Efendi oldukça akıllı, zeki, müdebbir, sözü sohbeti yerinde ve ileri görüşlü bir zat idi.

Ailenin bir geleneği olarak, oğlu Abdülkerim Efendi'ye yaptırdığı özel medrese tahsilinin bitiminde, Bitlis'te darü'lmuallimin (öğretmen okulu) açılır. Bu durum karşısında oğlunu huzuruna alarak:

“Oğlum öğretmen okulu açıldı. Medreselerin dönemi geçti. Seni öğretmen okuluna vereceğim ne dersin?” diye sorar. Baba oğulun karşılıklı fikir alışverişi sonunda Nasrullah Efendi öğretmen okuluna gitmeye başlar. Böylece, Türkçe öğretmeni olarak 30 yıla yakın millî eğitime hizmet verir.

1915 yılında Rus istilasını nedeniyle başlayan göç ile ailesiyle birlikte Bitlis'ten ayrılmak zorunda kalan Nasrullah Efendi, Diyarbakır'a varır. 1916 yılında Diyarbakır'da vefat eden Nasrullah Efendi'nin mezarı Mardinkapı'daki Çiftelhavuzlar Mezarlığı'ndadır. Konuşma yeteneğinin fevkaladeliği ile büyük hayranlık kazanan Nasrullah Efendi'nin, 1962 yılında hac sonrası Medine'de vefat eden Abdülkerim ve Mehmet Arif adında iki erkek evladı olmuştur.

7-Abdülbaki Efendi (1880-1951)

Abdülbaki Efendi, 1880 yılında Bitlis'te dünyaya geldi. Medrese tahsilini Bitlis'te alarak 13.04.1906 tarihinde Bitlis İstinaf Mahkemesi'nde üye olarak

göreve başlar. Daha sonra Bitlis Milli Eğitim Müdürlüğü'ne vekâlet eder. Temmuz 1921 yılında Eytam (yetimler) Müdürlüğü'ne, 26-07-1926 tarihinde Bitlis İlçe Müftülüğü'ne atanır. Bitlis Muş'a bağlı bir ilçe olunca, Abdülbaki Efendi bu kez, 22.08.1929 ila 21.06.1936 tarihleri arasında Muş İl Müftüsü olarak görev yapar. Bitlis il statüsüne dönüştürülünce Abdülbaki Efendi 04.01.1936 yılından itibaren Bitlis İl Müftüsü olarak görev yapar. 25.10.1951 yılında vefat eder. (Bu açıklama, 03 Mayıs 2013 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan verilmiştir.)

Hacı Abdülmelik Efendi vefat ettiğinde tek oğlu olan Abdülbaki Efendi on yedi yaşında olduğundan, küçük kardeşi Nasrullah Efendi postnişin olarak görevi yüklenir. Yeğeni Abdülbaki Efendi on sekiz yaşını doldurunca amcası Nasrullah Efendi'nin isteği ve ailenin de uygun görmesi sonucu aile büyükleri ve müritlerin de hazır buldukları bir toplantıda amca-yeğen halef-selef olarak görev değişimi yaparlar. Böylece Abdülbaki Efendi postnişin olur. Abdülbaki Efendi postnişin olunca başta aile büyükleri olmak üzere müritler onu toptan kutlayarak, başarı dilekleriyle bağlılıklarını beyan ederler.

Abdülbaki Efendi almış olduğu eğitimi ve yüklendiği görevin sorumluluk duygusu bilincinde kendi kendisini daha iyi yetiştirmek ve geliştirmek doğrultusunda çok yoğun çaba gösterir.

Abdülbaki Efendi uzun boylu, narin yapılı, geniş alınlı, gür ve çatma kaşlı, ela gözlü, zarif sakallı, burnu hafifçe kavisli, tok sesli, açık sözlü, konuşma ve ikna yeteneği yerinde, çok zeki ve olayları isabetle tahlil eden, anlayışlı, hoşgörülü ve o ölçüde de alçak gönüllü arif bir kişiydi. Dünya ve ülke sorunlarına karşı son derece ilgili ve duyarlıydı. Görüş ve düşüncelerini muhataplarına en etkili bir biçimde aktarırdı. Çevresini aydınlatmada, halkın sevgi ve saygısını kazanmada olduğu kadar, en üst düzeyde devlet adamlarıyla temas kurmada ve kendisini kabul ettirmede, bu özellikleri etkili olmuştur.

Abdülbaki Efendi sadece bir din bilgini değil, aynı zamanda ülke ve millet sorunlarına çözüm aramanın en etkili aracı olduğu şüphesiz olan politikaya da ilgi duymuş, çağdaş düşünceli bir aydın idi. İttihat ve Terakki Fırkası'nın Bitlis İl Başkanlığı görevini sürdürmüştür. Ancak Osmanlı Devleti'ni 1. Dünya Savaşı'na sokma kararındaki isabetsizlik, parti liderlerinin basiretsizlikleri nedeniyle Abdülbaki Efendi bu görevinden ayrılmıştır.

Sosyal yönü oldukça kuvvetli olan Abdülbaki Efendi Bitlis valileriyle en kısa bir zamanda samimiyet kurmuş ve kendisini onlara kabul ettirmişti.

1915 yılında Bitlis'in Rus işgaline uğraması nedeniyle Abdülbaki Efendi ailesiyle birlikte önce Diyarbakır'a, ardından Gaziantep üzerinden Halep'e

gider. Daha önce Bitlis Valisi olan Halep Valisi Abdülhalık Renda, dostu Abdülbaki Efendi'yi göç edenlere devletçe yapılmakta olan iâşe yardım işlerinin yetkili amiri olarak görevlendirir. İki yıl süreyle Halep'te kalan Abdülbaki Efendi, Bitlis'in düşman işgalinden kurtulmasından sonra ailesiyle birlikte Bitlis'e döner ve işgal nedeniyle yıkılan evler onarılırken, esas görevi olan şeyhlik makamının manevi sorumluluklarının bilinciyle, işgal nedeniyle toplumda oluşan sosyal ve psikolojik ihtiyaçları etkileyici vaaz ve sohbetleriyle yerine getirir.

Abdülbaki Efendi'nin özelliklerini ifade eden ve tarihî değer taşıyan şu olay, onun kişiliğinin açık bir göstergesidir: Bitlis-Muş arasında, Muş'un bazı ailelerin tutumundan kaynaklanan bir anlaşmazlık gündeme gelir. Bu anlaşmazlık giderek tehlikeli bir boyut kazanınca durum Ankara'ya intikal ettirilir. Ekim 1924'te Bitlis ve Muş illerini temsilen birer heyetin derhal Erzurum'a gelmesi istenir. Bitlis'te oluşan heyetin içinde Abdülbaki Efendi de yer alır. Heyetler Erzurum'a vardıktan sonra Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlık ettiği bir kurul önünde önce Muş heyeti kendi iddialarını içeren savunmayı yapar. Söz sırası Bitlis heyetine gelir. Bu noktada Abdülbaki Efendi derhal söz isteyerek kısa, öz, çok etkili ve ikna edici bir biçimde, soruna yol açan olayları ve gerçek nedenleri tam bir objektiflikle anlatır. Böylece Muş heyetinin ileri sürdüğü iddialar delilleriyle birlikte çürütülür. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, Abdülbaki Efendi'ye hitaben: “Şeyh Efendi! Söylediklerinize inanayım mı?” diye sorunca Abdülbaki Efendi'nin verdiği cevap son derece inandırıcıdır: “Ben yalan söylemesini bilmem.”

Mustafa Kemal Paşa'nın artık hiçbir şüphesi kalmamıştır. Böylece Bitlis heyeti davayı kazanmıştır. Bu toplantıda hazır bulunan ve sorunun gerçek nedenlerini bilen eski Bitlis valisi Erzurumlu Zihni Paşa çok yakından tanıdığı, sevdiği ve saydığı Abdülbaki Efendi'yi cesur ve başarılı savunmasından dolayı kutlar ve kendi evinde ağırlar, cesaretli konuşmasının nedenini sorar. Cevap:

“Buraya bir meseleyi çözmek için geldik... Memlekete rezil olmak için gelmedik.”

Birkaç gün Erzurum'da kalan ve Erzurum Valiliğince görevlendirilen jandarma müfrezesi eşliğinde Muş ili sınırına kadar getirilen Abdülbaki Efendi, Bitlis Valiliği'nce görevlendirilen seyyar jandarma alayına bağlı diğer müfrezenin eşliğinde yoluna devam ederek salimen Bitlis'e varır.

Abdülbaki Efendi cumhuriyet sonrası Bitlis Müftülüğü'ne atanır. Hayatının sonuna kadar üstün bir başarı ile bu görevi sürdüren müftü efendi, Bitlis'in bir ilçe olarak Muş'a bağlandığı 1929-1936 yılları arasında Muş'ta da müftü olarak görev yapar. Müftü efendi Muş'ta görevde bulunduğu yıllarda kent halkına

kendisini sevdiren ve saydıran, görevine gidip gelirken halk ve çarşı esnafı tarafından ayakta selamlanan biri olmuştur. Postnişin olduğunda varlıklı müritlerden bazılarının “Bundan böyle zekâtlarımızı size vereceğiz.” söylemlerine karşılık “Babam sizden zekât aldı mı?” diye sorar. “Hayır almadı.” cevabı verildiğinde de “Öyle ise ben de kimseden zekât almam!” der ve müritlerin bu istek ve tekliflerini kabul etmeyeceğini, esasen soyunda zekât alma geleneği olmadığını belirtir.

Görev ve karakter gereği insanlarla iç içe olan, onların sorunlarını kendi sorunu sayan Abdülbaki Efendi genellikle güler yüzlü ve neşeli bir kimseydi. Nadiren öfkelenir ama öfkesini çabuk yenerdi. Kimseyi kırmaz, horlamaz, herkesle iyi geçinirdi. Aile bireyleri dışında kimseye el öptürmezdi. Kibir ve gururdan en küçük bir iz taşımayan kişiliği, işgal ettiği makamının, temsil ettiği ailenin, yüklendiği görev ve sorumluluğun, bilimsel gerçeklerin ve inandığı değerlerin söz konusu olduğu durumlarda, çelik gibi sert, kesinlikle taviz vermeyen kararlı bir niteliğe bürünürdü.

Onun bir diğer özelliği de, çocuklarla gerçek bir eğitimci ve psikolog gibi ilişki kurabilmesiydi. Çocukları çok sever, onların gönlünce hareket ederdi. Yanlış bir davranışları olduğunda, kesinlikle azarlamadan, çocukların anlayabileceği örnekler göstererek doğru davranışı sergilerdi. Kız çocuklarıyla erkek çocuklar arasında bir ayırım gözetmez ve kız çocuklarının da okumasını, bilgilenmesini isterdi.

Genel görünüşü oldukça sağlıklı olmakla birlikte, çok uzun zamandan beri midesinde bir ağrı vardı. Bu ağrı, ilaçlara rağmen gittikçe artarak ağırlaştı. Vefatından bir gece önce tek oğlu olan Mehmet Nazif merhumu çağırıp, içine doğan İlahi takdirin verdiği duyarlılıkla vedalaşır. Biricik oğluna uzun bir öğüt ve vasiyette bulunur. Günlerden pazar. Çevresinde toplanan akraba, eş, dost ve sevenleriyle ağrılarına rağmen konuşuyor, sık sık öğle namazına ne kadar zaman kaldığını soruyordu. Nihayet namaz vakti bildirildiğinde, hemen öğle namazını edadan sonra, 71 yıldan beri Allah sevgisiyle çarpan ve Allah sevgisiyle dolu kalbi durdu. Son postnişin olan Abdülbaki Efendi artık gözlerini hayata yummuştu. 21 Ekim 1951. Şems-i Bitlisî'nin beşinci kuşaktan torunu Abdülbaki Efendi'nin cenazesi, büyük bir kalabalık tarafından kümbetin kapısında babasının mezarı yanında toprağa verilir. (Daha geniş bilgi için bkz. Şems-i Bitlisî, Mehmet Kemal Gündoğdu, Azmi Gündoğdu. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ank, 1992)

Şems-i Bitlisî'nin soyu Bitlis, Ankara, İstanbul, İzmir, Mersin ve Nevşehir'de yaşamaktadır.

4-Hacı Hasan Şirvanî (?-1788)

Hacı Hasan Şirvanî ailesi, önce Bitlis'e daha sonra Siirt'e bağlanan Şirvan'ın İskanbu Köyü'nden, bilinmeyen bir tarihte Bitlis'e göç eder ve Zeydan Mahallesi'nin Tahşut semtine yerleşir. Babasının adı Ebdal'dır. Bitlis'te evlenen Ebdal'ın Süleyman, İsmail, Hüseyin ve Hasan adında 4 oğlu olur. Bitlis ve İstanbul'da şöhrete ulaşan Hacı Hasan Şirvanî'nin doğum tarihi belli değildir.

Hacı Hasan Şirvanî de yakın dostu, yardaşı ve sırdaşı Şems-i Bitlisî'nin Üstadı Abdülcélil Bitlisî tarafından yetiştirilerek hilafetle görevlendirilmiştir. Hacı Hasan Şirvani, zahir ve batın bilimlerinde yetkinleşmiş, tasavvuf vadisinde olduğu kadar musiki alanında da temayüz etmiştir.

Müştak Baba, Asar'ında ikinci hocasından bahsederken günümüz Türkçesiyle söze şöyle başlar:

“Henüz 10 yaşında iken, bir çok âşık ve sadıkları hayran bırakan Şirvani, kemal sahibi bir hocadan ilm-i hal öğrenir. Ergenlik çağına girerken ticarete heveslenerek bir bakkal dükkânı açar. Alışverişinde oldukça doğru ve dürüst hareket eder. Kazancına asla haram karıştırmaz, her türlü haramdan son derece kaçardı. Ölçü ve tartıya son derece dikkat eder, başkalarının hakkına el uzatmaz, alışverişinde asla yemin etmezdi. Temizliğe, özellikle el temizliğine çok özen gösterir, müşterilerinden aldığı nakit paraları, akşamları evinde sabunlu suyla yıkardı. Çünkü elden ele gezen paraların, büyük çapta mikrop taşıdığına idraki içinde idi Şirvani. Gündüzleri oruçlu olduğu halde alışverişiyle, geceleri ise İlahi aşkla meşgul idi. Özellikle geceleri gün doğuncaya kadar mezarlıklarda gezer, dolaşır, Allah'ı durmadan anar, öylece alışverişine dönerdi. Alışverişindeki dürüstlük ve istikametinin sonucu olarak az zamanda çok kazandı.

Yıllar sonra bakkallığı bırakarak bezirgânlığa heveslendi. Bu meslekte de ticari ahlak ve dürüstlüğünden dolayı iyi bir kazanç sağladı. Ticaretteki dürüstlüğü'nün nedeni, hiç şüphesiz Hz. Peygamberimiz(s.a.v.)'in “Doğru tüccar, kıyamet gününde nebiler, sıddıklar ve şehitlerle birlikte haşrolacaktır.” hadis-i şerifidir.

Bir ara Bitlis'te veba salgını başlar. Bu salgından ahali büyük çapta kırılır. Bu meyanda Şirvani, kardeşi Hacı İsmail başta olmak üzere ailesinin tümünü kaybedince ticareti terk eder. (Asar, s: 27)

Ticareti terk eden Şirvani'de yeni bir dönem başlar. Bu dönem Şirvani'nin artık kendisini tamamen Allah'a adadığı bir dönemdir. Her şeyi bırakarak seyahate çıkar. Şam'a uğrar gerekli ziyaretleri yapar, Medine'ye varır. Üç gün üç gece Huzur-ı Nebevi'de bulunur. Baki Mezarlığı'nı ziyaretten sonra tekrar Huzur-ı

Nebevi'ye dönerek ihtiramda bulunur ve Mekke'ye gider. Hac farizasından sonra tekrar Medine'ye dönerek Huzur-ı Nebevi'de ihtiramda bulunduktan sonra oradan ayrılır. Bu ayrılıştta yer yer gerekli ziyaretleri yaparak büyük zatlarla tanışarak seyahatini sürdürür.

Şirvani bir ara İstanbul Üsküdar'a giderek kısa zamanda kendisini tanıtır, çevre edinerek hocası Abdülcelil Bitlisî'nin halifesi olarak Kadirî Tarikatı'nı yürütür ve birçok mürit edinir. Bu arada Abdürrahimi Ünveyî'ye hilafet verir. İstanbul'da ne kadar kaldığı bilinmeyen bilgin tekrar Bitlis'e döner.

Müştak Baba, hocası için *mürşid-i sahib-i kemal* tabirini kullanarak, özetle şu vasıflarına değinir:

“Yedi sene halktan uzak az yiyip, az uyudu, az konuştu, sadece Allah'ı zikirle (anarak) meşgul oldu. Bilhassa yaz aylarında, yalnız başına dağlarda kırlarda dolaşarak (yani tabiatla bütünleşerek) akşamları evine dönerdi. Bazen de seher vaktine kadar mezarlıklarda Allah'ı zikrederek geceyi değerlendirirdi.” (Asar, s 41,79)

Müştak Baba üstadının evsafına, devamla şöyle der:

“...Yine öyle bir dilber-i mümtaz ve mahbup-i tinnaz idi ki, bir bakışta niceleri mesh-i medhuş (dehşet içinde kalmış) ve bir tebessümle çok kimseleri bihuş (kendisinden geçmiş, baygın) bırakırdı. Yani bakışlarıyla insanları mest ederdi.” (Asar, s: 27)

Bitlis Emiri Selim Han, İbrahim Hakkı Hazretleri'nden onun evsafını öğrenince ertesi gün ziyaretine giderek, elini öpüp duasını temenni eder ve kendisini kemal-i edeple saraya davet eder.

Hacı Hasan Şirvanî ismiyle müsemma olup, her hâl ve hareketiyle örnek insan ve güzel ahlak sahibi idi. Müştak Baba'nın deyimiyle “Allah'ın yarattıklarına şefkatte yekta ve rahmet-merhamette bihemta (emsalsiz)” idi. Dervişlerine şöyle nasihatte bulunurdu:

“Ey Allah yolunda olan refikler!.. Birbirinizi seviniz, bu sevgide ifrata kaçmayınız. Allah'ın ve benim isteğim budur. Çünkü kıyamet gününde siz birbirinize lazım ve melzum olup, el ele verip mahşer divanına gideceksiniz. Birbirinizin ayıbına bakıp arkasından kötü söylemeyin, kötü düşünmeyin. Müminlerde gördüğünüz ayıpları, kendinize gelip, kendi nefsinize bakıp o ayıpların ekserisini kendinizde bulup, Allah'ın yarattıklarına eğri bakıp hor görmeyiniz. Zira sizler, insanları ıslah etmeye memur değilsiniz. Ancak kendi nefislerinizin terbiye ve ıslahına memursunuz.” (Asar, s: 121-122)

Vefatına Yakın Dervişlerine Olan Vasiyeti

“Ey oğullarım!.. Evvelen sizlere vasiyetim budur ki...” dedikten sonra, elli yıldan beri irşat ve zikirle meşgul olduğu hüccresinin gece gündüz aynı şekilde devamını ister ve devamla:

“Ey benim oğullarım!.. Rızamı isterseniz daima birbirinizle şirin şirin sohbet ve tatlı tatlı ülfet ve güzel güzel mualifet ve nazik nazik ünsiyet, hoş hoş muâşiretler edip hemen Allah yolunda, Allah için sizler birbirinizi seviniz. Benimle kolaydır. Yani ben dahi sizden hoşnut olup, daima sizlerle beraber olurum.” (*Asar*, s: 128-131.) der.

Müştak Baba, henüz 10-11 yaşlarında iken, Hacı Hasan Şirvanî ile karşılaştığında, elindeki asasıyla Müştak Baba'nın sinesine işaret edip:

“Benim oğlum!.. Allah kandedir (nerdedir?)” buyurup geçermiş. Sözün manasını annesine soran Müştak Baba'nın annesi:

“Benim oğlum!... Eğer bir dahi onunla karşılaşırsan, sana aynı suali sorduğunda sen; -Allah sendedir, senin gönlündedir- de. Sonra ne cevap buyurursa gel bana söyle.” diye tembih eder. Günün birinde Müştak Baba Şirvani ile karşı karşıya gelip “Oğlum Allah kandedir?” diye sorduğunda Müştak Baba'nın “Efendim, Allah sende, senin gönlündedir.” demesi üzerine Şirvani tebessüm buyurup şöyle der:

“Bu senin cevabın değil. Seni bir zahiri dişi, batını erkek öğretmiş.”

Bunun üzerine Müştak Baba yıllar sonra şöyle seslenir:

Nice erler vardır ki avretten beter
Sureta erdir velakin bihüner

Nice avret vardır ki zikrullah ile
Vadi-i ışk içre olmuş şir-i ner (*Asar*, s: 30-31)

Hacı Hasan Şirvanî'nin Vefatı

H 1202 - M 1788 yılı ramazanının ilk günlerinde bir sabah Şems-i Bitlisî, can ciğer dostu Şirvani'nin ziyaretine gider. Üç saat süreyle hocanın eyvanında lisan-ı hâl ile konuşurlar. Gâh güler, gâh ağlarlar. Bu ziyaret ve sohbetin aslında bir vedalaşma olduğu Şirvani'ye de ayan olmuştur. Hazır dervişler hayret

içerirler. Kimi durumu kavramış fakat kimi bir anlam verememiştir. Ayrılma anı geldiğine, ayağa kalkıp birbirlerine sarılırlar. Şems-i Bitlisî “İşte ben gittim kân-i kerem.” dedikten sonra tekrar sarılıp kucaklaşırlar. Bu kez Şirvanî “Ben dahi durmam gelirim la-cerem.” der. (*Asar*, s: 127-128.)

Aslında bu vedalaşma, iki dostun ebedi olarak birbirlerinden ayrılışını haber vermektedir. Zira H. 12 Ramazan 1202, M. 18 Haziran 1788’de Şems-i Bitlisî’nin vefatından tam 11 gün sonra, yani H. 23 Haziran 1202, M. 30 Haziran 1788’de Şirvanî Hazretleri de Hakk’ın rahmetine kavuşur.

Bu konuda Müştak Baba *Asar*’ında şu ifadelere yer verir:

“Ramazan-ı Şerif’in on ikinci günü emmim(amcam) Şems-i Bitlisî zevale varıp, yani azim-i gülşen-i saray-ı cennet-i cernal ve hazreti pir dahi(Hacı Hasan Şirvanî) tarih-i mezkurde mah-i mezkûrun (Ramazan ayının) yirmi üçüncü günü tair-i tarım-ı cennet, saray-ı visal olmuşlar. ” (*Asar*, 198-200)

Türbesi Alemdar Köprüsü civarında, Diyarbakır yolu üzerinde Herson Mahallesi Şahnişin eteklerindedir. Şerefhanlar ailesinden Cevahir Hatun tarafından, kabri üzerine bir kümbet yaptırılır. Taş kubbe olan kümbet içinde başka mezarlar da vardır. Merhumun kabri üzerinde bir sanduka olup kitabe yoktur. Halen Şirvan soyadını taşıyan Hoca Şükri ailesi erkek, Günaydın ailesi ise kız torunlarıdır.

Vefatında İstanbul’da olan Müştak Baba, üzüntüsünü şöyle dile getirir:

Söyle ey hame-i gevher efşan
Söyle ey kilik-i fesehat-i tibyan

Söyle ey nadire-i senc-i mana
Söyle ey hazine-i genc-i mana

Söyle ey bülbül-i gülzar-i visal
Söyle ey tuti-i butsan-i kemal

.....

Vefatı üzerine Zeydanlı ağalarından Numan Ağa’nın tarih düşürdüğü şiiri:

Mahrem-i raz-ı hüviyet evliyalar serveri
Arif-i sırr-ı İlahi rah-ı Hakkın rehberi

Menba-i nur-i hidayet alim-i ilm-i ledün

Garka-i derya-i vahdet ayn-ı diller enveri

.....
.....

Bin iki yüz iki tarihinde bu sultanımız
Cennet-i didare vasıl oldu cisminden beri. (*Asar*, s: 127)

Müştak Baba Divanında hocasını şu sözlerle metheder:

Şevkle Şirvani gitmektir bu yolda sa'yımız
Taifan-i kubbe-i şahinşeh-i Şirvani'yiz

Pirimiz sultan şeyh Hasan Şirvani'dir
Ahsen-i takvime hayran olmuşuz hayranıyız.

Ayrıca bağlılığını şöyle dile getirir:

Padişahım sana ben bende-i ferman olayım
Hak-i payında şeha hak ile yeksan olayım

Ey benim hüsn-i Hasan hulk-i Hasan cananım
Ka'be-i vaslına irgür sana kurban olayım

.....
.....

Severim can u gönülden sana Müştakım ben
Öyle âşık değilim sonra peşiman olayım.

5-Şeyh Mahmut Üryanî (Üryan Baba) (?-1822)

Kendisini Hak yoluna adayan, dünya nimetlerinden elini eteğini çeken, benzeri çok az görülen bir nefis terbiyesini (benlik eğitimini) kendi benliğinde gerçekleştirerek, çıplak vücuduna sardığı bir abadan başka dünya malına önem vermeyen, Bitlis'in Diyojen'i diyebileceğimiz bu bilge zata Üryan Baba veya daha yaygın olarak Çıplak Şeyh Babo denilmesinin nedeni bu yaşama biçimidir.

Aslen Ahlat doğumlu olan Üryan Baba hakkında geniş bir bilgiye ne yazık ki sahip değiliz. Doğum tarihini bilemediğimiz Üryan Baba'ya, Hz. Muhammed'in soyundan olması nedeniyle Seyyit Baba da denilmiştir.

Şems-i Bitlisî'nin hayranı olan Üryan Baba Bitlis'e gelerek bu bilge kişiye bağlanmıştır. Kısa zamanda müşidi Şems-i Bitlisî'nin sevgi ve dostluğunu kazanan Üryan Baba, üstadı tarafından büyük bir özenle yetiştirilmiştir. Öyle ki, Şems-i Bitlisî tarafından halife olarak eğitilmiş ve üstadının vefatından sonra, vasiyeti üzerine yerine geçmiş ve hayatının sonuna kadar tam bir liyakatle onu temsil etmiştir.

Müştak Baba, *Asar*'ında Üryan Baba'yı şöyle tanıtır:

“Gavsü'l-azam, kutbü'l-ekrem Ahlat şeyhi seyyid u şeyhi Üryan Baba.”

Hizan Gavsî olarak bilinen Sıbgatullah Arvasî de onun hakkında şöyle der:

“Ahlatlı Çıplak Şeyh'in dışı çıplak olup, müzeyyen değilse de hiç şüphesiz onun içi mamurdur.” (Minah, s: 62.)

Gerçekten de dış görünüşe değil iç görünüşe büyük önem veren, iç dünyasını en sanatkârane biçimde tezyin etmesini bilen bu Hak âşığı yüce kişi, Şems-i Bitlisî'nin sohbetini bir an olsun kaçırmazdı. Bir insan olarak fani olan varlığını, baki olan tek varlık Allah'ın varlığında yok etme bilgeliğine erişen, böylece fenafillah mertebesine ulaşan Üryan Baba, yukarıda sözü edilen *Asar*'ın da isim babasıdır. Eserin ifadesine göre Müştak Baba, günün birinde, yazmış olduğu söz konusu eser cübbesinin içinde saklı olduğu halde Üryan Baba'nın huzuruna çıkar. Üryan Baba şöyle der:

“Otur, kurban aferin. Müştak koynunu cevahirlerle doldurmuş.” Birkaç dakika sonra Müştak Baba yazdığı eserini Üryan Baba'ya takdim eder. Eseri eline alan bilgin kitabı evirip çevirdikten sonra şu adı verir: *Asarü'l-Müştak Esrarü'l-uşşak*. (*Asar*, s: 2 vd)

Üryan Baba bir ara Ahlat'a gider. Kendi yaptırdığı tekkede bir süre irşat ve eğitim öğretimde bulunur. Şems-i Bitlisî'nin vefatı ve vasiyeti üzerine Bitlis'e dönerek şeyhlik makamına oturur. Bu görevi aralıksız olarak 35 sene sürdürür. H. 1237, M. 1822 Bitlis'te vefat eden bu yüce kişinin mezarı, Ayne'l-barid Camii ile Kadı Bekiyye Cami arasındaki kendi adını taşıyan kümbetin içindedir.

Üryan Baba'nın vefatıyla ilgili Heraî mahlaslı şairin tarih düşürerek yazdığı mersiye aşağıdadır:

Hazret-i Şeyhü'l-meşayih Kutbu'd-din Üryan Baba
Kâşif-i sırr-ı tarikat vakıf-ı remzi Huda

Mürşid-i kâmil mükemmel rehber ehli sülük

Mahrem-i dergâhı Bari aşıkı Rabbü'l-a'la

Mutu kable ente mutu emrine memur iken
Mutmeinne irci'den erdi camı can feza

Cism u canı kıldı ihrak ol muhabbet narına
Şem-i yara etti teslim can çün pervane

Tarh-ı Huda etti Heraî hatef tarihin
Kutbu hakka vasıl oldu dürrü tac-i evliya(1237, 1822)

Üryan Baba'nın Seyit Ahmet Paşa ve Şeyh Enver adında iki oğlu vardı. Seyit Ahmet Paşa önemli görevlerde bulunduktan sonra Muş Valiliği'ne atanır. Bu görevini sürdürürken, çıkarları sarsılan bazı zorbaların düzenledikleri suikast sonucu yaşamını kaybeder. Olay, evinin alt katına gizlice konulan içi barut dolu davulun patlaması sonucu cereyan eder. Ahmet Paşa'nın cenazesi Bitlis'e getirilerek babasının mezarının yanında toprağa verilir.

Heraî mahlaslı şairin, Üryan Baba'nın Ahlat'taki tekkesinin onarılmasına ilişkin olarak yazdığı şiir aşağıdadır:

Çar rükn üzre imaret oldu işbu hoş makam
Sanki rah-ı dini tezyin ile diler çar imam

Bu kapuda can ile kıtmir olup şeyhü'l-emir
Kim ana hürmet gerektir ideler has u am

Dedi hatef ey Heraî tarih oldu zevk u şevk
Vir beşaret aşkına hasil oldu cümle gam

Heraî, bir diğer şiirinde, tekkenin onarımına ilişkin yine tarih düşürürken, aynı zamanda Üryan Baba'ya olan sevgisini, özlemini dile getirmekte, tekkenin kendisine verdiği huzuru terennüm etmektedir:

Barekellah bu makam pür huzur
Ehl-i hale yümnü vardır misl-i Tur

Zevk ve şevkle mahzen oldu bu mekân
Aşkına oldu hoş cay-i sürur

Şeyh-i âlem bir mürşid-i kutb u din
Kıldı emri nagehan çün huzur

Şevkle tamir edüp Şeyhü'l-emir
Ecrini makbul kılsın ol Gafur

Tarih-i elif kıldın Herai lacerem
Tarih oldu hankah mah-i nur. (h.1244 m. 1829)

(A. Şerif Beygo, *Ahlat Kitabeleri*, s: 104, 1932)

6-Gavs-i Hizanî Sıbğatullah Efendi (1780-1870)

Soy itibariyle Hz. Peygamberimiz'in (s.a.v.) soyundan gelen, mümtaz aile bireyi Seyyit Fethullah Efendi'nin on iki oğlundan biri olan Sıbğatullah Efendi, Bitlis'in Hizan ilçesinin Arvas köyünde H. 1194 M. 1870 yılında dünyaya gelir. Annesi Rihlete hanımdır. Seyyit Sıbğatullah Efendi içinde doğup büyüdüğü mümtaz ailesine layık bir kişi olarak gereken adap ve erkân içinde büyüyerek, küçük yaşından itibaren mükemmel bir eğitimle 19. yüzyılda yetişen mümtaz zatlarından biri olmuştur. Zira o, mürşit-i kâmillerce bilim ve tasavvuf yolunda yürüyerek gavsîyet noktasına vararak, hâlâ yörede saygıyla anılmaktadır.

Ailesi içinde Kadirî Tarikatı'yla tanışan Seyyit Sıbğatullah Efendi zaman içinde Nakşî Tarikatı'yla da tanışarak bu tarikatı yürütmüş, Halifeleri de Nakşî Tarikatı üzerinden icazetname (diploma) almışlardır.

Sözlükte gavs, yardıma, gerçeğe, hakikate eren demektir. İstilah (terim olarak) gavs, sıkıntı içine girenlere, yardım dileyenlere yetişen manen yardım eden zata verilen bir unvandır. Tasavvufta gavs, manevi mertebenin en yükseği olarak ifadesini bulmuştur. Kutup olarak da ifade olunan Gavs, darda kalan, yardıma muhtaç olanların imdadına olaşan manevi güç sahibi zat demektir. Bazı görüşlere göre maneviyat yönünden en yüksek mertebe kutup olup, gavs ondan sonra gelen manevi mertebedir. Bir hadiste ifadesini bulduğu üzere bilginler peygamberlerin varisleridir. Bu hadise dayanarak Hz. Peygamberimiz (s.a.v.)'ın manevi mirascısına kutup, Hz. Ebubekir ve Hz. Ali'nin (r.a.) mirascısına da gavseyn denmiştir.

Seyyit Sıbğatullah Efendi manevi mertebeye yedi ayrı bilgin ve mutasavvıfın rahle-i tedrisinden geçerek varmıştır. Şöyle ki:

1-Seyyit Sıbğatullah Efendi tasavvuf eğitimine, H. 1245 M. 1830 yılında yani elli yaşında iken, Van'da ikamet eden Şeyh Muhyiddin-i Suhranî'nin yanında başlar. Bir müddet Suhranî'den feyz alan bilgin, üstadının vefatı üzerine bir

diğer üstada gider. Kaynaklar, Seyyit Sıbgatullah Efendi'nin daha önce kendi aile büyüklerinden Kadirî Tarikatı üzerinden hilafet almış olduğunu belirtir.

2-Seyyit Sıbgatullah bu kez Kadirî Tarikatı'nın Nuriyye kolunun şeyhi Bitlisli Musa Efendi'den aldığı feyzle tasavvuf yolunda merhaleler kat etmeye başlar ve “Eğer Seyyit Taha üstadımı görmeseydim bu zatın müridi olurum.” diyerek üstadından övgüyle bahseder. Bu meyanda üstadına kimin halifesi olduğunu sorduğunda aldığı cevap şudur:

“Benim şeyhim, halk arasında Ahlatlı Çıplak lakabıyla tanınan Şeyh meczuptur. O, her ne kadar dış görünüşüyle şeriata kayıtsız görünüyorsa da batını (iç dünyası) son derece mamurdur.”

3-Seyyit Sıbgatullah Efendi bu sefer de yine Bitlisli bir zat olan Şeyh Abdülkadir'den da gerekli feyzi alarak tasavvuf yolunda yetkinleşmesini sürdürür.

4- Seyyit Sıbgatullah Efendi girmiş olduğu yolda yorulmadan usanmadan yetkinleşmesini sürdürmektedir. O bu kez, Mevlana Halit el-zülcenaheyn'in halifesi Şeyh Halit el-Cezeri'nin rahle-i tedrisinde tasavvuf yolunu sürdürmektedir. Ancak orada kendisini tanıyanların “Sen ki bilim menbaı bir ailenin içinden geliyorsun, ne işin var buralarda?” sorusuna karşılık “Eğer insanın elindeki tenceresi boş ise başka kapıya yönelir.” diye cevap verir.

Yeni üstadından da gereğince istifade ettikten sonra, vefatıyla başka bir üstada yönelir.

5- Seyyit Sıbgatullah Efendi'nin beşinci üstadı, dördüncü üstadının halifesi olan Şeyh Salih el-Sipiki'dir. Bu üstadının yanında ne kadar kaldığı bilinmiyor. Ancak günün birinde Seyyit Taha-i Nehri, öğrencilerinden Molla Ömer el-Horosi'yi Seyyit Sıbgatullah'a göndererek “Artık evine dönme zamanı gelmiştir.” diye haber iletir. O da vakit geçirmeden H. 1256 M. 1840 yılında beşinci üstadının yanından ayrılır.

6- Seyyit Taha'nın bu çağrısına riayet ederek huzura çıkan Seyyit Sıbgatullah, bir zaman sonra şeyhinden hilafet alarak memleketine gönderilir. Ancak üstadıyla ilişkisini kesmez ve senede iki sefer üstadını ziyaret eder.

7-Üstadının emri ve istekleri nedeniyle, Seyyit Taha'nın vefatı sonrası, küçük kardeşi ve halifesi olan Seyyit Salih'e de S. Sıbgatullah zaman zaman hem sohbet ve hem de vefa gereği ziyaretini sürdürmüştür.

Seyyit Sıbgatullah Efendi üstadı Seyyit Taha'dan Nakşî Tarikatı üzerinden hilafet alarak doğduğu tere, Arvas'a döner. Döner amma, başta ailesi olmak

üzere köy halkı ve yörenin miri Hızanlı Mir Şeref de Kadirî Tarikatı'na bağlı olduklarından, Nakşî Tarikatı'na giren Seyyit Sıbgatullah'a tepki verince, köyünden ayrılarak Kavar Köyü'ne gider. Beş altı ay bu köyde kaldıktan sonra, köyünden bir grup gelerek kendisini doğup büyüdüğü köyüne götürürler. Bir müddet sonra Mir Şeref, Sıbgatullah'ı bir bahane ile köyünden uzaklaştırınca, o, bu sefer Horos Köyü'ne gider. Fakat mirin bu yaptığı Gavs'ı ister istemez sıkır. Zaman içinde mirin Bitlis'e gönderilmesi ve daha sonra da İstanbul'a çağırılması sonucu ortalık yatışınca Gavs Arvas'a dönerse de, bu olup bitenden bir hayli üzülüşünden üstadına giderek Arvas'tan ayrılma isteğini belirttiğinde, üstadı ücra bir yere yerleşmesini uygun görür. Bunun üzerine Kolat Köyü'ne yerleşir. Kısa zamanda kendisini tanıtarak ve sevdirek ev halkını da Kolat'a getirtir. Kolat'a tamamen yerleşen Seyyit Sıbgatullah, ilk irşat adımını burada atar. Zaman içinde şöhretinin her yere yayılmasının yanında köy halkını da İslami açıdan aydınlatır.

Uzun bir süre Kolat'ta görev ifa eden Seyyit Sıbgatullah ölünceye kadar sohbetlerle çevreyi aydınlatmak üzere Gayda'ya yerleşir. Çevre halkı etrafında toplanınca medrese, cami ve tekkeler oluşturularak irşat görevi ifa edilir.

Vefatı

Bitlis'te bulunduğu bir dönemde Seyyit Sıbgatullah humma (Tifo gibi bulaşıcı ve ateşli bir hastalık) hastalığına yakalanır ve Gayda'ya evine gider. Günün birinde oğlu ve halifesi Seyyit Bahattin'e "Minderde otur, şimdiden sahibi ol." der. Bu ifade "sen postnişin ol." demektir.

Hastalığından haberdar olanlar ziyaretine gelirler. Onlara sağlığının yerinde olduğunu ifade etmesi önem arz eder. Ayrıca vefatı sonrası, arkasından ağlanmamasını tembih etmesi de büyüklüğünün ifadesidir ve bu istek yerine getirilir.

Sene H. 1287 M. 1870 sonbahar aylarında bir cumartesi günü vefat eder.

Halifeleri:

- 1-Oğlu Seyyit Bahattin
- 2-Şeyh Halit el-Oreki
- 3-Molla Abdurrahman-i meczup
- 4-Şeyh Abdurrahman-i Taği' dir.

Bu dört halife, üstatlarının yolunda yürüyerek görev ifa etmişlerdir.

(Daha geniş bilgi için bkz.: M. Şefik Korkusuz, *Nehri'den Hazne'ye Meşayih-i Nakşibendî*, s: 41-57. İst, 2010)

7-Halife Şeyh Yusuf Saruhan Bitlisî (1830-1873)

Hacı Yusuf Efendi'nin babası Kadirî Şeyhi Hacı İshak Efendi'nin ilk oğludur. Aile, ilmiyeye mensup bir ailedir. Dedesi Ali Kâhya Saruhan'dır. Bu zat, 1630 yılında Avih Mahallesi'nde Kadirî Camii'ni yaptırmıştır.

Aile tam anlamıyla bilim içinde olduğu için kadı, müderris ve müftüler yetiştirmiştir.

Halife Hacı Yusuf Efendi 1830'da Bitlis'te dünyaya gelir. İlk tahsilini baba ocağında babasından alarak yetkinleşir. Bu yetkinleşme sonucu henüz 30 yaşında babasından icazetnemesini alarak temayüz eder.

Genç yaşta gerek Bitlis ve gerekse bazı medreselerde müderris (profesör) olarak görev ifa etmenin yanında özellikle Bitlis Ulu Camii'nde vaazleriyle halkı aydınlatır.

Halife Yusuf Efendi babasından sadece dinî bilimler alanında değil tasavvuf alanında da eğitim görmüştür. Aldığı eğitimin üzerine maharetini de ortaya koyarak, özellikle şemsü'l mearif biliminde ulaştığı seviye, kaynaklarca belirtilmektedir.

Babası Hacı İshak Efendi'nin vefatından sonra Hacı Yusuf Efendi bir öğrencisiyle beraber Muş'a gitmek üzere yola koyulur. Yol üstü Norşin'e (Güroymak) geldiklerinde, daha önceden şöhretinden haberdar olan Hacı Yusuf Efendi, Şeyh Abdurrahman-ı Tağî'yi bilimsel sınavdan geçirmek amacıyla ziyaretine gider. Fakat ne var ki, karşı karşıya geldiklerinde Hacı Yusuf Efendi ummadığı manevi bir güç karşısında kalınca tövbe edip teslim olur. Bu teslimiyet sonucu Hacı Yusuf Efendi tam anlamıyla Şeyh Abdurrahman-ı Tağî'ye kapılanarak hizmet vermeye koyulur. Bu hizmet sonucu Hacı Yusuf Efendi 39 yaşında iken, kapılanmış olduğu şeyhinden Nakşi hilafetiyle ödüllendirilerek irşatla görevlendirilir.

Hacı Yusuf Ef, Cango (Cihangir) aşiretinden Hacı İbrahim Efendi'nin kızı Sultan'la evlenir. Bu hanımından Molla Bahattin ve Molla Muhammet Misafir adında iki oğlu olur. Bu iki kardeş ve bu iki kardeşin çocukları da öğrenimlerini Güroymak'ta yaparak müderrislik ve müftülük görevlerini ifa etmişlerdir.

Hacı Yusuf Efendi'nin halifesi, Mamo lakabıyla bilinen inşaat ve taş ustası Diyarbakırlı Abdülcelil Efendi'dir. Bitlis ve çevresinde ustalık maharetini aşağıdaki eserleriyle göstermiştir:

- 1-Bitlis Hersan mahalle köprüsü
- 2- “ “ Kızılmescit Camii
- 3- “ “ Aşağı Kalealtı Camii
- 4- “ “ Taş Camii
- 5- “ “ Hacı Yusuf Türbesi ve evi
- 6- “ “ Şeyh İshak Camii
- 7- Norşin - Hazret’in evi ve merkadı.

Vefatı

Bitlis halkının teveccühünü kazanan güzel yaradılışlı Hacı Yusuf Efendi, 1873 yılında 43 yaşında hayata veda eder.

Aşağıdaki özlü söz, Hacı Yusuf Efendi’yi ifade etmektedir:

Evlerinin önü kaya
Hacı Yusuf benzer aya. (M. Şefik Korkusuz, *Nehri’den Hazne’ye Meşayih-i Nakş-i Bendi*, s: 160)

8- Hacı Süleyman Bitlisî (?-1877)

Devrinin tanınmış din bilginlerinden biri olan Hacı Süleyman Bitlisî’nin doğum tarihi bilinmemektedir. Çocukluğundan itibaren kendisini bilime veren Süleyman Efendi dört ayrı üstadından almış olduğu feyzle temayüz etmiştir. Bu üstatlar;

- 1- Süleyman Efendi, Mevlana Halit’in sohbetlerinde bulunan ve şöhrete ulaşan Molla Resul-i Sipikî’den aldığı dersler nedeniyle yetkinleşerek ders-i am, yani her konuda herkesi tatmin edecek bilgi ve görgü sahibi, kısaca müderris olarak icazet (diploma) almıştır.
- 2- Molla Abdurrahman-i Tilî’nin ders halkası içinde yerini alan Süleyman Efendi, görgü ve bilgisini artırarak kendini geliştirmeyi sağlamıştır.
- 3- Aslen Bitlis’in Hizan ilçesinin bir köyünden olan ve doğunun tanınmış üstadı Molla Halil-i Siirdîden sözlü ve ders-i am olan oğlundan da icazet alan Süleyman Efendi, yüklendiği bilgilerle çevresini aydınlatmaktaydı. O ayrıca Abdurrahman-ı Tağî’nin sekizinci halifesi olarak görev ifa etmiştir.
- 4- Hacı Süleyman Efendi’nin son üstadı, Molla Abdurrahman Efendi’den en fazla bilgi yüklenerek üstadının yolunda yürüyerek Seyyit Sıbğatullah’a

intisap eder. Onun vefatından sonra, yine üstadının yolunu izleyerek, onunla beraber Seyda-ı Tahî'ye intisap etmiş bir bilgindir.

Kaynak Hacı Süleyman Efendi'nin kıvrak bir zekâyâ sahip olduğunu, öğrenim esnasında anlatılanları hemen kavradığını açık bir şekilde ifade etmekte ve gayet samimi, doğru dürüst bir kişiliğe sahip olduğu gibi, kibar, yumuşak huylu, kırıcı incitici sözlerden beri olmanın yanında, vakar sahibi, boş ve yararsız şeylerden daima uzak duran, gafletten beri, tüm haliyle Rabbi'ne yönelen, gaflete dalan arkadaşlarını uyaran biri olduğunu belirtmektedir. Ayrıca büyüklerine, akraba ve dostlarına karşı saygılı ve yardımsever olduğu, son derece sahih bir niyet sahibi olduğu, edep haya yönünden de örnek insan olduğu dile getirilir.

Vefatı

Hacı Süleyman Efendi 26 Kânunisanı (Ocak) H. 1294 M. 1877'de vefat eder. (Geniş bilgi için bkz. M. Şefik Korkusuz, *Nehri'den Hane'ye Meşayih-i Nakş-i Bendi*, s: 155-157, İst, 2010)

9- Şeyh Muhammedi Abdülbaki Küfrevî (1872-1943)

Şeyh Abdülbaki Küfravi 1872 yılında Bitlis'te dünyaya gelir. Babası Nakşibendî Şeyhi Mehmet Küfrevî Efendi, annesi Fatma Hanım'dır. Aile, Siirt'in köylerinden biri olan Küfra'dan gelerek Bitlis'e yerleşir.

Şeyh Abdülbaki Efendi, Nakşibendî Tarikatı'nın Şazeliye kolunun lideri Şeyh Zahir Efendi'ye bağlıdır.

İlk eğitimini baba ocağında alan Şeyh Abdülbaki Efendi daha sonra devrin tanınmış bilginlerinde de gerekli eğitimi alarak yetkinleşir. Bu meyanda Arapça ve Farsça lisalarını bilen bilgin, eğitimini tamamladıktan sonra aile tekkesinde irşat ve tebliğ görevini sürdürerek çevresini aydınlatmayı sürdürür. Bu nedenle aile, yörede büyük bir itibar kazanır.

Rahmetli babam, babası rahmetli Nasrullah Efendi ile birlikte Şeyh Abdülbaki Efendi'yi ziyarete gittiklerini ve bilginin hadis hafızlarından biri olduğunu ifade ederdi. Ayrıca amcam, merhum Şeyh Abdülbaki Efendi'nin çok yakın dostu olduğunu, sık sık görüşüklerini anlatırdı.

Kaynaklar, bilginin babası Mehmet Küfrevi Efendi'nin Osmanlı padişahları nezdinde saygı ve itibar gördüğünü, özellikle 1898 yılında (Nakşi Tarikatı mensubu) 2. Abdülhamit'in, İstanbul'dan mimarlar göndererek Küfrevi Türbesi'ni inşa ettirdiğini, kubbesinin kurşun, kapısının altın gümüş kaplamalarla süslü olduğunu ifade etmektedir. Fakat ne yazık ki, Bitlis'in Rus işgali nedeniyle türbe kapısının altın ve gümüşle süslü değerli kısımları sökülüp götürülür. Ruslar tarafından yapılan tahribat sadece Küfrevi Türbesi'yle kalmaz, yazma değerli kitaplar dahi Rusya'ya taşınır, kaçarılır.

Mustafa Kemal Paşa'nın komutanı Ahmet İzzet Paşa'nın günün birinde Küfrevi Dergâhı'na gelerek Nakşi Tarikatı'na girdiği ifade edilmektedir.

Rus birlikleri Bitlis'e doğru gelmeye başladıklarında Küfrevi Ailesi de diğerleri gibi üzerlerine düşen görevi yapmaktan çekinmeyip, ellerinden

geleni yaparlar. Bütün bu direnişlere rağmen Bitlis işgal edilir ve bir kısım halk, öz evinden ayrılarak Diyarbakır'a gitmek zorunda kalır. Bu meyanda Küfravi ailesi de Bitlis'ten ayrılarak Diyarbakır'a yerleşir. Diyarbakır'da kaldıkları sürece, Muş Mebusu İlyas Sami Bey aracılığıyla hükümet 5 Ocak 1916'da yeterli tahsisatı aileye ulaştırır.

Bitlis'in işgalinden sonra kente gelen Mustafa Kemal Paşa, Küfrevi Ailesi'ni ziyaret ederek tanışır. Bu ziyaret ve tanışmadan sonra, Şeyh Abdülbaki Efendi'nin annesi Fatma Hanım, Atatürk'e "Allah seni padişah yapsın" diye duada bulunur.

Milli Mücadele nedeniyle Atatürk, Erzurum Kongresi'nden sonra yörede nüfuz sahibi kişilere mektuplar gönderir. Bu meyanda Atatürk'ün, kongrede alınan kararları da ekleyerek Şeyh Abdülbaki Efendi'ye de gönderdiği mektubunda, çevredeki hain kişileri telkinleriyle uyarmasını ister. Şeyh Abdülbaki Efendi'nin bu konuda üzerine düşen yardımı içtenlikle yerine getirdiği izahaten varestedir.

Şeyh Abdülbaki Efendi'nin, Bitlis'in kurtuluşundan sonra 5 Şubat 1921'de, savaş nedeniyle tahribe uğrayan tekkenin onarımı ve kendi geçimi için gerekli tahsisatın bağlanması amacıyla Maliye Bakanlığı'na yaptığı başvuru yerinde görülmüş ve bakanlık tarafından 3000 lira maaş gönderilmiştir.

Mustafa Kemal bu kez 4 Mart 1922'de Şeyh Abdülbaki Efendi'ye gönderdiği mektubunda özetle, gündeme gelen nahoş hareketlerin bertaraf edilmesi hususunda nüfuzunu kullanması konusunda harekete geçmesini ister. İstek Vali Kâzım Dirik ve nüfuz sahiplerince yerine getirilerek, isyanlara dur denilmiş ve olumlu sonuçlar alınmıştır.

Bütün bu olup bitenlerden sonra İstanbul'a yerleşen Şeyh Abdülbaki Efendi, 1943 yılında İstanbul'da vefat eder. (Abdülaziz Kardaş, *Birinci Dünya Savaşı ve Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunda Bitlis Çevresinde İz Bırakanlar*, Yüksek Lisans Tezi s: 71-76, Ank, 2004)

10- Molla Mustafa Bitlisî (?-1913)

Molla Mustafa, eski adı Abdüsselam olan, daha sonra Avih diye bilinen mahallede dünyaya gelir. Doğum tarihi belli olmayan Mustafa Efendi'nin babası Abdüsselam ve dedesinin adı Abdülhalim'dir.

Aile seyyit olmasına rağmen seyyitliğini kanıtlayan belgeye sahip olamadıklarından, bu konuda sükûtu tercih etmiştir.

Aile Molla Mustafa dışında, Molla Osman ve Hacı Melek'ten oluşan ilmiye mensubu bir ailedir. Üç kardeşten oluşan ailede Mustafa Efendi, daha fazla temayüz ederek isim yapmıştır. Medrese eğitimi gördüğü kesin olan Mustafa'nın hangi medrese ve hangi müderris tarafından yetiştirildiği bilinmiyor. Medrese eğitimini tamamlayan Mustafa Efendi, Seyyit Taha'nın halifesi olan Şeyh Muhammet Küfrevî'ye teslim edilir.

Günün birinde Şeyh Muhammet Küfrevî, Mustafa Efendi'yi Norşin'e (Güroymak) gönderip, üstadı Seyyit Taha'yı ziyaret edip geri dönmesini ister. Ancak Mustafa Efendi yola koyulduğunda ilk planda Muş'un bir köyüne giderek, dönüşünde Güroymak'a uğrayıp Seyyit Taha'yı ziyaret eder. Ziyaret eder amma gidişinde değil de, onu neden dönüşünde ziyaret ettiğini düşünerek, Bitlis'e döndüğünden sonra üç gün boyunca (her halde utancından olsa gerek) şeyhin huzuruna çıkmaz. Bu meyanda Küfrevî hazretleri, Mustafa Efendi'nin henüz dönmediğini düşünerek, onun gelip gelmediğini sorar ve geldiğini öğrenince çağırır. Huzura çıkan Mustafa'ya Güroymak'a gidip gitmediğini sorar, o da gittiğini söyleyince Küfrevî Hazretleri:

“ Oğlum! Güroymak'a gitmeni istememin sebebi, senin irşadının Seyda-ı Tahî'nin eliyle olmasındandır. Bundan sonra oraya git ve Şeyh Abdurrahman-ı Tağî'ye bağlan. ” der.

Bu emir üzerine Mustafa Efendi, Güroymak'a giderek teslim olup, hilafet olarak Bitlis'e varıp görevini sürdürür.

Mustafa Efendi cömert kişiliğe sahip biri olarak Abdurrahman-ı Tağî başta olmak üzere, birçok kimseyi davet ederek ağırlar. Fakat bir zaman sonra durumu biraz kötüleşir, davetlere elvermez noktaya varınca Tağî “Durum nasıl?” diye sorar. Mustafa Efendi durumu olduğu gibi anlatınca Tağî “Bunun bir müddet böyle olmasını biz istedik. Şimdi de Allah'tan (c.c) dile ne dersen, isteğin kabul olacaktır.” der. Bunun üzerine Mustafa Efendi “Ne çok zengin, ne de başka kimseye muhtaç olmamayı Rabbimden dilemenizi istiyorum.” der. Bu noktada seyda da istendiği gibi dua eder ve durumu da dileğine uygun hâle gelir.

Kanaatimce Tağî her türlü sarfiyatın normali aşmaması konusunda uyarıda bulunarak, ne müsrif ne de cimri olmanın, orta yolu izlemenin gereğini vurgulamıştır.

Molla Mustafa Efendi hilafetle ödüllendirildikten sonra, üstadından aldığı emir gereği, Muş'un Bulanık ilçesi Semerşeyh Köyü'ne giderek yedi yıl süreyle köyde hem imamlık ve hem de müderrislik görevini yerine getirerek olgun ve doygun kimselerin yetişmesini sağlar.

Abdurrahman Tağî'nin "sadık müntesiplerinden" biri olan Hacı Ahmet, Molla Mustafa'nın kayınpederidir. Bu zat kendisine ait taşınmaz mallarını Tağî'ye hibe eder. Tağî kendisine hibe edilen taşınmaz malları, verasette çocuklarının ortağı olması şartıyla kabullenir. Tağî'nin vefatı sonrası Hazret, Çeçko Köyü'nü Hacı Ahmet'e verir ve o, Çeçko Köyü'ne yerleşince damadı Mustafa Efendi de kayınpederinin yanına gelerek oraya yerleşir ve irşat görevini, yani çevresini ahlaki ve dini bilimsel yönden yetiştirme vazifesini ifa ederek çevresini olgunlaştırır. Bu meyanda kendisine intisap edenler misafir olarak geldiklerinde tüm masraflar, Mustafa Efendi'nin kayınpederi tarafından karşılanır. Bu durum karşısında Tağî'nin halifelerinden Şeyh Ahmet Dümilî'nin Mustafa Efendi'ye "Sana 980 altın borç vereyim" teklifi üzerine Mustafa Efendi bu parayla Hınıs'ın köylerinden Halifekom Köyü'nün yarısını alır ve kendisini topladıktan sonra borcunu tamamen ödeyerek irşat görevini sürdürür.

Molla Mustafa Efendi iki sefer evlenir. Molla Sait ve Molla Muhammet Şirin isminde iki oğlu beş kızı olan bu zat, 1913 yılının Ekim ayında vefat eder. (M. Şefik Korkusuz, *Nehrî'den Hazne'ye Meşayih-i Nakşibendî*, 167-172, İst, 2010)

Not: Adı geçen eser, özgeçmişlerini anlattığı zatlardan bahsederken, haklarında geniş bilgi bulunamayan iki Bitlisli bilginin sadece isimlerini vermekle yetinmiştir. Bu zatlar, Bitlisli Şeyh Abdülkadir ve Bitlisli Musa Efendi'dir. Kaynak, Bitlisli Musa Efendi'nin şeyhi Uryan Baba, kendisinin de Gavs-i Hizanî'nin üstadı olmanın yanında, Kadirî Tarikatı'nın Nuriye kolunun şeyhi olduğunu ifade etmektedir.

11- Hazret (Şeyh Muhammet Diyaüddin) (1856-1924)

Hazret lakabıyla anılan Şeyh Muhammet Diyaüddin, Seyda-ı Tağî adıyla tanınmış, devrinin bilgin ve mutasavvıflarından Şeyh Abdurrahman-i Tağî'nin çocuklarının en büyüğüdür. Muhammet Diyaüddin, Hizan ilçesinin İspayirt nahiyesinin Usb köyünde 14 Ocak 1856 yılında pazartesi günü dünyaya gelir. Babası, büyük bir sevgi bağıyla Seyyit Sıbğatullah'a bağlıdır.

Gün geçtikçe büyüyen ve eğitim çağına gelen Muhammet Diyaüddin, ilk eğitimine Halenze Köyü'nde ikamet eden Molla Mustafa'nın yanında başlar. İlk eğitimini tamamlayan Diyaüddin, kardeşi Abdurrahim'le birlikte, her yönüyle yetkinleşen Şeyh Fethullah'ın huzurunda eğitimini sürdürür. Fakat ne var ki, ayrı özellikler arz eden bu iki kardeşten Muhammet Diyaüddin, ileri zekâsı nedeniyle dersini kardeşinden daha önce bitirirdi. Dikkat çeken bu durum, üstat Fethullah Efendi'ye sorulduğunda "Ne yapabilirim ki! Hazret

dersleri normal olarak dinleyip, öğrendiğiyle ikna olup, verileni yeterli görüp, dolayısıyla dersi çabuk bitiriyor. Abdurrahim'e gelince. O çok soruyor ve bizi de cevap vermeye zorluyor, bu yüzden dersleri gecikiyor." diye cevap verir.

İcazetnamesini saygıdeğer hocasından alarak genç yaşta bilim dünyasına girer. Hazret olarak anılan bu zat bu ismi hocası Fethullah Efendi'den almıştır.

Babasından hilafet iznini alamayan Hazret, bu izni üstadı Fethullah Efendi'den alacaktır. Nitekim vefatından önce babası, Hazret'i ve beraberindekileri bizzat Fethullah Efendi'ye teslim eder. Artık Hazret başta olmak üzere beraberindekiler, Fethullah Efendi'nin huzurunda tasavvuf eğitimini almaya başlarlar. Bu konudaki amel, dört sene sürer ve 1889 yılında tamamlanır. Hazret, üstadından aldığı hilafetin bilincinde, manevi bir yaşam içinde irşat görevini yerine getirir. Aslında Hazret, mürşidi sağ iken irşat görevini yerine getirmekteydi. Bu irşat, açık bir şekilde insanları gafletten uyandırarak gerçekleri görmeye, İslami prensipleri yerine getirmeye, sosyal yaşamı ve kurulu düzeni bozmadan yürütmeye, İslami birlik beraberlik ruhu içinde yaşamı sürdürmeye matuf bir irşattır. Hazret, yaşamı boyunca çevresini aydınlatmıştır. Her sohbetinde yerine getirdiği irşat görevini, çevresindekileri daima doğru yolda yürümelerini sağlayacak şekilde yerine getirmiştir.

Sene H. 1325 M. 1907. Hazret, kardeşi Muhammet Sait, oğlu Molla Fethullah, halifelerinden ve halktan oluşan büyük bir grup, süvari olarak önce Diyarbakır'a oradan da faytonla Şam, Beyrut'a; deniz yoluyla da Cidde ve nihayet Mekke'ye vararak hac görevi ifa eder. Medine'ye de gidilerek Ravza-i Mutahhara da ziyaret edildikten sonra kafilе döner.

1914 yılı, 1. Dünya Savaşı'nın başladığı yıldır. Önce Üçlü İttifak ve Üçlü İtilaf Devletleri arasında başlayan savaş daha sonra genişleyerek büyük devletlerin tümünü sarmıştır. Bu savaşa Osmanlı da katılmış; Filistin ve Kafkaslar'da vaki olan çatışmalarda, Ruslar'ın Kars ve Ardahan'ı işgali doğunun diğer kentlerini de kapsamıştır. Bu meyanda Ruslar Van'dan ilerleyerek Bitlis'e dayandıklarında, Norşin'de (Güroymak) irşat görevini sürdüren Hazret, önce bir kısım öğrencileri evlerine gönderirken, ailesini de Garzan bölgesinde emin bir yere gönderir. Böylece her türlü tedbiri alan Hazret, bir gün tam tekmil elinde tüfeği ve savaş kıyafetiyle evinden çıkarak atına biner ve öğrenci ve müritleriyle birlikte savaşa girer. Zira böyle bir ortamda, İslami literatürde önemli bir ilke olan cihat, yerine getirilmesi elzem olan bir ilkedir. İşte bu ilkenin idrakinde olan Hazret, ya şehit ya gazi mertebesine varmak üzere, Kılıçkeyduk Köyü'ne saldıran Rus askerlerinin önüne çıkarak ve vuruşarak düşmanın köye girmesi engellenir. Hazret önce kendisi savaşa gider, yorgun düşünceye kadar savaşır, sonra geri çekilerek yerine kardeşlerinden birini gönderirdi.

Hazret, kendisine ulaşan bazı haberler üzerine bulunduğu yerden ayrılarak Kuşâğ Köyü'ne giderek yerleşir. Daha sonra Hazret ve kardeşleri düşmana karşı çıkarlar. Bu çatışmada Hazret'in kardeşlerinden Muhammet Sait ve Eşref şehit düşer.

Rus askerleri önce Bitlis'ten, daha sonra da Norşin ve Muş'tan çıkarıldıktan sonra Hazret Norşin'e girer. Ancak Norşin'de bulunan patlamamış bir top mermisini incelemek isterken mermi patlar ve Hazret yaralanır. Derhal Bitlis Askerî Hastanesi'ne kaldırılır. Gereken ihtimam gösterildikten sonra doktor, kolun kesilmesi gerektiğini söyler. Durum Hazret'e iletilir ve Hazret kolunun kesilmesine izin verince sağ kolu omuzdan kesilir. Bir müddet sonra Hazret iyileşir. Hazret'in Ruslarla vaki savaşta ortaya koyduğu tabloyu Sultan Reşat (1844-1918), iki ayrı beratla taltif etmiştir.

Hazret'ten bazı özlü sözler:

“Zaman kılıç gibidir. Onu taat ve ibadetle harcayıp kesmezsen, o seni kesip harcayacaktır.”

“Dünya ve ahiret iki kuma kadına benzer. Biri razı olunca diğeri kızar.”

“Hakiki şükür, kulun kendisine Allah(c.c) tarafından ihsan edilen bütün azasını (organlarını) teker teker neye yaratıldığına harcamasıdır.”

Vefatı

Her canlı varlık günü ve saati gelince yaşamını yitirerek Hakk'a yürür. Bu, ilahi bir olgu ve bir sistemdir. Hazret, H. 1342 M. 1924 cuma günü sabah namazından sonra vefat ederek Hakk'a yürümüş ve babasının yanı başında toprağa verilmiştir.

Halifeleri:

Hazret, kendisini temsil eden on altı halife yetiştirmiştir:

- 1-Muhammet Emin Kursincî
- 2-Molla Abdülkerim Sipahirtî
- 3-Molla Mustafa Zokî
- 4-Şeyh Şehabettin Tilî
- 5-Molla Ubeydullah Tilî (Şeyh Şehabettin'in oğlu)
- 6-Şeyh İbrahim Abirî
- 7-Molla Yusuf Tekmanî

- 8-Molla Abbas Suşarî
- 9-Molla Halil Tilî
- 10-Molla Halit Poğavî
- 11-Şeyh Alaaddin Ohinî
- 12-Şeyh Selim Hizanî
- 13-Şeyh Ahmet Haznevî
- 14-Şeyh Mahmut Karaköyî
- 15-Şeyh Mahmut Zokaydî
- 16-Şeyh Abdurrahman Çokreşî

Kaynak, bu zevatın dışında hilafet verilmiş, isimleri açıkça ifade edilip fazla tanınmadıklarından listeye girmemiş başka isimlerin de olduğunu belirtir. (M. Şefik Korkusuz, *Nehrî'den Hazne'ye Meşayih-i Nakşibenî*, s: 225, İst, 2010)

12-Şeyh Muhammet Alaaddin (1882-1950)

Şeyh Alaaddin Efendi devrin tanınmış bilgini Şeyh Fethullah'ın ilk oğludur. Bitlis'in ilçesi Norşin'de (Güroymak) H. 1299 M. 1882'de dünyaya gelir.

İlmiye mensubu bir ailede doğan Şeyh Alaaddin Efendi, çocukluğundan itibaren zekâ, edep ve terbiye yönünden kendisini gösteren ve istikbal vadeden bir kişiliğe sahip olup, ilk eğitimini Şeyh Abdurrahman-ı Tağî'den alarak bilim yoluna ilk adımını atar. Daha sonra babasından ve nihayet Molla Abdülkerim'den bilim tahsil ederek, üstadından icazetnamesini alır. Bu konuda durmadan araştırma ve çalışmasını sürdürerek, babasından sonra medresede müderris (profesör) olarak hayatı boyunca bilimsel çalışmalarını sürdürmüştür. O, bilimsel çalışma hususunda şöyle diyordu:

“Bu fani dünyada salih âlimlerin bir yerde toplanıp ilmî müzakerelerle uğraşmaları ve bununla büyüklerin yolundan gitmekten başka insanın gerçekten lezzet alacağı başka bir şey kalmamıştır.”

Şeyh Alaaddin Efendi tasavvuf yoluna ilk adımını baba ocağında atar. Bu noktada babası vefatına yakın evlatlarını ve bu arada kendisine bağlı olanları Hazret'e teslim eder. Bu teslimle o, Hazret'e hizmet etme hususunda hiçbir aksaklık olmadan bu görevini zevkle sürdürür. Hayli zaman sonra Alaaddin Efendi, hilafetle ödüllendirilerek hizmete devamla hep onunla beraber olur. Bu beraberlik 1. Dünya Savaşı'nda dahi kendisini gösterir. Alaaddin Efendi savaş esnasında kılınan namazlarda imam olarak görev yüklenir. Alaaddin Efendi'nin bu hizmetleri üstadı tarafından takdir edilmekle beraber hizmet, Hazret'in vefatına kadar devam eder. Bazı ahvalde Hazret'in yanına Kürtçe bilmeyenler geldiklerinde Alaaddin Efendi tercümanlık yaptığından dolayı, Hazret ona “ikinci dilim” demiştir.

3 Mart 1924'te hilafet lağvedilip medreseler kapatılınca Alaaddin Efendi evini Bitlis'in Mutki'nin köylerinden Ohin'e (Yukarı Koyunlu) naklederek bilimsel çalışmalarını orada sürdürür. Alaaddin Efendi bilimin değerini öğrencilerine şöyle telkin ederdi:

“Okuyun, bilginlere de okutun ve bilin ki iki cihan şerefi ve Allah'n (c.c) azabından kurtulmanın yolu, ancak ilimdir. Ondan başkasından fayda yoktur.”

İzmir Sürgünü

1925'te Şeyh Sait'in ayaklanması sonrası, bu ayaklanmaya başta Şeyh Alaaddin Efendi ve bazı zevat karşı çıkıp devletin yanında yer aldığı halde İzmir'e sürgün edilmişlerdir. Şeyh Alaaddin'in bu ayaklanmaya fetva vermediği halde sürgün edilmesi anlaşılır değildir. İki sene süren sürgün, daha sonra kaldırılmış ve masumlar evlerine dönmüşlerdir. Fakat heyhat!.. Bu sefer de 1930'da baş gösteren Zilan Deresi Ayaklanması nedeniyle yine Şeyh Alaaddin ve bir kısım zevat bu safer Gaziantep'e gönderilerek hapse atılırlar. Bir yıl üç ay süren bu hapis sona erince tekrar baba ocağına döner. (Mehmet Törehan Serdar, *Bitlis'in Sarıklı Kahramanları*, s: 111-12, Bitlis, 2012.)

Şeyh Alaaddin Efendi sadece müderris değil, aynı zamanda bir yazar olup mesleğiyle ilgili bilimsel eserler de vermişlerdir:

- 1- Cila'ul'ayni fi's-Şeriatı
- 2- Risaletun fi'l-Vad'
- 3- Risaletun fi'l-İstirare
- 4- Risaletun fi'l-Münazara
- 5- Tezhib-ut Tehzib fi'l-Mantık
- 6- Risaletun fi't-Tecvid
- 7- Mustalahu'l-Hadis
- 8- Babasının Küfr u Kebair adlı eserini Kürtçe'den Arapça'ya çevirmiştir.

Oğulları

Şeyh Aladddin'in, Şeyh Mazhar, Şeyh Halit ve Şeyh Asım adlarında üç oğlu vardır. Ve oğulları babalarından gerekli bilimi almışlardır.

Vefatı

Şeyh Alaaddin Efendi, H. 1369 M. 1950 yılı ocak ayının altısında bir pazartesi günü 67 yaşında vefat etmiştir. (M. Şefik Kokusuz, *Nehri'den Hazne'ye, Meşayih-i Nakşibendî*, s: 268. İst, 2010)

Not: Merhumla ilgili bir anımı burada belirtmek isterim. Günlerden bir gün merhum, oğulları ve bazı zevat, Avih'te Kadiri zevatla görüştüktan sonra, Kadiri gençlerinden ilkokul sınıf arkadaşım rahmetli Abdurrahim'le beraber merhum müftü amcamızı ziyarete geldiler. Yol üstünde durum bana iletince, misafirleri amcamın yanına götürdüm. Vakit öğle idi. Sohbetler sürerken, hazırlanan yemek ve çay hizmetinde bulundum. Öğle namazını müteakip vedalaşarak ayrıldılar.

13-Seyyit Abdullah Girdiganî

Bu zat hakkında Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin 1/ 238. sayfasında aşağıda verilen kısa öz bilgiden başka bilgi yoktur:

“Bugün Türkiye sınırları içinde yaşayan Kadirî Seyyitler, Osmanlı Devleti tarafından XIX. yüzyılın başında Irak'taki Girdigan'dan getirilerek bölgedeki asayişli sağlamak maksadıyla Bitlis, Siirt, Van ve Beytüşşebab gibi şehirlere yerleştirilmişlerdir. İlk olarak Girdigan'dan Güneydoğu Anadolu'ya gelen, Seyyit Abdullah Girdiganî'dir.” Devrinin arif ve bilgini olan bu zat Bitlis'e yerleşir. Üzerine düşen görevi hakkıyla yerine getiren Seyyit Abdullah Girdiganî Bitlis'te vefat eder. Kümbeti, Şems-i Bitlisî kümbeti ile Yusufiye Medresesi arasındadır. Girdiganî'nin üç oğlu var: Şeyh Nurullah Efendi, Şeyh Abdurezzaki kebir, Şeyh Hafız Efendi. Soyundan birçok arif ve bilginler yetiştirmiştir. Yetiştirilen zatlar her şart altında üzerlerine düşeni yaparak iz bırakmışlardır. Bu zatlar, hakkında bilgi edinilmeyen Şeyh Nurullah Efendi, kitabımızın Son Devir Osmanlı Uleması kısmında kendisinden bilgi verilecek olan Abdülhadi Efendi, Cumhuriyet dönemi bilginleri kısmında bilgi verilecek olan Şeyh Şemsettin Efendi ve Şeyh Tahir Efendi gibi iz bırakan kişilerdir. Halen Bitlis, Ankara, Bursa İstanbul ve diğer kentlerimizde Seyyit Abdullah Girdiganî'nin soyu devam etmektedir.

14- Dört Sandık Şeyhleri

Bitlis Gökmeydan'da medfun Dört Sandık Şeyhleri olarak bilinen zevat:

- 1-Şeyh Hasan-i Hizanî ve oğlu
- 2-Şeyh Hasan
- 3-Şeyh Abdullah-i Bedehşanî

4-Şeyh Abdulhallak

(Bu aileye mensup ve Bitlis'te tanınan bir zat olan Abdülbari Özyurtlu hakkında geniş bir bilgiye ulaşamadım.)

Not: Dört sandıktan gaye, mezarların üzerlerine konulan sandukalardır.

15-Kuseyrioğlu Sülalesi

(Mazuran Şeyhleri)

1- Şeyh Ahmet. (Mehmet Hilmi Mutlu'nun dedesi.) Oğulları:

- A-Şeyh İsmail
- B-Şeyh Hasan
- C-Şeyh Abdülhadi

2- Şeyh Seyyit. Oğulları:

- A-Şeyh Abdullah
- B-Şeyh Abdurrahman

(Not: Bu konudaki bilgi, ailenin temsilcisi emekli Hakim Mehmet Hilmi Mutlu'dan alınmıştır.) Mazuran, Kurtalan ilçesine bağlı beldedir.

SON DEVİR OSMANLI ULEMASI (BİLGİNLERİ)

1- İsmail Hakkı Efendi (1835-1910)

İsmail Hakkı Efendi Bitlis'in tanınmış bilginlerinden, Hatipoğulları diye bilinen Abdullah Efendi'nin oğlu olarak Bitlis'te dünyaya gelmiştir.(H. 1250 M. 1835) İlmîye mensubu bir aile içinde büyüyen İsmail Hakkı Efendi ilk etapta aile içinde gerekli eğitimini alarak belli bir seviyeye gelir. Ardından medreselerde aldığı eğitimi de ekleyerek yetkinleşir. İsmail Hakkı Efendi Türkçe'nin dışında Arapça ve Kürtçe bilirdi.

İsmail Hakkı Efendi Mayıs H. 1288 M. 1871 yılında Silvan Kadısı olarak görev yapar. Daha sonra Lice, İspir, Rehvan, Hizan, Garzan, Pervari, Çapakçur niyabetlerinde (vekilliklerinde) görevlerini sürdürdükten sonra Mart

H. 1323 M. 1905 yılında Hakkâri Naibi olur. Mart H. 1326 M. 1908'de emekli olan İsmail Hakkı Efendi 3 Kasım H. 1328 M. 1910 yılında ikamet ettiği Van'da vefat eder. (Son Devir Osmanlı Uleması, s: 256, Albayrak, Dosya: 3069)

2-Mehmet Emin Efendi (1843-?)

Mehmet Emin Efendi, Kadızade Abdülaziz Efendi'nin oğludur. O, H. 1259 M. 1843 yılında Bitlis'te dünyaya gelir. Aile içinde çocukluğundan itibaren almış olduğu ilk eğitiminden sonra, Bitlis medreselerinde eğitimini sürdürür. Türkçe, Arapça, Farsça bilen Mehmet Emin Efendi H. 1293 M. 1876 yılında Ruslarla vaki olan savaşta düşman kuvvetlere esir düşer. Esaret günlerinde Rusça da öğrenir. Esaret sonrasında ülkesine dönerek resmî görevler yüklenir. Kaynaklar, bilginin İslam akaidine (inanç esaslarına) dair Arapça olarak yazmış olduğu risalesinin, maddi imkânsızlığı nedeniyle basımını yapamadığını belirtir.

Mehmet Emin Efendi henüz 22 yaşında iken Muş'un Varto ilçesi naibi olarak görev yüklenir. Zaman içinde Mutki niyabetinde bulunur. Şaban ayının H. 1311 M. 1893 yılında Şirvan ilçesi niyabetine atanan bilgin, vaki şikâyet üzerine H. 1316 M. 1899 şubatında görevden alınır. (Dosya: 873.) (a.g.e. s: 82)

3-Molla Hüseyin Efendi (1864-1916)

Molla Hüseyin Efendi, Hevenzade adıyla tanınmış olup, Bitlis'in Hersan Mahallesi'nde 1864 yılında dünyaya gelmiştir. Babasının adı Aziz Efendi'dir. İcazetnamesini, yukarılarda ismi geçen Hazret'ten alır. 19 Ekim- H. 1329 M. 1911 yılında Bitlis merkez müderrisliğine atanır. (a.g.e. s: 99- Dosya: 904)

Kaynağın ifade ettiği, bilgin hakkında oğlu Ahmet Bedii Ergün'ün verdiği bilgiyi aynen aşağıya alıyorum:

“Babam müderris tayin olunmadan evvel Bitlis İstinaf Mahkemesi Üyeliği'nde uzun zaman bulunmuştur. Taş Camii ve Kurubulak medreselerinde müderrislik yapıyordu. Sonradan müderris-i umumi olmuştur. İcazet aldığı Muhammet Ziyaeddin Efendi, Nakşibendi Tarikatı şeyhi idi. Maddi ve manevi feyzini kâmilen şeyhinden almış ve müşarün ileyhten (adı geçen kişinin) istihlaf etmiştir(yerine geçmiştir). Umumi harpte hocası Muhammet Ziyaettin Efendi ile Bitlis'te Poran, Malaşeref, Çirli, Melefan ve Al-i Yunus Aşiretlerini toplayarak harbe iştirakle Ruslarla harp etmişlerdir. Erzurum'a gelerek Pasin ovalarına kadar harbe iştirak ettiler, fakat sonradan tedrici olarak geri çekilmeye mecbur oldular ve Bitlis'e kadar geldiler. Rus muhasarasında şehri müdafaa

ettiler.” Bu esnada tifoya yakalanan Molla Hüseyin Efendi H. 1332 M. 1916 senesinde bu hastalıktan vefat etmiştir. (a. g. e . s: 100)

4-Abdülhadi Efendi (1865-?)

Abdülhadi Efendi Kadiri Şeyhi Zade Seyyit Mehmet Efendi'nin oğlu olup H. 1281 M. 1865 yılında Bitlis'te dünyaya gelir. Yukarıda bahsi geçen Şeyh Abdullah-ı Girdikani'nin soyundandır.

Bitlis'teki medreselerde dini bilgileri tahsil edip, Şeyh Emin Efendi'den icazet almıştır. 19 Ekim H. 1326 M. 1908'de Bitlis merkez medresesinde müderris olarak görev ifa etmiştir. (a.g.e. s: 119. Dosya: 904)

5-Müftüzade Sait Efendi (1876-?)

Sait Efendi, Bitlis Müftüsü Şeyh Mehmet Efendi'nin oğlu olup, aralık ayı, H. 1292 M. 1876 yılı Bitlis doğumludur. İlkokulda Kur'an-ı Kerim ve dinî inanç eğitiminden sonra, Şerefiye ve Hacı Bekir (Bekiyye) medreselerinde dinî ve Arapça eğitimini tamamladıktan sonra Bitlis bilginlerinden Molla Hamza'dan Ağustos H. 1312 M. 1896 yılında icazetnamesini alır.

2 Mart H. 1315 M. 1899 yılında 23 yaşında Bitlis Şerefiye Medresesi Müderrisliği'ne atanır. Aynı yılın 23 Aralık'ında Merkez Bidayet Mahkemesi'ne üye olarak atanır. Üç üyelikten sonra bir müddet Bidayet Mahkemesi'nde savcı olarak görev yüklenir.

3 Aralık H. 1326 M. 1908'de Bitlis İdadisi'ne (lisesi) resmi açılış sonrasında Arapça ve dinî bilimler öğretmen vekili olarak atanır. Ekim H. 1327 M. 1909'da asıl öğretmenin gelmesiyle görevden ayrılır.

7 Ekim H. 1328 M. 1910'de Bitlis Merkez Müftü Müsevvitliği'ne atanır.

1. Dünya Savaşı'nda Rusların Bitlisi istilasında siviller meyanında esir olarak Rusya'ya götürülmüş ve iki yıllık esaretten sonra geri gelmiştir. Nisan H. 1338 M. 1920 yılında Feyziye Medresesi'nde müderris ve müftülükte müsevvit olarak görev alır. (a.g.e. s: 272-273. Dosya: 1934.)

6-Bediüzzaman Sait Nursi Efendi (1877-1960)

(Merhumun hayatı bizzat Şeyhülislamlığa verdiği kendi terceme-i hâlinde alınmıştır.)

“İsmim Sait, şöhretim Bediü’z-Zaman’dır. Pederimin ismi Mirza’dır (Annesi Nuriye Hanım’dır.). Bir sülale-i marufeye nisbetim yoktur. Mezhebim şafidir. Devlet-i Aliye-i Osmaniye tabiiyyetindenim.” (a.g.e. s: 271, Dosya: 4480)

Bediü’z-Zaman ilk eğitimini büyük kardeşi Abdullah’tan alır. Daha sonra o çevredeki eğitim ve öğretim merkezi olan medresede eğitimini sürdürür. Doğuştan yetenekli olarak dünyaya gelen üstat, verilen derslerde daima ön planda yerini alıyordu. Bu noktada üstat, ders konularını çok çabuk kavradığından, hocaları onun dersleri atlayıp hoca değiştirmesini uygun görmemelerine rağmen, o sık sık hoca değiştiriyordu. Medrese sisteminde öğrenci, isim yapan bir müderrisi duyduğunda bulunduğu yerden ayrılarak yer değiştirme hakkını kullanabilirdi. Bu nedenle üstat öğrenim gördüğü medreseden ayrılarak Doğubeyazıt’taki Şeyh Muhammet Celal’den ders alarak 1812 yılında icazetnamesini alır. Üstat, engin zekâ ve üstün yeteneğinden dolayı medrese öğrencilerinin on beş yılda okuyup kavradıklarını sadece üç ay içinde kavrayabilmekteydi.

Said Nursî, Hocası Şeyh Muhammet Celal’den icazetnamesini aldıktan sonra Bitlis’e gelir. Bitlis çevresinde ve hatta İstanbul bilginleri tarafından dahi bilinen Mevlana Şeyh Emin Efendi’nin ders halkasındaki yerini alır. Bir müddet sonra üstat, bu sefer Siirt’e giderek Fethullah Efendi ile tanışır. Bu tanışmada Fethullah Efendi’nin sorduğu sorulara tam cevap vermenin yanında, Hariri’nin Makamatından kendisine verilen bir kısmı bir sefer okuduktan sonra ezberden tekrarlaması ile dikkatleri üzerine çeker.

Siirt’ten Bitlis’e dönen üstat, Bitlis Valisi Ömer Paşa’nın konağına davet etmesi üzerine, Bitlis’te iki yıl kalır. 1896 yılında Bitlis’ten ayrılarak Van’a varan üstat, bu sefer de Van Valisi Tahir Paşa tarafından ağırlanır. Vali’nin zengin kütüphanesinde özellikle fen bilimlerine ait kitapları mütalaa eder. Bu mütalaada fen bilimlerine karşı büyük bir ilgi duyar.

Bu ilgiden dolayı, orta çağ İslam dünyasında olduğu gibi, devrinde de, medrese dersleri yanında fen bilimlerine yer veren ve Medresetü’zzehra adında darü’lfünun (üniversite) şeklinde bir medrese kurmayı arzular. Böylece dini bilimlerle fen bilimlerinin bir arada yürütüldüğü bir oluşum amaçlanarak, medreselerdeki yetersizliği gidermeyi düşünür. Üstat bu noktadaki görüşlerini otuz üçüncü padişah Abdülmecit’e (1822-1861) sunmak üzere İstanbul’a gitmek için hazırlıklarını yapar. Bu konuda Van Valisi Tahir Paşa kendisine padişahla görüşmesini sağlamak için bir mektup verir. Zaman geçirmeden İstanbul’a giden üstat, Fatih Camii’nde verdiği vaazla İstanbul din bilginlerine kendisini kabul ettirir. Fakat ne var ki doğuda açmak istediği üniversite girişimi beklenen sonucu vermez. Bu meyanda belki de bir teselli olması açısından Zaptiye Nazırı

(Emniyet işlerini yürüten bakan) Şefik Paşa, Üstad'ı ayda bin kuruş maaşla memleketine müderris olarak atadıysa da, Üstat, karakteri ve cibilliyeti nedeniyle, İstanbul'a dlenmek için değil milletin eğitim düzeyini iyileştirmek için geldiğini söyleyerek, maaşı reddeder (s: 565). Bu ifade üzerine Üstat bir müddet tevkif edildiyse de İkinci Meşrutiyet'in ilanıyla serbest bırakılır.

Bir ara İttihatçılarla ilişkide bulunan Üstat ülke yönetiminde dinî yaşamın canlandırılması açısından gerekli görerek sunduğu ilkeleri savunduysa da, İttihatçıların bu konudaki amaçlardan uzak olduklarını görünce, Enver Paşa dışında diğerleriyle ilişkisini keser. Fakat özgürlük ve meşrutiyetin yerleşmesi için sergilediği çalışmalarına 31 Mart Olayı'na kadar sürdürmüştür.

Üstat, özgürlük başta olmak üzere katılımcı yönetim sistemleri meyanında ve konuşmaları dışında üyesi olduğu İttihad-i Muhammedi Cemiyeti'nin yayım organı Volkan'da yazılar yazmaktaydı. Özellikle toplumsal yaşamın birlik ve beraberlik ruhu içinde bulunmasını savundu. Fakat 31 Mart Olayı'yla ilişkilendirilerek 1 Mayıs 1909'da tutuklanmış, Divan-i Harb-i Örfi'de yargılanmış ama yaptığı savunmayla beraat etmiştir. Beraat sonrası 1910 yılının ilk aylarında Van'a varan üstat Van'daki aşiretlerle görüşerek özgürlük, meşrutiyet, meşveret, şura (istişare meclisi) gibi konular üzerinde, özellikle İslami sorunlarla ilgili açıklamalar yaparak ısraren üniversite üzerinde durur. Bu görüşmeler sonunda Şam'a giden Üstat, Şam bilginleriyle fikir alış verişinin ardından Emeviyye Camii'nde cuma hutbesini okuduktan sonra Beyrut'a, oradan da tekrar İstanbul'a gider. İstanbul'da otuz yedinci padişah Sultan Mehmet Reşat'ın (1844-1918) saltanat (1909-1918) oluşturduğu heyet içinde yer alan üstat, 5-26 Haziran 1911'de Rumeli'ye gider. Sultan Reşat, Balkanlar'da vaki karışıklığı çözmek amacıyla bu seyahat sonrası, Kosova'da bir darülfünun kurmak üzere 19.000 altın vermeyi planlar. Fakat ne var ki 1. Balkan Savaşı'nda Kosova elden çıkınca üstat, 19.000 altını Van'da kurmayı planladığı Medresetü'zzehra'nın hayata geçirmek için sultandan talep eder. Bu talep olumlu karşılanır. Bunun üzerine üstat zaman geçirmeden Van'a döner. 1912 yaz mevsiminde Van Valisi Tahir Paşa'nın katılımıyla Van Gölü kıyısında Medresetü'zzehra'nın temeli atılır fakat kış bastırınca inşaata ara verilir. Vali Tahir Paşa tedavi nedeniyle İstanbul'a gider ve orada vefat edince yerine Tahsin Paşa getirilir. Yeni vali üniversitenin tamamlanması sona erinceye kadar Horhor Medresesi'ni Üstad'a tahsis eder. Böylece üstat öğrencilere ders vermeye başlar.

Üstat, Van'da temelini attığı üniversiteyi hayata geçirmek için geceli gündüzlü çaba sarf ederken, ne yazık ki 1. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla girişim, bir defa daha sekteye uğrar ve Üstat öğrencileriyle birlikte savaşa katılır. Bu savaşta milis gücü oluşturan üstat, milis albayı rütbesiyle ordudaki yerini alır ve bu noktada Bitlis, Muş kentlerinin savunmasıyla görevlendirilir.

Aldığı görevi ifa etme yolunda 4000-5000 kişilik milis alayıyla Bitlis, Muş ve Van'ı, Ermeni ve Rus birliklerine karşı savunurken, bir grup öğrencisi şehit düşerken kendisi de Bitlis'te yaralı olarak Ruslar'a esir düşer ve Volga Nehri kıyısında Kosturma'ya gönderilir. İki yıllık bir esaretten sonra firar eden Üstat, Almanya ve Avusturya üzerinden 1918 yılında İstanbul'a döner ve İstanbul'da kurulan Darü'l-Hikmeti'l-İslamiye'ye üye olarak tayin edilir. Fakat ne yazık ki, bu savaşta Osmanlı Devleti'nin yenilgiye uğramasıyla Üstat büyük bir ruhi sıkıntı içinde olduğu halde İslam dünyasının kurtuluşu yolunda büyük bir cesaretle çalışmaya koyulur ve İngilizlerin 1920'de İstanbul'u işgalinde, halkı gazetelerde yazdıklarıyla düşmanla mücadeleye teşvik eder. Bu dönemde Batı Anadolu'da oluşturulan Kuvay-ı Milliye (milli güçler) hakkında, Şeyhü'l-İslam Dürrizade Abdullah Bey'in İngilizler'in baskısıyla aleyhte verdiği fetva üzerine, Üstat tarafından düşmanla savaşanların asi olamayacağı görüşü ve verilen fetvanın bir anlam ifade etmeyeceğini belirtmesi, Ankara'da oluşmakta olan Meclis'e davet edilmesine neden olur. Meclise gelen Üstad'a, meclisçe (hoş amedi) hoş geldin söylemi önem arz eder. Üstat, istek üzerine Meclis kürsüsünden yaptığı konuşmada İstiklal mücadelesinin kazanılmasında halkın dinî duygularının rolüne işaret eden bir konuşma yapar.

Bütün bu olup bitenlerden sonra üstat, verdiği eserlerinde siyasi ve dünya hayatından tamamen uzak, takva ve züht yaşamını tercih etmiştir. Nitekim Üstat bizzat kendisi, yaşamını iki devre olarak ifade etmiştir. Bu devre, eski Sait'ten yeni Sait'e inkılap diye belirtmiştir. Buna göre:

Birinci devre 1875-1918

İkinci devre 1923-1950 yıllarını kapsar. Bu dönemlerden sonraki dönem ise üçüncü Sait dönemi olarak belirtilmiştir.

Üstat Sait Nursi, 1923 baharında yüzde yüz siyasi mücadeleden uzaklaşarak Van'a gider, kendini tamamen İslam'a adayarak öğrenci yetiştirmeye koyulur. Özellikle toplumu bilim, eğitim-öğretim yoluyla yetiştirmek üzere İslami hizmeti ve bu yolda çalışmayı, ibadet ve maneviyatı ön plana çıkarmayı bir görev olarak ittihaz etmiştir. (Geniş bilgi için bkz. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 35/565-66)

Yukarıda ifade olunduğu üzere üstadın esaret sonrası İstanbul'a geldiğinde, önceden kurulmuş olan Darü'l-Hikmeti'l-İslamiye'ye atandığı belirtilmiştir. Bu atama ile ilgili olarak, Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi'nin üstada mahreç payesi (ilmiye rütbesi) vermesi hususunda tezkere hazırlanır.

“Atufetlu (lütuf ve nezaketli) Efendi Hazretleri,

Bitlis’te Ruslarla oluşan savaşa katılarak, esir düşen ve daha sonra geri dönen Bedüzzaman Sait Efendi’nin aşiretleri savaşa sevk konusunda olan hizmetlerine binaen ilmiye rütbesiyle taltifi, Genelkurmay’ca bildirilmiş ve daha sonra Darü’l-Hikmeti’l-İslamiye üyeliğine atanan adı geçen zat, MAHREÇ payesiyle (ilmiye rütbesiyle) ödüllendirilmesi mütalaa olunarak düzenlenen ve irade-i seniyyeye (padişah emriyle) takdim kılınmış ise de hükümdar emri Hazret-i Halife’ce şeref buyrulup, karara bağlanıp, yüce hükmün yerine getirilmesi açıktır efendim.”

Bu isteğin yerine getirilmesine dair kesin hüküm aşağıda yazıldığı şekildedir:

Darü’l-Hikmeti’l-İslamiye üyesi Bedü’z-Zaman Sait Efendiye MAHREÇ payesi verilmiştir.

Bu irade-i Seniyyenin icrasına meşihat memurdur.

18 Zilkade 1336/ 26 Ağustos 1916

Vahideddin

Üstad’a İstanbul’da bulunduğu sırada Harbiye Nezareti tarafından (Genelkurmay Başkanlığı) aylık 50 lira maaş bağlamakla beraber, savaşta gösterdiği hizmet nedeniyle harp madalyasıyla da verilmiştir. (T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı Birinci Dünya Savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşunda Bitlis Çevresinde İz Birakanlar, Yüksek Lisans Tezi, Abdülaziz Kardaş, S: 81-82. Ankara 2004)

Yukarılarda ifade edildiği üzere Üstat Ankara’ya davet edilip Meclis’te konuşma yaptıktan bir müddet sonra, Mustafa Kemal Paşa Üstad’a Muş Milletvekilliği teklifinde bulunur. Üstat, düşünce ve karakteri gereği siyasetten daima uzak durmayı tercih ettiğinden, Mustafa Kemal Paşa’nın teklifini kibar bir şekilde kabul edemeyeceğini belirtir.

Ankara’dan ayrılıp Van’a giden Üstat, bilimsel çalışmalarını sürdürmeye koyulur. Bu arada isyan hazırlıkları içine giren Ağrı Aşiret Reisi Hasan Paşa Üstat’tan destek isteyince bu isteğe destek vermeyerek “Ahmet’i Mehmet’e, Hasan’ı Hüseyin’e kırdırmam” demiş ve Hasan Paşa’yı uyarmıştır. 25 Mart 1925 yılında Şeyh Sait’in de isyan için Üstat’tan istediği desteğe verilen cevap çok manidardır:

“Türk milleti asırlardan beri İslamiyet’in bayraktarlığını yapmıştır. Çok veliler yetiştirmiş, çok şehitler vermiştir. Böyle bir milletin torunlarına kılıç çekilmez.” Bu uyarıya rağmen ne yazık ki isyanlar başlatılmış, Doğu Anadolu yok yere birkaç yıl sıkıntı içine girmiştir. (a. g. tez, s: 83-84)

Sürgünlerin Başlaması

1923 ilkbaharında Ankara’dan ayrılarak Van’a yerleşen Üstat, iki yıl sonra baş gösteren isyanlar nedeniyle Van’dan alınarak İstanbul’a getirilir. 1925’in yazında Burdur’a sürgün edilir. Ancak bu sürgün, ömür boyu sürecek bir sürgünler silsilesinin ilk halkasıdır. Kendisini tamamen İslam’a adayan Üstat, Risale-i Nur adını verdiği İslami eserlerini öğrencilerine dikte ettirmeyi sürdürür. Burdur’daki sürgün, bir yıl sonra yani 1926’da Burdur’dan alınarak Isparta’nın Bala Köyü’ne gönderilmesiyle devam eder. Bala’da kaldığı sekiz sene boyunca Nur risalelerini yazdırmaya devam eder.

1934 yılının yazında Isparta’ya getirilen Üstat, bir sene sonra 27 Nisan 1935 yılında yüzü aşkın öğrencileriyle birlikte tutuklanarak Eskişehir Hapishane’sine gönderilir. Tutuklama gerekçesi olarak;

- 1-Gizli cemiyet kurma
- 2- Rejim aleyhtarı çalışmalar sergileme
- 3- Cumhuriyetin temel ilkelerini yıkmaya girişim
- 4- Laikliğe aykırı davranışlarda bulunma gibi, iddialar ortaya konulur.

Bu iddialarla suçlanan Üstat, mahkemede gerekli savunmasını yapar. Bu savunmalar, üstadın *Lem’alar* adlı risalesinde yerini almıştır.

Eskişehir’den bu sefer Kastamonu’ya sürülen Üstat sekiz yıl süreyle bu kentte yaşamını sürdürürken, 20 Eylül 1943’te vaki bir aramada ele geçirilen Nur risalelerinin kanuna aykırı olduğu gerekçesiyle, Denizli, Isparta, Kastamonu ve diğer kentlerden toplanan 126 öğrencisiyle birlikte tekrar tutuklanarak yargıç karşısına çıkarılır. Bu konuda mahkeme Risale-i Nur’u belirlediği bilirkişilere incelettirir. İnceleme sonrası hazırlanan raporda,

- 1- Risalelerde siyasi faaliyetlerin bulunmadığı,
- 2- Tarikat ve cemiyetçilik yapılmadığı,
- 3- Tüm yazılanların iman ve Kur’an’la ilgili konular ve bu konuların açıklamaları olduğu, belirtilir.

Mahkeme bilirkişilerin vermiş oldukları rapora dayanarak *Risale-i Nur*’da suç unsuru bulunmadığı kanaatini izhar ederek Üstat ve öğrencilerinin beraatine karar verir.

Sene 1944, mevsim yaz. Bu sefer Üstat, Afyon kentinin Emirdağ ilçesine sürgün edilir. Burada dört yıl sonra, yani 1948'de tekrar tutuklanıp Afyon Hapishanesi'ne konulan Üstat, mahkemede 20 yıla mahkûm edilir. Karar Yargıtay'ca bozulur ve Üstat beraat eder.

Yıl 1950. Demokrat Parti seçimle iktidara gelince Üstat kısmen de olsa halk içine girer ve halkla, özellikle gençlerle görüşerek diyalog sağlayıp, onların ruh kökenlerini sağlam temellere oturtmaya çalışır. 1952'de Gençlik Rehberi adlı eseri yeni harflerle bastırılarak istifadeye sunulduysa da eserin laikliğe aykırı olduğu gündeme getirilince Üstat mahkemeye verildi. Bu nedenle İstanbul'a gelen Üstat, mahkemede yaptığı savunmada beraat etti. Bu arada Sebilü'r-Reşat vb. dergilerde yazı ve mülakatları çıkıyordu. Böylece gittiği her yerde, özellikle üniversite öğrencileriyle görüşüyor ve onlara İslam'ı anlatıyordu.

Vefatı

Hayatı boyunca durmadan sürgün edilen, mahkemelerde hesaba çekilen ve fakat asla hükümlü duruma düşmeyen ve ilerleyen yaşının yanısıra hastalanan Üstat, isteği üzerine Urfa'ya gönderilir ve Urfa'da bir otele yerleşir. Mevsim ilkbahar, aylardan Mart, ramazan ayı. Üstat yaşlı ve rahatsız. Öğrencileri hizmette kusursuz. Fakat müddet tamam. Tarih 23 Mart 1960. Ramazanın yirmi beşinci günü, çarşamba saat sabaha karşı üç sularında doktor getirilir, muayene...Ve son söz, vefat!

Vefat haberi Urfa'da duyulur. İlgililer gereken işleri sürdürürler. Cenaze Halilü'r-Rahman Dergâhı'nda yıkanır. Urfa Ulu Camii'nde cenaze namazı kılınmanın yanında, bazı yerlerde gıyabi cenaze namazları da kılınır. Öğrencileri tarafından hatimler indirilir. Durumdan haberdar olanlar Urfa'ya akın eder. 24 Mart 1960, yani ramazanın yirmi altıncı günü ikindi namazından sonra cenaze kaldırılarak, ağabeyi Abdülmecit Nursî Ünlükul'un da bulunduğu oldukça kalabalık bir grup tarafından eller üzerinde taşınarak Halilü'r-Rahman Dergâhı'nda defnedilir. Urfa halkınca mezarın yoğun bir şekilde ziyaret edilmesinden dolayı olsa gerek cenaze, 12 Temmuz 1960'de ağabeyinin de nezaretinde askeri yönetim tarafından ilkin Afyon'a oradan da Isparta'ya götürülerek, bilinmeyen bir yere defedilir.

Üstat Bediü'z - Zaman ömrü boyunca her ne kadar sürgün üstüne sürgün edildiyse ve mahkeme mahkeme gezdirildiyse de fikrî mücadelesini bir görev ruhu içinde ihya etmiş ve bu kadar mahkemeye rağmen hiçbir hüküm giymemiştir.

Kur'an'ın tevhit ve nübuvvet anlayışını daima sağlam bir zemine oturarak çevresini, özellikle gençleri aydınlatmayı ve iman ruhunun kişilerin derinliklerine yerleşmesi için çabalaması çok mühimdir. Üstat bu konuda “*İman hem nurdur hem kuvvettir. Hakiki imanı elde eden bir kimse, kâinata bile meydan okur*” diyordu.(TDV İslam Ansiklopedisi, 35/567)

Üstat, öğrencilerine yazdırdığı risalelerin tamamını Risale-i Nur adı altında toplayarak toplumların dikkatlerine sunmuştur. Zira Risale-i Nur külliyyatı, ülkemiz sınırını aşarak, dünya bilginlerince incelenmiş, yazılanların bilimsel eser olduğu üzerinde ittifak edilmiştir. Bu noktada zaman zaman yurt içi ve yurt dışında bilginlerce oluşturulan toplantılar bunun açık bir kanıtıdır.

Üstat'tan özlü sözler

Vicdanın ziyası din ilimleri, aklın nuru medeniyet fenleridir. İkisinin birleşmesiyle hakikat ortaya çıkar. Ayrıldıkları vakit birincisinde taassup, ikincisinde hile ve şüphe doğar. (Necmettin Şahiner, *Bilinmeyen taraflarıyla Bedüi'z-Zaman Sait Nursî*, Yeni Asya Yayınları, İst,1976. s: 256)

Bir işte insanın yapabileceği şeyleri yapmayıp, işin meydana gelmesini Allah'a havale etmesi tembellik, elinden geleni yaptıktan sonra neticeyi Alla'a bırakması ise tevekküldür. (*a.g.e.* s: 336.)

Avrupa medeniyetini alırken Japonları örnek almamız lazımdır. Çünkü onlar medeniyetin yalnız güzelliklerini ve insanlığa menfaati bulunan iyiliklerini aldılar. Fakat her milletin devam ve bekasının temeli, mayası, esası olan milli âdetlerini muhafaza ettirmektir. (*a.g.e.* s: 352)

Risale-i Nur'u anlamıyorlar. Yahut anlamak istemiyorlar. Beni skolastik bataklığı içinde saklanmış bir medrese hocası zannediyorlar. Ben bütün müsbet ilimlerle asr-ı hazır fen ve felsefesiyle meşgul oldum. Bu hususta en derin meseleleri hallettim. Hatta bu hususta da bazı eserler telif ettim.(*a.g.e.* s: 384)

İslamiyet güneş gibidir üflemele sönmez. Gündüz gibidir göz yummakla gece olmaz. Gözünü kapayan yalnız kendisine gece yapar. (*a.g.e.* s: 417)

7-Osman Efendi (1885-?)

Osman Efendi, Hatipzade Molla Süleyman Efendi'nin oğludur. Mayıs H. 1302 M. 1885 yılında Bitlis'in Hersan Mahallesi'nde doğmuştur. Sıbyan (çocuk-anaokulu) Okulu'ndan sonra Hacı Yakup Medresesi'ne girerek özel hocalardan eğitim alır. Bununla beraber Şerif Bey ile Hacı Bey medreselerinde de eğitim almıştır.

25 yaşında Ağustos H. 1326 M. 1908'de sınav sonrası Malazgirt Müderrisliği'ne atanır. (Albayrak, *Son Osmanlı Uleması*, s: 159. Dosya: 947)

8-Mehmet Mahfuz Efendi (1887-?)

Mehmet Mahfuz Efendi, bakkal esnafından Hoca Abdülhamit Efendi'nin oğlu olup şubat H. 1304 M. 1887'de Bitlis'in Kızılmescit (günümüz İnönü) Mahallesi'nde dünyaya gelir. İlk etapta Kur'an-ı Kerim'i ezberleyip ilmihal bilgisini aldıktan ve Bitlis medreselerinde de eğitimini tamamladıktan sonra Şeyh Alaaddin Efendi'den icazetnamesini alır.

Mehmet Mahfuz Efendi haziran H. 1329 M. 1911 yılında yapılan seçim sonrası çoğunluğun oyunu alarak Bitlis'in Mutki ilçesi müderrisi olarak atanır. Daha sonra Mutki Müftüsü Mehmet Celalettin Efendi'nin vefatı nedeniyle, merhumun yerine atama için ilçede müderris, bilginler, cami imam ve hatipleri, idare meclisi ve belediye üyelerinden oluşan grubun oylarının on birini alan Mehmet Mahfuz Efendi, Mutki Müftüsü olarak Ağustos H. 1330 M. 1912 tarihinde göreve başlar. (*a.g.e.* s: 228. Dosya: 1942)

9- Abdülhakim Arvasî (1865-1943)

Hizan Gavsi olarak bilinen Seyyit Sıbğatullah soyundan gelen Abdülhakim Arvasi, 1865 yılında Van'a bağlı Başkale'de dünyaya gelir. Her yönüyle olgunlaşmış bir aileden olan zat, ilköğrenimine doğduğu ilçede başlar, orta okulu da yine aynı yerde okur. Arvasi bununla kalmayıp Irak'a giderek tanınmış bilginlerden aldığı derslerle yetkinleşip icazet alır. 1882 yılında Başkale'ye döner. Burada ailesinden kendisine kalan mirası, bilimsel çalışma yolunda değerlendirerek devrin bir gereği olan medrese yaptırmanın yanında kurduğu kütüphane için kullanır. Herkese açık olan medresede 20 yıl eğitim ve öğretimle uğraşır. Daha evelki yıllarda Halidiye Tarikatı Şeyhi Seyyit Fehim'den ve Nakşibendiyye, Kübreviyye gibi tarikatlardan hilafet aldı.

Abdülhakim Arvasi, patlak veren 1. Dünya Savaşı'nda Ruslar Başkale'yi işgal edince ve Ermeniler de silahlı birlikleriyle Müslümanlara saldırarak yağmaya başlayınca, hükûmet emriyle 150 kişilik ailesiyle birlikte göç etmek

zorunda kalarak Musul'a gider. Musul'da iki yıl kaldıktan sonra, Bağdat İngiliz'ler tarafından işgal edilince Arvasî, ailesinden sağ kalan 66 kişiyle Musul'dan ayrılarak Adana'ya yerleşir. Adana da düşmanlarca işgal edilince baş gösteren tehlike nedeniyle Arvasî, bu kez de Eskişehir'e göç etmek zorunda kalır. Bir müddet de burada kaldıktan sonra 1919 yılında İstanbul'a giden Arvasî, 1919'da Eyüp Kaşgarî Dergâhı Şeyhliği'ne atanır. Bu meyanda Kaşgarî Camii imamlık ve vaizlik görevini yürüten Arvasî, ayrıca Medresetü'l-mütahassinde tasavvuf tarihi dersini verir. Buradaki bilimsel çalışmalara tekkelerin kapatılmasına kadar devam edildi. Tekkelerin kapatılması üzerine Arvasî tarikat faaliyetlerine son vererek eve dönüştürülen dergâhta tasavvufi sohbetlerde bulundu. 1930 yılında baş gösteren Menemen olaylarıyla ilgili olduğu düşüncesiyle Arvasî tutuklanarak Menemen'e gönderilir. Ancak Menemen olayıyla bir ilgisi olmadığı anlaşılınca serbest bırakılır.

Soyadı yasası yürürlüğe girince Arvasî, Üçışık soyadını alır. Bilimsel yönden mükemmel olan Arvasî asla boş durmamış, çevresini aydınlatmak, geliştirmek açısından gerek Beyoğlu Ağa Camii ve gerekse Bayezit Camii'nde dersler vermeyi sürdürür. Ülkemizde sanat ve fikir yönünden tanınan ve hâlâ kendinden sitayişle bahsedilen Necip Fazıl Kısakürek, bilvesile Arvasî'yle tanışıp onu yakından tanıdıktan sonra ondan zaman zaman övgüyle bahseden yazılar yazınca Arvasî, aydın çevrelerce de tanınmıştır.

Vefatı

Sene Eylül 1943. Sıkıyönetim gündemde. Bir ara sıkıyönetimce İzmir'e gönderilen Arvasî'nin bir zaman sonra Ankara'ya gitmesine izin verilir. 27 Kasım 1943'de Hakk'ın rahmetine kavuşan Arvasî'nin kabri, Keçiören Bağlum Mezarlığı'ndadır.

Eserleri

1- Rabıta-ı Şerife

Tasavvufi bir ifade olan *rabıta* bağlanmak anlamında olup; Arvasî'nin mahiyeti ve özlü bilgilerini içeren ve Necip Fazıl Kısakürek tarafından sadeleştirilerek 1981 yılında üç ayrı baskıyla yayımlanan bir eserdir.

2-er-Riyazü't-tasavvufiyye

Eser, adından da anlaşıldığı gibi tasavvuf ve tasavvuf tarihi hakkında bilgi vermektedir. Bu eser de Necip Fazıl Kısakürek tarafından sadeleştirilerek 1983'te yayımlanmıştır.

Yukarıdaki eserler dışında, Arvasi'ye tasavvuf ve dini konularda sorulan sorulara verilen cevapları içeren mektuplar, Tam İlmihal-Saadet-i Ebediyye adı altında hazırlanan kitapta toplanmıştır. (*T. D. V. İslam Ansiklopedisi*, 1/211)

BİTLİSLİ DİN BİLGİNLERİ (MÜFTÜLER)

1- Müftü Abdülmecit Efendi (1874-1948)

Müftüler diye bilinen bir aileden H. 1291 M. 1874 yılında Bitlis'te dünyaya geldi. Babası Müftü Seyyit Abdullah Efendi, annesi Halime Hanım'dır.

Eğitilmiş bir ailede doğan Abdülmecit Efendi ilk eğitimini Bitlis İbtidai Rüştiye okullarında bitirdikten sonra, sıra ile Bitlis kent merkezindeki Şerefiye, Yusufiye ve Ağa Camii medreselerinde eğitimini sürdürmüştür. Arapça ve Farsça lisanlarına da vakıf olan bilgin Mevlana Şeyh Emin Efendi'den 1908 yılında icazetnamesini alır. Hayata atılan bilgin, ilk görevine Şems-i Bitlis Camii'nde (Medresesi'nde) müderris olarak başlar. Müderrislik görevi yanında, Bitlis Şerefiye Camii'nde de halkı vaazlarıyla aydınlatıyordu.

Tarih 4 Ekim 1911. Abdülmecit Efendi Bitlis Müftüsü olarak ulvi görevini yerine getirir.

1. Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra Osmanlı Devleti'nin de savaşa girmesiyle başlayan Milli Mücadele, ülkenin her tarafında kendisini göstererek, başta bilginler olmak üzere harekete geçen halk üzerine düşeni yapmaktan kaçınmadı. İstanbul'da İngiliz baskısı altında Şeyhü'lislam Dürrizade Abdullah Efendi'nin verdiği fetvaya özellikle din bilginlerinin karşı çıkmasıyla baş gösteren tepki ve verilen karşı fetva, ülke sathında olumlu karşılanarak, büyük çapta vilayet merkez ve ilçe müftüleri tarafından da imza altına alınarak tasvip edilmiştir. Bu imzaları atan müftülerden biri de Bitlis Müftüsü Abdülmecit Efendi'dir. Abdülmecit Efendi karşı fetvaya imza atmakla yetinmeyip Bitlis kenti sınırları içinde görev yapan imam ve hatiplerin yanı sıra nüfuz sahibi şeyh ve aşiret liderleriyle de temasa geçerek onları da böylesine kutsal bir oluşum içine katmış ve Milli Mücadele birlik ve beraberlik ruhu içinde gerçekleşerek topraklarımız düşmanlardan arındırılmıştır.

Fakat ne var ki Cumhuriyet sonrası baş gösteren bazı ayaklanmalar susturulmak üzere tedbirler alınırken, ayaklanmaya katılmayanlar da her nedense adeta suçlu gibi telakki edilerek sürgün edilmişlerdir. Müftü Abdülmecit Efendi de 1925-1927 yılları arasında, ilkin Burdur'a daha sonra da Konya'ya gönderilerek 1932 yılına kadar büyük sıkıntılar içinde yaşamını sürdürmüştür. Neden sonra suçsuz olduğu kanaatine varılarak memleketine, ailesinin yanına gönderilir. Ailesi içinde emekli maaşıyla geçimini sağlayan Müftü Abdülmecit Efendi 18 Aralık 1948 yılında vefat eder. (Abdülaziz

Kardaş, T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, *Birinci Dünya Savaşı Ve Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunda Bitlis Ve Çevresinde İz Bırakanlar*, Yüksek Lisans Tezi, s: 88-91, Ank, 2004)

Not 1: Merhum Müftü Efendi'yle görüşmüş, konuşmuş bir kişi olarak, onu rahmetle anıyorum.(K. Gündoğdu)

Not 2: Abdülmecit Efendi'nin bağlı olduğu aile Eren soyadıyla tanındığı gibi, aile üç müftü yetiştirdiği için Müftüler olarak da tanınmıştır. Ailede yetişen diğer iki müftü hakkında bilgi edinemedim.

2- Müftü Şeyh Abdülbaki Gündoğdu (1880-1951)

Bu zat hakkında Şems-i Bitlisî kısmında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

3-Müftü Seyyit Hacı Şemsettin Doğru (1868-1947)

1.7.1868 yılında Bitlis'te doğan ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) otuz dördüncü kuşak torunu olup, Hz. Hasan soyundan gelen Seyyit Hacı Şemsettin'in babası Seyyit Muhammet, annesi Selvi Hanım'dır.

Her yönüyle bilimsel ve kültürel yönden temayüz eden aile ortamında yetişen Seyyit Hacı Şemsettin Efendi, ilk eğitimini ister istemez ailesi içinde alarak yetkinleşir. Her bilgin gibi o da medrese eğitiminden geçerek icazetnamesini aldıktan sonra bilimsel alanda Bitlis ve çevresinde tanınmış bir kişiliğe sahip olmuştur.

Medrese ortamında her bilimle mücehhez olan sayın bilgin, 1935 yılında Ağrı Diyadin'de müftü olarak göreve başlar. Bir yıl sonra, yani 1936 yılında Bingöl Solhan'a nakledilen bilgin, burada müftülük görevini 1938 yılına kadar sürdürür. Daha sonra oradan ayrılarak Bitlis'e dönen Seyyit Şemsettin Efendi kendi alanında çalışmalarını sürdürerek, birçok görevleri de ifa ederek çevresini aydınlatır.

Merhum bilginin kendisi dışında üç kardeşi daha vardır. Bu üç kardeş de aynı yolda yürüyerek birer din bilginini olarak, üzerlerine düşen görevleri yerine getirmişlerdir. Bu zatlar şunlardır:

1-Seyyit Abdülhadi: Bu zat hakkında Son Osmanlı Uleması kısmında bilgi verilmiştir.

2-Seyyit Hacı İbrahim Efendi

3- Seyyit Hacı Tahir Efendi

Seyyit Şemsettin Efendi, 15.6.1947 yılında Bitlis Hersan Mahallesi'ndeki evinde vefat etmiştir.

Seyyit Şemsettin Efendi'nin üç kız, üç erkek evladı olmuştur. (Kaynak: Oğlu Mehmet Nimet Doğru.)

4-Seyyit Hacı Tahir Efendi (1885-1957)

Seyyit Hacı Tahir Efendi, Seyyit Şemsettin Efendi'nin kardeşidir. Seyyit Hacı Tahir Efendi 1885 yılında Bitlis'te dünyaya gelir. Bu zat da ağabeyi gibi bilimsel ve kültürel bir aile içinde ilk eğitimini alır. Daha sonra Bitlis İdrisiyye Medresesi'nde bilimsel eğitimini tamamlayarak hayata atılan Seyyit Hacı Tahir Efendi, 1918-1924 yıllarında Bitlis Şer'iyye Mahkemesi Başkâtipliği'ne atanır. Bu görevi, gereğince yerine getiren bilgin, bilimsel çalışmalarını aksatmaz. Şer'iyye Mahkemeleri kapanınca Bitlis Ulu Camii imam ve hatipliğine atanan Seyyit Tahir Efendi ömrü boyunca bu görevi layıkıyla yürütür. Merhumun Selahattin ve Abdullah adında iki oğlu olmuştur.

Seyyit Hacı Tahir Efendi mesleği gereği Arapçayı bilmenin yanında, Farsçaya da vakıf ve şair ruhlu bir bilgin idi. Bu noktada sayın bilgin, Siirtli Molla Halil'in yazdığı *Hallü'l-Meram Tercüme-i Nehci'l-Enam, el-Vesile Tercüme-i Akide, Kavlü'l-Musib Tercüme-i Nihayeti'l-tedrib, Risale-i Cevheri'l-Müstenire Tercüme-i Dürreti'l-Müntezire* adlı manzum eserleri, 1946-1950 yılları arasında aruz vezniyle Osmanlıcaya manzum olarak tercüme etmiştir. Daha sonra bu manzum tecüme eserler, Abdulvahhap Yıldız ve Ahmet Dalas tarafından yeni harflerle yazılarak, oğlu merhum Hacı Abdullah Doğru tarafından *Manzum Şafii İlmihali* adıyla Bursa'da 1992 yılında basılmıştır.

Bitlis ve çevresinde tanınan ve sevilen Seyyit Tahir Efendi 1957 yılında Bitlis'te vefat etmiştir. (Kaynak: Oğlu Hacı Abdullah Doğru ve Necip Naci Doğru)

Manzum Şafii İlmihali'nden özlü Nasihatler:

Su-i zan pür-şehvet olma, çok yeme
Avam halkını hep techil eyleme

Ağızdan söz almak fahiş söylemek
Halka gülmek her şeye lanet demek

Sırr-ı halkı ifşa yalan hem yemin
Muhelif olma va'dine ey emin

İki dilli gıybet ile medh u zem
Nemmamlık mukallit tınaz dem be dem (s: 15)

(Techil: Cehalet. Nemamlık: İki tüzlü, arkada
çekiştirmek, laf taşımak)

Huda'sız sana gelmez bir menfaat
Riya mahveder taatın her saat (s: 16)

Nefsinde tefekkür kılasın Onu
Bir damla sudansın, yaratmış seni

O nefsi emmareye uymıyasın
Tevbe et onu mevtle korkutasın (s: 17)

Onun rahmetinden kesilmez ümit
Rahmet deryası vasi'dir ey said

Ne hak varsa sende edesin eda
Gerek kul hakkı ya hukuk u Huda (s: 18)

Ona taat oldur vahi konuşma
Yalan deme zem etme fahş söyleme

Bunlar çok muzirdir hususan lisan
Odur seni vaki eder derziyan

Elinle haram işi yazmıyasın
Zalim katına adım atmıyasın (s: 22)

5- Müftü Abdülkerim Saruhan (1923-1987)

Müftü Abdülkerim Efendi 1923 yılında Bitlis'te dünyaya gelir. Babası, Bitlis Taş Camii İmamı Molla Bahattin Efendi, dedesi, mutasavvıf ve müderris Hacı Yusuf Efendi'dir.

Müftü Abdülkerim Efendi dinî bilgileri Bitlis'in ilçerinden Norşin'de (Güroymak) alarak yetkinleşir. Üstadı Şeyh Maşuk Efendi'den icazetname, tasavufi alanda da aynı ilçede ve bölgede tanınmış Şeyh Molla Abdülbaki Subaşı'ndan da hilafet alarak hayata atılır. 1951 yılında Şeyh Abdülbaki Efendi'nin vefatından sonra Bitlis Müftüsü olarak atanır. Bu konudaki görevini hakkıyla yerine getiren bilgin çok sayıda öğrenci de yetiştirir.

Her yönüyle Bitlis ve çevresinde bilinen ve o nisbette de sevilen müftü Abdülkerim Efendi, 13.11.1987 cuma günü sabah namazını müteakip kıbleye karşı tesbihi elindeyken seccadesi üzerinde vefat ermiştir. Merhumun vefatından sonra aile bireylerinden damadı emekli müftü Mahmut Saruhan tarafından kaleme alınan mersiye aşağıdadır:

Saruhanzade Müftü Abdülkerim Saruhan,
Onu gören sevmiştir, takdir etmiştir her an.
İlim irfan züht ile fetva verdi her zaman,
Ehli ilme meftundu, yoksullara mihriban.

İslam'a hizmet için, Hakk'a kurbiyet için,
Çok kitaplar okurdu, doğrusunu bulmak için.
Lisanıyla halk ile, kalbiyle Hakk ile,
Her daim zikrederdi, Mevla'ya vuslat için.

Hiç kimseyi hor görmez, tekebbürden kaçardı,
Büyüklerle büyüktü, küçükleri severdi.
O latif sözleriyle meclislerin gülüydü,
Arifler bahçesinde, zehrelerin süsüydü.

On üç Kasım 87 Cuma günü sabahında,
El-Kerim Rabb'ına erdi Abdülkerim'in canı.
Tüm Bitlisli vecd ile götürdü nurlu naaşı,
Teslim etti Norşin'de mahbub ve Seydasına.

Yüzüne bakmakla doymazdı insan,
Sanki bir aydı, şüphesiz inan.
İlmi irfan zühdüyle bir kâmil insan,
Bunda ifrat eylemez asla Mahmut Saruhan.

6- Hüsamettin Saruhan (1926-1988)

Saruhan ailesinin ikinci müftüsü Hüsamettin Saruhan, 1926 yılında Bitlis'te doğmuştur. Babası Molla Bahattin, dedesi Hacı Yusuf Efendi'dir. Müftü Hüsamettin Efendi uzun süre Norşin'de Şeyh Maşuk Efendi'den ders aldıktan sonra, Bitlis dışına çıkarak Baykan'da Molla Muhyiddin'den, Havili ve Kurtalan Zokeyt'te (Karabağlar) Şeyh Mahmut Efendi'den dersler almıştır. Son olarak da Molla Ali'nin yanında kalarak Arapça, Farsça ve İslami bilimler üzerinde eğitim görerek yetkinleşmiştir. Zekâ ve yeteneğiyle çevrede kendisini tanıtarak, gerçek anlamda bir bilgin olarak temayüz etmiştir.

1954 yılında Hüsamettin Efendi'nin müftü olarak ilk görev yeri, Bitlis'in ilçesi Hizan'dır. Hizan'da bir yandan görevini sürdürürken, bir yandan da çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir.

1977 yılında Nallıhan Müftülüğü'ne atanan ve burada da görevini hakkıyla yerine getiren ve sonrasında emekli olan Hüsamettin Efendi 25.06.1988 yılında bir cuma günü Bitlis'te vefat ederek, Norşin Kabristanı'na defnedilmiştir.

Vefatı sonrası öğrencisi ve amcazadesi Mahmut Saruhan'ın yazdığı mersiye aşağıdadır:

Eslaf-i kiram yazdı fıkıh, tefsir, mantığı,
Nahiv, sarfi, meani, beyan ile kalamı.
Müftü Saruhan çözdü, okudu okutturdu,
Hizan Medresesi'nde bülbülleri coşturdu.

Mazlumlardan yanaydı, hakkı korurdu her an,
Hurefadan kaçardı, gerçeğe âşık insan.
Mevlam sana lutfiyle rahmet eyleye ihsan,
Cennet Norşin mekânın Hüsamettin SARUHAN.

7- Mahmut Saruhan (1941)

Ailenin üçüncü müftüsü Mahmut Saruhan 1941 yılında Bitlis'te dünyaya gelir. Babası Molla Muhammet Müsafir'dir. *Kur'an-ı Kerim*'i merhum babasından öğrenen Mahmut Saruhan, babasının vefatıyla eğitimini amcası Molla Bahatin'in yanında tamamlar. Daha sonra Gazipaşa İlkokulu'na devam ederken, sarf ve nahiv öğrenimi yanında bazı kavaid (kural) kitaplarını okuyarak eski Bitlis Müftüsü Abdülkerim Saruhan'ın öğretimiyle yetkinleşir. İlkokul eğitimi sonrası Norşin'e giden Mahmut Saruhan, başta Şeyh Maşuk'un oğlu merhum Bedrettin, daha sonra da Şeyh Taha Efendi'den eğitim alır. Bununla yetinmeyen Mahmut Efendi amcasının oğlu Hizan Müftüsü

Hüsametdin Saruhan'ın yanında sarf, nahv, mantık, bedi, beyan, kelam, tefsir, hadis ve fıkıh dersleri alarak daha da yetkinleşir.

Askerlik görevinden sonra 1969 yılında Diyarbakır İmam Hatip Orta Okulu'nu dışarıdan bitiren bilgin, lise fark derslerini de vererek mezun olur. Ardından Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne iki yıl devamdan sonra ayrılır. Yıllar sonra Anadolu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne (ön lisans) kaydolar ve oradan mezun olur. Mezuniyet sonrası Bitlis imam hatip Kur'an kursu öğreticiliği, müftülük şefliği, Kırıkkale Vaizliği, Bitlis Tatvan, Ahlat, Ankara Mamak, Yenimahalle ve İstanbul Tuzla Müftülüğü gibi görevler ifa eder. Bilgin, eğitim ve öğretime verdiği hizmet nedeniyle çeşitli mülki amirler, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nca takdirnamelerle ödüllendirilmiştir.

Görevde bulunduğu dönemlerde, özellikle Ramazan aylarında Almanya ve Fransa'da Diyanet İşleri Başkanlığı'nca görevlendirilen bilgin, hac organizasyonlarında kabile başkanı olarak da görev ifa etmiştir.

2006 yılında yaş haddinden emekli olan Mahmut Saruhan yaklaşık beş yıl Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde Arapça, Farsça ve Osmanlıca mütercimliğinde bulunmuştur.

Yayınlanmış eserleri:

- 1- İbadet Rehberi (İbadet bölümü)
- 2- İbrahim Hakkı Hazretleri'nin Arapça *İman Esasları* adlı eserin Türkçe çevirisi
- 3- Kur'an Elifbası ve Özet Dinî Bilgiler, Tecvid
- 4- İman Tatlılığı (Şeyh Ziyaettin Abdülaziz'in Tathirü'-Kulub eserinin özet çevirisi.)
- 5- Kaab bin Züheyr'in Peygamber Efendimiz için söylediği 'Bürde Kasidesi' çevirisi.

Bilgin evli olup, iki oğlu ve bir kızı olmak üzere üç evlada sahiptir. Hâlen Ankara'da oturmaktadır.

8- Abdurrahim Saruhan

Ailenin dördüncü müftüsü 1946 yılında Bitlis'te dünyaya gelir. Babası eski Bitlis müftüsü merhum Abdülkerim Saruhan'dır. Dedesi Mutasavvıf Hacı Yusuf Saruhan'dır. İlk orta ve lise eğitimini Bitlis'te tamamlayan Abdurrahim Efendi babasından Arapça, Farsça, nahiv, sarf, mantık, fıkıh, tefsir, kelam, bedi' ve beyan dersleri almıştır.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olan Saruhan, Diyanet İşleri Başkanlığı'nca Muş Müftü Yardımcısı olarak görevlendirildikten sonra, Bitlis Mutki ve Adana Bahçe Müftüsü olarak görev ifa etmiş, ardından emekli olmuştur. Abdurrahim Saruhan Bitlis'te oturmakta olup, evli ve iki çocuk babasıdır. (Kaynak: Mahmut Saruhan.

BİRİNCİ DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLLERİ

23.04.1920- 11.08.1923

1-Resul Sıdkı Bey (1863-1924)

Resul Sıdkı Bey, (1279) 1863 yılında Bitlis'te dünyaya gelir. Babası Bitlis halkından Sofrasorzade Ağası olarak bilinen Hamza Ağa'dır.

İlk eğitimini özel hocalardan alan Resul Sıdkı Bey, daha sonra Sıbyan Okulu'nda eğitim görür. Dinî eğitimini din bilginlerinden alır. Arapça, Farsça ve Ermenice bilen Resul Sıdkı Bey, 13 Mayıs 1880 tarihinde Bitlis Valiliği Mektupçuluk Kalemî'nde aday memur olarak görev aldıktan bir müddet sonra Vilayet Evrak Müdür Yardımcılığı'nı yürütür. Daha sonra Özel İdare Başkâtipliği'ne atanır.

Resul Sıdkı Bey 1911 yılına kadar Bitlis Valiliği'nin çeşitli kademelerinde kâtip, memur ve müdür yardımcılıklarında bulundu. 9 Aralık 1911 tarihinde Vilayet Evrak Genel Müdürlüğü'ne getirilen Resul Sıdkı Bey, buna ek olarak Mülgan Nahiyesi Bucak Müdürlüğü'ne seçilir. Daha sonra Bitlis merkez Simek Nahiyesi Müdürü olarak görevlendirilir.

Resul Sıdkı Bey 1912 yılında Şirvan Kaymakamı Şevket Bey, Muş Sancağı 3. Komiseri Yasin ve jandarma yüzbaşlarından Ali Bey'le birlikte mali işler tahkikatında görev alır. Bu konudaki görev sona erince Resul Sıdkı Bey, bu kez Bulanık ilçesi mali işlerinde görevini sürdürürken, aynı ilçenin kaymakamlığına atanır. Bu görev yanında Ahlat ve Hizan ilçelerinin mali işlerini de ek görev olarak yürütür.

20 Mayıs 1913 yılında devlet dairelerindeki başarılı hizmetleri ve baş gösteren Kürt-Ermeni sorunlarının çözümünde ortaya koyduğu başarılı sonuç nedeniyle hizmet madalyasıyla ödüllendirilen Resul Sıdkı Bey bu kez, Huyut Bucak Müdürlüğü ve Malazgirt Kaymakamlığı görevlerini ifa eder.

3 Ekim 1914 yılında Vilayet Nüfus Müdürlüğü'ne atanan Resul Sıdkı Bey, 1915 yılında Ruslar'ın Bitlis'i işgali nedeniyle kent halkının daha emin yerlere yerleştirilmesindeki görevini yerine getirdikten sonra Diyarbakır'a yerleşir.

8 Ağustos 1916'da Bitlis Rus işgalinden arındırılınca Resul Sıdkı Bey, memleketine dönerek nüfus müdürlüğü görevini sürdürürken, Osmanlı Mebusan Meclisi seçimlerine katılarak Bitlis mebusu secilir. Ancak, Osmanlı

Mebusan Meclisi kapandığından göreve başlayamaz. Tam bu sıralarda başlayan millî mücadele hareketine gönül veren Resul Sıdkı Bey, TBMM seçimlerine Müdafai Hukuk adına katılarak Bitlis milletvekili seçildikten sonra Heyet-i Temsiliye kararlarına uyarak, 23 Nisan 1920'de Ankara'ya gelir ve Meclis çalışmalarına başlar. Bu meyanında Meclis'te iç işleri, tapu kadastro komisyonlarıyla, Memurin Muhakemat Tetkik Komisyonu'nda da görev ifa eder. Vekil, bu birinci dönemde Meclis kürsüsünden beş ayrı konuşma yapmanın yanında bir soru, bir de kanun önergesi verir. Resul Sıdkı Bey, ikinci dönem seçimlerine de katılarak ikinci kez Bitlis milletvekili olarak Meclis çalışmalarına katılır. Meclis'te üzerine düşen görevleri yerine getiren Resul Sıdkı Bey, 30 Ağustos 1924'te vefat eder. (*Birinci Dünya Savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşunda Bitlis Çevresinde İz Bırakanlar*, Yüksek Lisans Tezi, Abdülaziz Kardeş, Ankara 2004, s: 128-129)

2-Sadullah Fevzi Bey (1866-1933)

Sadullah Fevzi Bey, 1869 (1285) yılında Bitlis'te dünyaya gelir. Babası, Müftüler diye bilinen aileden Abdülmelik Efendi, annesi Atike Hanım'dır. Aile, bilim alanında yöre halkının aydınlanmasında hizmet vermiş bir aile olarak hâlâ çeşitli yönleriyle hizmeti sürdürmektedir.

Sadullah Fevzi Bey, ilk eğitimine Sıbyan Okulu'nda başlar. Bu meyanında Bitlis'te tanınmış hocaların yanında eğitimini sürdürerek Arapça ve Farsça öğrenir.

Sadullah Fevzi Bey bir süre aylıksız olarak Bitlis Bidayet Mahkemesi Kalemî'nde görev yürütürken, 21 Aralık 1881'de aynı mahkemeye ikinci kâtip olarak atanır. Bu görevde iki yıl hizmet verdikten sonra zabıt kâtipi olarak hizmetini sürdürür. Altı yıllık bu hizmetin ardından, bu kez Nisan 1889'da sorgu hâkimi kâtip yardımcılığını getirilir. Bir süre sonra sorgu hâkim vekilliği görevi ek olarak kendisine verilir. Ancak 20 Kasım 1889 yılında bu görevlerinden ayrılarak serbest çalışırken, 1895 yılında Bitlis İstinaf (üst) Mahkemesi Fahri Üyeliği'ne atanır. Bu görevi iki yıl sürdüren Sadullah Fevzi Bey Nisan 1897 yılında bu görevinden ayrılarak Bitlis Nüfus Müdürü olarak atanır. Bu görevi sürdürürken, Osmanlı Mebusan Meclisi'nin ikinci döneminde 28 Nisan 1912 yılında yapılan seçimde Bitlis mebusu olarak seçilen Sadullah Fevzi Bey, İstanbul'a gittiyse de kentin işgali nedeniyle Meclis feshedilince Bitlis'e döner. Daha sonra İkinci Devre Osmanlı Mebusan Meclisi'nin son dönemi seçimine de katılan Sadullah Fevzi Bey Bitlis mebusu olarak seçildiyse de, Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığı dönemde, Meclis'e gitmeyerek mebusluktan feragatle daha önceden oluşturulmuş olan Milli Mücadele'ye katılmayı tercih ederek, 23 Temmuz 1919'da gerçekleşen Erzurum Kongresi'nde yerini alır. Beri taraftan 4 Eylül

1919 Sivas Kongresi üyeliğine de seçilen Sadullah Bey, rahatsızlığı nedeniyle bu kongreye katılamamıştır. Fakat TBMM'nin birinci dönemi için seçimlere katılan Sadullah Feyzi Bey, Bitlis mebusu olarak TBMM'de yerini alır. Dönem sonu Bitlis'e dönerek özel işleriyle uğraşan Sadullah Feyzi Bey, 17 Mart 1933'te vefat eder. (a.g.tez. s: 132 -137)

3-Derviş Bey (Sevünç-Zülfikar)(1876-1934)

Derviş Bey 1879'da (1296) Bitlis'te dünyaya gelir. Babası Bitlis'in tanınmış ailelerinden birine mensup olan Faris Bey, Annesi Yadigâr Hanım'dır.

Derviş Bey, ilk eğitimini Bitlis Sıbyan Okulu'nda aldıktan sonra Bitlis İdadisi'ne (ortaokul ile lise arası okul) devam eder.

Derviş Bey öğrenim hayatından sonra tarım ve hayvancılık işleriyle uğraşmanın yanında ticaretle de meşgul olur. Bucak müdürlüğü için yapılan seçimlerde Duhan (Narlıdere) Bucak Müdürlüğü'ne atanır. Bu görevi sürdürürken patlak veren Birinci Dünya Savaşı'nda yer alır. Bu meyanda 1915 yılında 400-500 kişilik gönüllü milis birliğinin komutanı olarak Van cephesinde Rus ve Ermeni birlikleriyle mücadele vermenin yanında, Bitlis'e doğru yürüyen düşman kuvvetleriyle de mücadeleyi sürdüren Derviş Bey, komuta ettiği ve "Tatvan Müfrezeleri" olarak tarihe geçen milis kuvvetleriyle, Bitlis - Diyarbakır yolunun güvenliği görevini yüklenmiştir. Savaşta ve savaş sonrasında yüklendiği görevleri hakkıyla başarmasından dolayı Mustafa Kemal Paşa tarafından Erzurum Kongresi'ne çağrılan Derviş Bey, Bitlis heyetine fahri üye olarak katılır.

İttihat ve Terakki Murahhas Üyesi Derviş Bey, TBMM birinci dönem seçimlerinde Bitlis mebusu seçilerek 13 Kasım 1920 tarihinde Meclis'teki yerini alır. Meclis çalışmalarında Tasarı Komisyonu'nda görev alan Derviş Bey, burada da başarılı çalışmaların altına imza atmıştır.

3 Temmuz 1923'te yapılan ikinci dönem milletvekilliği seçimlerine katılan Derviş Bey, bu kez seçimi kaybeder. Fakat devlet tarafından değerlendirilen Derviş Bey, Siirt Sason ilçesi kaymakamı olarak atanır. Bu dönemde baş gösteren ayaklanmalarda üzerine düşen görevi yerine getirmede beis görmez. Bir buçuk yıl süreyle kaymakamlık görevini yerine getiren Derviş Bey, bu görevden ayrılarak Diyarbakır Genel Müfettişliği'ne atanır. Başındaki ağır nedeniyle 1934 yılında Diyarbakır'daki görevinden ayrılarak Bitlis'e döner ve 20 Temmuz 1934'te vefat eder. (a.g.tez. s:124-125)

4-Yusuf Ziya Bey (1882-1925)

1881(1298) Bitlis doğumlu Yusuf Ziya Bey, Koçzade Aşireti'nin ileri gelenlerinden Hacı Ömer Suat Ağa'nın oğludur. Annesi Hediye Hanım'dır.

Yusuf Ziya Bey, ilk eğitimini Bitlis Sıbyan Okulu'nda aldıktan sonra Bitlis Sultanisi'nde (lisesinde) öğrenimini tamamlayarak hayata atılır. Ticaretle uğraştıktan bir süre sonra Bitlis Milli Eğitim Müdürlüğü'ne başkâtip olarak atanır. Eğitim konusunda üzerine düşeni layıkıyla yerine getirir. Çünkü Bitlisli bazı zevattan Yusuf Ziya Bey'in zengin bir kütüphaneye sahip, kültürel açıdan oldukça donanımlı bir kişilik sergilediğini duymuştum. Zaman içinde başkâtiplikten ayrılarak siyasete girer. Birinci Dünya Savaşı sonrası Osmanlı Devleti sona erince, Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulur. Bu meyanda Büyük Millet Meclisi için gerekli olan Mebus seçimlerine Yusuf Ziya Bey de diğer kişiler gibi adaylığını ilan eder. Yapılan seçimler sonunda Bitlis yedi milletvekilini seçer. Bu yedi milletvekilinden biri de Yusuf Ziya Bey'dir. Bitlis'in seçtiği milletvekilleri Ankara'ya gelerek 16 Ağustos 1920'de 1. Dönem Büyük Millet Meclisi çalışmalarına katılırlar.

Cumhuriyet döneminde, zaman içinde gündeme gelen ayaklanmaları önlemek ve huzuru sağlamak amacıyla yurdun bazı kentlerinde İstiklal Mahkemeleri kurulur. Yusuf Ziya Bey, Kastamonu Mahkeme Üyesi olarak görevlendirilir. Bu görev yanında Yusuf Ziya Bey, Meclis'te mali kanunlar, iktisat, anayasa, içişleri komisyonlarında ve Memurin Muhakematı Tetkik Heyeti'nde çalışır. Meclis'in ikinci toplantı yılında üçüncü şubenin kâtipliğini de yapan Yusuf Ziya Bey, Milli Mücadeleye ters düşenleri engellemek hususunda çalışmalar da sergiler.

Yusuf Ziya Bey, Meclis'te 19 sefer konuşma yapmış ve 6 soru önergesi vermiştir.

Yusuf Ziya Bey, 6 Mart 1923'te Meclis'te yapılan gizli görüşmede; Lozan Barış Görüşmeleri esnasında Türk heyetine dayatılan barış projeleri için düşüncelerini ifade etmiştir. O, Musul meselesinde, Musul'un, coğrafi noktai nazarından Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlı olması yönünde görüşlerini dile getirmiştir.

Yusuf Ziya Bey, 1923 yılının ilkbaharında İstanbul'a gider. İstanbul'da kurulmuş Kürt Teali Cemiyeti mensuplarıyla görüşmelerde bulunur. Fakat bu görüşmeler gözden kaçmaz.

Birinci dönemin bitiminden sonra Yusuf Ziya Bey Erzurum'a giderek Cibranlı Miralay (Albay) Halit'le görüşerek çalışmalara katılır.

1924 Ekim ayında Pasinler'de vaki olan deprem nedeniyle Mustafa Kemal Paşa Erzurum'a gider. Erzurum'da oluşturulan çalışmalardan haberdar edilen Mustafa Kemal'in Ankara'ya vardığından sonra verdiği bir talimatla Cibranlı Halit ve o sıralarda Erzurum'a gelen Yusuf Ziya Bey yakalanarak gözaltına alınır. Yusuf Ziya Bey bir müfreze ile Bitlis'e getirilerek Divan-ı Harb-i Örfi'sine teslim edilir. Yapılan yargılamada Yusuf Ziya Bey çalışmalarını itiraf etmesi neticesinde idam cezasıyla çarptırılır. Ceza 14 Nisan 1925'te Bitlis'te infaz edilir. (a.g. tez, s:140-45)

5- Arif Hikmet Bey (Özdemir) (1884-1948)

Arif Hikmet Bey, 1884 yılında Bitlis'te dünyaya gelir. Babası Murat Ağa, annesi Gülşen Hanım'dır.

Arif Hikmet Bey, ilk eğitimin Sıbyan Okulu'nda aldıktan sonra, diğer eğitimini Bitlis Askeri Rüştiyesi'nde (ortaokulunda) tamamlar. 13 Kasım 1903'te polis memuru olarak göreve başlar. 28 Mart 1905 yılında Bitlis merkez polis memurluğuna atanan Arif Himet Bey, 30 Haziran 1909'da komiser yardımcılığına atanır. 1912'de polis komiserliğine vekâletten sonra, Siirt Belediye Başkanlığı vekâletine atanır. Bu görevi 4 yıl sürdürdükten sonra görevinden ayrılarak serbest çalışmaya koyulur.

Arif Hikmet Bey 1. Dünya Savaşı'na katılarak, bölgenin Rus-Ermeni işgali altına girmemesi için bölge ileri gelenleriyle birlikte mücadele vermiştir. Bu meyanda 1919 yılında gündeme gelen Milli Mücadele'ye katılan Arif Hikmet Bey, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin birinci dönemi için 3 Nisan 1920'de yapılan seçimlere katılarak Bitlis mebusu seçilir. Diğer vekillerle beraber Ankara'ya gider ve 23 Nisan 1920'de Meclis çalışmalarına katılır.

Arif Hikmet Bey, Meclis içişleri, sağlık ve sosyal yardım ile iktisat komisyonlarında çalışır. Vekillik görevi sona erince Bitlis'e dönen Arif Bey, 1 Mart 1926'daki belediye seçimlerine katılarak Bitlis Belediye Başkanı seçilir. Bu görevi 21 Aralık 1933 yılına kadar yürütür. Bir müddet sonra Bitlis CHP İl Genel Meclis Üyeliği'ne ve daha sonra da Bitlis Daimi Komisyon Üyeliği'ne getirilen Arif Bey, bu görev sonrası Bitlis CHP İl Başkanlığı'na seçilir.

Arif Hikmet Bey, bu kez de 1946 milletvekili seçimlerine katılarak, tekrar Bitlis milletvekili seçilerek TBMM 8. dönem çalışmalarına 5 Temmuz 1946'da başlar.

Arif Hikmet Bey, 1. Dünya Savaşı esnasında sergilemiş olduğu çalışmalarından dolayı Osmanlı Hükûmeti tarafından harp madalyasıyla, Mili Mücadele'ye verdiği destek ve hizmet nedeniyle de TBMM tarafından İstiklal Madalyası'yla ödüllendirilir

Ömrü boyunca ülkesine vermiş olduğu hizmetler nedeniyle unutulmayan ve iz bırakan Arif Hikmet Bey, Ankara'da görevli iken, 17 Kasım 1948 tarihinde vefat eder. Cenazesi Diyarbakır'a getirilerek cenaze marşı ve törenle, büyük bir kalabalık eşliğinde Mardinkapı Mezarlığı'nda defnedilmiştir. (a.g.tez. s:121-23) (Not: Ziya Gökalp Lisesi'nde öğrenciyken, merhumun cenaze alayına katılmışım.)

6-Hüseyin Hüsni Bey (Orakçızade) (1887-1947)

Hüseyin Hüsni Bey, 1886 (1303) yılı Bitlis doğumludur. Babası, Genç Sancağı polis memurlarından Orakçızade Süleyman Nazif Efendi, annesi Pakize Hanım'dır.

Hüseyin Hüsni Bey, ilk eğitimini Bitlis İlkokulu'nda, orta eğitimini Bitlis Mülki ve Askeri Rüştiyesi'nde alır ve 13 Eylül 1902'de Genç Sancağı Tahrirat Kalemî'nde kâtip olarak göreve başlar. 4 Haziran 1908 tarihinde söz konusu sancakta idare heyeti başkâtipliğine atanır. 11 Haziran 1913'te Huyut Bucağı Müdürü olarak seçilen Hüseyin Hüsni Bey, bu kez Bitlis İl İdare Kurulu Başkâtip Yardımcılığı'na, 27 Haziran 1917'de de aynı yerde başkâtipliğe terfi eder.

Hüseyin Hüsni Bey, başkâtiplik görevini sürdürürken, Milli Mücadele içinde de yerini alır. Daha sonra gündeme gelen TBMM'nin birinci dönem milletvekili seçimlerine katılarak seçimi kazanan Hüseyin Hüsni Bey, 16 Ağustos 1920'de Meclis çalışmalarına katılır.

Meclis çalışmalarında dilekçe, iç tüzük komisyonlarında ve Memurin Tetkik Heyeti'nde üzerine düşen görevi yerine getirir.

Meclis'in üçüncü toplantı yılında Dilekçe Komisyon Kâtipliği görevini sürdüren vekil, son Meclis toplantısında Başkanlık Divanı için yapılan seçimde divan kâtipliğine seçilir.

Hüseyin Hüsni Bey, TBMM birinci dönemi 11 Ağustos 1923'te sona erince, isteği üzerine 7 Mayıs 1924 yılında Ankara İmar ve İskân Müdürlüğü'ne atanır. Bir müddet sonra 12 Ağustos 1924'te Yumurtalık Kaymakamlığı'na getirilir. Daha sonra ilçe bucak haline getirilince, 10 Mart 1927'de Yabanat (Kızılcahamam) Kaymakamlığı'na nakledilir. 23 Ağustos 1930'da Göksun, 1932'de Elbistan Kaymakamlığı'nda görevlendirilir. 1 Eylül 1933 yılında emekliye ayrılan Hüseyin Hüsni Bey, Elazığ'a yerleşerek kitapçılıkla uğraşırken 21 Kasım 1947'de vefat eder. (a.g.Tez. s: 126-27)

7- Şaban Vehbi Bey (Öztekin)(1888-1963)

1887 Bitlis doğumlu Şaban Vehbi Bey, Bitlis Belediye Başkanı Hacı Salihzade Abdullah Nuri Efendi'nin oğludur. Annesi Hatun Hanım'dır.

İlk eğitimini Bitlis İlkokulu'nda, orta eğitimini Bitlis Askeri Rüştüyesi'nde tamamlayan Şaban Vehbi Bey, 17 Temmuz 1906'da Adilcevaz PTT Müdür Yardımcısı olarak görev alır. Bir müddet sonra 1907 ve 1914 yılları arasında sırayla Genç, Muş, Bitlis, Başkale ve Van PTT memurluklarında görev alan Şaban Vehbi Bey, telgraf ve ziraat alanlarında uzmanlaşmıştır. (Evinin yanı başında bulunan Ateş Tarlası diye adlandırılan alanda çeşitli ağaçlar yetiştirmiştir. Hatta Bitlis'in lahana ihtiyacının bir kısmı sözü edilen alanda yetiştirilirdi.)

Vehbi Bey, 1914 yılında başlayan 1. Dünya Savaşı'nda 11. Kolordunun 33. Fırka Askeri Posta Merkezi'nde vatan hizmetinde bulunur. Bu görevde iken TBMM'nin birinci dönem milletvekili seçimlerine katılan Vehbi Bey, seçimler sonucunda 16 Ağustos 1920'de Meclis çalışmalarına katılmış ve ardından da 6 Aralık'ta Yozgat İstiklal Mahkemesi Üyeliği'ne seçilmiştir. Buradaki görevi sona erince Ankara'ya dönerek Meclis PTT Komisyonu'nda çalışarak ve komisyonun üçüncü ve dördüncü toplantılarında bu komisyonun kâtipliğini yürütmesinin yanı sıra dört adet de önerge vermiştir.

Milletvekilliği sona erince, isteği üzerine, Ankara Posta Havale Başmemurluğu'na atanan Vehbi Bey, 18 Mayıs 1930 yılında emekliye ayrılarak Bitlis'e döner ve 27 Ekim 1963 yılında vefat eder. (a.g.tez. s: 138-39)

İKİNCİ DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLİ

Haziran-Temmuz 1923-01.11.1927

1- Bu dönemde de Bitlis Milletvekili olan Resul Sıdkı Bey hakkında gerekli bilgiler Birinci Dönem'de verilmiştir.

2-Muhittin Nami Bey (Muhittin Başay)(1884-1931)

1884 Bitlis doğumlu Muhittin Nami Bey, Kanpur Paşazade İbrahim Efendi'nin oğludur. Annesi Fatma Hanım'dır.

Muhittin Nami Bey, Bitlis'te ilk eğitiminden sonra Bitlis Askeri Rüştiyesi'ne ve daha sonra da İstanbul Soğukçeşme Askeri Rüştiyesi'ne devam eder. 1899 yılında Kuleli Askeri Lisesi'ni bitirdikten sonra 1902'de Harbiye Okulu'na girer ve 27 Mayıs 1905'te piyade asteğmeni olarak mezun olur.

Muhittin Nami Bey 1906'da teğmen, 1908'de kurmay yüzbaşı olur. Ekim 1910 tarihine kadar Manastır, İstanbul, Sisam ve Havran'da süvari, topçu ve piyade sınıflarında bölük, tabur ve batarya komutanlığı stajı yapan Nami Bey, 29 Eylül 1910'da Havran hareketinde omuzundan yaralanır.

Muhittin Nami Bey, 26 Şubat 1910 tarihinde fırka erkânıharpliği göreviyle Yemen'e gider. Bir müddet sonra tekrar İstanbul'a dönerek genelkurmayda görevlendirilir. Rusya'nın Balkan milletlerini kışkırtmasıyla oluşan Balkan Savaşı'nda batı ordusunda şube müdürlüğü ve fırka kurmaylığı görevlerinde bulunduktan sonra 1913'te genelkurmaydaki görevine tekrar atanır.

1. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla 1914-1916 tarihleri arasında Çatalca Müstahkem Hatt-ı Kurmayı'nda çalışır. İran sefer ordusu ile Kerbela, Bağdat, Hankın ve Mutki dolaylarında görev yapar. Savaş esnasında doğu cephesinde Rusların batıya doğru ilerlemelerini engellemek amacıyla faaliyetlerde bulunur. Bitlis ve Mutki'nin savunmasında ve aşiret birliklerinin oluşmasında etkin rol oynayan Muhittin Nami Bey, bu yörenin düşmesi üzerine İstanbul'a döner ve ardından tedavi nedeniyle İsviçre'ye gider.

Mustafa Kemal Paşa önderliğinde oluşan Milli Mücadele'de sağlık durumu nedeniyle Anadolu'ya gidemeyen Muhittin Nami Bey, İstanbul'da kalarak gizli teşkilatla işbirliği yaparak hizmetler verir. Bu meyanda İstanbul gazetelerinde M.N imzasıyla millî hareketi destekleyen ve mücadeleyi yürütenler için büyük bir istekle yazılar yazar.

Muhittin Nami Bey 1922 yılında Ankara'da Sevkiyat ve Nakliyat Genel Müdürlüğü'ne ve 1923'te Genelkurmay Başkanlığı Talim ve Terbiye Şubesi'ne atanır. Bu görevi yürütürken TBMM'nin ikinci dönem seçimlerine katılarak 28 Aralık 1924'te Bitlis milletvekili seçilen Nami Bey, 12 Şubat 1925'te meclis çalışmalarına katılır. Meclis çalışmalarında milli müdafaa komisyonu üyeliğinde bulunan Muhittin Nami Bey, TBMM'nin üçüncü dönem seçimlerinde de yine Bitlis milletvekili olarak görev yapar. TBMM'nin dördüncü dönemi için yapılan seçimlerde bu kez Muş milletvekili olarak çalışmalara katılan Muhittin Nami Bey, 18 Şubat 1932 yılında vefat eder. (a.g.tez. s:69-70)

ÜÇÜNCÜ DÖNEM BİTLİS MİLLET VEKİLERİ

02.09.1927- 04.04.1931

1- İlyas Sami Bey (Muş) (1879-1945)

İlyas Sami Bey Muş doğumlu olup, babası Abdülhamit Bey annesi Hatun Hanım'dır. Mısır'da medrese eğitimi görerek doğu dilleri uzmanı olmuştur. Arapça, Farsça ve Ermenicenin yanında İngilizce'ye de vakıftı. İstanbul Murat Paşa Camii müderrisi (profesör) olmanın yanında darü'l-fünunda da (üniversite) edebiyat şubesi Arapça profesörlüğünde bulunmuştur. Siyasi hayata Meclis-i Mebusan üyesi olarak atılan İlyas Sami Bey, cumhuriyetin ilanından sonra da birinci ve ikinci dönem Muş, 3. dönem Bitlis milletvekili olarak görev yapar. TBMM Dördüncü Şube Başkanlığı, 1. dönem Müdafaa-i Hukuk Grubu Yönetim Kurulu Üyeliği ve Tetkik-i Hesabat Encümen Başkanlığı görevlerinde bulunur. İstanbul'un işgalinde İngilizler tarafından Malta'ya sürgün edilenlerdendir. (Türkiye Büyük Millet Meclisi arşivi, s: 139)

2-Muhittin Bey (Temoçin) (1893-1938)

Muhittin Bey, Arduşin doğumlu olup, babası Mehmet Emin Efendi annesi Hatice Hanım'dır. Sultani (günümüz lisesi) mezunu olan Muhittin Bey, Genç Tahrirat Kalemi Kâtibi olarak hayata atılır. Daha sonra ziraat işleriyle de uğraş verir. İkinci dönem ara seçiminde Genç, üçüncü dönem seçiminde ise Bitlis milletvekili olarak görev yapar. (TBMM Arşivi, s: 139)

3-Bu dönemde de Bitlis Milletvekili olan Muhittin Nami Bey hakkında, İkinci Dönem'de bilgi verilmiştir.

NOT:

4 ve 5. Dönemlerde Bitlis, Muş kentine ilçe olarak bağlandığından Bitlis'ten milletvekili seçilmemiştir.

ALTINCI DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLLERİ

26.03.1939- 08.03.1943

1-Süreyya Örgევren (1888-1969)

Sındırgı doğumlu Süreyya Örgევren'nin babası Hilmi Bey, annesi Hasibe Hanım'dır. Örgევren, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu olup, Razlıp, Taşoz, Edremit savcısı olarak görev yürütür. Ayrıca, Karahisar-ı

Sahip Bidayet Mahkemesi Başkanı, Hayranbolu Hâkimi Münferit Yardımcısı, Aydın Sulh Hâkimi olarak görev yürütür. Yazarlık yönü de olan Örgeevren, ikinci dönem Karesi, dördüncü dönem Aksaray, beşinci dönem Balıkesir, altıncı dönem Bitlis milletvekili olarak Meclis'te görev yapmıştır. Öte yandan, İkinci Dönem Şark İstiklal Mahkemesi'nde savcı olarak da görev ifa etmiştir.

2-Mehmet Tevfik Temelli (1893-1947)

Malatya doğumlu Mehmet Tevfik Temelli'nin babası İsmail Bey, annesi Ayşe Hanım'dır. Ortaokul mezunu olarak hayata ticaretle atılan Mehmet Tevfik Bey, Malatya Belediye Başkanlığı'nda bulunduktan sonra altıncı dönem Bitlis milletvekili olarak Bitlis'i temsil etmiştir.

YEDİNCİ DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLLERİ

28.02.1943- 05.08.1946

1-Muhtar Ertan (1912-1951) (Ahmet Muhtar Talati ERTAN)

Anadoluhisar'da dünyaya gelen Ahmet Muhtar Talati'nin babası Mehmet Asaf, annesi Hatice Mediha Hanım'dır. Muhtar Ertan Bey, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu olup, Fransızca bilirdi. Mahkeme kâtipliği ve arşivisti olarak çalışan Muhtar Ertan Bey, İktisat Bakanlığı İç Ticaret Genel Müdürlüğü İhracat Kontrolörlüğü ile Başbakanlık Yayın ve Müdevvenat (bir araya getirilmiş kitaplar) Dairesi Müdür Yardımcılığında bulunmuştur. Yedinci, sekizinci ve dokuzuncu dönemlerde Bitlis milletvekili seçilmiş, TBMM Başkanlık Divan Kâtibi Üyesi olarak görev ifa etmiştir.

2-Ahmet Bülent Osma (1912-1963)

İstanbul Bakırköy doğumlu Ahmet Bülent Osma'nın babası Reşat Efendi annesi Hatice Hanım'dır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu.. Bankacılık ve kambiyo alanlarında çalışan Ahmet Bülent Osma, lise pansiyon mürebbisi ve müzakereci olarak da çalışmıştır. Daha sonra Merkez Bankası İstanbul Şubesi Muhasebe Memuru, Nakit İşleri Genel Müdürlüğü Kambiyo Müdürü, Maliye Bakanlığı Merkez Kambiyo Müdürü olarak da çalışmıştır. Bitlis milletvekili seçildikten sonra, TBMM Başkanlık Divan Kâtibi Üyesi olarak da görev yüklenmiştir.

SEKİZİNCİ DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLLERİ

21. 07. 1946-22.05. 1950

1-A Muhtar Ertan (1912-1951)CHP

Bitlis Milletvekili Muhtar Ertan ile ilgili bilgi Yedinci Dönem Bitlis Milletvekilleri kısmında ayrıntılı olarak verilmiştir.

2- Arif Hikmet Özdemir

Bitlis Milletvekili Arif Hikmet Özdemir (1885-1948) ile ilgili bilgi, Birinci Dönem Bitlis Milletvekilleri kısmında ayrıntılı olarak verilmiştir.

3-Mehmet Ziya Geboloğlu (1892-1958)

Ziya Geboloğlu Bitlis'te dünyaya gelir. Babası Abdülmecit Bey annesi İffet Hanım'dır. Bitlis Askeri Lisesi mezunu M. Rıza Geboloğlu İmadiye, Çabakçur'da zabıt kâtibi, Genç Bidayet Mahkemesi'nde ikinci sınıf kâtibi, Kulp Bidayet Mahkemesi Üyesi olarak bulunur. Daha sonra Kulp'ta polis memuru iken, Varto, Ilısu, Vezirköprü ve Safranbolu'da sorgu hâkimliği yapar ve ardından sonra serbest çalışır. Bu meyanda Bitlis Hazine ve Devlet Orman İşletmesi Müdürlüğü avukatı olarak görev ifa eder. Sekizinci dönem ara seçiminde Bitlis milletvekili olarak doğup büyüdüğü kentini TBMM'sinde temsil eder. (a.g. arşiv)

DOKUZUNCU DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLLERİ

1- Muhtar Ertan (1912-1951) CHP

Bitlis Milletvekili Muhtar Ertan ile ilgili bilgi Yedinci Dönem Bitlis Milletvekilleri kısmında ayrıntılı olarak verilmiştir.

2-Selahattin İnan (1887-1969) CHP/DP

Selahattin İnan, Bitlis'in Hizan kazasının Gayda Köyü'nde dünyaya gelir. Babası Ali Efendi, annesi Fatma Hanım'dır. Özel eğitimle yetkinleşen sayın vekil, ziraat işleriyle meşgul olduğu halde yönetici sıfatıyla da temayüz etmiştir. Bu meyanda nahiye müdürlüğü, Kuva-yı Milliye kumandanlığı, Hizan Kaymakamlığı, Millî Koruma Kontrolörlüğü, Bursa Kenti İaşe Şefliği görevlerini başarıyla ifa etmiş bir kişiliğe sahiptir. Selahattin İnan Bey, Dokuzuncu Dönem Bitlis Milletvekili seçilerek TBMM'de Bitlis'i temsil etmiş ve harp madalyasıyla da taltif edilmiştir.

3-Nusrettin Barut (1902-1962) DP

Bitlis doğumlu Nusrettin Barut'un babası Yasin Efendi, annesi Züleyha Hanım'dır. Lise eğitimi sayın vekil, daha ziyade yöneticiliğiyle tanınmıştır. O, sıra ile Bitlis Vergi Kalem Mümeyyizi, Mutki ve Hizan ilçelerinde tapu memuru, Patnos, Muş-Karaköy, Bitlis Huyut, Hakif, Uçum, Simek, Iğık, Kotum ve Güroymak bucaklarında müdür olarak görev ifa etmiştir. Daha sonra ara seçimde Dokuzuncu Dönem Bitlis Milletvekili olarak Bitlis'i temsil etmiştir.

ONUNCU DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLLERİ

02.05. 1954-01.11.1957

Onuncu Dönem Bitlis Milletvekilleri, dokuzuncu dönemde kendilerinden özet halinde bahsedilen Selahattin İnan(DP) ve Nusret Barut'tur(DP).

ON BİRİNCİ DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLLERİ

27.10. 1957- 27.05.1960

Dokuz ve onuncu dönemde Bitlis Milletvekilleri Selahattin İnan (DP) ve Nusret Barut (DP), on birinci dönemde de TBMM'de Bitlis'i temsil etmişlerdir. Bu iki zatın dışında, bu dönemde üçüncü Bitlis milletvekili ile ilgili özgeçmiş aşağıdadır:

3-Ahmet Rifat Bingöl (1901-1974) DP

Erzurum doğumlu Rifat Bingöl'ün babası Hamdi Efendi, annesi Sabire Hanım'dır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu olup az düzeyde Fransızca bilirdi. Adana Maiyet Memuru, Konya Nüfus Memuru, Kadirli, Çıldır ve Marmaris Kaymakamı, İçişleri Bakanlığı Yerel Yönetimler Şube Müdürü, Mülkiye Müfettişi, Kars, Mardin, Kırıkale, Sivas ve Bitlis Valisi olarak görev ifa etti. Daha sonra On Birinci Dönem Bitlis Milletvekili olarak TBMM'de görev aldı.

ON İKİNCİ DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLLERİ

1-Müştak Okumuş (1925-1999) CHP

Bitlis'te dünyaya gelen Müştak Okumuş'un babası Davut Efendi, annesi Feride Hanım'dır. Müştak Okumuş ilk ve orta eğitimini Bitlis'te eğitimini tamamladıktan sonra İstanbul Ticaret Lisesi'nden mezun olur. Uzun

süre ticaret hayatını sürdüren sayın Okumuş, daha sonra siyasete atılarak, on ikinci dönem Bitlis milletvekili olarak Bitlis'i temsil etmiştir.

2-Ahmet Nafiz Giray (1927-1994) YTP

Bitlis doğumlu Nafiz Giray'ın babası Mehmet Eşref, annesi Naciye Hanım'dır. Bitlis'te eğitimini tamamlayan Nafiz Bey, lise eğitimi sonrası matematikçi olarak Bitlis'e döner. Bitlis Ortaokulu'nda matematik yardımcı öğretmeni olarak göreve başlar. Sayın vekil, daha sonra sırayla Bitlis İdare Heyeti Başkâtibi, serbest mali müşavir ve sigortacı olarak çalıştıktan sonra Bitlis Devlet Orman İşletmesi Müdürlüğü muhasebecisi ve özel şirket müdürlüğü görevlerini de sürdürür. Daha sonra siyasete atılır ve on ikinci dönem Bitlis milletvekili olarak TBMM'de görev alır.

Bitlis Ortaokul son sınıfında iken merhum Nafiz Giray, matematik dersimizi, bir matematik öğretmeni gibi yürütüyordu. Çünkü kendisi Lise Fen şubesi mezunu idi.

ON ÜÇÜNCÜ DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLLERİ

10.10.1965-12.10.1969

1-Zarife Koçak (1914-2006) CHP - GP - Bağımsız

Kayseri İncesu doğumlu Zarife Koçak'ın babası Bekir Sıdkı, annesi Zehra Hanım'dır. Sivas Öğretmen Okulu mezunu olan ve az düzeyde İngilizce bilen Zarife Hanım, ilkokul öğretmeni olarak hizmet verirken aynı zamanda Yardımsevenler Derneği ve Türk Kadın Birliği Üyesi olarak da çalışmıştır. On üçüncü dönemde TBMM'de Bitlis'i temsil etmiştir.

2-Cevdet Geboloğlu (1921-2005) AP

Bitlis doğumlu doktor Cevdet Geboloğlu'nun babası Mehmet Ziya, annesi Cemile Hanım'dır. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi mezunu olan ve Fransızca bilen Cevdet Bey, ilk etapta Bitlis Merkez Hükûmet tabibi olarak hayata atıldı. Bitlis'e bir müddet hizmet verdikten sonra, Ankara BCG Verem Aşısı Kampanyası Tabibi olarak görev yüklendikten sonra, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıklar Kliniği asistanı olarak uzmanlaştı. Bu meyanda Üsküdar Belediyesi Tabibi, Bitlis Devlet Hastanesinde uzman doktor olarak baştabiplik görevlerini ifa etti. Muş Verem Dispanserinde uzman hekim olarak hizmet verirken, Kurucu Meclis Bitlis İli Temsilcisi sıfatıyla (06.01.1961-

15.10.1964) tarihlerinde On Üçüncü Dönem Bitlis Milletvekili olarak TBMM’de yerini aldı.

ON DÖRDÜNCÜ DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLERİ

(12.10.1969-14.10.1973)

1-Zeynel Abidin İnan (1923-1990) AP

Bitlis İlçesi Hizan/Gayda doğumlu Abidin İnan’ın babası Selahattin Bey, annesi Saadet Hanım’dır. Ticaret Lisesi mezunu olan sayın Abidin İnan önceleri ziraatle uğraşır. On dördüncü dönem Bitlis milletvekili olarak TBMM’de çalışmaya koyulur.

2-Kenan Mümtaz Akışık (1925)CHP

Bitlis-Ahlat doğumlu Kenan Mümtaz Akışık’ın babası Abdullah Bey, annesi Gülüzar Hanım’dır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu olup az düzeyde Fransızca bilen sayın Akışık, Orman Tahdit Komisyonu Hukukçu üyesi olarak hayata atılır. Daha sonra Bucak ve Erciş Cumhuriyet Savcı Yardımcısı, Bitlis İl Meclis Avukatı olarak görev ifa ettikten sonra, serbest avukat olarak uzun süre Bitlis’te çalışmış ve herkesin sevgisini kazanmıştır. On dördüncü dönem Bitlis milletvekili olarak TBMM’deki yerini almıştır. (a. g. arşiv)

ONBEŞİNCİ DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLLERİ

(14.10.1973-05.06.1977)

1-Abidin İnan Gaydalı (1923-1990) AP

Sayın Gaydalı ile ilgili bilgi On Dördüncü Dönem Bitlis Milletvekilleri kısmında ayrıntılı olarak verilmiştir.

2-Muhyettin Mutlu (1938-1998) Bağımsız/ MSP

Bitlis- Güroymak doğumlu Muhyettin Mutlu’nun babası Masum Bey, annesi Raife Hanım’dır. İlkokul ve medrese eğitimi gören sayın Muhyettin Mutlu, Arapça, Farsça ve Kürtçe bilmekteydi. Ziraatle meşgul olan Muhyettin Mutlu bir ara ticaretle uğraştıktan sonra, Bitlis Milletvekili olarak TBMM’de Bitlis’i temsil etmiştir.

ON ALTINCI DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLLERİ

(05.06.1977-12.09.1980)

Bu dönemde ismi geçen Abidin İnan hakkında on dördüncü ve on beşinci dönemlerde bilgi verilmiştir. Yine bu dönemde ismi geçen Muhyettin Mutlu hakkında da on beşinci dönemde bilgi verilmiştir.

ON YEDİNCİ DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLLERİ

(06.11.1983-29.11.1987)

1-Kâmran İnan (1929-24.11.2015 (MDP/Bağımsız/ ANAP)

Bitlis-Gayda doğumlu Kâmran Bey'in babası Selahattin Bey, annesi Mecbure Hanım'dır. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakülte'sinden mezun olan Kâmran İnan, Cenevre Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Hukuk alanında doktorasını yapar. Fransızca, İngilizce ve İtalyanca lisanlarına vakıftır. Diplomat sıfatıyla Dışişleri Bakanlığı memuru görevinden sonra, Nato Dairesi Kâtibi, Nato Daimi Delegesi Başkâtibi, Konsolos, Roma Büyükelçiliği Başkâtibi, Nato Sekreteryası Sözcü Yardımcısı, Bakanlık Müşaviri, Birleşmiş Milletler Cenevre Ofisi Daimi Delegesi, Dışişleri Bakanlığı Yüksek Müşaviri, Büyükelçi Daimi Temsilcisi görevlerinde bulunur. Cumhuriyet Senatosu Bitlis Üyeliği'ne 14.10.1973 tarihinde başlayan Kâmran İnan 07.06.1979'da istifa eder. Bu kez sayın İnan, on yedinci dönem Bitlis milletvekili olarak Cumhuriyet Senatosu Dışişleri Turizm ve Tanıtma Komisyonu Başkanı ve Türkiye-Avrupa Ekonomik Topluluğu Karma Komisyonu Türk Grubu Başkanı olarak görev yapar. Bir dönem Van milletvekilliği de yapan Sayın İnan ayrıca, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ve Devlet Bakanı olarak da ülkesine hizmet vermiştir.

2-Rafet İbrahimioğlu (1931- MDP/Bağımsız/ ANAP

Üsküdar doğumlu Rafet Bey'in babası Ahmet Bey, annesi Cemile Hanım'dır. Lozan Üniversitesi Ecole Des Sdences Politigues el Sodales mezunudur. Fransızca, İngilizce, Almanca lisanlarına vakıftı. Siyasi ilimler tahsili sonrasında Uluslararası Çalışma Teşkilatı memuru ve yönetim kurulu üyeliği yaptı. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Genel Sekreteri ve Dış Münasebetler Koordinasyon Şefi, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Yönetim Kurulu Üyesi ve Danışma Meclisi Ankara Üyesi olarak da görev yapan Rafet İbrahimioğlu 06.11.1983 tarihinde bu görevinden ayrılarak, TBMM'de Bitlis'i temsil etmiştir.

**3-Faik
HDP/Bağımsız/ANAP**

Tarımcıoğlu

(1944)

MDP/Bağımsız/

Bitlis doğumlu Faik Bey'in babası Mehmet Bey, annesi Bedriye Hanım'dır. Sayın Faik Tarımcıoğlu, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra askeri hukukçu sıfatıyla Keşan 4. Tümen Askeri Savcısı olarak görevlendirilir. Daha sonra İstanbul 3. Kolordu Savcılığı'na atanır. Sırası ile 1.Ordu Askeri Hâkimi, Sıkıyönetim Askeri Savcılığı yapar. Daha sonra da Bitlis Entegre Su Tarım Sanayi ve Ticaret A.Ş. Yönetim Kurulu Üyesi ve Genel Koordinatörü olarak görev yapar. Faik Tarımcıoğlu Hür Demokrat Parti Kurucu Üyeliği'nde de bulunmuştur.

ON SEKİZİNCİ DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLERİ

(29.11.1987-20.10.1991)

Bu dönemde ismi geçen Bitlis Milletvekilleri Kâmran İnan ve Faik Tarımcıoğlu ile ilgili bilgiler on yedinci dönemde verilmiştir. Yine bu dönemde ismi geçen Bitlis Milletvekili Muhyettin Mutlu ile ilgili bilgi on beşinci dönemde verilmiştir.

ON DOKUZUNCU DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLLERİ

(20.10.1991-24.12.1995)

Bu dönemde ismi geçen Bitlis Milletvekili Sayın Kâmran İnan ile ilgili bilgi on yedinci ve on sekizinci dönemlerde verilmiştir. Diğer milletvekilleriyle ilgili bilgiler aşağıdadır:

2-Zeki Ergezen (1949) RP

Bitlis Ahlat doğumlu Sayın Zeki Ergezen'in babası Müslim Bey, annesi Cemile Hanım'dır. Ankara Devlet Mühendislik ve Mimarlık Bölümü mezunu olan ve İngilizce bilen Zeki Ergezen, İller Bankası Genel Müdürlüğü'nde mimar olarak çalıştıktan sonra, Bitlis ve Muş Bayındırlık İl Müdürü, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü İnşaat Dairesi Başkanı, Emniyet Genel Müdürlüğü İnşaat Emlak Daire Başkanı olarak görev yaptıktan sonra on dokuzuncu dönem Bitlis milletvekili olarak TBMM'de bulunmuştur.

3-Edip Safder Gaydalı (1952) ANAP

Bitlis Gayda'da dünyaya gelen Sayın Edip Safder Bey'in babası Abidin İnan Bey, annesi Fatma Reşide Hanım'dır. Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Yüksek Okulu Ekonomi ve Mali İşletmecilik Bölümü mezunudur. İngilizce bilen Sayın Gaydalı, Devlet İstatistik Enstitüsü'nde bir dönem çalışmıştır. TBMM'de Bitlis milletvekili olarak bulunduğu on dokuzuncu dönemde aynı zamanda Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu Başkanlığı da yapmıştır.

YIRMİNCİ DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLLERİ

(24.12.1995-18.04.1999)

17, 18, 19. dönemlerde kendisinden bilgi verilen Kâmran İnan bu dönemde Bitlis milletvekili olarak görev ifa etmiştir. Kâmran İnan, bir diğer dönemde Van milletvekili olarak da görev yüklenmiştir.

Bu dönemde de milletvekili olan Zeki Ergezen, Edip Safder Gaydalı ile ilgili bilgi 19. Dönem'de verilmiştir.

4-Abdulhalık Mutlu (1957) RP/Bağımsız/ FP

Bitlis doğumlu Abdulhalık Mutlu'nun babası Nurettin Bey, annesi Salime Hanım'dır. Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi mezunudur. Orta düzeyde İngilizce bilen Abdulhalık Mutlu Ağrı Cezaevi Tabibi, Bitlis İl Sağlık Müdürü, Sağlık Bakanlığı Acil Hizmetler Şube Müdürü, Ankara Sağlık Müdürlüğü Çevre Sağlığı Tabibi olarak görev yapar. Abdulhalık Mutlu bu görevleri ifadan sonra siyasete atılmış ve yirminci dönem Bitlis milletvekili sıfatıyla TBMM Başkanlık Divanı Kâtip Üyesi olarak çalışmasını sürdürmüştür.

YIRMİ BİRİNCİ DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLLERİ

(18.04.1999-03.11.2002)

1-Yahya Çevik (1954) DYP

Bitlis-Norşin doğumlu Yahya Çevik'in babası Halit Bey, annesi Ruhle Hanım'dır. Diyarbakır Dicle Üniversitesi Fen Fakültesi Fizik Bölümü mezunudur. Diyarbakır Bayındırlık Müdürlüğü'nde işçi olarak çalışmıştır. Daha sonra serbest ticaret ve ziraat işleriyle uğraş verdikten sonra yirmi birinci

dönemde milletvekili olarak TBMM’de Bitlis’i temsil etmiştir. Diğer Milletvekilleri Zeki Ergezen ve Edip Safder Gaydalı haklarındaki bilgiler, 19. Dönem’de verilmiştir. (a.g.arşiv)

4-İbrahim Halil Oral (1958) MHP

Bitlis-Ahlat doğumlu İbrahim Halil Oral’ın babası Halil Bey, annesi Salihe Hanım’dır. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir-Hadis Bölümü ve Ankara Yüksek Öğretmen Okulu mezunu İbrahim Halil Oral, Arapça ve Fransızca bilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü’nde memur olarak çalışmıştır. Din Öğretimi Genel Müdürlüğü Müdür Yardımcısı, Ankara Deneme Lisesi Müdür Yardımcısı, Ankara Merkez İmam Hatip Lisesi ve Cumhuriyet Lisesi Müdürü, Türkiye İlahiyatçılar Birliği Vakfı Mütevelli Heyeti Genel Başkanı olarak muhtelif görevler üstlenmiştir. Daha sonra yirmi birinci dönem TBMM’nde Bitlis temsilcisi olarak çalışmıştır.

YIRMİ İKİNCİ DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLERİ

(03.11.2002-22.07.2007)

1-Abdurrahim Aksoy (1959) AK PARTİ

Bitlis-Tatvan doğumlu Abdurrahim Aksoy’un babası Cemil Bey, annesi Gülnaz Hanım’dır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. İngilizce bilen Sayın Aksoy bir ara taahhüt işleriyle uğraşmıştır. Daha sonra yirmi ikinci dönemde Bitlis’i temsilen TBMM’de bulunmuştur.

2- Vahit Kiler (1966) AK PARTİ

Bitlis’te dünyaya gelen Vahit Kiler’in babası Hikmet Bey, annesi Sevgül Hanım’dır. Sayın Kiler, Kiler Alışveriş Hizmetleri A.Ş. Yönetim Kurulu Üyeliği ile Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği, Türkiye Engelliler Vakfı, Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı (BETAV) yönetim kurulu üyeliklerinde bulunmanın yanı sıra Bitlis Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği’nin başkanlığını gerçekleştirmiştir. Daha sonra siyaset hayatına giren Sayın Vahit Kiler Bitlis milletvekili olarak TBMM’de görev almıştır. Sayın vekil iş adamı olarak da ülkesine hizmet vermektedir.

Bu dönemde de milletvekili olan Edip Safder Gaydalı ve Zeki Ergezen ile ilgili bilgi önceki dönemlerde verilmiştir.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLLERİ

(22.07.2007- 12.06.2011)

**1-Mehmet Nezir Karabaş (1960) Bağımsız/DTP/
Bağımsız/BDP**

Bitlis'te dünyaya gelen Mehmet Nezir Bey'in babası Ali Bey, annesi Dırri Hanım'dır. Uludağ Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü mezunu olan sayın Karabaş, bir süre serbest ticaretle uğraşır. Yirmi üçüncü dönem TBMM'nde görev yapmıştır.

2-Cemal Taşar (1963) AK PARTİ

Bitlis Tatvan doğumlu Cemal Taşar'ın babası Şemsettin Bey, annesi Sinan Hanım'dır. Cemal Taşar, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Yüksek Okulu, Anadolu Üniversitesi İktisat Bölümü, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim, Yönetim, Denetim, Planlama ve Ekonomisi Bölümü mezunu olup, orta derecede İngilizce bilmektedir. Kırşehir'de öğretmenlik, Tatvan'da Milli Eğitim Şube Müdürlüğü, Bitlis İlköğretim Müfettişliği, Kültür Bakanlığında daire başkanlığı, idari mali işler dairesi başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğünde daire başkanlığı, Personel Genel Müdür Yardımcılığı, Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü ve son olarak Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur Yirmi üçüncü dönemde Bitlis milletvekili seçilmiştir.

Bu dönemde de Milletvekili olan Zeki Ergezen'le ilgili bilgiler 19, 20, 21 ve 22. dönemlerde; sayın Vahit Kiler'le ilgili bilgi de 22. Dönem'de verilmiştir.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ DÖNEM BİTLİS MİLLETVEKİLLERİ

12.06.2011

1-Hüsameddin Zenderlioğlu (1949) BDP

Bitlis-Hürmüz köyünde dünyaya gelen Hüsametdin Bey'in babası Rizgo Bey, annesi Fatma Hanım'dır. Diyarbakır Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı mezunu Hüsametdin Bey, 1980 yılına kadar Bitlis'te değişik liselerde edebiyat öğretmeni olarak çalıştı. 1984'ten itibaren serbest ticaretle uğraşan vekil, Bitlis Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu gibi birçok sivil toplum

örgütlerinde kurucu ve yönetici olarak görev yüklendi. Zazaca, Kürtçe ve orta derecede İngilizce bilen Hüsametdin Zenderlioğlu, yirmi dördüncü dönemde Bitlis milletvekili olarak seçilmiştir.

2-Vedat Demiröz (1956) AK PARTİ

Bitlis'te doğan Vedat Demiröz'ün babası Mevlüt Bey, annesi Suphiye Hanım'dır. Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi mezunu Vedat Bey, bir süre yeminli müşavir olarak çalışır. Türkiye Kalkınma Bankası Denetim Kurulu Üyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi İştirakleri Mali Danışmanı, Toki Emlak Konut GYO A.Ş. Yönetim Kurulu Başkan Vekili, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Sorumlu Ortak Başdenetçisi, İTO İştiraki Formula İstanbul A.Ş. Danışmanı, DSİ Dünya Su Forumu Mali Danışmanı, Bezm-i Âlem Vakıf Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkan Vekili olarak görev ifa etti. Ayrıca Bitlis Eğitim ve Tanıtım Vakfı (BETAV), Birlik Vakfı, Marmara Üniversitesi Mezunları ve Mensupları Derneği (MÜMDER), İstanbul Mali Müşavirler ve Muhasebeciler Derneği (İSMMMMD) ve İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası'nda (İYMMO) üyelikleri bulunmaktadır. Orta düzeyde İngilizce bilen Vedat Demiröz yirmi dördüncü dönem Bitlis milletvekili olarak TBMM'de yerini aldı.

Bu dönemde de milletvekili olan Vahit Kiler'le ilgili bilgi, 22. ve 23. dönemlerde verilmiştir.

BAŞKA İLLERDEN MİLLETVEKİLİ SEÇİLEN BİTLİSLİLER

1-)Dr. Kasım Küfrevi (1920-1992)

Dr. Kasım Küfrevi, 1920'de Bitlis'te dünyaya gelir. Her yönüyle kültürlü bir aile içinde dinî bilgiler yönünden mücehhez olarak yetişen Kasım Küfravi, ailesinin bir dönemde İstanbul'da ikamet etmesi nedeniyle ilk eğitimini İstanbul Merkez Efendi İlkokulu'nda, orta eğitimini de İstanbul Erkek Lisesi'nde tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden mezun olur. Aynı fakültede mistisizm üzerinde vaki çalışması sonucu doktorasını yapar. Doçent olmak için kollarını sıvayan Küfrevi, bazı siyasi liderlerin ısrarı üzerine akademik çalışmasını bırakarak siyasete atılır. Bu meyanda Dr. Kasım Küfrevi, dokuz, on ve on birinci dönemlerde Ağrı milletvekili olarak hizmet verir. 1960 darbe sonrası, Polatlı Topçu Okulu'nda vatani görevini ifa ettikten sonra 1964 yılında yeniden siyasete atılarak, yine Ağrı milletvekili olarak on üç ve on dördüncü

dönemlerde TBMM’de yerini alır. 14 Ekim 1973 ve 1977 seçimlerinde Ağrı senatörü olarak siyasi çalışmalarını sürdüren Kasım Küfrevi, 1980 darbesinden sonra siyasete veda eder.

Dr. Kasım Küfrevi Arapça, İngilizce, Fransızca ve Almanca bilen bir akademisyen olarak çeşitli araştırma ve incelemelerde bulunmuş, kaleme aldığı makaleleriyle unutulmaz bir kişilik sergilemiştir. (Kaynak İlhami Nalbantoğlu, *Bedenleri her yerde Ruhları Bitlis’te Bitlisliler*, s: 37)

2-Refet Sezgin (1925-1992) AP

Bitlis doğumlu Rafet Sezgin’in babası Mirza Bey, annesi Cemile Hanım’dır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu olup orta düzeyde Fransızca bilmektedir. Yusufeli ve Savaştepe Cumhuriyet Savcısı ve Mersin Sulh Hâkimi olarak çalıştıktan sonra serbest avukatlık yapmıştır. On ikinci, on üçüncü, on dördüncü ve on beşinci dönemlerde Çanakkale milletvekili, 14.10.1979-12.09.1980 tarihleri arasında da Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi olarak görev ifa eder. Beri taraftan 30. Hükûmette Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, 31 ve 32. hükûmetlerde Devlet Bakanı olarak devletine hizmet vermiştir.

3-Tekin Bingöl (1955) CHP

Bitlis doğumlu Tekin Bingöl’ün babası Cahit Bey, annesi Muteber Hanım’dır. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi mezunudur. Orta düzey İngilizce bilen Tekin Bingöl, tıp doktoru olarak hayata atılır. Bitlis Köy Hizmetleri Müdürlüğü’nde kurum hekimi, serbest hekim ve özel sektörde yönetici olarak görev ifa ettikten sonra, yirmi üçüncü dönemde CHP’den Ankara milletvekili olarak TBMM’de görev yapmıştır. Halen CHP Genel Başkan Yardımcılığı görevini ifa etmektedir.

Cumhurbaşkanınca Cumhuriyet Senatosuna Seçilen Bitlisliler

Cevdet Menteş (1915-2002)

Bitlis doğumlu Cevdet Menteş'in babası Abdullah Bey, annesi Halime Hanım'dır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu olup Fransızca bilen Sayın Cevdet Menteş, Torbalı Cumhuriyet Savcı Yardımcısı, Salihli, Aydın Cumhuriyet Savcısı, İzmir Hâkimi olarak çalışmıştır. Daha sonra Yargıtay Üyesi, 2. ve 1. Başkanı olarak da hizmet vermenin yanında Cumhurbaşkanı'nca Cumhuriyet Senatosu Üyesi olarak seçilmiştir. Bunun dışında Sayın Cevdet Menteş, parlamento dışından atanarak Adalet Bakanı olarak da görev yapmıştır.

Ziya Nami Şerefhanoglu (1912-1982)DP-Bağımsız

Diyarbakır doğumlu Ziya Nami Şerefhanoglu'nun babası Mehmet Sait Bey, annesi Hanife Hanım'dır. Ziya Bey, ilk orta ve lise öğrenimini Diyarbakır'da tamamladıktan sonra 1936 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'ne girmiş, oradan da 1940 yılında mezun olmuştur. 1941-43 yıllarında askerlik görevini ifadan sonra, 1947 yılında İstanbul Barosu'na kayıtlı avukat olarak hayata atılır. 1950 yılında siyasete giren Ziya Nami Bey, DP Bitlis Milletvekili olarak Meclis'e gider. 1954 seçimlerinde Meclis'e bu sefer, Bağımsız Bitlis Milletvekili olarak gider. 1959'da İstanbul İl Genel Meclis Üyeliği'nde bulunan Ziya Bey, 15 Haziran 1964-22 Temmuz 1967 tarihleri arasında Bitlis Cumhuriyet Senatosu Üyesi olarak görev yapar.

Orhan Kürümoğlu (1927) AP

Bitlis Adilcevaz doğumlu Orhan Kürümoğlu'nun babası Mehmet Emin Bey'dir. Orhan Kürümoğlu babasının görevi nedeniyle ilkokulu Tarsus'ta, ortaokulu Siirt'te, liseyi ise Erzurum'da tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olur. Orhan Kürümoğlu, Çukurca İlkokulu öğretmen vekilliği, Hakkâri muhabere memurluğu, Çalışma Bakanlığı evrak memurluğu görevlerinden sonra avukatlık yapmıştır.

Kürümoğlu, 1964 yılında siyasi hayata atılarak, Bitlis AP'de görev yüklendikten sonra 1968 Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde Bitlis Cumhuriyet Senatörü olarak parlamentoda yerini alır. Bu meyanda Senato Başkanlık Divan Kâtip Üyeliği yapar. Daha sonra Köy İşleri Bakanı olur. İllerin envanter

kitapları onun zamanında yayınlanmıştır. Bitlis Envanteri de bu yayınlar arasındadır.

Mehmet Sedat Özcan

1936 yılında Varto'da doğdu. İlk ve orta tahsilini Bitlis'te tamamladı. Liseyi Erzurum ve Bitlis'te okudu. 1963 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Avukatlık stajını takiben Ankara Barosu'na kayıtlı olarak Ankara'da avukatlık yaptı. 4. Dönem Cumhuriyet Senatosu Bitlis senatörü olarak Meclis'e girdi. Senato'da Adalet, Bayındırlık ve İmar İskân komisyonları üyeliği yaptı. Evli ve bir çocuk babasıdır.

KURUCU MECLİS/1980-1983

Necdet Geboloğlu (1926-1983)

Bitlis'te dünyaya gelen Necdet Geboloğlu'nun babası Mehmet Ziya Bey, annesi Cemile Hanım'dır. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. Fransızca bilen Necdet Geboloğlu Ermenek Hâkim Yardımcısı ve Ermenek, Çiçekdağ, Muş, Kahramanmaraş Hâkimi olarak görevini yerine getirir. Daha sonra İstanbul Hâkimi olan Geboloğlu, 15.10.1981- 06.12.1983 tarihleri arasında Danışma Meclisi Bitlis Üyesi hizmetini gerçekleştirir.

BİTLİSLİ AKADEMİSYENLER

Bu kısımda, memleketimizin yetiştirdiği müstesna kişilikler olan akademisyenlerimizi, akademik derecelerini “Prof.Dr. , Doç.Dr., Yrd.Doç.Dr ve Öğretim Görevlisi” şeklinde tasnif ettikten sonra, her bir tasnif grubunu kendi içinde alfabetik sırayla takdim ediyoruz.

Prof. Dr. Abdülkadir IŞIK

1972 yılında doğdu. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü mezunu. Sussex Üniversitesinde misafir araştırma görevlisi olarak çalıştı ve post doktora çalışmalarına New York State Üniversitesinde devam etti. İİBF Maliye Bölümünde kurucu bölüm başkanı ve öğretim üyesi olarak çalıştı. Aynı zamanda Meslek Yüksek Okullarında müdürlük görevini de yürüttü. Bunun dışında Serbest Muhasebeciler Mali Müşavirler Odasında TESMER Başkan Yardımcısı, Genel Sekreter ve akademik (vergi-bilişim-eğitim) danışmanı olarak görev yaptı. Halen İİBF Maliye Bölümünde öğretim üyesi ve Maliye Bölüm Başkanı olarak görev yapmaktadır. Abdülkadir IŞIK aynı zamanda Namık Kemal Üniversitesi senato üyesidir, bunun yanında İİBF, Veterinerlik Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi yönetim kurulu üyesidir. Ayrıca çeşitli komisyonlarda görev yapmaktadır.

Abdülkadir IŞIK'ın ulusal ve uluslar arası alanda yazılmış ona yakın kitabıyla üç yüzün üzerinde makale, tebliğ ve konferans konuşması bulunmaktadır. Uzmanlık alanları maliye politikası, vergi hukuku ve Türk vergi sistemi, kamu ekonomisi ve sağlık ekonomisidir.

Prof. Dr. Ahmet Rumeli

1938 yılında Bitlis'te doğdu. 1956 yılında Bitlis Lisesi'nden pekiyi derece ve birincilikle mezun oldu. 1962 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Elektrik Fakültesi'nden yüksek mühendis diplomasını ve 1967 yılında İngiltere'nin Glasgow şehrindeki Strathclyde Üniversitesi Elektrik Mühendisliği Bölümü'nden doktora diplomasını aldı.

8. Cumhurbaşkanımız rahmetli Turgut Özal'ın tavsiyesine uyarak 1962'de Orta Doğu Teknik Üniversitesine (ODTÜ) girdi.

ODTÜ'de 1962'de asistan,1974'te doçent,1980'de profesör ve 2005'te yaş sınırından emekli oldu. Halen kısmi zamanlı öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir.

ODTÜ'den izinli olarak; 1974-1977 yılları arasında, Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığında, Korkut Özal'ın bakanlığı döneminde, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürü, Müsteşar Yardımcısı Vekili ve Geliştirilecek Haşhaş İkame Bölgesi Proje Genel Müdür Vekili olarak görev yaptı.

1981-1988 yılları arasında, davetli olarak gittiği Suudi Arabistan'ın Cidde şehrindeki Kral Abdülaziz Üniversitesi Elektrik Mühendisliği Bölümünde ziyaretçi profesör olarak görev aldı. 1988'de ODTÜ'deki görevine döndü.

1973 yılında, Cumhuriyetin 50. kuruluş yılı münasebetiyle TÜBİTAK tarafından; "50. Yıl Mühendislik Bilim Ödülü" ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından "50. Yıl Patent Ödülü" verildi.

Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığında, tarımsal projelerin geliştirilmesi ve yürütülmesine yaptığı katkılar nedeniyle, "1975 Yılı Birleşmiş Milletler Gümüş Madalyası" verildi.

Kral Abdülaziz Üniversitesi Elektrik Mühendisliği Bölümünün geliştirilmesine yaptığı katkılar nedeniyle, üniversitenin 1985 yılı, Mühendislik Fakültesi Takdirnamesi verildi.

İngilizce'nin yanı sıra teknik çalışmaları yürütebilecek düzeyde Fransızca ve biraz Arapça bilmektedir.

İngilizce ve Türkçe çok sayıda yayınlanmış çalışmaları bulunmaktadır. Evli, üç çocuk babası ve 6 torun dedesidir.

Prof. Dr. Alper Uraz

1946'da Tatvan'da doğdu. İlkokulu ve ortaokulu Tatvan'da bitirdi. Ankara Cumhuriyet Lisesi'nden 1964'te mezun oldu. Ulaştırma Bakanlığı'nın yurtdışı eğitim bursunu kazanarak İngiltere'ye elektronik mühendisliği öğrenimi için gitti. Salford Üniversitesi'nden 1970'te elektronik mühendisi olarak mezun olduktan sonra, 1971'de yüksek lisans ve 1973'te doktora derecelerini aldı. Aynı yerde 1975'e kadar Araştırma Uzmanı olarak çalıştı. Ardından yurda döndü ve kısa dönem askerlik görevinden sonra 1976'da Hacettepe Üniversitesi Elektrik ve Elektronik Mühendisliği Bölümüne öğretim görevlisi olarak katıldı. Bölümün kuruluş çalışmalarında öncü rol aldı. 1979'da doçent oldu ve bölümün ilk kurucu bölüm başkanı olarak 1979-1984 arasında görev yaptı. 1984-1991 arası Malezya Teknoloji Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalıştı ve 1988 yılında profesör oldu. Malezya Teknoloji Üniversitesi Üstün Hizmet Plaketi ile onurlandırıldı. 1991'de yurda döndü ve yeniden Hacettepe Üniversitesi'ne katıldı. 2003 yılında Hacettepe Üniversitesi'nden kendi isteğiyle emekli oldu ve Başkent Üniversitesi Elektrik ve Elektronik Bölümünde çalışmaya başladı. Halen aynı üniversitede görevine devam etmektedir. Uluslararası bilimsel dergilerde yayınlanmış ve konferanslarda sunulmuş çok sayıda bilimsel eseri bulunmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Prof. Dr. Bülent ZÜLFİKAR

Cumhuriyetimizin kuruluş yıllarının kutlandığı bir günde doğan Osman Bülent Zülfikar'ın çocukluğu Zülfikar ailesinin diğer üyelerinin yerleştiği Tahtışut-Zeydan Mahallesi'nde geçti. Hem mahallesinde, hem de yürüyerek gidip geldikleri şehir merkezindeki Kâzımpaşa İlkokulunda çalışkanlığı ve büyüklerin sohbetlerine çekinmeden katılması ile hatırdaki kaldı. Şehrin eşrafından olan ailesi dedesi Ali Efendi'nin vefatını takiben, 1969 yılında İstanbul'a taşındı.

Kadıköy Kemal Atatürk Ortaokulu'nu 1972 yılında, Haydarpaşa Lisesi'ni çoğunlukla her yıl sınıf birincisi olarak 1975 yılında tamamladı. Aynı yıl İstanbul Tıp Fakültesi'ni kazandı. Bir yandan eğitimini sürdürürken, bir yandan da babasının iş yerinde çalışarak aile bütçesine katkılarda bulundu. 1981 yılında tıp doktoru olarak mezun oldu. Aynı fakültenin anatomi kürsüsünde her zaman hayırla andığı Prof. Dr. Sami Zan'ın yanında

çalışırken Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı'nda da uzmanlık eğitimi aldı. Başarılarının arkasında olduğunu söylediği ve daima saygın yerini koruyan Gül Zülfikaroğlu hanımefendi ile 1984 yılında evlendi. Liseden beri fotoğraf çekmeye olan merakı onun geniş bir arşiv oluşturmasını sağladı.

Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı olduğu 1986 yılında bu kez Çocuk Hematolojisi ve Onkolojisi alanına yöneldi. Bizim Lösemili Çocuklar Vakfı Sağlık Kuruluşu'nda çalışırken tıbbın her alanında ülkemizin ve dünyanın tanınmış bilim adamlarıyla yakın çalışma olanağı buldu. Bu dönemde idari çevrelerle de yakın teması oldu. 1991 yılında Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Doçenti oldu. 1992'de bir süre Londra'da hemofili hastalığı ve Akdeniz anemisinin doğum öncesi tanısı üzerinde çalışma ortamı buldu. 1992 sonunda çalışma arkadaşları, hemofili hastaları ve hasta yakınlarıyla birlikte Türkiye Hemofili Derneği'ni kurdu. Halen başkanlığını yaptığı bu dernek dünyada ülkemizi temsil etmektedir. Haziran 2008'de İstanbul'da rekor sayıda (112 ülkeden 4236) delegenin katılımıyla gerçekleştirilen 28.Dünya Hemofili Kongresi'nin de başkanlığını yaptı.

Akademik çalışmalarına 1993 yılında Whittington Hastanesinde ve Şikago Üniversitesi Padiatrik Hematoloji-Onkoloji Bölümünde lösemi ve kemik iliği nakli konusunda devam etti. Döndüğünde hazırladığı "Çocukluk Çağı Kronik Myeloid Lösemileri" tezi ile Çocuk Hematolojisi ve Onkolojisi Uzmanı oldu.

Dr. Zülfikar, bilgi, tecrübe ve akademik perspektifini, davet edildiği İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde Sağlık Daire Başkanı olarak 1994-1997 yılları arasında sürdürdü. Bu dönemde İstanbul Sağlık Platformu, Özürlüler Müdürlüğü, Hıfzıssıhha Müdürlüğü, Sağlık AŞ'nin kuruluşunu sağladı. Gıda güvenliği, hava ve su temizliği, haşere mücadelesi, hepatit B aşılama programı, özürlülerin ve kronik hastalığı olanların şehir hayatına katılmaları, mobil sağlık ünitelerinin yaygınlaştırılması ve benzeri pek çok kent ve kent insanının sağlığını yakından ilgilendiren sorununun çözümünü sağladı. Bu yıllarda yaygınlaşan özel tv kanallarının halk sağlığına yönelik programlarına öncülük etti ve 2 yıl süreyle her hafta çocuk sağlığı, çevre ve okul sağlığı üzerinde konuşmacı oldu.

Temmuz 1997'de tekrar İstanbul Üniversitesi'ne döndü. Onkoloji Enstitüsü'nde yeni bir bilimsel çalışma alanları oluşturarak ülkemizde hemofili hastalığının tedavi ve takibiyle ilgili pek çok ilki gerçekleştirdi. 1999 yılında tekrar Chicago Üniversitesi Çocuk Hastanesi'ne giderek, kan hastalıkları ve tümörler üzerinde çalışmalarda bulundu. Döndüğü 2000 yılında profesör oldu. Ardından bir süre Kızılay Türkiye'ye danışmanlık

yaptı.

Bakanlar Kurulu kararı ile 16 Eylül 2004 tarihinde Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) üyeliğine atandı ve 4 yıl bu görevi sürdürdü. Bu dönemde başta doğduğu ve vazgeçemediği il olan Bitlis'te Yüzüncü Yıl Üniversitesi'ne bağlı olarak Fen Edebiyat Fakültesi (ki bu Bitlis Eren Üniversitesinin kurulmasının başlangıç fakültesi olmuştur) açılmasını sağladı.

Dr. Zülfikar 2004-2007 eğitim yıllarında Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans, 2005-2013 yılları arasında da Haliç Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu'nda lisans dersleri verdi.

Onkoloji Enstitüsü'ndeki görevi yanında YÖK kararı ile 2007'den itibaren Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Çocuk Hematolojisi ve Onkolojisi Bilim Dalı öğretim üyeliğine de başladı. Temmuz 2008 – 2011 arasında yeni kurulan Tıpta Uzmanlık Eğitimi Kurulunda (TUEK) Başkan Vekilliği görevi yaptı. Haziran 2012'de Türkiye Bilimler Akademisine (TÜBA) asli üye olarak seçildi.

Prof.Dr.Bülent Zülfikar'ın çocuk sağlığı üzerine 9, kan hastalıkları üzerine 5, şehir ve toplum sağlığı üzerine 11 olmak üzere toplam 25 kitabı mevcuttur. Ayrıca yurt içinde ve dışında yayınlanmış 114 makalesi ve 511 sunumu bulunmaktadır. Kendisine 1994 yılından beri hizmetleri nedeniyle çeşitli sivil toplum kuruluşlarından, yerel yönetimlerden, özel sağlık işletmelerinden ve üniversitelerden toplam 24 ödül verilmiştir. Dr. Zülfikar konusuyla ilgili, birçok ulusal ve uluslar arası kuruluşun yönetim kurulu veya genel kurul üyesi olup, evli ve bir kız çocuk babasıdır.

1965 yılında Bitlis'in Mutki ilçesinde dünyaya geldi. 1976 yılında ilkokulu Mutki'de bitirdikten sonra o dönemlerde açılan orta öğretim devlet parasız ve bursluluk sınavlarını birincilikle kazanarak Van Alpaslan Öğretmen Lisesi'ne girdi. Burada başladığı eğitimini, o yıl yaşanan Van depremi nedeniyle, Adapazarı Arifiye Öğretmen Lisesi'nde sürdürmek zorunda kaldı. Daha sonra tekrar Van Alpaslan Öğretmen Lisesi'ne dönerek 1982 yılında okulunu ikincilikle bitirdi. 1982 yılında Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sağlık İdaresi Bölümü'ne girdi. Aynı yıl Millî Savunma Bakanlığı'nın açmış olduğu sınavları kazanarak Millî Savunma Bakanlığı nam ve hesabına lisans eğitimi aldı. 1986 yılında rütbeli olarak Türk Silahlı Kuvvetleri'ne katıldı. Bir yıllık stajyerlik eğitimini Ankara ve İstanbul'da tamamlamasını müteakip 1987 yılında İstanbul Gümüşsuyu Asker Hastanesi Personel Müdürü olarak atandı. Üç yıl süre ile bu görevini sürdürdü.

1990 yılında Gülhane Askeri Tıp Akademisi Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı yüksek lisans sınavlarını kazandı. 1992 yılında bu eğitimini tamamladı ve aynı akademide Harekât Şube Müdürlüğü Yurtdışı Kurslar Proje Koordinatörlüğü'ne atandı. Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nde 1992-1998 tarihleri arasında doktorasını tamamladı. 1999 yılında yardımcı doçent oldu. Aynı yıl Sağlık Hizmetleri Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı'na başkan olarak atandı. 2002 yılında Yönetim ve Organizasyon Bilim Alanı'nda doçent ve 2008 yılında ise profesör oldu. Adı geçen bilim dalının başkanlığını ve öğretim üyeliğini, istifa edip ayrıldığı 2011 yılına kadar sürdürdü.

- 1990-2011 yılları arasında birçok bilimsel akademik ve idari görevlerinin yanı sıra ulusal ve uluslararası projelerde görev yaptı. Yanı sıra, uluslar arası ve ulusal indeksler tarafından taranan dergilerde yayımlanmış elli adet makalesi ile Avrupa ve Amerika kıtası başta olmak üzere Asya ve Afrika kıtalarındaki değişik ülkelerde yönetim bilim alanına ilişkin düzenlenen uluslar arası toplantılarda ve ulusal kongrelerde kabul edilmiş yetmiş yakın bilimsel tebliği mevcuttur. İşletme, yönetim - organizasyon ve sağlık kurumları yönetimi alanında otuzu aşkın yüksek lisans ve doktora programlarının tez yöneticiliği ve Azerbaycan, Afganistan gibi dost ve kardeş ülkeler başta olmak üzere birçok ülkenin silahlı kuvvetlerine mensup subayların lisansüstü eğitimlerini gerçekleştirdi. Ayrıca; 2002-2007 yılları arasında beş yıl süre ile NATO Askeri Tıbbi Yapılanmalar, Organizasyon ve Prosedürler Çalışma Grubu'nda lojistik

planlamacısı olarak Türk Silahlı Kuvvetleri'ni temsil ederek çalıştı. Bu yurt dışı görevi boyunca Türk Silahlı Kuvvetleri'ni temsilen NATO'ya üye ülkelerden başta ABD ve Avrupa'nın önde gelen ülkelerinden Almanya, İngiltere, Portekiz, Yunanistan, Belçika, Macaristan gibi değişik ülkelerinde yılda iki kez yapılan toplantılarına katıldı, raporlar sundu.

Dr. Cesim Demir, 2011 yılında GATA'dan istifa ederek farklı alanlarda çalışmalara başladı. 2011 yılında Hasan Kalyoncu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Öğretim Üyesi olarak başladığı görevinin yanında, uluslar arası düzeyde faaliyette bulunan ailesinin orta ölçekli şirketlerinde yönetim kurulu üyeliği ve danışman olarak da görev yapmaktadır. Aynı zamanda 2013 yılında Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde yüksek lisans dersleri de veren Dr. Demir, Bitlis TV'de haber kuşağı sonrasında günün gelişen dünya ve Türkiye olayları hakkında yayınlanan programına bir dönem boyunca her pazartesi akşamı canlı yayına bağlanarak yorum ve değerlendirmelerde bulunmaktaydı. Dr. Cesim Demir evli ve üç çocuk babası olup, iyi derecede İngilizce bilmektedir.

Prof. Dr. Emir Tekin Altunbaş

Prof. Dr. Emir Tekin Altunbaş 1936'da Bitlis'te dünyaya gelir. İlk ve orta öğrenimini Bitlis'te, lise öğrenimini Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesi'nde tamamlar. 1959'de Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Lif Teknolojisi Kürsüsü Asistanlığı'na atanarak 1965'te yaptığı "Türkiye Yapağlarının Standardizasyonu ve Üiversal Standartlara Uygunluğu" konusundaki araştırma sonucu doktor unvanını alır.

Sayın Altunbaş, 1968-1971 yılları arasında Alman hükûmeti bursuyla Almanya Aachen İnsitut für Textiltechink RWTH'de "Bazı Doğal ve Sentetik Liflerin Elektron Mikroskopi Metodu ile İç ve Dış İnce Yapılarının Araştırılması" başlıklı çalışmasıyla doçentlik tezini verir ve 1972'de doçent olur. 1973'te vatani görevi tamamlayan Altunbaş, 1978 yılında "Türkiye'de Üretilen Doğal İpek Halıların Teknolojik Özellikleri ve Üretim Koşulları" konusunda sergilediği çalışmalarıyla profesörlük tezini vererek, lif teknolojisi bilim dalı profesörü olur.

1979'da araştırma ve incelemelerde bulunmak üzere Almanya'ya gönderilir. 1982'de Bakanlar Kurulu kararıyla oluşturulan komisyonda görevlendirilen Sn. Altunbaş, Pakistan'da Türk soylu Afgan göçmenlerin ülkemize getirilerek üretici duruma geçirilmeleri konusunda faaliyetlerde bulunmuştur. Sayın Altunbaş, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 6 yıl dekan olarak görev ifa etmiş, ayrıca birçok yüksek lisans ve doktora danışmanlıklarında ve doktora, doçentlik ve profesörlük jürilerinde görev almıştır. Uludağ Üniversitesi'nden emekli olmuştur.

Prof. Dr. Filiz GİRAY

1982 yılında Bursa Kız Lisesi'nden mezun oldu. Ardından Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü'nü bitirdi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans programına devam ederken Maliye Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. Aynı üniversite ve enstitüde doktora çalışmasını tamamladı. Maliye Bölümünde yardımcı doçent olarak görev yaparken, 1999-2000 yılları arasında bir yıl süreyle Avustralya Murdoch Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. 2005 yılında doçent ve 2011 yılında profesör unvanlarını aldı. 2010 yılında TÜBİTAK'ın Doktora Sonrası Burs Programı'nı kazanarak dokuz aylık bir dönem için Amerika Birleşik Devletleri, University of Wisconsin-Eau-Claire'de bulundu. Bu TÜBİTAK burs programı çerçevesinde "Bilgi Ekonomisinde Entelektüel Mülkiyet Hakları Üzerinde Küreselleşmenin Etkileri ve Harmonizasyonu Sorunu" konulu projesini hazırladı. Halen Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü'nde öğretim üyesi ve bölüm başkanı olarak görev yapmaktadır.

Yabancı ve Türkçe olmak üzere çeşitli makale, tebliğ ve kitap yayınları bulunmaktadır.

Prof. Dr. Fuat Sezgin

Fuat Sezgin 1924 yılında Bitlis'te dünyaya gelir. İlk, orta ve lise eğitimini tamamladıktan sonra, üniversite eğitimi için 1943 yılında İstanbul'a gider. Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde üniversite eğitimine başlayan Fuat Sezgin, hocası Alman şarkiyatçısı (doğu bilimleri uzmanı) Helmut Ritter'in (1892-1971) "Bugünkü bilimlerin temeli İslam bilimlerine dayanır" ifadesi üzerine İslam'ın bilime yaptığı katkı alanında çalışmaya başlar. İslami bilim dünyasında büyük çapta tanınan Muhammet bin İsmail Buhari'nin (810-870) rivayet ettiği hadis-i şerifler üzerinde 1954 yılında çalışmaya başlar. Bu çalışmanın sonucu Buhari'nin Kaynakları adlı doktora tezini veren bilgin, İslam dünyasında geçek anlamda yazılı bilimsel çalışmaların yedinci yüzyılda başladığı görüşünü de ortaya koyar. Bu arada, İslam Araştırmaları Enstitüsü'nde doçent olarak araştırma ve çalışmalarını sürdürür.

Fakat heyhat!.. Malum 1960 darbesi sadece iktidara değil, hemen her alana yapıldığı için akademik alanı da vurur ve bilimsel çalışmaları hiçe sayan, çürümüş ve tefessüh etmiş zihniyyetin zebunu bir görüş, 147'ler olarak tarihe geçen, bilginlerin üniversitelerden uzaklaştırılması sonucunu doğurur. İşte bu bilginlerden biri de Bitlisli Fuat Sezgin'dir.

27 yabancı dil bilen sayın Sezgin, 1961'de Almanya'ya yerleşerek, dört yıl sonra Frankfurt Ünivesitesi'nden profesörlük alarak bilimsel çalışmalarını sürdürür. Gece gündüz süren bu çalışmaların sonunda, 13 ciltlik Arap Edebiyatı Tarihi Ansiklopedisi ortaya çıkar. Kanatımce ansiklopedi, orta çağ İslam bilginlerinin geliştirmiş oldukları bilimsel çalışmaları esas almıştır. 1982'de bilgin, J. W. Goethe Üniversitesi'ne bağlı Arap- İslam Bilimleri Tarihi Enstitüsü'nü ve 1983'te de buranın müzesini de kurar. Ve bilgin, emekli olmasına rağmen bu müzenin direktörlüğünü sürdürür. Müzede, İslam dünyası bilginlerince yapılan bilimsel aletlerin numunelerini sergilenmektedir. Bu çalışmayı müteakip müzedeki objeleri tanıtmak ve İslam dünyasında geliştirilmiş bilimsel çalışmaların vardığı noktayı gözler önüne sermek amacıyla bilgin tarafından, "İslam'da Bilim ve Teknik" adlı katalog 2003 yılında yayımlanır. Fransızca'ya çevrilen ve beş ciltten oluşan bu çalışma, İslam dünyasının geliştirdiği tıp, matematik, astronomi, kimya vb bilimleri kapsamaktadır. Bu önemli çalışma, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Türkiye Bilimler Akademisi, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ortak çalışmalarıyla Türkçe'ye çevrilmiştir.

Son olarak, Arap İslam Bilimleri Enstitüsü için hazırladığı bilimsel araç ve gereçlerin benzerlerinin yer aldığı sergi, 25 Mayıs 2008'de devrin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından açılan İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji Müzesi'nde vatandaşlara ulaştırılır.

Yaşamının altmış yılını bilimsel alanda çalışmakla geçiren Fuat Sezgin'in almış olduğu ödüller şunlardır:

- 1-Suudi Arabistan Kral Faysal Ödülü (1978)
- 2-Frankfurt am Main Goethe Plaketi (1980)
- 3-Almanya 1.Derece Federal Hizmet Madalyası (1982)
- 4-Almanya Üstün Hizmet Madalyası (2001)
- 5-İran İslami Birimler Kitap Ödülü (2004)
- 6-Hessen Kültür Ödülü (2009)

Not: 6. ödül, Gazze katliamında İsrail lehine açıklamalar yapan Alman Yahudileri Birliği Başkanı Salamon Korn'la birlikte verileceği için, Sn. Sezgin bu ödülü alamayacağını beyan ederek reddetmiştir.

Üyelikleri:

- 1-Arap Dili Akademisi- Kahire
- 2-Arap Dili Akademisi- Şam
- 3-Fas Kraliyet Akademisi- Rabat
- 4-Arap Dili Akademisi- Bağdat
- 5-TÜBA Türkiye Bilimler Akademisi- Şeref Üyeliği

Sayın Sezgin'in on üç ciltten oluşan eserleri ise şunlardır:

- 1-Cilt: Kur'an Bilimleri, Hadis, Tarih, Fıkıh, Kelam, Tasavvuf. Leiden-1967
- 2- Cilt: Edebiyat/ Şiir. Leiden- 1975

- 3- Cilt: Tıp, Farmakoloji, Zooloji, Veterinerlik. Leiden- 1970
- 4- Cilt: Simya, Kimya, Botanik, Ziraat. Leiden- 1971
- 5- Cilt: Matematik. Leiden-1975
- 6- Cilt: Astronomi. Leiden- 1978
- 7- Cilt: Astroloji, Meteoreoloji ve İlgili Bilimler. Leiden- 1979
- 8- Cilt: Leksikografi. Leiden- 1982
- 9- Cilt: Gramer. Leiden- 1984
- 10- Cilt: İslam'da Matematiksel Coğrafya, Haritacılık ve Bu Bilimlerin Avrupa'da Devamı. Frankfurt- 2000
- 11- Cilt: İslam'da Matematiksel Coğrafya, Haritacılık ve Bu Bilimlerin Avrupa'da Devamı. Frankfurt- 2000.
- 12- Cilt: İslam'da Matematiksel Coğrafya, Haritacılık ve Bu Bilimlerin Avrupa'da Devamı. Frankfurt- 2000. (Kaynak, M. Fuat Sezgin, Buhari'nin Kaynakları, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1956, 297-332-Sez. B'de kayıtlı.)

Prof. Dr. Fuat Sezgin'in ismi, Ankara Lalegül Mahallesi'ndeki bir meydana verilmiştir. Aynı meydana bir de anıt bulunmaktadır. Fuat Sezgin'in adı bir de fen lisesine verilmiştir.

Prof. Dr. Hale Toledo

1958 yılında Ankara'da dünyaya geldi. İlk, orta ve lise öğrenimini bitirdikten sonra 1976 yılında Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi İspanyol Dili ve Edebiyat Ana Bilim Dalı'nda üniversite öğrenimine başladı. 1980 yılında buradan mezun olan Hale Toledo aynı üniversitede akademik yaşantıya adım attı. Yüksek lisans tezini bitirdikten sonra uzun süre doktora eğitimi için İspanya'da bulundu. Doktorasını

tamamladıktan sonra yardımcı doçent, doçent ve profesör unvanını hak eden Hale Toledo halen aynı üniversitede akademik yaşantısını sürdürmektedir. Çok sayıda çeviri, kitap ve makaleleri bulunan Toledo uzun yıllar ÖSYM’de sınav komisyonlarında görev aldı. Bir çocuk annesi olan Toledo evli olup, eşi Şili Büyükelçiliği Kültür Ataşesi’dir. Bitlis eşrafından Hikmet Gökner’in kızıdır.

Prof. Dr. Hamza Zülfikar

1941'de Bitlis'in eski ve köklü ailelerinden birinin ferdi olarak Bitlis'te doğdu. İlk ve orta öğrenimini Bitlis'te tamamladıktan sonra 1958'de Bitlis Lisesi'nden mezun oldu. 1959-1960 öğretim yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne kaydoldu, dört yıllık bir eğitimden sonra bu fakülteden 1964 yılında mezun oldu. Ardından Türk Dil Kurumunun açmış olduğu uzmanlık sınavını ve burada bir yıl çalıştıktan sonra da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde açılan asistanlık sınavını kazandı. Master çalışmasının ardından pekiyi notu ile derecelenen *Çağatayca Bir Kur'an Tefsiri* adlı doktora teziyle 1970 yılında edebiyat doktoru unvanını kazanmıştır. 1982 yılında yine pekiyi dereceyle kazandığı doçentliğinin ardından 1988 yılında Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalı'nın profesörlük kadrosuna atanmış, 2008 yılında Ankara Üniversitesi'nden emekli olmuştur. Halen Atılım Üniversitesinde Türk Dili derslerini vermektedir. Türk Dil Kurumu Sözlük Kolu üyesidir.

Prof. Dr. Hamza Zülfikar, asistanlık yıllarında bile Ankara Üniversitesi'ne bağlı Türkçe kursunda yabancı uyruklu öğrencilere birkaç yıl süreyle ders vermiş, bu kurs için *Yabancılar İçin Türk Dil Bilgisi* adlı bir ders kitabı hazırlamıştır. Eser Ankara Üniversitesi'nce basılmıştır. O yıllarda bölüm öğrencileri için de *Yüksek Öğretimde Yazım ve Anlatım* adlı kitabını yayımlamıştır.

1976-1977 öğretim yılında bir yıl süreyle Elazığ'da Fırat Üniversitesinde de dersler vermiştir.

Öte yandan, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesindeki öğretim faaliyetinin yanında 1980 yılından itibaren Millî Eğitim Bakanlığının çıkardığı Türk Ansiklopedisi'nde görevlendirilmiştir.

1982 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesinde gönüllü kurucu öğretim üyesi olarak görev almış ve haftada on saat ders vermiş, ayrıca bu üniversitenin yönetim kurulunda, senatosunda üye olarak bulunmuş ve Yüzüncü Yıl Üniversitesine bağlı Eğitim Yüksek Okulunun müdürlüğünü de yürütmüştür.

10.10.1983'ten 05.10.1989'a kadar 6 yıl süreyle Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne bağlı bulunan Türk Dili Bölümü Başkanlığını yapmış ve verdiği çeşitli derslerle bu bölüme alınan okutmanların yetişmesinde katkı sağlamıştır.

1983 yılında atanmış olduğu Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalı Başkanlığını 2008 yılının nisan ayında emekli oluncaya kadar devam ettirmiştir. Bu ana bilim dalının öğretim üyesi olarak lisans, yüksek lisans ve doktora derslerini yürütmüştür. Bu eğitime bağlı olarak sayıları 4000'i bulan lisans öğrencileri bu bölümden mezun etmiş, sayıları 35'i bulan öğrencilere yüksek lisans ve doktora tezleri yaptırmıştır. Bu eğitimi gören Türk öğrenciler yanında yabancı uyruklu öğrenciler doktoralarını tamamlayıp ülkelerine dönmüş ve gittikleri yerlerde öğretim üyesi olarak çalışmaya başlamışlardır. Doktorasını tamamlamış yabancı öğrenciler arasında Türkmenistanlı, Iraklı, Tayvanlı, Bosnalı, Romanyalı, Makedonyalı öğrenciler bulunmaktadır. Bunlardan biri de Arnavutluk'ta görev almıştır. Bu kişiler ülkelerindeki üniversitelerinde şu anda profesör, doçent ve yardımcı doçent olarak görev yapmaktadır.

Prof. Dr. Hamza Zülfikar, 7 yıl Türk Dil Kurumu Başkan Yardımcılığı

görevini yürütmüştür. Bu arada Türk Dil Kurumu Terim Bilim ve Uygulama Kolu Başkanı olarak birkaç terim sözlüğünün projelere bağlanarak yayımlanmasını organize etmiş, inceleme raporları yazmıştır. Türk Dil Kurumunca yayımlanan *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları* (Ankara 1991) bu sırada yayımlanmıştır.

Zülfikar, ayrıca Türk Dil Kurumunca yayımlanan Türkçe İngilizce Sözlük başta olmak üzere pek çok eserin inceleycisi olarak görevlendirilmiş ve bunların sağlıklı bir biçimde ortaya konulmasına yazdığı inceleme raporlarıyla yardımcı olmuştur.

H. Zülfikar 1999 yılından 2005 yılı Ocak ayına kadar *Türk Dili* dergisinde Doğru Yazalım Doğru Konuşalım başlığı altında her ay düzenli olarak Türkçenin güncel sorunlarıyla ilgili makaleler yazmıştır. Bu makaleleri daha sonra 2008 yılında Doğru Yazma ve Konuşma Bilgileri adıyla kitap olarak altında yayımlanmıştır.

H. Zülfikar'ın Türk Dili Dergisi'ndeki yazılarına daha sonra Dünden Bugüne Türkçe adını vermiş. Bu başlık altında günümüz Türkiye Türkçesi ile ilgili makaleleri her ay muntazam olarak çıkmaktadır. Bu makalelerin amacı görevdeki Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerine, bu alanda öğrenim yapan öğrencilere ve Türk dilini meslek edinmiş muhabir, gazeteci, yazar topluluklarına Türkçenin doğru kullanımı konusunda bilgiler vermektedir. Genel ağda yayımlanan bu yazılar yalnızca yurt içinde değil, yurt dışında da ilgiyle okunmaktadır.

Prof. Dr. Hamza Zülfikar, altı yıl kadar bir süre de Başbakanlığa bağlı olarak çalışan Çocukları Muzır Neşriyattan Korumu Kurulu'nda görev yapmıştır.

H.Zülfikar, Bilkent Üniversitesi Bölge Ülkeleri Direktörlüğünce Irak, Balkanlar, Türk Cumhuriyetleri, Afganistan, Tataristan'dan getirtilen öğrenci ve Türkçe öğreten öğretmenler için açılan kurslarda görev almış yaklaşık 18 yıl bu görevi yaz aylarında yürütmüştür.

1975'te Universty of California'nın davetlisi olarak 10 ay süreyle Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmiş ve adı geçen üniversitede Türkçe dersleri vermiştir. Bu arada Amerikan kütüphanelerinde alanıyla ilgili araştırmalar yapmıştır.

1985-1986 ders yılının ilk yarısında, Hollanda Eğitim Bakanlığının davetlisi olarak bu ülkeye gitmiş. Nuts Akademisi'nde 4 ay süreyle Türk dili dersleri vermiş ve bu bölümün programlarının oluşturulmasına katkı sağlamış, ders notları hazırlamıştır. Bu arada Hollanda'daki okul çağı çocukları için hazırlanmış olan kitapları inceleyerek rapor düzenlemiş ve oradaki Eğitim Bakanlığına sunmuştur. 19-27 Temmuz 1992 tarihinde Dışişleri Bakanlığı kanalıyla Özbekistan'a gitmiş. Bu süre içinde Bilâl Şimşir ve Prof. Dr. Sema Barutçu ile birlikte bu ülkedeki yeni harflere geçme çalışmalarına bağlı olarak Türkiye'deki tecrübelerden Özbek bilim adamlarına bilgi aktarmıştır.

Türk Dil Kurumu bilim ödülü ile Bilkent Üniversitesi Bölge Ülkeleri Direktörlüğü, Prof. Dr. İhsan Doğramacı Bilim Ödülü'nün sahibidir. Adına, Turkish Studies'in 4-5. sayısında çıkan Prof. Dr. Hamza Zülfikar Armağanı (3 cilt) yayınlanmıştır.

Dokuz kitabı, iki yüz civarında makalesi yayımlanmış olup, Türkçe Sözlük, Yazım Kılavuzu, Türk Ansiklopedisi gibi çeşitli yayınların ortaya konmasında katkıda bulunmuştur.

Prof. Dr. Hasan Kürüm

1957 yılında Elazığ'da dünyaya gelen Bitlis kökenli Hasan Kürüm, ilk eğitimini Baskil'de, lise eğitimini Elazığ'da aldıktan sonra, Fırat Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü'nden mezun oldu ve aynı üniversitede akademik çalışmalara başladı. Doktorasını yaptıktan sonra doçent ve daha sonra da profesör olarak, eğitimini aldığı üniversitede öğretim üyesi olarak görevini ifa etmektedir.

Hasan Kürüm, bir ara mezunu olduğu üniversitenin Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı ve Enformatik Bölüm Başkanlığını da yürüttü. 2006 yılında bu kez, aynı üniversitenin İletişim Fakültesi Dekanı olarak da görev yapan Kürüm, 50'yi aşkın makale ve bildiri yanında 3 adet de ders kitabı yazmıştır. İngilizce ve Fransızca bilmektedir. (a.g.e. s:164, Ankara, 2012)

Prof. Dr. Hüseyin Murat Çelik

1966 yılında Bitlis'te doğdu. İlkokul eğitimini Bitlis'te, orta ve lise eğitimini de Mersin'de tamamladı. 1983 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'ne girdi. 1989 yılında askerlik hizmetini müteakip, Mersin Belediyesi'nde başkan danışmanı olarak görev yaptı. 1991-1994 yılları arasında Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nde uzman olarak çalıştı. 1994 yılında kazandığı devlet bursuyla gittiği ABD'de yüksek lisans ve doktora çalışmalarını tamamladı. Yüksek lisans çalışmasını Kansas Üniversitesi'nde, doktora çalışmasını da Ohio Eyalet Üniversitesinde tamamladı. 2001 yılında yurda dönerek İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nde çalışmaya başladı. Halen İTÜ Mimarlık Fakültesinde ihtisas alanı olan ulaşım planlaması alanında çalışmalarını sürdürmektedir.

Prof. Dr. İsmet Kayaoğlu

1943 yılında Bitlis'te doğdu. İlkokulu Gazi İlkokulu'nda, liseyi Bitlis Lisesi'nde okudu. Yüksek öğrenimini 1959 yılında başladığı Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 1963 yılında tamamladı. Aynı yıl ilk görev yeri olarak Konya'da İmam-Hatip Okulu'nda meslek dersleri öğretmeni olarak işe başladı. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yurt dışında doktora yapmak için açılan sınavı kazandı. Nisan 1965'te İslam Tarihi alanında doktora yapmak üzere Fransa'ya gitti. Burada bir yıl Alliance Française'de dil öğrenimi gördü. Doktora programı için, İslam Tarihi alanında araştırmaları ile meşhur, aynı zamanda Türkolog Claude Cahen'le birlikte, onun danışmanlığında çalışmaya başladı. Hocası onu Selçuklu Tarihi üzerinde çalışmaya yöneltti. Sorbonne'da Ortaçağ Türk Tarihi seminerine devam etti. Şark Dilleri Okulu'nda (INALCO) Arapça çeviri

dersleri aldı. Tez konusu olarak İbn Hamdun'un Kitab al-Tazkira (XII. cilt) adlı Selçuklu Tarihi kronolojisinin edisyon kritiğini seçti. Bu tezi tamamlayarak 1970 Aralık ayında Sorbonne'da sundu. Türkiye'ye döndükten sonra Ankara İlahiyat Fakültesinde açılan İslam Tarihi asistanlık sınavına girdi ve başararak Dr. asistan olarak göreve başladı. Araştırmalarını Ortaçağ Türk-İslam Tarihi ve Selçuklu Tarihi alanında yoğunlaştırdı. Vakıflar Arşivi'nde Anadolu Selçuklu vakıfları alanında arşiv çalışması yaptı. Selçukluların ekonomik ve sosyal tarihi için önemli olan belgeler içinde yer alan, bilinmeyen belgelerden bir kaçını bularak doçentlik tez konusu yaptı (1978). Sonra Vakıflar Dergisi'nde yayımlandı. 1977 Ekim ayı başında başlayan altı ay süren Tunus'ta İslam Tarihi ve Vakıflar konusunda araştırma yaptı. İslam Tarihi ile birlikte İslam Kurumları Tarihi alanında Türkiye'de ilk olarak araştırmalar yaptı. İslam devletlerinin teşkilat ve sosyal hayatını tanıtan İslam Kurumları Tarihi adlı kitabını yayınladı (1980). Tanınmış Türkolog ve İslam Tarihçisi Robert Mantran'ın İslamın Yayılış Tarihi adlı kitabını Türkçe'ye çevirdi ve bu çeviri 1982'de yayımlandı. Meslektaşlarıyla birlikte, Kültür Bakanlığı yayınları arasında yayınlanan İbn Miskeveyh'in Ahlakı Olgunlaştırma ve ünlü İngiliz oryantalist R.A. Nicholson'ın İslam Sûfileri (The Mystics of Islam) adlı kitaplarını Türkçeye çevirdiler. YÖK kurulduktan sonra, o zaman profesör olmak için, zorunlu olarak üniversite değiştirmek gerektiğinden, kariyerine Mayıs 1985 tarihinden itibaren Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde devam etti. Burada bölüm başkanlığı yaptı. Selçuklu Araştırmaları Merkezi'nde çalıştı. Konya'da bulunmanın avantajı olarak Mevlâna üzerinde yapılan çalışmaları inceledi. Mevlâna Dergâhı Arşiv'inde kaynakları görme imkânı buldu. Her yıl yapılan ve yayınlanan Mevlana Kongrelerine katıldı (1986-2002). Bu çalışmaların ürünü olarak Mevlâna ve Mevlevilik adlı kitabı Konya'da yayımlandı (2002). Daha sonra Modernleşme Sürecinde

Mevlevilik ve Raks ve Devran Etrafında başlıklı makaleleri yayımlandı. Eğitim-öğretim alanında öğrenciler yetiştirdi ve danışmanlık yaptı. Bugün Türkiye üniversitelerinde birçok öğrencisi başarı ile görev yapmaktadır.

2007 yılında Selçuk Üniversitesi'nden emekli oldu. Halen Ankara'da ikamet etmekte ve Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde yüksek lisans dersleri vermektedir.

Prof. Dr. M. Ali Oto

1976 yılında Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden birincilikle mezun olduktan sonra 1980 yılında iç hastalıkları uzmanı, 1984 yılında doçent ve 1990 yılında da profesör oldu. Türk Kardiyoloji Derneği Başkanlığı ve Avrupa Kardiyoloji Derneği Başkan Yardımcılığı görevlerinin yanında birçok uluslar arası bilimsel meslek kuruluşunda üst düzey yönetim görevlerinde bulunmuş ve uluslararası çok merkezli birçok bilimsel çalışmada yönetici ya da koordinatör olarak rol üstlenmiştir. Ayrıca uluslararası önemli dergilerin yayın kurullarında yer almıştır. Ülke içinde ve dışında yayınlanmış çok sayıda kitabın editörü olan Dr. Oto'nun üç yüzün üzerinde bilimsel eseri bulunmaktadır. İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı ve Rektör Vekili olarak da görev yapmış olan Prof. Dr. Ali Oto 2014 yılı haziran ayına kadar Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Kardiyoloji ABD Öğretim Üyesi olarak çalışmıştır. Halen Memorial Ankara Hastanesi Kardiyoloji Bölüm Başkanı olarak görev yapmaktadır.

Prof. Dr. Mahfuz Elmastaş

1972 yılında Ahlat'ta doğdu. İlk ve orta öğretimini Ahlat'ta tamamladı. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Kimya Bölümü'nü 1992 yılında dereceyle bitirdi. 1993 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Kimya Bölümünde araştırma görevlisi olarak göreve başladı. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Biyokimya Ana Bilim Dalında 1995 yılında yüksek lisansını, 2002 yılında da doktorasını tamamladı. 2004 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Kimya Bölümüne yardımcı doçent olarak atandı. 2007 yılında doçent unvanını aldı. Aynı üniversitede 2012 yılında profesör oldu.

2 DPT, 5 TÜBİTAK projesi olmak üzere toplam 20 projede görev aldı. 1 adet patent, 4'ü ulusal hakemli dergilerde, 50'yi aşkın uluslararası hakemli dergilerde olmak üzere toplam 54 adet araştırma makalesi yayımlandı. 11'i uluslararası 68'i ulusal kongre ve/veya sempozyumlarda bildiri sundu. Tamamlanmış 10 adet yüksek lisans ve doktora tez danışmanlığı yaptı. İyi derecede İngilizce bilen Elmastaş evli ve dört çocuk babasıdır.

Prof. Dr. Mehmet Zeki Sönmez

1945 yılında Ahlat'ta doğdu. Babasının memuriyeti dolayısıyla ilk ve orta öğrenimini Anadolu'nun çeşitli il ve ilçelerinde sürdürdükten sonra 1967 yılında girdiği İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümünden 1971 yılında *Doğubayezit'te İshak Paşa Sarayı ve Türk Mimarisindeki Yeri* adlı teziyle mezun oldu.

Meslek hayatına 1974 yılı sonunda İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Mimarlık Fakültesinde başladı. Bu fakülte'deki görevini sürdürürken, 1979 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümünde de *Başlangıcından XVI. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk İslam Mimarisinde Sanatçılar* adlı doktora çalışmasını tamamladı. 1980 yılında, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nden, o günkü adı Devlet Güzel Sanatlar Akademisi olan Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesine geçti. 1982 yılında Yrd. Doçent, 1996 yılında *Tarihi Gelişimi İçinde Türk-İtalyan Sanat İlişkileri* başlıklı teziyle doçent ve 2002 yılında da Erken Klasik Dönem Osmanlı Mimarları ve Eserleri isimli teziyle profesör oldu. Aynı Üniversite'de Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyeliğinin yanısıra uzun süre Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü, Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi müdürlüğü ve Meslek Yüksek Okulu Müdürlüğü görevlerini yürütmüştür.

Bugüne kadar kendi üniversitesinden başka İstanbul Teknik Üniversitesi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Muğla Üniversitesi ve Marmara Üniversitesinde lisans ve lisansüstü dersleri vermiştir. Türk sanatı ve mimarlığı konusunda yayınlanmış çeşitli kitap, makale ve bilimsel çalışmaları bulunmaktadır.

Prof. Dr. Muhittin Ataman

Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi. 1968 yılında Tatvan'da doğdu. 1992 yılında Ankara Üniversitesi SBF Uluslararası İlişkiler Bölümünü bitirdikten sonra ABD'de master çalışmasında bulundu. Yine ABD'den aldığı doktora derecesinden sonra 2005 yılında doçentlik, 2011 yılında da profesörlük derecelerini kazandı. 2007-2010 arası Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Bşk. ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kurul Üyeliği görevlerinde bulundu. Yirmi civarında yayında editör ya da danışman olarak çalışmasının yanı sıra onlarca ulusal ve uluslar arası yayında da mütercim veya müellif olarak öne çıktı. Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Başkanlığı Danışmanlığı ve Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı Genel Sekreterliği görevlerine devam etmektedir.

Prof. Dr. Murat Yıldız

Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ) İlahiyat Fakültesini 1991 yılında bitirdi. 1992 yılında DEÜ İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Psikolojisi Anabilim Dalına araştırma görevlisi olarak atandı. DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak yüksek lisans eğitimini 1994 yılında, doktora eğitimini de *Dinî Hayat ile Ölüm Kaygısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma* adlı teziyle 1998 yılında tamamladı. DEÜ İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Psikolojisi Anabilim Dalında 1999 yılında aldığı yardımcı doçent, 2008 yılında da aldığı doçent unvanlarıyla akademik faaliyetlerini sürdürdü. Temmuz 2010 tarihinde Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümüne geçti. Mayıs 2013 tarihinde profesör kadrosuna atandı. Ayrıca Temmuz 2010 tarihinden itibaren Sosyal Hizmet Bölüm Başkanlığı görevini de yürütmektedir. Çeşitli dergilerde yayınlanmış çok sayıda makalesi ve üç kitabı vardır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Prof. Dr. Mustafa Onur

Bitlis kökenli olup 1960 yılı Diyarbakır doğumludur. 1982 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Petrol Mühendisliği Bölümünden birincilikle mezun olduktan sonra, Milli Eğitim Bakanlığı bursunu kazanarak gittiği Amerika Birleşik Devletleri Tulsa Üniversitesi Petrol Mühendisliği Bölümünden 1986'da master, 1989'da doktora derecelerini aldı. Kasım 1989'dan beri İTÜ Petrol ve Doğalgaz Mühendisliği Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. 1992'de doçent, 1999 yılında İTÜ'de profesör oldu. 1995-1997 yılları arasında Suudi Arabistan King Saud Üniversitesi ve 2003 yılında Tulsa Üniversitesi Petrol Mühendisliği Bölümlerinde de ziyaretçi profesör olarak görev yaptı. 2012-2014 yılları arasında, Malezya'da Petronas Petrol Şirketinin üniversitesi olan Universiti Teknologi Petronas'ta dünyanın en önde gelen petrol servis şirketi Schlumberger kürsüsü profesörü olarak görev yaptı. İlgi alanları arasında rezervuar ve üretim mühendisliği problemleri, kararsız kuyu basınç testi tasarımı, analiz ve modellemeleri, telli formasyon testleri, sayısal petrol, doğal gaz ve jeotermal rezervuar simülasyonu, belirsizlik altında petrol ve doğal gaz rezerv tahmini, jeotermal rezervuar mühendisliği, jeostatistiksel yöntemlerle rezervuar tanımlaması, otomatik olarak statik ve üretim verilerine tarihsel çakıştırma ve doğrusal olmayan parametre tahmini yer almaktadır. 2005-2012 arasında Bölüm Başkanlığı ve Üretim ve Rezervuar Anabilim Dalı Başkanlığı görevlerini de yürüten Mustafa Onur, Petrol Mühendisleri Odası (Türkiye) ve Society of Petroleum Engineers (ABD) üyesidir ve İngilizce bilmektedir. Evli olup iki kız evladı vardır.

Prof. Dr. Müfit Selim Saruhan

1969 tarihinde Bitlis'te doğdu. 1992 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu.

1994 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisansını, 2000 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktorasını tamamladı.

8 Ocak 2008'de doçent, 2013'te de İslam Felsefesi Profesörü oldu. Ayrıca beş uluslar arası, on ulusal kitapta bölüm yazarlığı yapmıştır. Ulusal ve uluslar arası dergilerde çok sayıda makalesi yayınlanmış olup ulusal ve uluslar arası sempozyumlarda bildiriler sunmuştur. TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu için programlar hazırlamıştır.

Arapça ve İngilizce bilen Saruhan evli ve iki çocuk babasıdır. Halen Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Felsefesi Anabilim Dalı Başkanı olarak görev yapmaktadır.

Diyamet İşleri Başkanlığı(1989), Milli Eğitim Bakanlığı (1993), Bilkent Üniversitesi Tarih Bölümü(1994), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (1995), Kırgızistan Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Öğretim Görevliliği(2000), Romanya Ovidius Üniversitesi Kemal Atatürk İlahiyat ve Pedagoji Bölümünde İdarecilik ve Öğretim Üyeliği görevlerini yürütmenin yanı sıra (2004) Vatikan Gregorian Üniversitesi (2008) ile Kazakistan Türk Kazak Ahmet Yesevi Üniversitesi Din Bilimleri ve İlahiyat Bölümlerinde misafir öğretim üyesi (2014) olarak çalışmıştır.

Prof. Dr. Naif Geboloğlu

1964 yılında Bitlis Merkez İlçe Yükseliş Mahallesi Gebollar Sokak'ta dünyaya geldi. İlkokul eğitimine Bitlis Kurtuluş İlkokulu'nda başladı. İlk ve orta öğrenimini Elazığ'da tamamladı. Lise öğrenimine Elazığ'da başladı ve Bitlis Lisesi'nde tamamladı. 1983 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Tokat Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü'nde lisans öğrenimine başladı ve 1987 yılında lisans öğrenimini tamamladı. 1989 yılında aynı bölümde araştırma görevlisi oldu. Cumhuriyet Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bahçe Bitkileri Ana Bilim Dalı'nda 1989 yılında yüksek lisans, 1992 yılında doktora öğrenimini tamamladı. Yüksek lisans ve doktora öğrenimini Sebze Yetiştirme ve Islahı alanında yaptı. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat

Fakültesi'nde 1994 yılında yardımcı doçent, 2005 yılında doçent ve 2011 yılında profesör oldu. 1994 yılından beri çalıştığı üniversitede meslek yüksek okullarında yönetim kurulu üyelikleri, 3 yıl Ziraat Fakültesi Yönetim Kurulu Üyeliği, 6 yıl Gaziosmanpaşa Üniversitesi Senato Üyeliği ve 2 yıl Gaziosmanpaşa Üniversitesi Genel Sekreterliği yaptı. Ayrıca değişik bilimsel kurullarda görevler aldı. Halen Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, Sebze Yetiştirme ve Islahı Ana Bilim Dalı Başkanı olarak görev yapmaktadır. DPT, TÜBİTAK ve yerel kuruluşlarca desteklenmiş çok sayıda proje yürüttü. Ulusal ve uluslar arası panel, toplantı, sempozyum ve kongreye katıldı. Sebze yetiştirme ve ıslahı ve biyoteknoloji alanlarında çok sayıda Türkçe ve İngilizce yayını bulunmaktadır. Tokat yöresinde sebze tarımının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütmektedir. Orta derecede İngilizce bilen Naif GEBOLOĞLU evli ve iki çocuk babasıdır.

Prof. Dr. Necdet Adabağ

1942 yılında Diyarbakır'da doğdu. 1960 yılında Ziya Gökalp Lisesi'ndeki mezuniyetinin ardından 1965 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, İtalyan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalından mezun oldu. Daha sonra Mili Eğitim Bakanlığı'nın vermiş olduğu beş yıllık bir burs ile İtalya Urbino Üniversitesinde İtalyan edebiyatı üstüne doktora yaptı. 1970 yılında Türkiye'ye döndükten sonra Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine doktor asistan olarak girdi; 1980'de de doçent oldu. 1986-1995 yılları arasında İtalyan Kültür Merkezi'nde çevirmen, kültür ve sanat danışmanı olarak çalıştı. 1996 yılında profesörlük unvanını aldı. Emekliye ayrılmadan önce Ankara Üniversitesi DTCF İtalyan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanlığını ve Ankara Üniversitesi DTCF Dekanlığı'nı yürüttü.

Prof. Dr. Nihat Falay

1941 yılında Mutki'de doğan, erken yaşta babasını kaybeden, ilkin Urfa'ya ve oradan da İstanbul'a göç eden Nihat Palay, annesinin çabasıyla ilk, orta ve lise eğitimini İstanbul'da tamamladı. Yüksek eğitimini de

İstanbul Ünivesitesi İktisat Fakültesi'nde yerine getirdi. Haziran 1969'da İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Enstitüsü'ne intisap edip, 1974 yılında Kamu Kesiminde Planlama Programlama Bütçeleme Sistemi ve Türk Program Bütçe Modeli teziyle doktorasını yaptı. 1980 yılında, Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Tarihsel Gelişimi ve Mali Sorunları teziyle de doçent oldu. 1988 yılında Doğu ve Batı Toplumlarında Mali Sistemlerin Gelişimi ve Özellikleri teziyle de profesör unvanını aldı.

Aynı zamanda bir yazar olan Nihat Palay, İktisat Maliye Teorisi, Kamu Bütçesi, Yerel Yönetimler Maliyesi, İktisadi Düşünce Tarihi ve Sanat Ekonomisi eserlerini vermiştir.

Sayın Palay halen İstanbul'da yaşamını sürdürmektedir. (a.g.e. s:88, Ankara 2012)

Prof. Dr. Ömer Akat

BİTİA'dan mezun olduktan sonra MEB'in açmış olduğu yurt dışı doktora bursu sınavını kazanarak 1416 sayılı Yasa uyarınca İngiltere'ye gönderildi.

Oxford ve Brighton başta olmak üzere değişik yerlerde lisan kurslarına katılarak muhtelif sertifikalar sahibi oldu.

1978 yılında, İskoçya'nın Strathclyde Üniversitesi Pazarlama Departmanından yüksek lisans derecesini aldı ve üniversitenin öğrenci yurdunda müdür yardımcılığı görevinde bulundu.

1982'de İngiltere'deki Bath Üniversitesi İşletme Fakültesinden Turizm Pazarlaması dalında Ph. D. unvanı aldı.

Avon Belediyesi Yaz Okulu'nda öğretmenlik de yapan Ömer Akat, 1983 yılında Uludağ Üniversitesi İİBF'de yrd. doç. dr. olarak mecburi hizmetini yerine getirmeye başladı.

Ağustos 1991'de British Council aracılığı ile Londra'ya gitti ve Middlesex Polytechnic'te misafir öğretim üyesi olarak *Körfez Krizinin Türkiye Ekonomisine ve Türk Turizmine Etkisi* konusunda bir seminer verdi. 1992 yılında doçent olan Ömer Akat'ın ulusal ve uluslararası konularda Türkçe ve İngilizce olmak üzere birçok makale ve çalışmasının yanı sıra altı adet kitabı bulunmaktadır.

Prof. Dr. Ömer İrfan Küfrevioğlu

Bitlis kökenli bir aileye mensup olarak 21.10.1959 tarihinde Ağrı'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ağrı'da tamamladı. 1980 yılında kimya lisans eğitimini, Atatürk Üniversitesi Fen Fakültesi Kimya Bölümünden 9.05 pekiyi derecesiyle bölüm birincisi olarak tamamladı. Van Muradiye Lisesinde 6 ay kadar kimya öğretmeni olarak çalıştıktan sonra, mezun olduğu bölüme 30 Nisan 1981'de asistan olarak girdi. 1985 yılında Biyokimya Bilim Dalında Prof. Dr. E.Edip KEHA yönetiminde doktora çalışmalarını tamamladı. Alman hükümetine bağlı DAAD kuruluşundan sınav sonucu burs kazanarak, 1985-1987 yılları arasında Münih Üniversitesi Biyokimya Enstitüsünde Prof.Dr.Guido HARTMANN yönetiminde enzim saflaştırılması konusunda çalışmalar yaptı. 1988 yılında yardımcı doçent ve 1989 yılında doçent unvanlarını aldıktan sonra, 1994 yılında Biyokimya Anabilim Dalında profesör kadrosuna atandı. 23 Haziran 2001 ile 23 Eylül 2001 Hannover Max-Planck Enstitüsünde Prof. Dr. Gregor Eichele'nin grubunda yürütülen *Fare Beyninden Elde Edilen Doku Parçalarında Otomatikleştirilmiş Gen Ekspresyon Analizi* konulu projeye katıldı. 01-30 Haziran 2010 tarihleri arasında Göttingen Max-Planck Enstitüsünde Prof. Dr. Gregor Eichele'nin grubunda DAAD bursiyeri olarak *Biyolojik Saat Genler* konusundaki araştırma çalışmalarına katıldı. Şu ana kadar TÜBİTAK, DPT ve Atatürk Üniversitesi Araştırma Fonunca desteklenen 38 adet projede görev aldı. 23 adet doktora, 12 adet yüksek lisans çalışmasını tamamlattı. Halen 7 doktora ve 2 yüksek lisans çalışmasını da yürütmektedir. SCI kapsamında uluslararası hakemli dergilerde 98, SCI kapsamı dışında uluslararası hakemli dergilerde 4, yurt içi hakemli dergilerde 46 olmak üzere toplam 148 makale, 194 tebliğ ve 4 kitap/ders notu olmak üzere toplam 346 çalışmaya sahiptir. Makalelerine

2559 kez atıfta bulunulmuştur. H-indexi 29'dir. Türk Biyokimya Derneği ve XIX. Ulusal Kimya Kongresi Organizasyon Komitesi tarafından 4 adet poster ödüle değer bulunmuştur. 41 adet yurt dışı ve 11 adet yurt içi dergide makale inceleme uzmanı, 4 dergide editör olarak görev yapmaktadır. Birçok bilimsel organizasyonda bilimsel komite veya organizasyon komitesi üyesi olarak görev almıştır. 2013 yılından itibaren TÜBİTAK Kimya-Biyoloji Destek Grubu Danışma Kurulu Üyesi olarak çalışmaktadır.

16.09.1993-10.12.1997 tarihleri arasında Fen-Edebiyat Fakültesi Dekan Yardımcılığı, 25.09.1995-26.09.2000 tarihleri arasında Biyoteknoloji Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü görevini yürüttü. 04.02.1991 tarihinden itibaren Fen Fakültesi Kimya Bölümü Biyokimya Anabilim Dalı Başkanlığı, 10.11.2008 tarihinden itibaren Atatürk Üniversitesi Fen Fakültesi Dekanlığını yürütmektedir. 06.10.2010 tarihinde Atatürk Üniversitesi Rektör Yardımcılığı görevine atanmıştır. Almanca ve İngilizce bilmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Prof. Dr. Öztekin Oto

1957 yılında doğdu. Ankara Bahçelievler Ortaokulu'nu ve Cumhuriyet Lisesi'ni birincilikle bitirdikten sonra Hacettepe Tıp Fakültesinden 1980 yılında mezun oldu. 1990 yılında doçent, 1992 yılında profesör oldu. Dokuz Eylül Üniversitesi Kalp Damar Cerrahisi Ana Bilim Dalı Kurucu Başkanlığını sürdürürken, Pediatrik ve Yeni Doğan Kalp Ameliyatları başlatıldı. Ayrıca 1992 yılında Türkiye'de ilk kez, Video Yardımı ile Torakoskopik Ameliyatı gerçekleştirdi. 1998 yılında Türkiye'de ilk kez Pediatrik Kalp ve Akciğer Nakli'ni gerçekleştirdi. Ulusal ve uluslararası birçok kongreye ve birçok tıp derneğine başkanlık; birçok mesleki yayının editörlüğünü yaptı ve yapmaya devam ediyor. Halen Dokuz Eylül Üniversitesi, Kalp ve Damar Cerrahisi ABD'de görevine devam etmektedir.

Prof. Dr. Remzi Niğiz

Bitlis kökenli bir aileye mensup olarak 1958 tarihinde Diyarbakır'da doğdu. İlk, orta, lise eğitimi ile üniversite eğitimini Diyarbakır'da tamamladı. 1981 yılında Dicle Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesine girdi. 1986 yılında mezun oldu ve aynı yıl girdiği doktora ve araştırma görevlisi sınavlarını kazanarak Protetik Diş Tedavisi Anabilim Dalında akademik sürece başladı. 1991 yılında Dicle Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsünde tezini vererek doktor unvanı aldı. 1993 yılında da yardımcı doçentlik kadrosuna atandı. 1998 yılında doçentlik sınavında başarılı olarak doçent unvanını kazandı. Kasım 2004'te Dicle Üniversitesi Rektörlüğünce açılan Protetik Diş Tedavisi Anabilim Dalı Profesörlük kadrosuna atandı. 2010-2013 tarihleri arasında Dicle Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dekan Vekilliği görevini yürüttü. Halen Dicle Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesinde akademisyen olarak göreve devam etmektedir. Evli ve bir kız çocuk babasıdır.

Prof. Dr. Remzi Oto

"Her zaman Bitlisli olmanın haklı gururunu yaşadığını" söyleyen Prof. Dr. Remzi Oto, üniversite eğitimini Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Çalışma Bölümünde tamamladı. Psikiyatrik Hastaların Aile Yapısı konulu doktora tezini, Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Ana Bilim Dalında 1984 yılında tamamlayarak bilim doktoru unvanını aldı. Aynı fakültede 1987-1994 yılları arasında yardımcı doçent, 1994 yılında doçent, 1999 yılında profesör unvanını almaya hak kazandı. Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi psikoloji, sosyoloji bölümü, meslek yüksek okulları ve Gaffar Okkan Polis Meslek Yüksek Okulunda alanıyla ilgili dersleri sürdürmesinin yanı sıra, psikiyatrik hastaların aile yapısı, psikiyatrik hastalarda psiko sosyal tedaviler, aile, çocuk ve gençlik sorunları konusunda çalışmaları bulundu. 2006-2008 yılları arasında Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığı, Dicle Üniversitesi Senatosu ve Yönetim Kurulu Üyeliği; 1996-2000 yılları arasında 1000 Yataklı Dicle Üniversitesi Araştırma Hastanesi'nin üst düzey yöneticiliğini yaptı.

Dicle Üniversitesi Psikolojik ve Sosyal Danışma Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin(DÜPSAM) kurucusu olup halen merkezin müdürlüğünü yürütmektedir.

Kadın ve aile sağlığı, sokakta çalışan çocukların rehabilitasyonu ve çocuk suçluluğu konularında tamamlanmış ve sürdürülen projeleri bulunmaktadır.

Aynı zamanda hukuk fakültesi mezunu ve avukat olan Dr. Oto'nun, ikisi tıp doktoru, biri inşaat mühendisi üç oğlu bulunmaktadır. Prof. Dr. Remzi Oto halen Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak akademik yaşamını sürdürmektedir.

Prof. Dr. Tümer Uraz (1936- 2013)

Prof. Dr. Tümer Uraz, 6 Haziran 1936 yılında babasının görev yeri Mutki'de dünyaya gelir. Babasının görev yeri 1942'de Tatvan'a nakledildiğinden 1943-44 öğretim yılında ilk eğitimine Tatvan'da başlar. 1948-49 ders yılında ilkokul 3. sınıfı iki kez okuyarak mezun olur. Orta eğitimine 1950 yılında Elazığ'da başlar. Aynı yılın sonunda Tatvan'da ortaokul açılınca, orta eğitimini bu ilçede sürdürür.

Tatvan Ortaokulu'ndan mezun olan Tümer Uraz, lise eğitimini Bitlis ve Van'da tamamlar. 1957 yılında fen bölümünden mezun olduktan sonra, bir yıl kadar Tatvan Karayolları Şube Şefliği'nde çalışır. 1958 yılında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nde bakanlık bursuyla yüksek eğitimini tamamlayan Uraz, bir yandan da Adliye ve Emekli Sandığı'nda memur olarak görev yapar. Bu arada Ankara Cebeci Büyük Dershane'de matematik dersleri verir.

Aralık 1963'te açılan sınavı kazanan Uraz, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Süt Teknolojisi Bölümü'nde asistan olarak bilimsel çalışmalara başlar ve emekli olduğu 2004 yılına kadar, profesörlük payesiyle bilim yolunda çalışmalarını sürdürür. 13 Eylül 2013 tarihinde vefat etmiştir. (İlhami Nalbantoğlu, Bedenleri Her Yerde Ruhları Bitlis'te Bitlis'liler, s: 77 Ankara 2012)

Prof. Dr. Yusuf Kenan Haspolat

1954 yılında doğdu. Çocuk hastalıkları, çocuk acil, gelişimsel pediatri ve çocuk endokrin dallarında profesör olan yazar halen Dicle Üniversitesi Çocuk Hastanesi Anabilim Dalı Başkanı olarak görev yapmaktadır.

Evli ve iki çocuk babasıdır.

Hayatının geçtiği Diyarbakır'la ilgili 25.000 sayfa eseri vardır. Vefa olarak Bitlis ile ilgili CD ve kitap çalışması da hazırlamaktadır. Kitapları ücretsiz

olarak www.diyarbakirkitaplari.com sitesinden okunabilmektedir. Tıp profesörü olmasına karşın sosyal, sosyokültürel, maden kaynakları ve ekonomiyle ilgili kitap çalışmaları mevcuttur. Haspolat'ın ayrıca üçü yayınlanmış ikisi yayına hazırlanan beş adet şiir kitabı vardır.

Prof. Dr. Ziyet Öndoğan

07 Ekim 1963 tarihinde doğan Öndoğan, 1985 yılında Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Tekstil Mühendisliği Bölümü'nden mezun olmuştur. Mezuniyetinden sonra 1986 yılında kendi bölümünde araştırma görevlisi olarak iş hayatına adım atmıştır.

Aynı yıl kendi isteği ile Ege Üniversitesi'nden ayrılarak, merkezi Amerika Birleşik Devletleri Connecticut eyaletinde bulunan "Gerber Garment Technology" firmasının Türkiye ajansı olarak özel sektöre geçmiş ve CAD-CAM sistemleri üzerine Amerika'da eğitim alarak yaklaşık iki yıl İstanbul'da bu firmada sistem mühendisi ve Türkiye ajansı olarak görev yapmıştır. Bu süre zarfında Ege Üniversitesi'nde başladığı yüksek lisans eğitimini de tamamlayarak Tekstil Yüksek Mühendisi unvanını almaya hak kazanmıştır.

Daha sonra İzmir'e dönmek istediği için merkezi Almanya'da bulunan Frapp firmasının teklifini değerlendirerek, hazır giyim koleksiyonu ve üretiminden sorumlu müşteri temsilcisi olarak bu firmada üç yıl görev yapmıştır. Frapp'tan da kendi isteği ile ayrıldıktan sonra özel sektörde yöneticilik deneyimini üç yıl daha sürdürüp, 1994 yılında Ege Üniversitesi Emel Akın Meslek Yüksekokulu kurucu öğretim görevlisi olarak akademik yaşamına geri dönmüştür.

1997 yılında doktorasını tamamlamış ve aynı yıl yardımcı doçent kadrosuna atanmıştır. 1999 yılında doçent, 2004 yılında profesör unvanlarını almıştır. 2008-2012 yılları arasında Emel Akın Meslek Yüksekokulu Müdürü görevini yürütmüş, bu süre zarfında Türkiye'nin ilk moda ve tasarım yüksekokulu kuruluş çalışmalarını hazırlayarak Ege Üniversitesi senatosuna sunmuş ve onaylanmasının ardından Yüksek Öğrenim Kurumu'nda da gerekli çalışmaları yürüterek moda ve tasarım yüksekokulu kuruluş sürecinin başarıyla tamamlanmasını sağlamıştır.

Araştırma ve ürün geliştirme ağırlıklı çalışmayı seven Ziyet Öndoğan'ın yürüttüğü ve danışmanlık yaptığı 30 projesi, ulusal bilimsel dergilerde yayınlanan 64 makalesi, uluslararası bilimsel dergilerde yayınlanan 26 makalesi, ulusal kongrelerde sunulan 38 bildirisi, uluslararası kongrelerde sunulan 42 bildirisi bulunmaktadır. Bunların yanı sıra 10 defile, 2 sergi ve birçok televizyon programı düzenlemiştir. 10 yüksek lisans tezi ve 5 doktora tezi yürüterek tamamlamıştır. Yayınlanmış 2 kitabı ve fen bilimleri

kategorisinde 4 adet ödülü bulunmaktadır. İTKİB, EİB ve IF WEDDING FASHION Moda Tasarım yarışmalarında çeşitli dönemlerde jüri üyeliği ve jüri başkanlığı yapmıştır.

Halen Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Tekstil Mühendisliği Bölümü Konfeksiyon Bilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Doç. Dr. Aysel Bekleyen

Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü öğretim üyesi. Ulusal ve uluslar arası ölçekteki organlarda yayınlanmış yirmiye yakın makalesi bir o kadar da bilimsel tebliği mevcuttur. Dicle Üniversitesi'nin bölgede gerçekleştirdiği projelerde yürütücü olarak görevler aldı. 2001-2003 yılları arasında Dicle Üniversitesi Biyoloji Bölümü Bşk. Yrd. görevini yerine getirdi.

Doç. Dr. Ekrem Bektaş

1968'de Bitlis'in Hizan ilçesinin Süttaş Köyü'nde doğdu. İlkokulu doğduğu köyde; ortaokulu Hizan'da; liseyi Van Atatürk Lisesi'nde tamamladı. 1988 yılında başladığı Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 1992'de mezun oldu. Aynı yılın aralık ayında Ankara'nın Beypazarı ilçesinde öğretmenliğe başladı. 1993-1994 yılları arasında Ankara Uluğbey Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak çalıştı. 1994 yılında Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne Araştırma Görevlisi olarak atandı. 1996 yılında Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde *Ahmed-i Dâ'î Divânı ve Bugünkü Türkçesi* konulu yüksek lisans tezini tamamladı. 1997 yılında doktora yapmak üzere kadrosu Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne aktarıldı. 2005 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda *Muvakkit-zâde Muhammed Pertev Hayatı-Sanatı ve Divânı'nın Tenkitli Metni* konulu teziyle doktora öğrenimini tamamlayarak Harran Üniversitesi'ne döndü. 2007 yılında Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne yardımcı doçent olarak atandı. 5 Ocak 2011 tarihinde doçent unvanını alan Bektaş, hâlâ aynı üniversitede çalışmaktadır. Bektaş'ın yayınlanmış beş kitabının yanı sıra klâsik Türk edebiyatı ile ilgili makaleleri çeşitli dergilerde yayımlanmıştır.

Doç. Dr. Meriç Subaşı Ertekin

Bitlis'te doğdu. İlk ve orta öğrenimini Bitlis'te tamamladı. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü'nü bitirdikten sonra aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak 'Dünya ve Türkiye Uygulamasında Dış Ticaret Sermaye Şirketleri' konulu tezi ile yüksek lisans eğitimini; 'Doğrudan Dış Yatırımlar ve Türkiye Uygulaması' konulu tezi ile doktora eğitimini tamamladı. Öğretim görevlisi ve yardımcı doçent olarak Açık Öğretim Fakültesi'ndeki görevine daha sonra İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde devam etti. Halen aynı fakültede doçent olarak çalışmaktadır. Evli ve bir çocuk annesidir. Çeşitli konferanslarda sunulmuş bildirileri, dergilerde yayınlanmış onlarca makalesi ve kitabı vardır.

Doç. Dr. Sıddık Cindoruk

1975 yılında Bitlis'te doğdu. Şems-i Bitlis İlkokulu ve Bitlis Anadolu Lisesi'ni bitirdikten sonra Uludağ Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümü'nü kazandı. Lisans eğitiminin ardından aynı bölümde yüksek lisans ve doktora yaptı. 2010 yılında Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Bölümü'nde yardımcı doçent, 2012 yılında da doçent oldu. Bilimsel kongrelerde yayınlanmış tebliğleri, bilimsel kongrelerde yayınlanmış makaleleri ve çalışmalarına ortak olduğu birçok araştırma projesi mevcuttur. 2012-2013 yılları arasında Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Md. Yrd. görevini de ifa eden Sıddık Cindoruk halen Uludağ Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dekan Yardımcısı olarak çalışmaktadır.

Yrd. Doç. Dr. Barış Erdil

1979 yılında Bitlis'te doğdu. İlkokulu Şems-i Bitlis İlköğretimi'nde tamamladıktan sonra ortaokul ve liseyi Bitlis Anadolu Lisesi'nde okudu. 1997 yılında İstanbul Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü'nü kazanıp lisans eğitimini 2001'de tamamladı. 2002 yılında Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı kapsamında Yüzüncü Yıl Üniversitesi adına Orta Doğu Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak lisans sonrası doktora programına başladı. Doktora programında TÜBİTAK ve ODTÜ-BAP biriminin finansal desteği ile "Karbon Takviyeli Polimer (CFRP) ile Güçlendirilmiş Yapıların Isı Değişimi ve Uzun Süreli Yükler Altındaki Davranışı" adlı doktora tezine çalışmaya başladı. Bu konu ile ilgili olarak araştırmalar yapmak üzere TÜBİTAK ve ÖYP desteği ile 2010 yılında Amerika'ya Purdue Üniversitesi'ne 9 aylık bir süre için gitti. 2012 yılında

doktora tezini sundu ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü'nde Araştırma Görevlisi Doktor unvanı ile çalışmaya başladı. 2013 yılında yardımcı doçentlik unvanını aldı. Halen Yüzüncü Yıl Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölüm Başkan Yardımcılığı ve Mekanik Ana Bilim Dalı Başkanlığı görevlerini yürütmektedir.

Akademik olarak betonarme, çelik ve yığma yapıların deprem performanslarının belirlenmesi ve bu binaların deprem etkilerine karşı güçlendirilmeleri konuları ile ilgilenmektedir. Bu konularda çeşitli dergilerde makaleler yayınladı ve konferanslarda bildiriler sundu. Aralarında İstanbul Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü Birinciliği (2001) ve ODTÜ Lisansüstü Tez Ödülü(2013) olacak şekilde beş adet ödül ve bursun sahibidir.

Yrd. Doç. Dr. Bedri Mermutlu

Sosyolog ve müzikolog. Bitlis kökenli bir ailenin çocuğu olarak 1953 yılında Diyarbakır'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Diyarbakır'da Ziya Gökalp İlkokulu ve İmam Hatip Lisesi orta kısmında, liseyi İstanbul Pertevniyal Lisesi'nde ikmal etti. İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü (1973) ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu (1975). 1975 yılında açılan İstanbul Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı'nın ilk öğrencileri arasında yer aldı. Askerlik görevi nedeniyle konservatuar öğrenimini yarıda bıraktı. Askerlik dönüşü bir yandan İstanbul'da çeşitli liselerde felsefe dersi öğretmenliği yaparken bir yandan da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde doktorasını tamamlayarak sosyoloji doktoru oldu. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyeliği yaptı. 2010 yılında Uludağ Üniversitesi'ndeki görevinden ayrılarak İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde göreve başladı. Hâlen aynı bölümde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Bilimsel makaleleri çeşitli akademik ve meslekî dergilerde yayınlanmıştır.

Çalışmalarını daha çok toplumsal düşünce ve tarihsel sosyoloji alanlarında yoğunlaştırmış olup şiir ve Türk müzikolojisiyle de yakından ilgilenmektedir. Tanzimat dönemi sosyal düşünce tarihimizin önemli bir kesitini ele almış olduğu *Sosyal Düşünce Tarihimizde Şinasi* adlı eseriyle, iki

yüz yıllık Türk sosyal düşüncesi ürünlerini sistematik bir şekilde toplayan *Türk Sosyal Düşünce Bibliyografyası (1729-1928)* adlı eseri basılmıştır. Bursa sosyal tarihiyle ilgili çok sayıda makalesi yanında bu şehrin mezarlıkları üzerine yaptığı beş ciltlik bir çalışmanın yayın süreci devam etmektedir. Diyarbakır ve bölge tarihi üzerine bir çalışması da Harvard Üniversitesi Yakınoğu Dilleri ve Medeniyetleri Şubesi tarafından yayınlanmıştır. Öte yandan Türk musiki tarihi ve Türk sosyal düşünce tarihi üzerine yeni çalışmalarına devam etmekte, ayrıca Kültür Bakanlığının başlatmış olduğu Diyarbakır Divan Şairlerinin Tanıtımı ve Eserlerinin Tahkikli Neşirle Yayınlanması Projesi'nin editörlüğünü yapmaktadır. Yayınlanmış yedi kitabının yanı sıra altmıştan fazla bilimsel makalesi ile yirmi civarında bildirisi mevcuttur.

Yrd. Doç. Dr. Candan Zülfikar

1973 yılında Bitlis'te doğdu. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nü bitirdikten sonra İstanbul Teknik Üniversitesi'nde ilk yüksek lisansını ve ardından da Japonya Okayama Üniversitesi Doğa Bilimleri ve Teknoloji Enstitüsü'nde ikinci yüksek lisansını yaptı. Doktorasını yine Japonya Okayama Üniversitesi Doğa Bilimleri ve Teknoloji Enstitüsü'nde 2004 yılında tamamladıktan sonra yurda dönerek Trakya Üniversitesi Havsa Meslek Yüksekokulu'nda göreve başladı. 2011 yılında aynı üniversitenin Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'ne geçti. Otuz yakın bildirisi ve makalesinin ulusal ve uluslar arası alanlarda yayınlanmasının yanı sıra on civarında mesleki ödülün de sahibidir. İngilizce ve Japonca bilmektedir.

Yrd. Doç. Dr. Cevdet Aydın

1968 yılında Tatvan'da doğdu. Tatvan Uluer ve Fuar İlkokulu, Tatvan Ortaokulu ve Tatvan Lisesi'nde okudu. Tatvan Lisesi'ni birincilikle bitirdi. 1985 yılında Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ni kazandı. 1992 yılında Tıpta Uzmanlık Sınavı'nı kazanarak Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde iç hastalıkları ihtisasına başladı. Sırası ile Ceylanpınar Devlet Hastanesi, Aksaray Sosyal Sigortalar Hastanesi, Bitlis Devlet Hastanesi ve Ankara Atatürk Eğitim Araştırma Hastanesi'nde İç Hastalıkları Uzmanı olarak çalıştı.. 2008 yılında Tıpta Yan Dal Uzmanlık Sınavı'nı kazanarak Ankara Atatürk Eğitim Araştırma Hastanesi'nde endokrinoloji ve metabolizma hastalıkları ihtisası yaptı. 2011-2103 yılları arasında Diyarbakır Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Uzmanı olarak Devlet Hizmet Yükümlülüğü yaptı. 2013 yılında Sağlık Bakanlığı Başasistanlık sınavını kazanarak Ankara Atatürk Eğitim Hastanesi Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Başasistanı oldu. Aynı yıl Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı'nda yardımcı doçent oldu.

2006 yılında ülkemizde ilk defa yapılan Tiroid Nodüllerinde Lazer Tedavisi çalışması içinde yer aldı. Halen Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde yardımcı doçent olarak çalışmaktadır.

Yrd. Doç. Dr. Ece Nüket Öndoğan

26.03.1965 tarihinde doğan Öndoğan, 1986 yılında Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümünden mezun olmuştur. Mezuniyetinden sonra özel sektörde gıda işletmelerinde çalışan Öndoğan aynı zamanda babası Cihan Öndoğan ile de 5 yıl boyunca çalışmıştır.

Öndoğan, 1991 yılında Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Gıda Mühendisliği Ana Bilim Dalı Meyve Sebze Teknolojisi Bilim Dalında yüksek lisansını tamamlayarak Gıda Yüksek Mühendisi unvanını almıştır. Yüksek lisansı sırasında aynı zamanda Ege Üniversitesi ile Milli Eğitim Bakanlığının ortak düzenlediği 11 aylık bilgisayar programcılığı kursunu bitirerek 1989 yılında ayrıca bilgisayar programcısı unvanı almıştır.

Yüksek lisansından sonra tekrar özel sektörde çalışan Öndoğan, 1995 yılında Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı'nda doktora başlamıştır. Doktorası sırasında Celal Bayar Üniversitesi Saruhanlı Meslek Yüksekokulu Gıda Teknolojisi Programı'na sözleşmeli öğretim elemanı olarak ders veren Öndoğan, 1997 yılı sonundan itibaren aynı okulda öğretim görevlisi olarak kadrolu çalışmaya başlamıştır.

2001 yılında Ege Üniversitesi Ege Meslek Yüksekokulunda geçiş yapan Öndoğan, 2004 yılında doktorasını tamamlayarak "İşletme Doktoru" unvanı almıştır.

2009 yılında Ege Üniversitesi'nde okuyan öğrencilere ve personele yemek üretecek yemekhane çalışmalarını yürüten ekibin başında bulunan Öndoğan, 8 aylık süreç sonrasında ortalama 5.000 kapasiteli yemekhanenin kurulmasını sağlamıştır. Halen söz konusu yemekhanede günlük 10.000 kişiye yemek üretilmektedir. Öndoğan aynı zamanda Ege Üniversitesi'ndeki kantin ve kafeteryaların denetim komisyonunda resmi görevli olarak çalışmakta ve eğitimlerini yürütmektedir. Aynı zamanda belediyelerin zabıta görevlileri ile kıyı belediyelerinde yer alan restoran, kuaför, berber vb esnafa belediyelerin davetlisi olarak hijyen ve iletişim seminerleri vermektedir. Öndoğan aynı zamanda, söz konusu bu uzmanlık alanları dahilinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü tarafından verilmiş olan İşyeri Hekimliği ve İş Güvenliği Uzmanlığı Eğitici Belgesi'ne sahiptir.

2004 yılında yardımcı doçent kadrosunu alan Öndoğan halen Ege Üniversitesi Ege Meslek Yüksekokulunda öğretim üyesi olarak görevine devam etmekte, gıda ve işletme konularında dersler vermektedir. Öndoğan'ın ulusal ve uluslararası alanda yapmış olduğu akademik çalışmalar ile katıldığı kongre ve seminerler ve yer aldığı ulusal ve uluslararası projeler ve projelerinden dolayı almış olduğu 2 adet ulusal ödülü bulunmaktadır.

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sait Mermutlu

Bitlis kökenli olup, 24.04.1960 yılında Diyarbakır'da dünyaya gelen Mehmet Sait Mermutlu, ilk eğitimini Diyarbakır Yavuz Selim İlkokulu'nda aldıktan sonra, aynı kentte İmam Hatip Lisesi'nden 1979'da mezun olmuştur. Yüksek eğitimini Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde sürdürerek, 1985 yılında mezun oldu. Bir müddet Milli Eğitim'de öğretmen olarak çalışan M. Sait Mermutlu, daha sonra Hakkâri Lisesi'nde din kültürü öğretmenliği ve Diyarbakır Merkez İmam Hatip Lisesi'nde meslek dersleri öğretmenliği yapmıştır. 1994'te Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak, Türk-İslam Edebiyatı, Türk-Din Musikisi ve Hüsn-i Hat derslerine girdi. 1996'da Türk-İslam Edebiyatı dalında yüksek lisansını, 2011 yılında da Tasavvuf Tarihi Bilim dalında doktorasını tamamladı. Bir müddet Dicle Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'nda yöneticilik yaptı. Halen aynı üniversitede yardımcı doçent kadrosunda çalışmaktadır.

Çalışmaları:

Ahmet Mürşidi Pendnamesi, Yüksek Lisans Tezi HÜ Sosyal Bilimler Ens. 1995-1996. Ahmet Mürşidi Pendnamesi, Büyüyen Ay Yayınları, Haziran 2012

Abdurrahman Nesib Efendi, hayatı-Dini Tasavvufi Kişiliği ve Divanının Tahlili. Doktora Tezi, HÜ Sosyal Bilimler Ens. 2009-2010

Terceme-i Pendname-i Attar-Edirneli Emiri- İst. 1993

Lami'i Çelebi'nin- İbretname-Şerefü'l-İnsan. Divan. Seçilmiş Parçalar, İst. 1993

Yunus Emre'den, Din Temasına Toplu Bir Bakış, İslami Edebiyat, Sayı: 22,1993

M. Sait Mermutlu'nun bazı konularda kaleme aldığı makaleleri, çeşitli dergilerde yayımlanmıştır.

Yrd. Doç. Dr. Suzan Zülfikar Çaycı

1974 yılında Bitlis'te doğdu. Ankara Atatürk Anadolu Lisesi'nin ardından 1997 yılında Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirdi. 1998-2002 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Radyoloji Departmanı'nda asistan olarak çalıştı. Asistanlığının ardından New York St Luke's-Roosevelt Hastanesi'nde Vasküler ve Girişimsel Radyoloji, New York Memorial Sloan Kettering Kanser Merkezi'nde Beden Görüntüleme, New York Presbyterian Hastanesi-Weill Cornell Tıp Fakültesi'nde Nöroradyoloji ve yine aynı kuruluştaki Nükleer Tıp alanlarında üst ihtisaslar yaptı. Türkiye'den ve ABD'den almış olduğu kurul sertifikalarına sahiptir. Nöroradyoloji Amerikan Derneği, Kuzey Amerika Radyoloji Derneği ve Nükleer Tıp Derneği üyesi olup yaşamını ABD'de sürdürmektedir.

Yrd. Doç. Dr. Şehabettin Öztürk

07 Ekim 1966 tarihinde Adilcevaz'a bağlı Erikbağı köyünde dünyaya gelen Şehabettin Öztürk, ilk ve orta öğrenimini Van'da tamamladıktan sonra 1987 yılında Çukurova Üniversitesi İnşaat, 1987'de de Dicle Üniversitesi Mimarlık Bölümü mezunu olarak 1993 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ahlat MYO Restorasyon Programı'nda öğretim görevlisi olarak göreve başlar. Mart 2002'de Van Gölü Havzası Ortaçağ ve Sonrası Su Mimarisi konusunda doktorasını tamamlayan Dr.Şehabettin Öztürk, 2002 yılı sonuna kadar Van MYO Restorasyon Programı Anabilim Dalı Başkanlığı'nı sürdürür. 2003 yılında yardımcı doçent olarak Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'ne atanır.

2004 yılında Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'ne öğretim üyesi olarak atanan Sayın Öztürk, 2006 yılının sonuna doğru Akdeniz Üniversitesi'nden ayrılıp serbest çalışma yaşamına atılarak şirketini kurar ve projeler hazırlamaya başlar. Başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri olmak üzere, tarihi yapılarda restorasyon uygulama çalışmalarını sürdürür. Bu meyanda AB'nin projelerinde teknik-bilimsel danışmanlık ve mesleki denetim görevini de yürütür.

Sayın Öztürk'ün Kültür Bakanlığı'nca 2001 yılında yayımlanan Bitlis Evleri ve Bitlis Valiliği'nce yayımlanan Bitlis Su Mimarisi adlı iki eser ortaya koyması takdire şayandır. Bunun yanında Van Gölü havza

mimarisini tanıtıcı sergileri ve bazı bilimsel dergilerde yazdığı makaleleri, bildiri ve araştırmaları da önemlidir. Bununla yetinmeyen Yrd. Doç. Dr. Şehabettin Öztürk, bölgesindeki 150 adet tarihi eserdeki uygulamalı rölöve, restitüsyon ve restorasyon proje ve uygulamaları da yapmıştır. Ayrıca, 2005-2006 yıllarında Akdamar Kilisesi, Eski Van Kenti Saray Kapısı, Hüsrev Paşa Külliyesi ve Çifte Hamam gibi bilimsel kazıların sorumluluğunu da yürütmüştür.

1999 yılında TMMOB Mimarlar Odası Van Şubesi Yönetim Kurulu Üyeliği'ne seçilen Sayın Öztürk, 2006 yılından beri yönetim kurulu başkanlığını yürütmektedir. Öte yandan 2002-2005 yıllarında Diyarbakır; 2005-2006 yıllarında ise Van Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurul Üyeliği'ni yürütmüştür. 2007 yılından itibaren Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurul Başkanı görevini ifa etmekte olup, 2007-2009 yıllarında Van Belediyesi Kent Konseyi Yönetim Kurulu Üyeliği'nde de bulunmuştur.

2009 mart ayından itibaren Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Başkanı olarak görev yapan Yrd. Doç. Dr. Şehabettin Öztürk, aynı zamanda rektör danışmanı olarak da çalışmaktadır. Van Valiliği KUDEP Danışmanlığı, Muş Valiliği Malazgirt Anıt Çalışmaları Danışmanlığı görevleri yanında, 2010 yılından beri Çekül Van Gölü Havzası Koordinatörü olarak da çalışmalarını sürdürmektedir.

Oldukça faal bir ruh yapısına sahip olan Sayın Öztürk, bu çalışmalar dışında Bitlis Kasrik Köprüsü, Bitlis Şerefiye Camii, Meydan Camii, Ahlat Kalesi, Muş Murat Köprüsü gibi bir çok uygulama çalışmalarını da gerçekleştirmiştir. (a.g.e. s: 181-82, Ankara, 2014)

Yrd. Doç. Dr. Tahirhan Aydın

1977'de Bitlis-Hizan'da doğdu. İlköğrenimini burada tamamladı. 1994'te Bitlis İmam-Hatip Lisesi'nden, 1999'da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı yıl Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Tefsir Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı. 2003'te Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Arap Dili ve Belagati Ana Bilim Dalı'na araştırma görevlisi olarak atandı. 2005'te Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yabancı Diller Eğitimi Arapça Öğretmenliği Ana Bilim Dalı'nda *Çoklu Zekâ Kuramı ve Yabancılara Arapça Öğretimi* adlı tezi ile yüksek lisans; yine aynı enstitü bünyesinde 2007'de *"Arapça ve Türkçede Cümle Yapısı ve Yabancılara Arapça Cümle Öğretimi -Karşıtsal Çözümleme-"* isimli teziyle de doktora eğitimini tamamladı. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde sarf, nahiv, metin, Arapça yazılı ve sözlü anlatım derslerini verdi. Doktora sonrası araştırma için 01.01.2009-30.06. 2010 tarihleri arasında bir buçuk yıl Mısır Kahire Üniversitesi'nde bulundu. 2009-2010 Eğitim Öğretim Yılı Güz Dönemi'nde Mısır Ezher Üniversitesi Yabancı Diller Fakültesi'nde misafir öğretim üyesi statüsünde dersler verdi. 2003-2012 yılları arasında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde çalışan Aydın, 2012'de Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Arap Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'na yardımcı doçent olarak atandı. Halen (2014) aynı üniversitenin Doğu Dilleri Bölümü Başkanlığı'nı sürdürmektedir. Aydın'ın Arap dili edebiyatı, dil öğretimi yöntem ve teknikleri, dilbilim alanlarında Arapça, Türkçe ve Kürtçe tercüme ve telifleri

bulunmaktadır. Evli ve iki çocuk babası olan Aydın, İngilizce, Arapça ve orta düzeyde Farsça bilmektedir.

Yrd. Doç. Dr. Veysi Sevinçli

1956 yılında Bitlis Adilcevaz'da doğdu. İlk ve ortaokulu Adilcevaz'da, lise öğrenimini Ahlat Selçuklu Lisesi'nde tamamladı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 1979'da mezun oldu. Adilcevaz Lisesi ve Gaziantep Anadolu Lisesi'nde öğretmenlik yaptı ve idari görevlerde bulundu. 1989 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türk Dili Bölümü'nde okutman olarak göreve başladı. 1992 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi'ne bağlı Ahlat Meslek Yüksekokulu'na kurucu müdür olarak atandı ve bu görevi 1999 yılına kadar sürdürdü. Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde Pîr Mahmut'un Bahtiyar-nâme adlı eserinin metin ve indeksini hazırlayarak yüksek lisansını (1992), Hatiboğlu'nun "Letâyifnâme" adlı eserinin "İnceleme- Metin- Sözlük"ünü hazırlayarak doktorasını tamamladı (1996). Çeşitli dergilerde yayımlanmış makaleleri ve Töre yayınları arasından çıkmış "Letâyifnâme (2007) ve Letîfnâme 2 (sözlük) (2008), Türkiye Türkçesi Söz Dizimi adlı eserleri bulunmaktadır. Halen Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanlığı, rektörlüğe bağlı Türk Dili Bölüm Başkanlığı, Edebiyat Fakültesi Yönetim Kurulu Üyeliği ve Yardımcı Doçent Temsilciliği görevlerini yürütmektedir.

Öğr. Gör. M. Törehan Serdar

1958 yılında Bitlis'in Yükseliş Mahallesi'nde doğdu. İlkokulu aynı mahalledeki Yükseliş İlkokulu'nda, orta ve lise tahsilini Bitlis Lisesi'nde yaptı. 1977 yılında üniversite eğitimine başlamış, 1981 yılında şimdiki ismi Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi olan Ankara Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu İşletme-Muhasebe Bölümü'nden mezun olmuştur. 1982 yılında Kahramanmaraş Ticaret Meslek Lisesi'nde muhasebe grubu öğretmeni olarak göreve başladı. 1983-1984 yılları arasında Polatlı Topçu ve Füze Okulu'yla Diyarbakır 7. Kolordu'da askerlik görevini yedek subay olarak yaptıktan sonra tekrar Kahramanmaraş'taki

görevine döndü. 1985 yılında Bitlis Ticaret Meslek Lisesi'ne öğretmen olarak atandı. Uzun bir süre bu okulda öğretmen ve idareci olarak görev yaptıktan sonra 1993 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi'ne bağlı Ahlat Meslek Yüksekokulu'na öğretim görevlisi olarak atandı. 1994 yılında aynı üniversiteye bağlı olan Bitlis Meslek Yüksekokulu'na öğretim görevlisi olarak atandı. 2007 yılına kadar bu okulda görev yapmış, bu tarihte Bitlis Eren Üniversitesi'nin kurulmasıyla birlikte bu üniversiteye geçmiştir. Halen Bitlis Eren Üniversitesi'ne bağlı Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Muhasebe eğitimi almış olmasına rağmen, özel ilgi alanı olarak yoğun çalıştığı Bitlis'in tarihi, eğitimi ve kültürüyle ilgili yazılmış onlarca kitabının yanı sıra çok sayıda makale ve bildirileri bulunmaktadır. Evli ve üç çocuk babasıdır.

Yardımcı Doçent Doktor Abdülaziz Kardeş

1976'da Mutki'de dünyaya gelen, ilk eğitimini Bitlis Gölbaşı Beldesi'nde, orta eğitimini de Denizli Lisesi'nde tamamlayan Abdülaziz Kardeş, Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Programına girdi.

Ankara Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne devam ederek 2004 yılında "Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşunda Bitlis ve Çevresinde İz Bırakanlar" konulu tezini verdi. 2004-2005 eğitim öğretim yılında Güroymak'ta öğretmen olarak göreve başladı. 25 Haziran 2005'te Yüzüncü Yıl Üniversitesi'ne Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersi vermek üzere okutman olarak atanmış Abdülaziz Kardeş, halen bu görevini sürdürmektedir. (İlhami Nalbantoğlu, *Bedenleri Her Yerde Ruhları Bitlis'te Bitlis'liler*, s: 191.)

Yukarıda özgeçmişleri verilen Bitlisli akademisyenler dışında, özgeçmişlerine ulaşamadığımız diğer akademisyenler şunlardır:

- Prof. Dr. Ahmet Ruhi Mermut Harran Üni.-Şanlıurfa
- Prof. Dr. Erman Tuncer İstanbul Üni. Diş. Hek. Fak.
- Prof. Dr. Kenan Arınç Atatürk Üni. Fen-Edb. Fak.-Erzurum
- Prof. Dr. Önal Sayın Ege Üniversitesi-İzmir
- Prof. Dr. Turhan Kürüm Trakya Üni. Tıp. Fak.-Edirne
- Prof. Dr. Abdülkadir Çoban Erzincan Üni. Eğitim. Fak.
- Prof. Dr. Cevdet Akosman Fırat Üni. Müh.Fak. Kimya Müh.
- Prof. Dr. Mehmet Seyitdanlıoğlu Hacettepe Üni.
- Doç. Dr. Rahmi Tekin Yüzüncü Yıl Üni. Tarih Bl.

Yrd. Doç. Dr. Birgöl Otludil Dicle Üni. Fen. Edb. Fak. Biyoloji

Yrd. Doç. Dr. Cem Mermut Ege Üni. Tıp. Fak.

Yrd. Doç. Dr. Derya Altunbaş Çanakkale 18 Mart Üni. Biga İİBF
Kamu Yön. Böl.

Yrd. Doç. Dr. Hülya Hoşgören Dicle Üni. Fen-Edb Fak. Biyoloji Böl.

Yrd. Doç. Dr. Sema Fincan Agüloğlu Dicle Üni. Fen-Edb Fak. Biyoloji
Böl.

Yrd. Doç. Dr. Süleyman Agüloğlu- Dicle Üni- Diyarbakır

Yrd. Doç. Dr. Servet Ulutürk Batman Üni. Fen-Edb. Fak. Biyoloji

Yrd. Doç. Dr. Gürsel Şefkat Uludağ Üni. Müh. Mim. Fak. Makine Müh.
Böl.

Öğr. Gör. Erdal Taha Aydoğdu GOP Üni. Erbaa Meslek Yüksek
Okulu-Tokat

BİTLİSLİ İŞ ADAMLARI

Bu bölümde de memleketimizden çıkarak ülkemiz çapında ses getiren başarıların altına imza atan kıymetli iş adamlarmızla ilgili bilgileri, doğum tarihi sırasına göre arz ediyoruz.

Yunus Ensari

1920 Ahlat doğumlu Yunus Ensari, ilkokulu Ahlat'ta, ortaokulu Bitlis, liseyi de Edirne'de tamamlar. Yüksek eğitimini İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi'nde tamamlar. Üniversiteden mezun olduğu yıl Orman Bakanlığı'nda göreve başlar. Bakanlıkta çalışırken Hayat Sigortaları ve Aktüeryası konusunda ihtisasını yapan Yunus Ensari, 1972 yılında Orman Bakanlığı'ndan emekliye ayrılır. Ticari hayata atılan Ensari bu alanda büyük başarılar elde eder.

Yunus Ensari, bazı dernek, meslek kuruluşları, spor kulübü ve hayır kurumlarında yönetim kurulu üyeliği ve başkanlık yaparak, sosyal alanda da görev ifa etmiştir.

Cemil Özgür

1927 yılında Bitlis'te dünyaya gelen Cemil Özgür, 1939 yılı ilkbaharına değin Bitlis Müştak Baba İlkokulu'nda ve Gazi Paşa İlkokulu'nun okurken, aynı yılın sonbaharında ailece Diyarbakır'a yerleşirler. Diyarbakır'da ortaokula başlayan ama ortaokulu bitirmeden genç yaşta iken 1946'da serbest ticaretle iş hayatına giren Sayın Cemil Özgür, 1953'ten itibaren iş hayatına Ankara'da devam eder. Burada ticari çalışmasını oldukça geliştiren Sayın Özgür, Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı'nın (BETAV) kurulup gelişmesi ve olgunlaşması yolunda maddi ve manevi katkılar sağlayarak, Bitlis için üstün görev inancı içinde 20 yıl süreyle vakfın başkanlığını canla başla yürüttü.

Sayın Özgür hâlihazır vakfın onursal başkanıdır.

İş hayatındaki başarılı çalışmaları nedeniyle Bitlis için yapılması gereken yenilikler yönünde kalıcı eserler bırakan ve bununla kalmayan Sayın Cemil Özgür, vatanı için sarf ettiği gayretler meyanında yüzü aşkın yol, baraj, üniversite, hastahane gibi kültürel ve sağlıkla ilgili eserler yaparak unutulmaz bir iş adamı olarak tarihe damgasını vurmuştur. Bu çalışmaları sonucunda 2002 yılında Türkiye genelinde vergi rekortmeni olmuştur. Ayrıca 2006

yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi Üstün Hizmet Ödülü'yle ödüllendirilmiştir.

Memleketi Bitlis'e Endüstri Mesek Lisesi yapıp bağışlayan Cemil Özgür, yaşamını hâlen Ankara'da sürdürmektedir. (İlhami Nalbantoğlu, *Bedenleri Her Yerde Ruhları Bitlis'te Bitlisliler*, s: 49, Ank,2012)

Necmettin Bitlis

Aslen Bitlisli olan Necmettin Bitlis, kentin Ruslar tarafından işgal edilmesi sebebiyle ailesinin Malatya'ya yerleşmesinden dolayı 1928 yılında Malatya'da dünyaya gelmiştir. İlk ve orta eğitimini Malatya'da tamamlamıştır. Daha sonra ailesinin İstanbul'a göç etmesi nedeniyle de Şişli Terakki Lisesi'nde başladığı lise eğitimini iş hayatına olan ilgisinden dolayı yarıda keserek babasının yanında ticaret hayatına atılır ve bir zaman sonra Dilovası'nda 1974 yılında satın aldığı arsa üzerinde Polisan Boya Sanayi ve Ticaret A.Ş.'yi kurar. Boya üretimiyle yetinmeyen Necmettin Bitlis liman işletmesi, kimya, mensucat ve yapı sanayi sektöründe de çalışmaya koyulur. Ülkesinde gerçekleştirmiş olduğu bu hummalı çalışmasını yurt dışına da taşıyan Necmettin Bitlis İspanya, Tunus, Rusya ve Fransa'da da yatırımlar yaparak ve hatta fabrikalar bile kurarak ticaret alanında örnek bir kişiliğe sahip olmuştur. (a.g.e. 54)

Cahit Bingöl

1928 Bitlis doğumlu Cahit Bingöl, ilk ve orta eğitimini doğduğu kentte tamamladıktan sonra genç yaşta ticaret hayatına girmiştir. Ticarete babasının yanında olgunlaşarak en güzel bir biçimde gerçekleştirmiştir. Bitlis'te o tarihlerde motorlu araç sayısının çok az olmasına ve kış aylarının çok çetin geçmesine rağmen Bitlis ve çevresinde posta hizmetlerini yürütmekteydi. Bu nedenle Bitlis'te aile Postacılar olarak tanınmıştır. Bitlis Ticaret Odası'nın kurulmasında sarf ettiği emekle, odanın 1 numaralı üyesi olmasının yanında başkanlığını da beş yıl süreyle yürütmüştür.

Cahit Bingöl ayrıca, Bitlis Belediye Başkan Yardımcılığı, Bitlis Şoförler ve Otomobilciler Derneği Başkanlığı da yapmıştır. Bitlis Eğitim ve Tanıtım Vakfı'nın kurucuları arasında yer alarak uzun süre yönetim ve denetim kurulu üyeliklerini de yürütmüştür.

Hâlâ unutulmayan Cahit Bingöl 29 Haziran 2005'te vefat etmiştir.(a.g.e. s: 55)

Cemil Örnek

1939 yılında Bitlis'te doğan ilk ve orta eğitimini doğduğu kentte alan Cemil Örnek, ergenlik çağına kadar Bitlis'te çeşitli işlerde çalıştıktan sonra Müştak Baba İlkokulu'nun inşaatıyla taahhüt işlerine başladı. Vatani görevini Ankara'da ifa ettikten sonra Bitlis'e dönmeyip, ticari hayatını burada yürütmeye koyuldu. Başta Ankara olmak üzere çevre illerde taahhüt işleri yapmaya başlamasının yanında, doğup büyüdüğü Bitlis'i asla unutmuyup Bitlislilerin sorunlarını çözmek yolunda elinden geleni esirgmeden, üzerine düşen görevin idraki içinde katkılarda bulundu. Bu meyanda Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı'nın kurucuları arasında yer almanın yanında vakfın hizmetlerinin aksamadan yürümesi için bir dairesini kuruluşun emrine verdi.

Cemil Örnek halen Ankara'da yaşamını sürdürmektedir. (a.g.e s: 83)

Hacı Hikmet Kiler

11 Ocak 1941 yılında Bitlis'te dünyaya gelen, 15 yaşında iken Bitlis Tekel Sigara Fabrikası'nda çalışmaya başlayan Hacı Hikmet Kiler, 1981 yılında emekli olur. Daha sonra Bitlis'te bir bakkal dükkânı açarak ticaret hayatına başlar. 1984 yılında ailece İstanbul'a göç ederek Bahçelievler'de, yetiştirmiş olduğu üç oğluyla beraber ilk Kiler mağazasını kurar. 1994 yılında işyerini Bakırköy'e taşıyarak geliştiren Hacı Hikmet Kiler, bugün ticari faaliyetleri oğullarına bırakarak, Kiler Holding Onursal Başkanı olarak hayır işleriyle ilgilenmektedir.

Babalarının temellerini attığı iş yerlerini daha da geliştiren oğulları Nahit, Vahit ve Ümit Kiler kardeşler, babalarından devraldıkları ticari birikimi geliştirmiş ve bugün Türkiye'nin dört yanına yayılan büyük bir ağ haline getirmişlerdir. Bu arada, kurulan Hikmet Kiler Vakfı da Bitlis'teki başarılı öğrencilere verdiği burslarla eğitime destek olmuştur. Sayın Hikmet Kiler'in 2008 yılında yaptırarak Milli Eğitim Bakanlığı'na bağışladığı Hikmet Kiler Fen Lisesi de yine iş adamının Bitlis'e yaptığı bir diğer eğitim hizmetidir.(a.g.e.s: 87)

Ahmet Eren

1943 yılında Bitlis'te doğan ilk, orta ve lise öğrenimini doğduğu kentte tamamlayan ve sonrasında ailesiyle birlikte İstanbul'a yerleşen Ahmet Eren, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden 1964 yılında mezun olur. Aynı yıl

Maliye Bakanlığı'nca açılan hesap uzmanlığı sınavını kazanarak önce hesap uzman yardımcısı olan Ahmet Eren, 1967'de yeterlik sınavı sonrası hesap uzmanı olur.

Vatani hizmetini ifadan sonra yeniden hesap uzmanı görevine başlayan Ahmet Eren, bir müddet sonra ABD'de ekonomi alanında master yapar. 1975 yılında kamu görevinden ayrılarak, ailesinin sürdürmekte olduğu sınai ve ticari işlerde çalışmaya başlar ve günümüze dek birçok kuruluşun yöneticiliğini yerine getirir.

Ahmet Eren, aile şirketi olan Eren Holding Yönetim Kurulu Başkanı olunca tekstil sektöründe hizmet üreten kuruluş enerji, kâğıt, ambalaj, perakende, çimento ve turizm alanlarında da önemli yatırımlara başlar. Bu çerçevede, son yıllar içinde net cirosundaki yüzde yüz artış nedeniyle Türkiye'nin en büyük gruplarından biri olur.

Ahlat Kültür Sanat ve Çevre Vakfı'nca 05.04.2003'te Bitlis'in sorunlarıyla ilgili düzenlenen Bitlis Platformu'nda Ahmet Eren'in aşağıdaki hitabı dikkat çekicidir:

“Ben Bitlis’le ilgili bu tür toplantılara ilk kez katılıyorum. Bildiğiniz gibi biz aile olarak geçenlerde bir yakınımızı uçak kazasında kaybettik, büyük üzüntü içindeyiz. Ancak bu üzüntümüzü, kaybettiğimiz değerli evladımızın adını Bitlis’te yaşatmak niyetindeyiz. Bunun için onun adına layık bir eğitim tesisi yapmak suretiyle adını ebedileştirmek istiyoruz. Yalnız bu yapacağımız eğitim tesisi sıradan bir tesis olmayacaktır. Batıda yapılanlardan geri kalmayacaktır. Örneğin Koç Lisesi neyse, Sabancı Lisesi neyse öyle olacaktır.”

Bitlis'te Müftüler olarak bilinen aile mensubu Ahmet Eren'in kararlı davranarak taahhüdünü zamanından önce gerçekleştirmesi, Bitlisliler için en güzel bir örnek olarak, ekonomik imkânlarla sahip olanları harekete geçirdi. Özellikle okul yapımlarının birbiri ardınca gelerek yapılan hummalı çalışmalar meyvelerini 8 yıl içinde vermiş ve Bitlis eğitim kurumu açığını büyük çapta kapatmıştır. Bu pozitif gelişme, Bitlisli öğrencilerin 2010 ve 2011 yılları üniversite sınavlarında Türkiye birincisi olmalarını sağlamıştır.

Ahmet Eren, eğitim alanında daha da ileri adımlar atarak üniversite konusunda üzerine düşeni yapma yolunda vaki toplantılarda verdiği sözü kuvveden fiile geçirdi. Bu meyanda temeli 08.08.2009 yılında atılan Bitlis Eren Üniversitesi'nin Fen-Edebiyat Fakültesi binası 18.11.2011'de dönemin Başbakanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan tarafından açılmıştır.

TÜSİAD, Popüler Müzik Sanatçıları Vakfı, Hesap Uzmanları Vakfı, Kâğıt Sanayicileri Vakfı gibi kuruluşların üyesi; Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı (BETAV) ile Eren Eğitim Vakfı'nın Başkanıdır.

Ahmet Eren, evli iki çocuk babası olup iyi düzeyde İngilizce bilmektedir. Ayrıca 2006 yılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Üstün Hizmet Ödülü sahibidir. (a.g.e. s: 98-101)

Nazmi Haşemoğlu

1944 yılında Bitlis'te dünyaya gelen ilk ve orta eğitimini doğduğu kentte tamamlayan Nazmi Haşemoğlu, genç yaşta iş hayatına başlar. Vatani görevi sonrası, 1966 yılından itibaren iş hayatını Ankara'ya taşıyıp, ticari faaliyetlerini geliştirmeye başlar.

Nazmi Haşemoğlu, 1985 yılından itibaren ticari işlerine turizmi de ilave ederek Nahtaş A.Ş.'yi kurmanın yanında, Belçika'nın Radio Public firmasıyla gerçekleştirdiği telekomünikasyon konsorsiyumuyla kablolu yayım faaliyetlerine de başladı. Bu meyanda Bitlis ve Bitlislileri unutmayan Nazmi Haşemoğlu, onların sorunlarıyla ilgilenmeyi bir görev ittihaz etmiş, elinden gelen hizmeti esirgememiştir.

BETAV'ın kurucuları arasında yerini alan ve yirmi yıla yakın vakfın yönetim kurulu üyeliği yanında başkan yardımcılığı görevini de yürüten Haşemoğlu vakfın gelişmesi sadedinde canla başla çalışarak, maddi ve manevi destek vermekten asla çekinmedi. Faal ve atılgan bir ruh yapısına malik olan Nazmi Haşemoğlu, hâlihazır Haşemoğlu Grubu'nun yönetim kurulu başkanlığını sürdürmekte olup, Ankara'da yaşamaktadır. (a.g.e. s: 104)

Doğan Cenkçi

1945 Bitlis doğumlu Doğan Cenkçi ilk, orta ve lise eğitimini Bitlis'te aldıktan sonra 1966'da Bitlis Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğü'nde tesisler amiri olarak görev aldı. 12 yıl aynı görevde hizmet veren Cenkçi, görevinden istifa ederek Selav İnşaat Şirketi'ni kurduktan sonra 1993 yılında da Cenkçi İnşaat Taahhüt Turizm ve Ticaret Ltd. Şti'yi kurdu. Hâlen kurduğu şirketin genel müdürlüğünü yapan Doğan Cenkçi, Bursa'da yaşamını sürdürmektedir (a.g.e. s: 124)

Yusuf Ziya Zülfikar

1947 yılında Bitlis'te doğan; ilk, orta ve lise eğitiminden sonra Yıldız Teknik Üniversitesi Kadıköy Mühendislik Fakültesi'nden mezun olan Yusuf Ziya Zülfikar, 1975 yılına değin Urfa ve çevresinin içme suyu ve afet konutları inşaat işleri mühendisi olarak görev ifa etti. Vatani görev sonrası İstanbul'a yerleşen Yusuf Ziya Zülfikar, kendi adına Yusuf Ziya Mühendislik ve Taahhüt Firması'nı kurdu ve 1985 yılında firmasını Zitaş Zülfikar İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye dönüştürüp, iş kapasitesini daha da genişletti.

Sayın Zülfikar İstanbul'da çalışmasını sürdürürken, İski, Buski, PTT ve belediye ihalelerine de katılarak başarılı sonuçlar verdi. Bu meyanda İstanbul Kozyatağı Zitaş İş Merkezi Kompleksi, Güzelce Tatil Köyü, Büyükçekmece Gürpınar Zitaş Villaları, Arıköy Yapı Kooperatifi 112 Villa İnşaatını başarıyla hizmete sunmuştur.

Beri taraftan sayın Yusuf Ziya Zülfikar BETAV'ın kurucu üyeliğinin yanında Ahlat Kültür Sanat ve Çevre Vakfı'nca 2003 yılında Ankara'da oluşturulan Bitlis Platformu toplantılarına katılarak Bitlis Platformu İzleme Kurulu Üyesi idi. Ne yazık ki, bu kurulun çalışmalarına katılmak üzere Ankara'ya gelirken vaki trafik kazası sonucu yaşamını yitirdi. Bitlis'e hizmet için çaba sarfeden Yusuf Ziya Zülfikar, Bitlis'e Hizmet Şehidi olarak gönüllerde yerini aldı. (a.g.e. s: 128)

M. Nezir Gencer

1948'de Bitlis'te hayata gözlerini açan, ilk, orta ve lise eğitimini doğum yerinde alan Nezir Gencer, 1966 yılında Karayolları 1. Bölge Müdürlüğü'nde, gündüzleri çalışırken geceleri de okuyarak, yüksek eğitimini Tekniker Okulu'nda tamamladıktan sonra dokuz yıl Karayolları'nda fiilen çalıştı. 1977 yılında Karayolları'ndan ayrılarak, Simge İnşaat Şirketi'ni kuran Gencer, halen faal durumda olan bu firmanın yanısıra Simge Şirketler Grubu bünyesinde olmak üzere Bursa'da Simge MAT A.Ş., İzmir Simge İzfalt A.Ş., Kocaeli'de Simge Kocafalt Şirketi'ni kurdu. Bu meyanda Bursa'da Agregada ve asfalt makineleri üreten Makine Üretim Fabrikası E-Mak'ı, dış ticaret faaliyetlerinde bulunan Simge Mak A.Ş.'yi ve tüm bu şirketlere lojistik hizmeti veren Simge Yakpa A.Ş.'yi kurdu.

Her yönüyle oldukça faal bir ruh yapısına sahip olan Gencer, BETAV'ın Bursa Şubesi Başkanı ve BETAV Başkan Yardımcısı'dır. Bitlis'te kültür ve eğitim noktasında hummalı çalışmalar ortaya koyan Bitlisli iş adamları

okullaşma yolunda büyük hizmet vermektedirler. Bunlardan biri de annesinin adına izafe olan BETAV Necibe Gencer Kız Meslek Lisesi yanında Kız Öğrenci Yurdu'nu da yaptıran M. Nezir Gencer'dir. (a.g.e. s:131- 132.)

Semih Eren

1949 Bitlis doğumlu ilk, orta ve lise eğitimini öz kentinde alan ve daha sonra Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Kimya Bölümü'nden mezun olan Semih Eren, Müftüler olarak bilinen ailenin bireyidir. Semih Eren mezuniyet sonrası aynı fakültede asistanlık ve master çalışmalarını sürdürürken, kazandığı Japon Hükümet bursu nedeniyle Japonya'ya gider.

Semih Eren, Japonya'da Kyushu Üniversitesi Mühendislik Fakültesi'nde mühendislik fark derslerini vererek gerekli unvanı alır. Ülkesine dönen Semih Eren, Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde yarım bıraktığı master ve doktora çalışmalarını tamamlar. Vatani görevinden sonra Petkim Petrokimya Şirketi'nin Yarımca'daki kompleksinde bir sene süreyle işletme mühendisi olarak aldığı görevi yürüttükten sonra Ankara'da ünlü Japon Şirketi Mitsui'nin değişik birimlerinde 11 yıl görev ifa eder.

Semih Eren, 1992'de Yen Dış Ticaret Ltd. Şirketi'ni kurmuş olup, petrokimya alanında yabancı firma temsilciliğini yapmaktadır.

Semih Eren, BETAV'ın kurucuları arasında yerini almış, vakfın çalışmalarını sıkı bir şekilde takip etmekte maddi ve manevi desteğini vermektedir. Kayak sporu ile ilgilenen Sayın Eren Ankara'da yaşamaktadır.(a.g.e. s: 132-133)

Mehmet Şirin Örnek

1949 Bitlis doğumlu ilk ve orta eğitimini doğduğu kentte tamamlayan, genç yaşta iş hayatına atılan, bir müddet sonra iş hayatını Ankara'ya taşıyan Mehmet Şirin Örnek, gerek özel ve gerekse kamuya ait inşaatlarda sergilediği başarılı çalışmalarıyla tanınan bir iş adamıdır. Halen Pano İnşaat Taahhüt ve Mühendislik San. Ltd. Şirketi'nin yönetim kurulu başkanlığını sürdürmekte, ayrıca BETAV'ın başarıya ulaşması için gereken çabayı göstermektedir. (a.g.e. s: 138)

Nihat Özdemir

Bitlis kökenli olup 05.04.1950 tarihinde Diyarbakır'da doğan Nihat Özdemir, Ankara Devlet Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nden mezun oldu. 1973-1975 yıllarında Ege Üniversitesi'nde master yaptıktan sonra 1976'da Limak İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.'yi kuran Nihat Özdemir, Türkiye'nin en gözde resmî ve özel kuruluşlarının baraj, sulama tesisleri, boru hatları, arıtma tesisleri, yollar ve anahtar teslimi fabrika işlerini zamanından önce ve kalite yönünden en iyi bir şekilde tamamlayıp teslim etmede beis görmedi. Bitlis'te iş olanağı yaratarak çimento tesislerinin bir ünitesini Bitlis'e kurmuş ve il ekonomisine katkı sağlamıştır.

Limak A.Ş.'nin faaliyet alanını daha da genişleterek, enerji, turizm, çimento ve gıda sektörlerine de taşıyan Sayın Özdemir, hâlen Limak Holding Yönetim Kurulu Başkanı'dır. Ayrıca bir dönem Fenerbahçe Spor Kulübü'nün 2. Başkanlığı ve Başkan Vekilliğini de yürütmüştür.

Nihat Özdemir yüklendiği görevler dışında Türkiye Müteahhiler Birliği Başkanlığı ile uluslararası ve ulusal bazı derneklerin aktif üyeliğini de yapmaktadır. İngilizce bilen Sayın Özdemir Ankara'da ikamet etmektedir.(a.g.e. s: 139-140.)

M. Erdal Eren

1952 yılında Bitlis'te dünyaya gelen ilk ve orta öğrenimini burada alan M. Erdal Eren, lise öğrenimini devlet parasız yatılı olarak Diyarbakır'da tamamladı. Yüksek öğrenimini 1975 yılında Ankara Orta Doğu Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü'nde tamamlayarak mezun oldu. Bir yıl Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nde çalıştıktan sonra, özel sektöre geçti. Önemli inşaat firmalarında sırayla şantiye şefi, proje müdürü ve genel müdür olarak görev yaptı. 1996 yılında Göçay İnşaat Taahhüt ve Ticaret A. Ş.'nin ortağı olan ve yönetim kurulu başkan yardımcılığını yürüten Erdal Eren, bir dönem Türkiye Müteahhitler Birliği Başkanlığı görevini de ifa etti. 1996 yılından itibaren Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı'nın Yönetim Kurulu Üyeliği'ni sürdürmektedir.

M. Erdal Eren ileri düzeyde İngilizce bilmektedir. (a. g. e. S: 146. Ankara, 2012)

H. Uğur Barut

1956 yılında Ankara'da doğan, ilk, orta ve lise eğitimini Bitlis'te tamamlayan, küçük yaşta doğduğu kentte ticaret hayatına giren ve ilk etapta Yıbak İnşaat Şirketi'ni kuran Uğur Barut, 1977'de işlerini Ankara'ya taşıdı. 1987 yılında da Barutçuoğlu şirketini kuran Sayın Barut, Kastamonu ağırlıklı olarak Türkiye'nin bazı kentlerinde taahhüt ve ticaret işlerini sürdürdü. 1994-1998 yılları arasında BETAV'ın Yönetim Kurulu Üyeliği görevini de yüklenen Uğur Barut, iş hayatını Ankara'da sürdürmektedir. (a.g.e. s: 162)

Mustafa Kâmil Küfrevi

12.09.1956'da Bitlis'de hayata gözlerini açan Mustafa Kâmil Küfrevi, eğitimini İstanbul Üsküdar Ayazma İlkokulu ve İstanbul Saint Benoit Fransız Erkek Lisesi'nde tamamladıktan sonra, İstanbul Üniversitesi Fransız Filolojisi'nden mezun oldu. Ardından Fransa'da master yaptı. Vatani görevini ifa ettikten sonra ticaret hayatına girdi. Bir süre farklı firmalarda çalıştıktan sonra kendi firması olan Sefa İç ve Dış Ticaret Şirketi'ni kurdu.

İstanbul'da çalışmasını başarıyla sürdüren Sayın Küfrevi, dede-baba kenti Bitlis'le sürekli ilişki içinde olup, Bitlis'in sorunlarını çözme yolunda faal rol sergileyerek katkı sağlamanın yanında, bir dönem Bitlisspor yöneticiliğini de yürüttü. Beri taraftan kuruluşundan beri Ahlat Kültür Sanat ve Çevre Vakfı'na maddi ve manevi desteğini esirgememiş ve bu konuda vakfın onur ödülüne layık görülmüştür.

Mustafa Kâmil Küfrevi, Arapça, Farsça, Kürtçe ve Fransızca bilmektedir.
(a.g.e. s: 162-163)

Sadullah Gencer

1957'de Bitlis'te dünyaya gelen, ilkokul eğitimini kendi kentinde, ortaokulu yatılı olarak Rize Yapı Teknik Lisesi'nde tamamlayan Sadullah Gencer, Bursa Uludağ Üniversitesi İngilizce Bölümü'nü bitirdikten sonra 1976'da ilk şirketi olan Selav İnşaat A. Ş.'yi kurar. Bir süre ağabeyi Nezir Gencer'le çalışmasını yürüttükten sonra, Genta Ltd. Şirketi'ni kuran Sadullah Gencer, katı atık sektöründe sürdürdüğü faaliyetten sonra Gintem A.Ş.'yi kurdu. Daha sonra atık su yönetimiyle ilgili Ginsu Ltd. Şti'yi kurarak, endüstriyel makinalarını Türkiye pazarına sokar. Gencer son olarak Atsu-Adco Türk Alman ortaklığı şirketin kurucuları arasında yerini alır.

Sadullah Gencer, Bitlis'in eğitimine katkıda bulunmak amacıyla Ahlat'ta kendi ismine izafe olan bir okul yaptırdıktan sonra bu kez, Tatvan'da da Bilişim Lisesi'ni yaptırmıştır. (a.g.e. s: 164)

Nurullah Eren

1958 yılında Bitlis'te hayata gözlerini açan, ilk ve orta eğitimini doğduğu kentte aldıktan sonra İstanbul Güneş Koleji'nden mezun olan Nurullah Eren, 1989'dan itibaren aile şirketlerinde yöneticilik yapmıştır. Bir ara Nurullah Eren Tekstil, Modern Tekstil ve Teksbo Tekstil firmalarından oluşan tekstil grubunun başında bulunan Nurullah Eren, iş hayatının yanı sıra sosyal aktivitelere de önem verir ve BETAV İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu Üyeliği'ni deruhte eder.

Nurullah Eren iş nedeniyle araştırma ve incelemelerde bulunmak üzere çıkmış olduğu seyahati esnasında 8 Ocak 2003 tarihinde Diyarbakır'da vaki olan uçak kazasında genç yaşta hayata veda etmiştir. Bu elim olay sadece ailesini değil, eş dost akraba ve tüm Bitlislileri de büyük çapta üzmüştür.

Aile bu büyük üzüntüsünü nispeten hafifletmek amacıyla, merhumun adını ebedileştirmek üzere Bitlis'teki eğitim tesislerini dört dörtlük bir şekilde inşa ederek, hizmete sunmuştur.

Bitlis Nurullah Eren Anadolu Öğretmen Lisesi 12 derslik, 4 tam donanımlı laboratuvar, kapalı spor salonu, 220 kişilik pansiyon ve 22 öğretmen lojmanı ile 2004 yılında yaptırılarak Milli Eğitim Bakanlığı'na törenle devredilmiştir. Bu tesisi müteakip, 2005 yılında temeli atılan Bitlis İsmail Eren Spor Kompleksi de 2006 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na hibe edilmiştir. (a.g.e. s: 167-168)

Cem Özgür

Bitlis kökenli, 1959 Ankara doğumlu Cem Özgür, ilk eğitimini Ankara Kavaklıdere İlkokulu'nda, orta ve lise eğitimini Ankara Atatürk Lisesi'nde tamamlar. Sheffield Üniversitesinde iki yıl iktisat eğitimini alan Cem Özgür, vatani görevini ifadan sonra İstaş A.Ş. ve Özmer A.Ş.'de işveren temsilcisi olarak çalışmaya başlar. Bir zaman sonra Sayın Cem Özgür, Özgüroğlu Kimya Sanayi A.Ş.'yi kurarak mermer kimyasalları üretimi ve mermer pazarlama ihracat işlerine koyulur. 1994 yılından beri Özgür Beton, Özgür Çimento Beton Endüstrisi A.Ş., Akdeniz Madencilik ve Çimento Sanayi A.Ş., Minerko Mineral Katkıları Sanayi A.Ş. ve Cemend Ltd. Şirketi gibi firmaların yönetim kurulu başkanlıklarını sürdürmektedir. Cem Özgür bir ara Türkiye Futbol

Federasyonu Yönetim Kurulu Üyesi olarak da görev yüklenmiştir. Hayırsever iş adamı Cemil Özgür'ün oğludur. (a.g.e. s: 170)

Zeki Peker

1964 Bitlis-Tatvan doğumlu Zeki Peker ilk eğitimini doğduğu ilçede yaptıktan sonra, aile mesleği olan inşaat işlerinde çalışmaya başlar. Hasan Peker ve Hüsamettin Peker'in müteahhitlik firmalarında meslek hayatına giren Sayın Peker, 1989 yılına kadar yurdun çeşitli bölgelerinde mesleğini sürdürür.

Sayın Peker, 1990 yılı başlarında Pekhan İnşaat ve Ticaret Koll. Şirketi'ni kurdu. Bu meyanda doğru ve dürüst çalışmaları nedeniyle 1996, 1998, 2000 ve 2009 yıllarında Bitlis'te vergi rekortmeni olmayı başaran Zeki Peker, Türkiye Genç İşadamlar Konfederasyonu (TÜGİK) Başkan Vekilliği, Ankara Genç İşadamları Derneği (ANGİAD) Başkan Vekilliği, İç Anadolu Genç İşadamları Federasyonu (İÇGİAF) Yönetim Kurulu Üyeliği, BETAV Denetim ve Yönetim Kurulu Üyelikleri, Bitlis Genç İşadamları Derneği (BİGİAD) Kuruculuğu ve Yönetim Kurulu Başkanlığı görevlerini ifa etmiştir.

Zeki Peker, tüm bu çalışmaları yanında ayrıca Van merkezli Tatvan Çevresi Eğitim Kültür Yardımlaşma Derneğinin (Tatvan-Der) onursal başkanıdır.

Ticari hayatında kazanmış olduğu maddi imkânları gelişigüzel değil, büyük çapta sosyal sorumluluk bilinci içinde bir davranışla, gerek Bitlis ve gerekse kentin ilçelerinde okullara katkı sağlayarak, kültür ve taziye evleri inşa ederek yerine getirmiş ve bu anlamda örnek teşkil eden Bitlisliler'den biri olarak tanınmıştır.

Kültürel ve sosyal çalışmaları kendisine görev ittihaz eden Zeki Peker, 2001 yılında Tatvan Eğritiş Köyü'nde inşa ettiği 4 derslikli ilkokul ve öğretmen lojmanlarını Bitlis Valiliği'ne teslim etmiştir. Bu çalışmalarıyla yetinmeyen Peker, Tatvan Küçükso köy mezarlığı yolunu intizamlı bir şekilde düzenleyerek hizmete açmıştır.

Kalıcı hizmet bilinci içinde kolları sıvayan Zeki Peker, bu defa mali imkânsız içindeki Bitlisliler'in Van'a gitikleri zaman konaklayabilmeleri için, Van Yüzüncü Yıl Hastanesi civarındaki bir evi tefriş ederek ücretsiz kullanıma açmıştır. Bununla da yetinmeyen hayırsever Peker, Tatvan Belediyesine bir ambulans hediye etmiş ve yıllardır da BETAV'a verdiği destekten ayrı olarak yüzlerce üniversite öğrencisine burs sağlayarak eğitimlerine büyük katkı sağlamıştır. Ayrıca Tatvan mahalle yolları için 200 ton ücretsiz asfalt dökerek, halka temiz yol açmayı gerçekleştirdi. Doğup büyüdüğü ilçesinde şahsına ait

olan 400 metrekarelik arsasını donanımlı bir taziye evi için tahsis ettiği gibi, Adilcevaz, Ahlat, Güroymak ve Mutki ilçelerinde 2 katlı 700metrekarelik tam donanımlı taziye ve kültür evleri de inşa etmiştir.

Zeki Peker, halen Ankara’da yaşamını sürdürmektedir.(a.g.e. s: 174-175)

Nahit Kiler

1965 Bitlis doğumlu Nahit Kiler ilk, orta ve lise eğitimini doğduğu kentte alır.

Ailesinin İstanbul’a evlerini nakletmeleri üzerine ticaret hayatına, 20 yıl önce perakencilikle başladı. Kardeşleriyle beraber Kiler Alışveriş Hizmetleri A.Ş. başta olmak üzere birçok şirketin kuruluşunu üstlenir. Perakendeciliğin yanı sıra, Kiler Holding tarafından yatırım yapılan enerji ve inşaat sektörlerinde de yürütülen faaliyetlerde aktif rol üstlenir. Bu meyanda ülkemizin en yüksek, Avrupa’nın ise ikinci yüksek binası olan Sapphire AVM ve Rezidans projesinin hayata geçmesinde katkı sağlar.

Nahit Kiler, su ve kar kayağı sporlarıyla ilgilenmesinin yanında, Kiler Holding A. Ş. Yönetim Kurulu Başkanı, Kiler Alışveriş Hizmetleri Gıda Sanayi Ticaret A.Ş. Yönetim Kurulu Üyesi, Biskon A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı olarak görev ifa etmekte olup, İstanbul’da oturmaktadır.(a.g.e. S:176)

Yukarıda özgeçmişleriyle isimleri geçen Bitlis’li İş Adamları dışında, BETAV’dan aldığım ve sadece isimleri yazılan kentimiz İş Adamlarının listesi aşağıdadır.

Şaban ALTINTEL
Yasin Barut
Cemal BAYSEFEROĞULLARI
Çetin BİNGÖL
Şahin BİNGÖL
Cemal CEMALOĞLU
Fatih CEMALOĞLU
Orhan DEMİREL
Sinan ELEBAĞ
H.Salih ESRİNGÜL
Basri EVLİYAOĞLU

Ertuğrul EVLİYAOĞLU
Adnan GÜNEŞ
M.Ali GÜNEŞ
Dara GÜNEŞ
Fırat HAMAMCIOĞLU
Sabri HAŞEMOĞLU
Kadri İVEGEN
Nazmi KÜRÜM
Naif OTO
Kenan ÖZDEMİR
Hüsamettin PEKER
Maşallah PEKER
Beycan SARAYLI
M.Sait SARISAÇLI
Coşkun ZIRHLI
Ferruh ZÜLFİKAR
Cemalettin ÖZGÜR
Cahit ÖZGÜR
Cemil ÖZGÜR
Cenk Cemil ÖZGÜR
Servet KÜRÜMOĞLU
Cem KAZANCI
Ceyda ÖZKAN
Zülhüt KÜFREVI
Adnan AYBER
Çetin BİNGÖL
Varol DODANLI
Erol DODANLI

BİTLİSLİ ŞAİRLER

Bitlis geçmişte olduğu gibi bugün de, ilim dünyasında olduğu gibi sanatta da, değerli isimler yetiştirmeye devam etmektedir. Aşağıda şairlerinden mümtaz örnekler bulacağınız bu kıymetli hemşehrilerimizin hayatta olanlarının Bitlis Kültür Müdürlüğü'nce her yıl düzenlenecek etkinlikler kapsamında davet edilerek; hayatını kaybetmiş olanların da gıyaplarında değer görmeleri çok önemlidir. Bu değerli hemşehrilerimizin şiirlerinin veya diğer edebî mahsullerinin genç Bitlislilere ulaştırılması için Bitlis Kültür Müdürlüğü'nün etkinlikler düzenleyip şiirlerin seslendirilmesini sağlamasının ilimiz kültürünün tanıtımı kadar ruhlara şifa olacağı kanaatindeyiz.

M. Naim Şerefhanolu (1913-1971)

Şerefhanlar sülalesinden M. Naim Şerefhanolu 1913'te Bitlis'te dünyaya gelir. İlkokulu bitiren şair, demircilik mesleğiyle hayata atılır. Uzun bir süre bu meslekte çalışıp usta olarak yetkinleşen Naim Bey, Bitlis Tekel Tütün Fabrikası'nda görev alarak zaman içinde ustabaşı olur. Kendisini bütünüyle bu göreve veren Naim Bey daha sonra emekliye ayrılır.

Küçük yaşından itibaren okumaya, edebiyata özellikle şiire karşı son derece meraklı olan Naim Şerefhanolu, Arapça ve Farsça lisanlarına da vakıftı. Divan edebiyatına da vakıf olan Naim Şerefhanolu, Baki, Fuzuli, Nedim, Ziya Paşa, Namık Kemal, Abdülhak Hamit Tarhan, Tevfik Fikret gibi şairlerin şiirlerinden haberdardı. Bu nedenle sohbetlerinde adı geçen şairlerin şiirlerini okurdu.

Fabrikada çalıştığı sıralarda öğlen tatillerinde nükteli sohbetleri ve tatlı konuşmalarıyla iş arkadaşlarının ilgisini çekerdi.

Doğuştan şair olan Naim Bey, şiirlerinde Demirci mahlasını kullanırdı. Şiirlerini genel olarak hece vezniyle yazmış ise de aruz vezniyle de yazdığı şiirleri de olmuştur.

Şiirlerinde doğa, insan sevgisi, aşk, dostluk, vefa temaları yanında güzel ahlak telkinleri de vardır. Şair, bazı şairlerin şiirlerine nazireler de yapmıştır.

Naim Şerefhanoglu 1971 yılında 58 yaşında Bitlis'te vefat eder. Mezar taşında aşağıdaki beyit yazılıdır:

Bir gün gelecek göç edecek işbu cihandan
Derler ki Naim toprak olmuş nişanı yoktur.

Şairin bu beyti, kendi sülalesinden olan Ahmet Faik Han'ın aşağıdaki beytini çağrışmaktadır:

Dedim kimdir, bu hâk içre oluptur hâk ile yeksan
Dedi Faik'tir ol bakes turap ender turap olmuş.

Naim Bey'in yazmış olduğu şiirler, *Şair Demirci Naim'den Kıvılcımlar* adıyla, oğlu Servet Şerefhanoglu tarafından hazırlanarak Hoşgörü Yayınları'nca yayımlanmıştır.(İstanbul, 2011)

Naim Bey'in eski yazıyla kaleme aldığı şiirlerini oğlu Servet Şerefhanoglu yeni harflere çevirterek, Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi, eski harflere vakıf Prof Dr. İsmail YAKIT'a gönderir. Prof. Yakıt kitap üzerindeki çalışmalarından sonra aşağıdaki ifadeleri kaydeder:

“Şiirleri inceledim, gerçekten insanı sürükleyen, heyecan veren coşkulu şiirlerin yanı sıra, öğüt ve hikmet konusunda insana bir hayat felsefesi dersi verecek nitelikte anlamlı beyitler ve dörtlüklerle dolu olduğunu gördüm. Bunun yayımlanması ve kültürümüze kazandırılması gerektiğini söyledim. Oğlu da zaten onu istiyordu.”

Prof. Yakıt ayrıca şunları da dile getirir:

“Şiirlerinde hayat, aşk, dostluk, sevgi, merhamet, çalışkanlık, helal lokma, hasret, tarih, yiğitlik ve mertlik gibi daha birçok konulara yer veren Şair Naim'in gönlü Türk bayrağı ve vatan sevgisiyle de doludur. Defterinde bazı

şairlerin altına, hikmetli beyitler ve dörtlükler yerleştirmeyi de ihmal etmemiştir. Şiirlerinde genellikle hece vezni kullanmasına rağmen, bazı şiirlerini de aruz vezniyle yazmıştır. Şair Naim'in bu şiirlerinin Türk kültürüne büyük bir katkı olacağını ve gençlerimize yol gösterici, kimlik ve şahsiyetlerini geliştirici birer rehber olacağını düşünüyorum.”

Prof. Yakıt merhum Şair Naim'in vefatına tarih düşürmüştür:

Bitlisli demirci ustasıydı gitti bekaya
Terk etmedi hayatında sırat-ı müstakımı
Çıktı bir zat Rumi'den söyledi tarihi Yakut
“Er-Rakib, Daru'n-naim'de mukim kılsın Naim'i”
1388-1= 1387 R. 1971

Merhum şair de şiirleri için tuttuğu deftere tarih düşürmüştür:

Kimde vardır böyle defter-i dil-güşa
Edebiyat doludur baştanbaşa
Mücevherlerle süsledim tarihini
“Pek hoş oldu ey NAİM'a bin yaşa”
1354 R.=1938

Bu konuda Prof. Yakıt aşağıdaki uyarıyı yapar:

“Bu tarih Rumi takvime göre düşürülmüş sadece (eski yazıya göre) noktalı harflerin hesaba alındığı bir tarihtir. Burada sağır kaf-i nunla yazılmış (bin) kelimesinin hesaba (nun) gibi alınması merhum yazar tarafından teklif edilmektedir. Bu aslında kural dışı bir durumdur; ama tarih o zaman doğru çıkmaktadır. Okuyucuların bunu bilmesinde yarar vardır.”

Kitabın IV. sayfasında şairin bir dörtlüğü:

OKUYUN ESERLERİ
ANLAYIN HABERLERİ
HATIRAYA KAYDEDİN
EMSALSİZ CEVHERLERİ

Kitabın VIII. sayfasında şairin Ziya Paşa ile ilgili altı beyti yer almaktadır:

Ziya Paşa ali eser neşreylemiş haylıca

“Ben Naim’den bin bin rahmet olsun ana ayrıca”

Ne olduğun bilirim, miktarın arz eyleme
“Evet artık anladım cevherini söyleme”

Bin kimseden bir âdem, ancak bulabilirsin
“Sen zamana uy, yoksa solda sıfır kalırsın.”

Şair Naim Bey, şiirlerini mahalli gazetede yayımladığı dönemde Demirci mahlasını kullandı. Daha sonra Naim ismiyle şiirlerini yazarak, başta Bitlis olmak üzere, hayran kaldığı ülkesine armağan etti. Vefatından çok zaman sonra oğlu Servet Şerefhanoglu, babasının şiirlerini kitap haline getirip yayımlayarak görevini hakkıyla yerine getirdi. 257 sayfalık kitap 250 şiiri içerir. Ayrıca kitap, ar, haya, müstezatlara, Ziya Paşa’nın (kitabın 99 ve 156. sayfalarında) Terkib-i bendi’ne nazireler, nasihatler, hatıra, Bitlis sevgisi, mani ve Ramazan manilerini de içermektedir.

Naim Şerefhanoglu’nun, kitabın ikinci sayfasında Bayrak Marşı başlığı altında yazmış olduğu şiiri, Arif Nihat Asya misali, onun da nasıl vatan ve bayrak aşkıyla dolu olduğunu göstermektedir. Zira o, özellikle dördlüklerin son dizelerinde, canından daha fazla sevdiği bayrağına bağlılığını, ondan kopmaz olduğunu sergilemektedir. Şiirin son dördlüğü onun bütünüyle vatan ve bayrak aşkıyla tutuştuğunun kesin bir kanıtıdır.

BAYRAK MARŞI

Dalgalan dalgalan, ey Türk Bayrağı
Açılmıştır sayende er kundağı
Timsalisin, varlığımın kaynağı
Uğrunuzda fedadır canım sana

Var, sevimli hilal ile yıldızın
Ay yıldızı andırır güzel yüzün
Şan şerefle geçer gece gündüzün
Helal olsun dökülen kanım sana

Heybetinden sarsılır, titrer cihan
Sana müştak, sana hayran bu vatan
Sana kurban, Türk evladı baş u can
Siper ettiğim varlığım, tenim sana

Semalara ser çekmiş mağrur başı
Türk ordusu, en muazzam yoldaşı
Zaferlerle gördüm binbir savaşı
Çok borçludur her geçen günüm sana

Dalgalanır Türk Bayrağın dalgası
Dile gelsin nice düşman kal'ası
Yüzlerinde belli arslan sillesi
Naim söyler, kurbandır canım sana. S: 2

Şairin, bu kez kitabın beşinci sayfasında Güzel Vatan Bizimdir başlığıyla sunduğu şiir, çok ayrı bir hava estirerek, okuyanın ruh derinliğine hitap edercesine, vatanın bir bütün halinde hizmetinde, kalkınmasında gayretkeş olmanın gereğini sergileyerek nazikâne uyarıda bulunmuştur.

GÜZEL VATAN BİZİMDİR

Vasfa gelmez Türkiye'nin illeri
Gördüğümüz güzel vatan bizimdir
Elvan elvan açar çiçek gülleri
Miskler saçan gül gülistan bizimdir

.....

Naim der ki çalışanlar öğünür
Miskin olan yaka yırtar, dövünür
Arar isen, aradığın bulunur
Hizmet etsen, gelen ihsan bizimdir. S: 5

Şair Şerefhanoglu, kitabın dokuzuncu sayfasında Gördüm redifli şiirliyle de bazı noktalarda uyarı yaparak, okurların kendilerine gelerek cehaletten uzak durmalarını ve çalışarak ortaya bir şeyler koymalarını istemektedir. Hele hikmetli sözlerinde asaletin önemine vurgu yaparak, çeşitli rezaletlerden beri kalmanın gereği belirtilmektedir.

GÖRDÜM

Köhne libas altında bir hüsnü anı gördüm
Meftun oldu can u dil, şah-i hubanı gördüm

Bu çarkın dönüşüne, aklım perişan olmuş
Cahillerle dopdolu, şimdi zamanı gördüm

Hikmetli Sözler

Bir kimsenin fikrinde bulunmazsa asalet
Toplanır onun şahsında enva'i rezalet.

Bir Medhiye

SENSİN TABİB

Ya Muhammet derdi dıhle, bimare sensin tabip
Sen İslam'ın hem piş'isin, hem penahi ya Habip

Yarın kâfi hükmündedir, ulu mahşer meydanı
Cemalinde ehl-i uşşak, olmasın orda garip

Methetseler ruh-i pakın, yüz binde bir değil
Senin şanın gayet bülent, hatadır demek lebip

Âşıkın biçare kemter olmuş, mecnun ruz-i şeb
Evsafını tezkir eder, olmuş bir nev' andelip

Ancak sensin bu cihande, bu Naim'in ümidi
Şefaatten bu mücrimi, etmeyesin bi-nasip. (S: 25)

Hikmetli Sözler

Bir kimseden kötülük istemezsen, tab'ına göre hareket et. (S: 34)

Sabırlı ol, sebat eyle, müstakim ol her zaman
Sıdk ile Allah'a dayan, razı oldur bi-güman. (S: 37)

Aşağıdaki şiir kişileri doğruya, çalışmaya ve fazilet sahibi olmaya çağırmaktadır

ESERİN OLSUN

Âkilsen takdire sen bırak işi
Azm ile çalışmak şiarın olsun
Tevekkül eyleyip yapma teşvişi
Doğruluk, iyilik efkârın olsun

İdbare ikbale hiç güven olmaz
Zalimin yaptığı yanında kalmaz
Rezilin hainin çehresi gülmez
Fazilet timsali asarın olsun. (S: 103)

Şair Dalkavukluk adlı şiiriyle dalkavukların nasıl bir ruh haleti içinde olduklarını ve bu gibi kişilerden uzak durulması gerektiğini anlatmaktadır.

DALKAVUKLUK

O canbaz misali her telden çalar
Burnunu sokar her yere dalar
Tıynetini malum kâseyi yalar
Laşeye konar dalkavuk olan

Yaltaklık için her şeyi yapar
Fesattır birini diğere katar
Hiç durmaz, ha babam palavra atar
Fırıldak yapar dalkavuk olan. (S: 110)

Şair Ar Nedir isimli şiiriyle, ar, edep, güzel ahlak sahibi olmayı ifade etmektedir.

AR NEDİR

Oku belle hüsn-i ahlak dersini
Adet nedir edep nedir ar nedir
Tutma zinhar doğru yolun aksini
Gelir nedir, gider nedir, kâr nedir. (S: 111)

MÜSTEZAT

Müstezat, bir satıra aynı vezinde eklenmiş yarım satırlık manzumedir. Şair bu konuda üç ayrı müstezat kaleme almıştır.

Toplu olarak derd ü elem, sineme dolmuş
Bilmem bana n'olmuş

Hiç dinmeyecek acep benim, ah ile vahım
Bu baht-ı siyahım. (S: 127)

TEMİZ BİLME

(Bu şiir insanoğluna bir nasihattir.)

Önem verme ipsiz sapsız, sinsî alçak kimseye
Rast gelene Hızır deme, temiz bilme herkesi
Öylesi var, gaye para; namus, şeref anlamaz
Âdem sanma, gayreti yok riyakârı, nakesi. (S: 121)

NAAT

(Naat, Hz. Peygamberi övgüyle anmaktır.)

Lütuflarına payan olmaz, şahs-i risalet
Bizler ederiz Hazretlerine arz-ı delalet
Acizlerine eyle kerem eyle inayet
Günahlarıma tövbe yapıp ettim nedamet
Sen lütfu kerem menbaisin eyle şefaet. (S: 136)

GÜZEL GEÇİN

Güzel geçin, gönül yıkma, hatır yap
Temaşa et, ibretlerden hisse kap
Hoş demişler, tam yerinde bu cevap
Dikkat eyle, ne şiş yansın ne kebab. (S: 151)

NASİHAT

Bu başlık altında merhum şair, dört ayrı şiiriyle nasihatlerde bulunarak toplumu kibar bir şekilde uyarmaktadır. Birinci nasihatinden bir alıntı:

Zinhar, zinhar kimseye aldanma sen
Bu muhip bi-vefakârdır, kanma sen
Yar-i huşe teslim etme kendini
Anlamazsın sen beşerin fendini
.....

İnsan olan mağlup olmaz nefsine
Bir mahub-i mecazın sevdasına
İyi kötü her halinden bellidir
İş başında ef'alinden bellidir. (S: 172-173-174-175)

YABANA GİTMEZ

(Bu şiir yalan konuşmanın, ortalığı karıştırmanın yanlışlığını belirtmektedir.)

Yalancı utanmaz, yalanlar atar
Aldattım diyerek, fiyaka satar
Attığı martaval, gözlere batar
Öldürsen doğruya bir adım atmaz.

Arifler bir kılı kırka yararlar
Bir sözü ölçüp iyi tartarlar
Yalanı reddedip hakkı ararlar
Hileyi haramı aşına katmaz. (S: 184)

BİTLİS

Bitlis sevdalısı merhum Naim Bey şiirlerinde, doğup büyüdüğü kentini de en güzel bir şekilde dile getirmiştir. Şöyle ki:

Şark ilinin dürdanesi
Ana yurdun bir tanesi
Hesapsızdır pervanesi
Ben meftunum Bitlis sana

Kış bitince kalkınca kar
Cennet olur sanki bahar
Bülbül öter leyl ü nehar
Ben meftunum Bitlis sana

Tabiatın yadigâri
Bahşeylemiş bu diyarı
Buzdur sanki çeşme zari
Ben meftunum Bitlis sana. (S: 207)

Şairin ŞEHR-İ BİTLİS isimli şiiri, Müştak Baba'nın Bitlis Medhiyesi'ni çağrıştıran en uzun şiiridir.

İsmi mümtazı bulan
Eski devirden kalan
Bir şehir-i ma'ruf olan
Diyar-ı şehir-i Bitlis

Kale büyük eseri
Bitlis'in yadigâri
Hayran eder ziveri
Asar-ı şehir-i Bitlis

.....

Evvel gelmiş Ziyaüddin
Sonra Veli Şemsettin
Adil Han Şerafettin
Serdar-i şehr-i Bitlis

Şeref Han'ın hocası
İdris'tir fehamesi
Zamanın allamesi
Şiar-ı şehr-i Bitlis

Namı var Faik Han'ın
Hele Müştak Baba'nın
Eltafı ol Huda'nın
Ebrar-ı şehr-i Bitlis.

Hulusi en son edip
Kendisi gayet lebib
Var eseri Andelip
Hüşyar-ı şehr-i Bitlis. (S: 208-209)

BİTLİS DAĞLAR İÇİNDE

Bitlis dağlar içinde
Bahçe, bağlar içinde
Tarihi bir namı var
Eski çağlar içinde

Bitlis şarkın çırağı
İlm ü irfan yatağı
Kimya maden dopdolu
Yayla ovası dağı. (S: 213)

EY BİTLİS'İM

Ey Bitlis'im ey Bitlis'im
Çok eskisin hey Bitlis'im
Gördüklerin say Bitlis'im
Geçmişleri an Bitlis'im

Evvel bu altın deresi

Cennet imiş dıl'çevresi
Çokmuş gayet mamuresi
Enkazına yan Bitlis'im

Bu diyarın var mı eşi
Kıymetlidir dağı taşı
Gayet leziz suyu aşu
Sana kurban can Bitlis'im. (S: 214)

Naim Şerefhanoglu, memleketi Bitlis'i öylesine sevmektedir ki, bu sevgiyi aşağıdaki şiiriyle dile getirmektedir:

BİTLİS'İN DÜNÜ VE BUGÜNÜ

Dün

Tarihi mümkün olmaz, anlatsam her bâr
Bitlis'in geçmişteki evsafını tezkâr
Bu şehrin koskoca, parlak mazisi varmış
Bunu bilenlerde doğar hayret-i efkâr

Doğunun sertacı imiş tarihe sor, bak
Her yerinde varmış anın ziynet-i asar
Onsekiz bin ev, seksen bin nüfusu
Hengame-i mahşer imiş çarşı pazar.
.....

Bugün

Şimdi bütün Türkiyemiz gülşene dönmüş
Bakımsızlıktan Bitlis ağlar, yetim-i bimar
Bakılmadan, mahrum olan ey aziz yurdum
Yoksulluğa sahne olan yurd u cefakâr

Ehl-i kerem, dest-i hamiyet, ümit sizde
İmar için gayret ister merd-i vefakâr

Takdis eden namını evlad-i vatandır
Nankör odur, kim ki eder hakkını inkâr

Azmederek etmeliyiz Bitlis'i imar
İmarına birgün çıkar dest-i halaskâr. (S: 215)

Ümitvar olan Naim Bey'in ruhu şad olsun. Zira 21. yüzyılın başlarında Bitlis, şiirde ifadesini bulan dest-i halaskâr tarafından her yönüyle imar edilerek istikbal vaat eder hâle gelmiştir.

Şair, can-ı gönülden bağlı olduğu ve doğup büyüdüğü Bitlis sevdasıyla dolu olduğunu bu kez aşağıdaki şiiriyle dile getirmektedir:

TARİHİ BİTLİS

Hadiseler yıktı viran eyledi
Hele bir bak enkazına Bitlis'in
Bedbaht talih pek perişan eyledi
Hasret çektim mazisine Bitlis'in
.....

Bu memleket tarihlerde ün almış
İlm u irfan bu ülkede kök salmış
Eserlerden şimdi kuru nam kalmış
Me'yus oldum durumuna Bitlis'in. (S: 216)

Şerefhanoglu, yukarıdaki şiirinde olduğu gibi bu şiirinde de yine Bitlis'in tarihine, geçmişine atıfta bulunarak özellikle ilim irfan alanındaki çöküşü dile getirmiştir. Zira Bitlis on dört ila on dokuzuncu yüzyıllar arasında ilim irfan merkezidir. Gerek Melek Ahmet ve gerekse Budistler'in kente olan saldırıları ve nihayet Rus işgali her sahada olduğu gibi, ilim irfan sahasında da büyük tahribatlar oluşturmuştur. İşte şairi üzen de budur. Fakat her alanda olduğu gibi ilim irfan ve kültürel alanda da Bitlis eski haline dönüyor. Zira Bitlis, eğitim öğretim alanında merhaleler kayderek yüzün üzerinde akademisyeni olan bir kenttir artık. Bu konuda da merhum şairimizin ruhu şad olsun. Bitlis sevdalısı Naim Şerefhanoglu, Güzel Bitlis, Dideban ve hatta Süphan Dağı ile şiirlerini sıralamaktadır. Bu meyanda İmar Edelim şiiriyle Bitlisli gençleri harekete teşvik ediyor. Öte yandan şairin, devrin başbakanı merhum Adnan Menderes'in de içinde bulunduğu uçağın 1959 yılında Londra'da kaza yapması üzerine yazdığı mersiye, onun duygusal yönünün açık ifadesidir:

Bir ani kazaya kurban olanlar

Şehadet şerbeti içti büyükler
Vatan'çün pervane biryan oldular
Başından canından geçti büyükler

Radyoda işittim sinem dağladım
Dereler misali coştum, çağladım
Şehidi gaziyi andım ağladım
Uçmakta hulle'yi biçti büyükler. (S: 223)

RAMAZAN MANİLERİ

Şerefhanoglu'nun ramazan dolayısıyla kaleme aldığı şiirler, onun mübarek aya olan saygı ve sempatisinin açık bir belgesidir.

Bin dokuz yüz elli dokuz
Mart on biri gördü bu göz
Bu sene de oruc ayı
Yirmi dokuz değil otuz

Camilerde Kur'an sesi
Vecde getirir herkesi
Haddini bil, hatır yıkma
Tüketme zinhar nefesi

İstiğfar et, rahmet dile
Bu ay benzer gonca güle
Ramazanın vasıfları
Yazılmakla gelmez dile. S: 227

Naim Şerefhanoglu, ramazan manilerinin dışında da maniler yazmıştır:

Nar ağacın taşlarım
Yere düştü dişlerim
Mani koşma yazmaya
Heves ettim başladım

Derelerde su akar
Bahçelerde gül kokar
Çok naz etme sevdiğim
Aşık canından bıkar. S: 243

HASTAYDIM

Şairin bu şiiri, 1971'de Bitlis Devlet Hastahanesi'nde kendisini tedavi eden Bitlisli baştabip Cevdet Geboloğlu'na ithaf edilmiştir.

Hastaydım, hastaydım, fena hastaydım
İmdada yetiştin sen Hızır gibi
Sıhhatım perişan, daima yastaydım
İmdada yetiştin bir Hızır gibi.

Komada kalmıştım bir nice günler
Gitti de gelmesin o fena anlar
Kurtardı verdiğin iğne dermanı
İmdada yetiştin sen Hızır gibi.

Bu hasta günlerim geçerci acı
Tedavi eyledin verdin ilacı
Topyekûn ailem sana duacı
İmdada yetiştin sen Hızır gibi.

Methine ne diyem ey sayın Cevdet
Halime, derdime eyledin dikkat
Saygıyla eylerim zatına hürmet
İmdada yetiştin sen Hızır gibi. (S: 251)

Böylece merhum, şiiriyle alicenaplığını sergileyerek aynı yıl Allah'ın rahmetine kavuşur.

ESERLER KALMIŞ

Bu başlık altındaki şiirde, kişilerin çalışarak ortaya bir eser koyması gereği dile getirilmektedir. Çünkü kişilerin ortaya koyacakları hayırlı eserler sahiplerini, unutulmaz kılar. Bu konuda Müştak Baba şöyle sesleniyor:

Adam odur ki koya hayatında hayırlı bir eser
Eseri olmayanın gör ki yerinde yel eser.

İşte şair Naim bu noktada eserler ortaya koymanın gereğini en güzel bir şekilde gözler önüne sermektedir:

Bir gece düşündüm fani dünyayı
Gelenler göçmüştür eserler kalmış

Takdisle çok andım nice dâhiyi
Maksada erdiren rehberler kalmış

.....
Bilginler uğraşıp neler bulmuşlar
Zorluğu müşkülü fenle aşmışlar
Beşere durmadan nurlar saçmışlar
İstikbal nesline hünerler kalmış

Keramet taslamak değildir hüner
Var ise eserin kendini göster
Bilginler gelmişler koymuşlar eser
Pahası biçilmez cevherler kalmış. (S: 255)

Hüsamettin Bilgen (1944)

Şubat 1944'te Bitlis'te dünyaya geldi. 1950'de Kömüs İlkokulu'nda başladığı eğitimini 1955'te Kazım Paşa İlkokulu'nda bitirdi. Ortaokul ve lise öğrenimini 1963'te tamamladı. 1964'te girdiği İstanbul Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesini 1970 Şubat döneminde bitirdi. Askerlik görevini, yedek subay dış hekimi olarak Erzurum Aşkale'de tamamlayarak 1971 yılı sonunda terhis oldu. Terhis sonrası Bitlis veya Tatvan'a tayinini yaptırmak istediye de, sonuç alamayınca, 1972'de İstanbul'da muayenehane açarak serbest dış hekimi olarak çalışmaya başladı.

Mesleğini İstanbul'da sürdürmekle beraber doğup büyüdüğü dede baba yurdu Bitlis'i hiç unutmadı. İstanbul'da Bitlis'i yaşadı, Bitlis'te gibi yaşadı. Şiirlerinde, deyişlerinde Bitlis'i yaşattı.

Geleneklerini göreneklerini, yerel sözleri ve söylemlerini, köşe bucak her semtini, eski ve yerli ailelerini Bitlis'e ait şive ile şiirlere döktü.

Şair hakkında Bitlisli değerli iki zatın kaleme aldıkları yazılar aşağıdadır:

Değerli Okurlar, Sevgili Bitlisliler,

“Doktor” adı ile bilinen Hüsamettin Bilgen sıra dışı bir Bitlisli, sıra dışı bir şairdir. Bitlis’i özleyen, Bitlis’in sosyal yapısını ve yaşamını merak eden kimseler bu değerli insanın şiirlerini okuyarak özlem meraklarını giderebilirler.

Sadece şair olarak değil, herkese karşı sevecen ve insancıl yaklaşımı, esprileri ve kuvvetli arkadaşlık bağları ile uzun yıllar özellikle İstanbul’daki Bitlisliler arasında birleştirici ortak payda konumunda bulunmuş, bu nitelikleri ile de Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı, BETAV’ın İstanbul şubesinin bir nevi bağlayıcı harcı ve çimentosu olmuştur.

Şurası bir gerçektir ki; Bitlis’e ve Bitlisliye hizmet verenler her zaman iyi bir şekilde anılacaklardır. “Doktor” bu hizmetlerin en iyisini verenlerinden biridir. Bu eser onun hizmetlerini simgeleyen bir yapı taşı olarak Şair Hüsamettin Bilgen’i ölümsüz bir fani durumuna getirmiştir.

Bu değerli kitaba bir sunuş yazma onurunu bana verdiği için kendisine teşekkürlerimi, bütün okurlara da saygılarımı sunuyorum.

*Ahmet EREN
Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı
Genel Başkanı*

Adı Hüsamettin Bilgen, Mesleği Diş Hekimi

Kendisi kendisini “dişçi” olarak tanıtır. Ama diş hekimliği fakültesine başladığı günden itibaren, yakın arkadaşları ona “doktor” demeye başladılar. Sonra da onu tanıyan herkes.

Ama boşuna değildi. Çünkü o, bir gönül doktoruydu. İşte bu gönül doktoru elli yıldır İstanbul’da yaşıyor. Buna rağmen Bitlis’in kültüründen, şivesinden, dostlarından hiç kopmadı. Yıllarca BETAV’da koordinatörlük yaptı. BETAV’ın İstanbul ofisini kendi muayenehanesi ile birleştirdi.

Herkesin dert babası oldu. Dertilere hiçbir şey yapmasa da bir iki fıkra anlattı. Bu deneyimlere, inanılmaz hızlı ve güçlü mizah zekâsı da eklenince, böyle sıra dışı bir şair çıktı ortaya. Şiirlerindeki doyulmaz lezzet buradan kaynaklanıyor galiba.

Doktorun şiir ve fıkralarındaki günlük yaşamdan esinlendiği mizah, insanları sadece gülümsetmekle kalmaz; aynı zamanda çok üzücü, kara mizaları bile,

hicivle harmanlayarak bizlere sunar. Böylece, hem kara kara düşündürür, hem de kahkahalarla güldürür.

O, bugüne kadar yapılan Bitlis Eğitim Vakfı (BETAV) toplantılarının da tuzu biberi, kısacası lezzeti olmuştur. Bazı şiirlerinde, büyük şehirlerde yoksulluk içerisinde üniversite okuyan öğrencilerin ve onların ailelerinin duygularını o kadar çarpıcı dille anlatmıştır ki, bu hayatı yaşayan herkes kendisinden bir parça bulmuştur.

“BETAV’ın acilen kurulmasını bu şiirler teşvik etmiştir” demek dahi mümkündür. Doktor, bu kabiliyetinin en büyük kısmını Bitlis’in anasına, babasına, evladına, dağına, taşına, çarşısına, çeşmesine, insanına, hocasına, davulcusuna, zurnacısına, kısacası tüm Bitlis folkloruna ayırdı. Onun bu şiirleri, Bitlis’in kültürünü elden ele, nesilden nesile taşıyacaktır.

Bu eser, sadece bizim gönlümüze hoşça anlar geçirtmek için değil; aynı zamanda Bitlis kültürünü nesilden nesile taşıyacak, önemli bir belge özelliğine de sahiptir. Hatta moda deyimiyse, somut olmayan bir kültür mirasıdır.

Kültürel miraslar, ha deyince husule gelmez. Uzun bir emek gerektirir. İşte bu emeği sevgili Doktor yıllar harcayarak husule getirdi. Yani ömrünün bir 40-50 senesini bu işe hasretti. Şimdi jest yapma sırası, biz Bitlislilerin olmalıdır.

Bir Âşık Veysel Sivas için ne ise, Hüsamettin Bilgen de bizim için odur. Bizlere bıraktığı bu kıymetli esere sahip çıkmalıyız. Ha gayret, bu kıymetli eseri daha geniş kitlelere yayabilmek için, çokça baskı yaptıralım bence.

Değerli dostumu, uzun ömürler dileyerek sevgiyle anıyor, sizlere sevgi ve saygı sunuyorum.

*Nezir Gencer
6 Nisan 2012*

Kendisini tümüyle doğduyu, büyüdüğü ve asla unutmadığı Bitlis’e adayan Bitlis sevdalısı Hüsamettin Bilgen’in yazmış olduğu şiirlerine geçmeden önce onun, 2012’de basımı yapılarak sunduğu kitabının ön sözündeki dörtlüğüyle söze başlamak isterim:

*Şu dünyada ilk göz ağrım
Doğum yerim, yurdum Bitlis*

Haliyle yanar bağrım
Memleketim illa Bitlis.

Şairin ilk kitabı “Bitlis’e Selam” 1994 yılında BETAV’ca basılmıştır. Daha sonra ikinci kitabı “Bitlis’e Özlem” yine BETAV tarafından basılmıştır. Her iki kitabın içerdiği şiirler, genelde Bitlisle ve Bitlis aileleriyle ilgilidir. Ama farklı konularda şiirler de vardır.

Hüsamettin Bilgen, şiirlerini genellikle dörtlükler halinde; üç mısra kendi arasında kafiyeli, son mısra serbest olacak şekilde yazmıştır. Bazı şiirleri, tamamen Bitlis şivesiyle yazılmıştır. Yazılan şiirler hangi kalıpta olursa olsun, gerek anlam ve gerekse ses yönünden kulağı tırmalayan değil, aksine kulağa hoş gelen bir özellik arz eder. Şair, yazdığı şiirlerinin son kısmında yirmi yerde Dişçi, sadece bir yerde Hüsam mahlasını kullanmıştır. Bunun dışında yazılan şiirlerde mahlas kullanılmamıştır.

2012’de basımı yapılan kitap, 1994’teki baskıda mevcut yirmi şiirin on dördünü içerir.

Bitlis’e Özlem kitabının ilk şiiri aşağıdadır:

SELAM OLSUN

Bitlis sevdalısı şair, bu ilk şiiriyle nasıl bir sevda içinde olduğunu açıkça gösteriyor:

Dideban’ın tepesından
Meşhur Bitlis kalesından
Beş kaza dört mahlesından
Gelenlere selam olsun.
Bitlisliyim diyenlere
Halen orde olenlere
Toprağında yatanlara
Ta yürekten selam olsun

Adilcevaz Ahlat’ına
Mutki’sine Hizan’ına
Denizine Tatvan’ına
Kucak kucak selam olsun

.....

Dişçi der, ey hemşeriler
Gönlüm Bitlis'le beraber
Canım kardeşler, baciler
Benden size selam olsun. (S: 2)

15 Ocak 1992-İstanbul

Şair, aşağıdaki şiirinde birlik beraberlik mesajı vermenin yanında, Bitlis'e meftun olduğunu ve Bitlis'ten istemeyerek uzaklaştığının hasreti içinde olduğunu açıkça vurgulamaktadır:

İLLAH BİTLİS'TE GÖZÜM

Bitlisliyi severem, billah doğridür sözüm
Yiddi göbek dededan, Bitlisliyem men özüm
Felek böyle emretti, gerçi düştüm gurbete
Çoh memleketler gezdim, illah Bitlis'te gözüm.

Men Bitlis'in toprağı, men Bitlis'in taşıyem
Men Bitlis'in insani, elde üzük kaşiyem

Men Bitlis'in Bahari, yazi, güzi, kışiyem
Bahçesinde, bağında, illah Bitlis'te gözüm

Meni anleten diller, topyekün lal olse de
Diktiğim dut ağacı, kuru bir dal olse de
Bir zaman öz evimdi, şimdi gurbet olse de
Men Bitlisli Dişçi'yem, illah Bitlis'te gözüm. (S: 3)

Ocak 1994 İstanbul

Bilgen bu kez aşağıdaki şiirinde tüm illerimizin özelliklerinden teker teker bahsetmesine rağmen, yine aklının fikrinin Bitlis'te olduğunu ve doğup büyüdüğü kentinin hasreti içinde kaldığını bariz bir şekilde şiirsel olarak ortaya koymaktadır.

İL İL VATAN İLLA BİTLİS

Şu dünyada ilk göz ağrım
Doğum yerim, yurdum Bitlis
Hayaliyle yanar bağrım
Memleketim illa Bitlis

Bir bir saydım, iller güzel
Her biri dünyaya bedel
Dağlar, taşlar, göller güzel
Güzel amma, illa Bitlis

Ankara'da Anıtkabir
Etrafında seksen şehir
Dört bir yönü, hepsi de bir
Güzel amma, illa Bitlis

İstanbul dünya incisi
Şehirlerin birincisi
Işıldar günü gecesi
Güzel amma, illa Bitlis

.....

Dişçi'yim, tüm yurdu gezdim
Ne usandım ne de bezdim
Bunca vilayeti yazdım
Yazdım amma, illa Bitlis... (S: 4-8)

Haziran 2004 - İstanbul

Şair Hüsamettin Bilgen bu kez kaleme aldığı "Dideban" şiirini, on altı sayfa olarak tüm Bitlis ailelerine hasretmiştir:

Bağdaş kurup otumuşsun göğsüne
Öge evlat Bitlis'imın Dideban
Kare bulut gibi çöktün üstüne
Kambağ olen Bitlis'imın Dideban

.....

Sayacağım tek tek dört mahlesini
Zeydan, Taş Mahlesi, Hersan, İnöni
Gurbete attığın her hanesini
Dişçi'ye kulak ver dinle Dideban

.....

Zülfiker, Çançolar, Malamusalır
Dalkıran, Kaloler, Melekmusalır

Kazançi, Kakiler, Nasırzadeler
Cümleyi pelesenk ettin Dideban
.....

Hacı Necmedinler, Cinoğulleri
Çeletiz, Nevcanler, Barutçileri
Perem perem ettin Velibeyleri
Hepsini gurbete attın Dideban
.....

Müezzinler gitti, ta uzaklara
Cemaloğulları, yürekte yara
Şeyh Dursunlar göçtü, başka diyara
Bitlis'in belini büktün Dideban.
.....

Dişçi'yem, gurbetin yolunu tuttum
Giderken ağladım, gözyaşım yuttum
Zannetme gittim de seni unuttum
Seni kalbimize gömdük Dideban
Senden ayrıldık ya, öldük Dideban. (S: 12-22)

Ağustos 1996-İstanbul

BİTLİS'E HASRET

Bitlis sevdalısı Hüsametın Bilgen'in bu şiiri, içli ve akıcı şiirlerinden biridir. Onun Bitlis hasreti içinde yazdığı bu şiiri, sadece şairi değil, okuyan her Bitlisliyi büyük çapta ekiler. Çünkü şiir gerçekten duyguları harekete getiren bir şiirdir.

Dede baba yurdum, öz memleketim
Güzel Bitlis sana göresim geldi
Senin toprağından kemiğim, etim
Yeşil Bitlis sana göresim geldi

Hey, gençliğimi harcadığım yerler hey!
Sıra dağlar, coşkun çaylar, bağlar hey!
Tutmaz yerini, bu dünyada hiçbir şey

Havanı, suyunu göresim geldi

Özledim Gazibey, Kazım Paşa'yı
Komus mektebini, Gazi Paşa'yı
Şeribey gümbürder, Ramazan ayı
Sapkor'u, Mezre'yi göresim geldi

.....

Yine buz gibi mi, Hindirekatar ?
Aynelbarut, Altınkalbur, Alemdar
Çindo'nun bağında uzun kavaklar
Arap Köprüsünü, göresim geldi

.....

Azmi çekti kahrımızı Gökmeidan?
Senden güzel bağ bulunmaz, Dideban
Vazgeçemem toprağından, taşından
Vatanım Bitlis'i göresim geldi. (S: 23-24)

Mart 1992 İstanbul

TAŞI NE ETTİZ?

Şairimizin bu şiiri, içli bir ifade şekliyle Bitlis şivesiyle kentin ailelerini birer birer sayar. “Taşı ne ettiz” ifadesi, dışarıdan gelen yabancı bir kişinin, nasıl olmuşsa yerden aldığı taşı merak eden Bitlisli bir çocuğun sualine verilen tepkiden kaynaklanan ve Bitlis'te günün eğlencesi haline gelen bir mizah olayıdır. Zaten şairimiz de günlük hayatında son derece zeki ve esprili bir kişiliğe sahiptir.

Gelin Bitlisliler sesime gelin
Söyleyin baheyim taşı ne ettiz?
Muhammet aşkına yalan dimeyin
Doğri diyin gıra taşı ne ettiz?

.....

Hani Zülfikarler, hani Otoler
Hani Şerbetçiler, Karayıllanner

Nerde Köseler, nerde Dilanner
Kakiler Tınarler taşı ne ettiz?

.....

Yeller eser Zırhlilerin yerinde
Hiç kimse kalmemiş Cin Evlerinde
Hani Okumışler, Gencerler nerde
Şerefhanler, acep taşı ne ettiz?

.....

Metelis kalmemiş Zeydan dağında
Hani goller vardı Komıs çayında
Bir Merkava vardı Avih bağında
Meşhur Avihliler, taşı ne ettiz?

.....

Dişçi Hüsam der ki, doğridür sözüm
Şehrimin haline, islandi gözüm
Hepimiz süçliyız, başta men özüm
Bitlis'tan göçenler, taşı ne ettiz? (S: 25-28)

1978 - İstanbul

BİTLİS'TEKİ BABADAN GURBETTEKİ OĞULA

Bitlis şivesiyle kaleme alınan şiir, babanın oğlundan beklentilerini içerir.

Üzerine olsun Hakk'ın selami
Kara gözlerinden öperem oğul
Almışem elime, kâğıt kalemi
Hal u ahvalımızı tökerem oğul

.....

Burde ne derman var ne hekim

Söyle fikir, sen kim heste olmah kim
Kaderim jenk olmuş dönmiyor çarkım
Kimseye naz edip, küsemem oğul.

.....

Umudumuz bir Allah'tür, bir de sen
Ohuyesen, büyük adem olesen
Bizi bu hallerden, sen kurtaresen
Sebırnan ayleri, sayerem oğul

.....

Dişçi'yem, Bitlis'in öz halkiyem men
Bitlis'in talihi, kederiyem men
Bu kötü kaderi, bir gün yinersem
Gözlerimi rehet kaperem oğul. (S: 32-33)

Mart 1992 - İstanbul

ÇAĞRI

(Bitlis'in dışında oturan hemşehrilere)

Her yönüyle Bitlis için durmadan çırpınan şairimiz, kent dışındakilere çağrıda bulunarak yaraların sarılmasını istemektedir. Çağrı yerini buldu, Bitlisli iş adamları kolları sıvayarak, hummalı çalışmalar sergiledi, Bitlis yenilendi. Okullar, yüksek okullar açıldı ve üniversite kuruldu. Kentin artık talihi değişti ve hayırlı eserler birbirini takip etmeye başladı. Ve şairin manidar sözleri:

Hemşerim, Bitlis'e gelecek isen
Dideban'da güneş kararmadan gel.
"Sıla" deyip vefa duyacak isen
Mor menekşe, güller sararmadan gel.

.....

Sıkıntım yok benim, bir lokma aştan
Sıkar çıkarırım ekmeği taştan

Benim derdim, işsizlikle savaştan
Bu savaş başıma çatlama dan gel.

Açılsın okullar fakültelerim
Çalışsın fabrikam, atölyelerim
Dökülsün anlımdan, alın terlerim
İmdat deyip seni çağırma dan gel

.....

Dişçi'yim, Bitlis'im için feryadım
Dünyada şehrim e eş bulamadım
Bütün hemşerimden, şudur muradım
Kör bıçak kemiğe, dayanma dan gel... (S: 52)

Mayıs 1998 - İstanbul

NIYE GİTTİN

Hüsamettin Bilgen 1986 yılında babasını kaybeder. Bu kaybediş, zaten içli olan şairin (ki şairler hep içlidirler) daha da içli bir hayat içine girmesini getirir. BABAMA, BAŞIM ÜSTÜNE, ZİYARET başlıklı içli ifadeler, kitapta tam on bir sayfada dile getirilmiştir. Bu tablo, evladın babaya karşı olan duygusal bağın açık bir tezahürüdür. Bu tezahürden birkaç örnek:

Ne güzel el ele yürüyor idik
Niye gittin, bizi yalnız bıraktın.
Seninle beraber gülüyor idik.
Niye gittin, niye bizi ağlattın

.....

Yeni yeni sohbet eder olmuştuk
Baba oğul değil, kardeş olmuştuk
Hepimiz sevgiyi sende bulmuştuk
Niye gittin, niye bizi aldattın.

14 Şubat 1986 - İstanbul

.....

Sustu altmış beş yıl, bir anda sustu
Şaşırdım, aklımı atasım geldi.
Ölüm acısını bağıma kustum
Seninle beraber, yatasım geldi.

.....

Gün, hafta, ay, mevsim, yıllar geçecek
Acın ilk gün gibi devam edecek
Mezarında çimen, güller bitecek
Başucunda bir gül olasım geldi.

4 Şubat 1986 - İstanbul

.....

Kime isyan edem, kime gücenem
Emir büyük yerden, başım üstüne
Seni aldı diye Hakk'a küsemem
Emir büyük yerden, başım üstüne

.....

Büktün boyunları, kırdın dizleri
Toprak aldı o sevdiğim gözleri
Biliyorum, bırakmazdın bizleri
Emir büyük yerden, başım üstüne.

19 Şubat 1986 - İstanbul

Hasret, cayır cayır yakarken içimi
Ve sana özlemim dağlara ulaşınca
Ziyaretine geldim
Yağmurlu bir pazar günü.

Yalnız değildim babacığım
Yüreğimde bir top acı
Bir de bana eşlik ediyordu, sayısız mezar
Ve bir sürü selvi ağacı.

.....

Sokuldum yanına yavaş yavaş, sessizce

Biraz dertleşelim diye düşündüm
Dünyadan uzak
Baş başa ve gizlice

.....

İçim burkuldu birden
Yüreğimde bir sancı bir sancı
Ah babam
Sensizlik ne zor, ne acı...

.....

Ah babam!
Bu kadar yakınında olmama rağmen
Hiç bu kadar uzak olmamıştım sana
Böylesine gaddar mı olurdu mezarlık
Güçsüz ve acıklı bir insana.

.....

Acı bir tebessüm geldi içimden
Heyhat!
Halbuki herkes
Sizlere kavuşmak için
Yaşıyordu...

13 Mart 1986 - İstanbul

Hüsamettin Bilgen, 1986 yılında canigönülden sevdiği ve saydığı babasının yaşamını yitirmesi üzerine içini, ızdırabını şiirleriyle ifade ederken, 1993 yılında henüz yedi yaşına girmeden yaşamını yitiren oğlu için de içten gelen baba şefkatini, özlemine, acıklı, hüznü ve duygu dolu günlerini yine şiirleriyle dile getirmiştir:

SARI SAÇLIM

Kara talih, güzel yüzlü bebeğim
Mukadder, gittiğin yol sarı saçlım.
Geç vakit bulduğum, tez yitirdiğim
Büküldü bendeki bel sarı saçlım.

İlahi tecelli, gittin ecele
Benzedin kurumuş bir gonca güle
Bu ne hızlı gidiş, bu ne acele
N'olursun rüyama gel sarı saçlım. (S: 89)

9 Haziran 1993 - İstanbul

OĞLUMA

Dinle ah u zarım, kulak ver bana
Kalbimin sesini duyuver oğlum.
Gidişin bağırimi buladı kana
Gel de şu ölümden cayıver oğlum.

.....

Hasret oldu bana, güzel gülüşün
Zehretti hayatı, ani ölüşün
Şu an ne haldeyim, hele bir düşün
Düşün de elimden tutuver oğlum. (S: 91)

Ağustos -1993

YAVAŞÇA

.....

Her an yüreğimde var burukluğun
Bir tanem dolmuyor, inan boşluğun
Damlaya damlaya acı yokluğun
Bağrım doldu da, taşıtı yavaşça

.....

Bu ne derin uyku, seneler oldu
Yüreğim karardı, gözlerim soldu
Simsiyah saçlarım aklarla doldu
Kollarım yanıma düştü yavaşça. (S: 93)

23 Mayıs 1996 - İstanbul

YAKARIŞ

Yüce Mevlam yüreğimi taştan yap
Yap ki bu can, bu acıya dayansın.
Sabrın ile kıl gönlümü muhatap
Kıl ki yaram bu sabırla kapansın

Ya Rab! Bu ayrılık lal etti beni
Yaram her gün taze, her gün yepyeni
Yüreğime sabır denen merhemi
Sür ki yaram, bu merhemle kapansın. (S: 94)

26 Haziran 1993

UMUT

Yakıyor kor ateş gibi, bağrımı yakıyor hicran
Gidişin dünyamı kararttı, gidişin acı hüsrân
Her an büyüyor hasretin, çığ gibi büyüyor her an
Ölmeye dünden razıyım yavrum, seni göreceksam.

Yokluğun çok acı, bir yıl gibi sensiz bana bir gün
Tar u mar ettin yürağim, gittin beni de götürdün
Yıktın başıma dünyayı, sonsuz acılara gömdün
Ölmeye dünden razıyım yavrum, seni göreceksam. (S: 96)

29 Temmuz 1993 - İstanbul

TADI YOK

Yüreğim emreder gözlerim ağlar
Simsiyah saçıma yağdırdın karlar
Öyle bir ateş ki, içimde yanar
Ağustos ayında, buzun tadı yok.

.....

Gün yirmi dört saat, boşalır durur
Ancak öldüğüm gün, gözde yaş kurur
Çekmez bu yükü her an burkulur
Acımı yüklenmiş dizin tadı yok. (S: 97-98)

8 Eylül 1993 - İstanbul

AĞLARIM

Yüreğimde acı, içimde hasret
Akar gözyaşlarım, akar ağlarım
Gitmiyor gözümde ilk günkü dehşet
Döner o ilk güne, döner ağlarım.

Hıçkırıklar boğazıma dizilir
Gözyaşlarım bıyıklara süzülür
Nerde görsem küçük mezar kazılır
Çakar dizlerime, çakar ağlarım. (S: 99)

23 Mayıs 1995 - İstanbul

“ÇAL” NAME

Bu şiirinde şair, toplumsal yaşamın en büyük dertlerinden birini gündeme taşıyarak, yanlışın, ahlaki çöküntünün adeta zirve yaptığını ve yanlışlara yer verilmemesini, doğru dürüst yaşamın gereğine dikkatleri çekmekte ve uyarıda bulunmaktadır:

Haramzade, sen hırsızın şahısın
Yerde gökte, her gördüğün şeyi çal,
Çalmadığın hiçbir nesne kalmasın
Yetmez ise, tüm kürre-i arzı çal.

Öyle çal ki, yedi düvel inlesin
Dünya âlem parmağını dişlesin
Şeytan bile “pes doğrusu pes” desin
Güneşi çal, yıldızı çal, ayı çal

Bin bir türlü hırsızlığı bilirsin
Sen düzenbaz, sen utanmaz, rezilsin
Alışmışsın, kudurmuştan betersin

Namusu çal, iffeti çal, arı çal.

Kul hakkını rızk ettin kendine
Helal lokma uğramasın semtine
Dul, emeakli, yetim, fakir hiç deme
Gözyaşı çal, beddua çal, ahı çal.

.....

Tak hortumu, soy kurduğun bankayı
Sat devlete bu soyduğun mevtayı
Tamtakır et hazineyi, kasayı
Lirayı çal, doları çal, markı çal. (S: 104-105)

Mayıs 2001- İstanbul

Sayın şairimizin Çal-Name şiiri, Edebiyat-i Cedide şairlerinden Tefvik Fikret'in(1867-1915), Han-ı Yağma (Yağma Sofrası) şiirini çağrıştırmaktadır.

Şair kitabın sonuna doğru yirmi adet dördlük yazmıştır. Bitlis şivesiyle yazılan dördlüklerden birkaç örnek:

İnan derindür acım
Kurumuş dut ağacım
Menim sevgili Bitlis
Başka yer anam bacım.

Kengeri jaği nidem
Meyvesiz baği nidem
Sevdiğim güller solmuş
Men karli daği nidem.

Bayramda nokul şeker
Mangala buhur döker
Törelirim huylarım
Kaybolur teker teker. (S: 112)
Ekim 1994 - İstanbul

İNSAN ROZETİ

Hüsamettin Bilgen bu şiiriyle, “Oğlum Barış’a” diye nasihatlerde bulunuyor. Gerçekten bir baba olarak bu konuda üzerine düşen görevi hakkıyla yerine getirmiştir. Nasihat dolu bu şiir, sadece Barış’la ilgili olmayıp, şiiri okuyan her genç bu nasihatten nasibini alır kanaatindeyim.

Sözlerim yürekten temennilerle
Niyetim, nasihat etmekte değil.
Ömründe bir adım olsun ilerle
Marifet, yerinde saymakta değil.

İçine sindirme haksızlıkları
Haksızı ikna et, haklıyı koru
Neme lazım deme, üstüne yürü
Marifet, taş gibi susmakta değil.

.....

Her fikre hürmet et, olgun karşıla
Mücadele olmaz silahla, taşla
Yabani ağaca meyve aşıla
Marifet, kökünden kesmek değil.

.....

Eksiltme yüzünden ar perdesini
Kulak ardı etme, Hakk’ın sesini
İNSAN ROZETİ tak, at gerisini
Marifet birlikte, nifakta değil. (S: 121-122)

Kasım 1994 - İstanbul

Hüsamettin Bilgen’in şiirlerine, “ön söz”üyle başlamıştım, yine onun “son söz”üyle noktalıyorum:

SON SÖZ

Konunca bülbül kafese
“İlla vatanım” demişse
Bitlis benim öz evimse

Onun için, illa Bitlis. (S: 126)
Ocak - 2012

Mehmet Cemal Saydam

Mehmet Cemal Saydam, Bitlis doğumlu olmasına karşın, Nazilli'de büyümüş, Samsun'da yaşamıştır. Şu anda da Kuşadası'nda yaşamaklığıyla, hem doğu, hem ege ve hem de Karadeniz'den aldığı nefes ve tattığı tatlarla tanımlandığı üzere tam bir "Anadolu Çocuğu".

İşletme müdürlüğü, fabrika yöneticiliği, danışmanlık, basın ve halkla ilişkiler müdürlüğü gibi kitlelerle iç içe olan kamu görevlerinde bulunan Mehmet Cemal Saydam, siyasetle de ilgilenmiş ve üç dönem de, temiz siyaset adına milletvekilliği adaylıklarında bulunmuştur.

16 yaşından itibaren çeşitli türlerde yazan Mehmet Cemal Saydam, şiirle başladığı yazın hayatını, makale, sohbet, araştırma, öykü ve roman türü yazılarıyla devam ettirmiş, tiyatro ve senaryo yazmakla da devam ettirmektedir.

Çeşitli türdeki yazıları, uzun yıllar devam devlet memuriyeti dolayısıyla, Anadolu basınının birçok gazete ve dergisinde çeşitli mahlaslarla yayınlandı.

Bunun bir yansıması olarak da, ilk basılı eseri olan *Hevidanlı / Berfucan*'ı bile, Mehmet Cemal Süphandağlı adıyla yayınlamış ve ancak bu eserden sonra, yazılarında açık ismini kullanmaya başlamıştır...

Basılı eserleri olan yazarın, halk müziği, sanat müziği ve Türk pop müziği formatlarında da beste çalışmaları mevcuttur.

Kuşadası Aşkları adlı öykü kitabı, *Kod Adı: Rojda* adlı romanı, *Sevdama Mum Yaktım* adlı şiirsel düz yazı tekniğiyle kaleme aldığı dizelerden oluşan şiir tadındaki eserlerinin yanı sıra, *Sessiz Öfke*, *Sıfırın Tükendiği Nokta*, *Güneşin Kızı* ve *Çakal Sofrası* adlı çekime hazırlanmış dizi film senaryoları da mevcuttur. Şiirlerinde Bitlis'e duyduğu özlem ve hasret çok belirgindir.

Ben Bitlis

Ben; kara dağların kara bahtlı adamı,
Dağların oğluna, mekân olmuşum.
Ben, çatlamış sabrın taşan ayranı,
Kürre-iarz oluşurken doğmuşum.

Ben; Nemrut'ta, Süphan'da ağaran şafak,
Ben; Rahva Ovası'nda sararan başak,
Ben; kediye yem olmuş, bir özgür vaşak,
Dertlerin içinde hep boğulmuşum.

Ben; karlı dağlarda bir deli rüzgâr,
Ben; doyumsuz sularla patlayan pınar.
Ben; Mutki'de ceviz, Hizan'da bir nar,
Acı, zehir, ihanetle dolmuşum.

Ben; asırlara yıldız, uykulara düş,
Ben; tarih beşiği, altın ve gümüş,
Ben; sahipsiz bir il, derde bürünmüş,
Aç bırakılmış,.. yerine konmuşum.

Ben; Ahlat'ta gölge yaz sıcağında,
Ben; öksüz.

Ben; yetim, ana kucağında.
Ben; tütmeyen baca Tatvan ocağında,
Sınırsız dertlerle hep kahrolmuşum.

Ben; ılıcaşım Gölbaşı'nda, Norşen'de,
Ben; nebi yurdu tarihin gerisinde.
Ben; daldan düşmüş dut, Elcevaz ilçesinde,
Van Gölü'nün suyunda sarhoş olmuşum.

Ben; tarihe saplı altın bir hançer,
Ben; Allah'ın verdiği güzel şaheser,
Ben; yoksul köylümün alındaki ter,
Dertlere bulanmış ve yoğrulmuşum.

Ben; sevdaların tek dert yoldaşı,
Ben; nanköre düşman tek sabır taşı.
Ben; kazanda avşor, ben ayran aşısı,

Kış gerekmez, ben hazanda doğmuşum.

Ben; peynirde sirmu, pilavda kenger,
Ben; yaylada kağrı, çift öküz çeker.

Ben; kimseyi görmedim, özümnden beter,
Sanmayın ki bu âlemde yokmuşum.

Ben; bir avuç reyhan, kâselerdeyim,
Ben; bir demli çay, semaverdeyim,
Ben; burada, bu âlem ve bu yerdeyim,
Nankör evlâtlarca, unutulmuşum.

Ben; mertliğin, mertçe harman olduğu,
Ben; güzellik... Eşsiz sevgi bolluğu,
Ben; şahların otağı ve bir kotan pulluğu,
“Günahım ne? ” diye sana sormuşum.

Ben; duru göllerin soğuk pınarı,
Ben; Mezopotamya'nın bir yan duvarı,
Ben; rengi kırmızı, beyaz ve sarı,
Gonca gül değilim, artık solmuşum.

Ben; ne Bursa'yım, ne İzmir, ne Kilis,
Ben; çaresiz oyuncağım, top oynar iblis.
Ben; doğuda sahipsiz il! İşte BEN BİTLİS!
Yaşlı bir çınar ve çok yorulmuşum.

Gurbette Bitlis

Bir avuç su değdiğinde yüzüme,
Bugün yine hatırıma sen geldin.
Bir bardak çay ilişince gözüme,
Bugün yine hatırıma sen geldin.

Dalga dalga gelip geçtin önümden,

Gül topladım Hersan'ından K m s'ten.
Dalıp gittim Hizan'ından Mutki'den,
Bugün yine hatırıma sen geldin.

Dalıp hayallere seni anarken,
Muzu, uçkun niyetine soyarken,
Ispanağı,  iriş diye doğrarken,
Bugün yine hatırıma sen geldin.

Acıdır gurbette bir dilim ekmek,
R yama s s olur hep seni görmek.
Aşığa ar gelir geriye dönmek,
Bugün yine hatırıma sen geldin.

Gurbette binalar göğü delerken,
Ahlat'a varmışım r zg rdan erken.
Adilcevaz Van Gölü'nü beklerken,
Bugün yine hatırıma sen geldin.

Seyrine dalmışım şöyle dünyanın,
Hanlarına konuk oldum Tatvan'ın.
 z m ne hasret kaldım Garzan'ın,
Bugün yine hatırıma sen geldin.

Soframda pılav var, içinde etler,
Sanırım değişip, olacak kenger.
Sinide bir tas ayran, önümde lenger,
Bugün yine hatırıma sen geldin.

Komşuda düğün var, düğün zamane,
T reler bozulmuş, toylar meyhane.
 alınmadan memyaneyle garzane,
Bugün yine hatırıma sen geldin.

Gurbet ne, sıla ne, nerede çare?
Bir ses gelir uzaktan, içimde yöre.
 alındık a, "Bitlis'te Beş Minare",
Bugün yine hatırıma sen geldin.

Sırdaş oldum Dideban'ın dağına,
Gönlüm yanar Güroymak Ocağı'na.
Hasretim var yarpuzuna  ağına,
Bugün yine hatırıma sen geldin.

İslanır gözlerim seni anarken,
Dört duvar odamda ağıt yakarken.
Açıp tabakamı tütün sararken,
Bugün yine hatırıma sen geldin.

Gör

Sen benim ilimi bilmezsin gülüm,
Hele kış bitsin kar çekilsin de gör.
Her günü âlemdir her günü düğün,
Tandıra büryanlar sürülsün de gör.

Görmedin sen bizim buzlu suları,
İçtikçe at sürer aşk orduları.
Mirkelam'la, Altun Kalbur Pınarı,
Hele taştan taşa dökülsün de gör.

Bilmezsin güzeli nasıldır bizde,
Renk bu âlemde ve bu denizde.
Kağnılar yollarda yoncalar dizde,
Hele bir ekinler ekilsin de gör.

Bitmez yeşilliktir bizde ovalar,
Ve bizde müzikler geceler başlar.
Reyhan kokar soğuk sulu tarlalar,
Tütünler bağlara dikilsin de gör.

Arılar bal toplar özlü çiçekte,
Eşi yok Bitlis'in bir başka renkte.
Mertliği bulursun bir çekirdekte,
Gelinlik terzide biçilsin de gör.

Ak elli kızlarım semaver demler,
Ayakta şalvarlar başta leçekler.
Sinede taht kurmuş yanık türküler,
Dügmeler ilikten sökülsün de gör.

Dert dolu nağmedir bizde şarkılar,
Geceler çökmeden lambalar yanar.
Davul zurna ile yola çıkanlar,
Hele bir kolkola dizilsin de gör.

Kaynak: <http://profil.edebiyatdefteri.com/mehmetcemalsaydam/hayati/>

Ahmet Turan Kazgöl (1932-2002)

Ahlat doğumlu Ahmet Turan Kazgöl, ilk ve orta eğitimini doğum yerinde bitirdikten sonra Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesi'ne gider. Lisenin üçüncü sınıfında iken ayrılarak, İzmir Gaziemir Hava Astsubay Okulu'na geçer. 1954 yılında mezun olan Ahmet Turan Kazgöl, ülkemizin önemli askerî hava üslerinde görev yaparak 21 yıl hizmet eder ve sonrasında emekliye ayrılarak Yalova'ya yerleşir.

Ahlat Kültür Sanat ve Çevre Vakfı'nın gelişmesinde rol alan Ahmet Turan Kazgöl 25 Mayıs 2002'de vefat eder.

Ahmet Turan Kazgöl, içli duygularıyla şiirler yazan bir sanatçıdır. Şiirlerinden bazı örnekler aşağıdadır:

BEN

Ben çağlar ötesinden
Akıp gelen bir selim
Ben tarihle bir doğdum
Ben tarihle giderim.

.....

Ben Kubbetü'l-İslam denen
Üç şehirden biriyim
Ben asırların değil
Çağların esiriyim.

Ben hâl'im, ben atiyim, ben maziyim
Ben Erzen Hatun, Ben Dede Maksut
Ben Abdurrahman Gazi'yim
Alparslan'ı Malazgirt'e ben yolladım
Ertuğrul'un, Osman Bey'in beşiğini ben salladım

.....

Ben sabır taşıyım
Adım ve tarihimdir saltanatım
Beni hâlâ tanımadınız mı?
Ben Ahlat'ım.

BENİ ORAYA GÖTÜRÜN

Yol bitti dönemin zamanı geldi
Dönmezsem beni oraya götürün
Asıldı eleğim, unum elendi
Gelemezsem beni oraya götürün

Yollar uzun, yolcu yorgun olsa da
Toprağım küs, dostlar dargın olsa da
Dizler tutmaz, gözler durgun olsa da
Duramazsam beni oraya götürün

Dallarım gurbette, ordadır köküğm
Kervanım yollarda, ordadır yüküm
Gözlerim kapansa, erişse hüküm
Göremezsem beni oraya götürün.

.....

Nideyim ben yad toprağı nideyim
Bırakın mahşere oradan gideyim.

Şair, doğup büyüdüğü Ahlat sevgi ve bağlılığı nedeniyle içli bir duyguyla, vefatı sonrası Ahlat'ta defnedilmesini istemektedir. Ama ailesinin Yalova'da ikameti nedeniyle bu arzu gerçeklemediği.

Aşağıdaki şiir, mahalli şiveyle kaleme alınmıştır. Şair bu şiirde Ahlat ağzıyla bölge dilini kullanmaktadır.

MENİM BABAM

Vallah abdestliyem hılafım yoktur
Bu sene buğdamız gelmedi babam
Marağım damçilir, alafım yoktur
Loğ çektim faydası olmadı babam

.....

Beşso dabağ olup, keleş nal atıp
İnek kısır kalıp, kısarak döl atıp
Sizin Reco bizim bağı yol atıp
Gel de katma tozu dumana babam

.....
İnan ki nabalın sahibi olam
İki kerdi soğan ekdim he babam
Ne ilahna kaldı, ne turp ne şelem
Nağlet ola bele zamane babam.

(İlhami Nalbantoğlu, Bedenleri Her Yerde Ruhları Bitlis'te Bitlis'liler,
s:68-69)

Özgeçmişlerine ulaşamadığım Ahlatlı Şairler :

Cevher ALADAĞ
Tahsin KALENDER
Dervişoğlu Kavalcı Recep

Bitlis Mani ve Atasözleri

Mani, manidar anlamlı söz demektir. Manilerin yazarları genel olarak belli değildir. Çeşitli duyguları, heyecanları, dilekleri kısa özlü bir biçimde dile getiren dördlüklerdir mani. Birinci, ikinci ve dördüncü satırları kendi aralarında kafiyeli olup, üçüncü satırları serbest olur. Genel olarak maniler yedi hecelidir, sekiz heceli maniler de vardır.

Mani halk şiirinin bir nazım şeklidir ve mana ağırlığı son iki satırda olup, tam anlam bütünlüğü içindedir. Maniler genelde dördlükler şeklinde ise de, bazen kesik olarak ifade edilen ve üç satırdan oluşan maniler de vardır:

Bülbül dilin lal degü
İnsafsız insafa gel
Benim halım hal degü.

Bazı manilerde satır sayısı altı olur ve bunlara satırları artmış maniler denir.

Sürüne sürüne
Ardındaki sürü ne?
Ben bir körpe kuziyem

Al kat meni sürüne,
Meni bu hallere sohen,
Sürüm sürüm sürüne.

Sene 1945. Bitlis Ortaokulu ikinci sınıfındaydım. Türkçe hocamız rahmetli Muharrem Doğdu Mercanlıgil'in teşvikleriyle Bitlis mani ve atasözlerini derlemeye koyulduk. Derlemiş olduğum manilerin bir demetini burada sunuyor, bu konuda hemşehrilerimin de katkılarını bekliyorum.

Mani maniye peşdür
Mani bilmeyen heşdür
Gel sana bir mani örgetem
Gariplohte yoldaşdür.

Bazen sorulu cevaplı maniler de vardır. Eğlenmek ve hoş vakit geçirmek amacıyla mani tarzında sorulan suale, mani tarzında cevap verilir:

Mani maniyi açer
Mani bilmeyen kaçer
Eğer sen manici isen (de bahem)
Köprüünün altında kaç batman su geçer.

Cevap: Ahmediyem gezerem
Günde bir boy arterem
Sen git doldur herale
Men gelürem tartarem.

Bitlis'te genel olarak cinaslı maniler yaygındır. Bu özelliğiyle hoyrat niteliği kazanan cinaslı manilerin Kerkük'ten başlayan Urfa ve Diyarbakır'da devam eden Bitlis'teki uzantılarına dair misaller aşağıdadır:

Şam bağlar şam bağlar
Şen bahçede şam bağlar
Sinem delük delüktür
Aru gelür şam bağlar.

Hele men hele men
DüŒdüm halden hale men
Çöp yığdım yuva kurdum
Üçemedim hele men

Aayrımına ayırımına
OlaŒtoh yol ayırımına
Egil gözlerin öpem
Gelduh yol ayırımına

Bitlis'ten derlediğim manilerin bir bölümü de doğrudan mani ölçüleri ve nitelikleri içindedir. Bunlardan bir bölümünü aŒađıda sunuyorum:

Bu dağde Meral gezer
Zülfini tarer gezer,
Dağ bizim Meral bizim
Birde avcı ne gezer

Bu yol Halep'tir gider
Derde taleptir gider
Sürüde Meral bir olur
Kalen celeptir gider.

Bu dağler sıre sıre
Yari savdım Mısır'e
Bılmedim gelmiyecah
Giderdım ardi sıre

Bu dağın kari menem
Gün vurer erimenem
Yetmiş yıl toprakte kalsem
Civanem çürümenem

Bu dağın ensesine
Tütğünem yar sesine
Yarı man getörön
Meftunem cilvesine

Dağlar dağledi meni
Gören ağledi meni
Men felege neyledim
Çapraz bağledi meni

Budağ dağımdür benim
Ğem ortağımdır benim
Çirkini yar seçtiler
Gözel çağımdır benim

İpe serdim tentene
Topledim tane tane
Bu Bitlis'in içinde
Menim yarım bi tane

Bu dağlar kömürdendür
Geçen gün omürdendür
Felegin bi kuşi var
Tırnağı demürdendür.

(Daha geniş bilgi için bkz: Mehmet Kemal Gündoğdu. Betav, 25-Mayıs-1996, Sayı: 8, S: 49.)

Atasözleri maniler gibi söyleyeni belli olmayan, tecrübe ve gözlemlere dayalı öğüt ve hüküm(hikmet) içeren anonim mahiyette, kısa ve özlü sözlerdir. Atasözleri, hafızalarda yaşayarak nesilden nesile aktarılır. Arapça karşılığı meseldir.

Gerek Türkçe'nin çeşitli lehçeleri ve gerekse ülkemiz bazı yörelerinde atasözleri, çeşitli kelimelerle ifade edilmiştir:

Kırım lehçesinde kartal sözü, hikmet, Doğu Türkistan'dan Kırım'a kadar olan yerlerde makal, Afganistan ve İran Türkmenlerinde nakil, Doğu Türkistan'da tabama, ulular sözü, Kerkük Türklerinde darb-ı kelim, emsal, cümle-i hikemiyye, deme, demece, deyişet, eskiler sözü şeklinde ifade edilmiştir. Kaşgarlı Mahmut ise Divanü Lugat'it-Türk'te atasözlerini sav olarak ifade etmiştir.

Ülkemizin bazı yörelerinde atasözleri, deyişet ve ozanlama şeklinde de ifade edilmiştir. Bitlis'te atasözleri kullanıldığı gibi, büyüklerin sözü şeklinde de ifade edilmektedir. Osmanlıcada atasözü darb-ı mesel olarak kullanılmıştır.

Atasözleri, her ne kadar anonim halk edebiyatı sayılırsa da, mani ve türkülerde olduğu gibi edebi nevilere sayılmaz. Zira atasözleri daha ziyade, konuşmalarda birer söyleyiştir. Konuşmacı atasözleriyle konuşmasını süslemek, onu yerli yerine oturtmak ve ifadeye bir canlılık vermek amacını güder.

Zamanımıza pek az ulaşmış bir kısım atasözlerinin söyleyiş hikâyelerinin yanında, hafızalarda daha iyi kalması için, ölçülü ve kafiyeli olanları da vardır. Mesela “et kanlı yiğit canlı, kurbağa vararak vararak demiş”. Fakat bunun en güzel misali aşağıdaki Bitlis atasözünde kendisini göstermektedir:

Bulutlar gitti Uvan’e kahın gidah divane
Bulutler gitti Muş’e kahın gidağ işe.

Anlam yüklü olan bu atasözü, devrin kanaat önderlerince yapılan bir gözlemdir. Rahmetli hocam Muharrem Doğdu Mercanlıgil’in açıkladığı gibi, bulutlar Van’e yani (doğuya) doğru gidince hava kapanır, çalışma durur divan’a gidip sohbet edilir. Bulutlar Muş’a yani(batıya) doğru gidince hava açılır ve çalışma başlar. Nitekim ilkbahar ve sonbaharda mahalle arkadaşlarımızla oyun oynarken, bulutların gidişlerine göre hareket ederdik.

Aşağıdaki Bitlis Atasözlerini Cesim Çelebi’den aldım:

Ac kome hırsız olur, çıplak kome arsız olur.
Acem belayem, tohem kedayem.
Acem terpetme, tohem oynetme.
Acı oynetme, tohi söyletme.
Aci aciyi söndöre, sü de sanciyi.
Ağzında eyran dürmez.
Akılsız başın derdini eyahler çeker.
Allah verende dingo bağından de verör.
Alece kuşun ömri az olur.
At atın yaninde kalende ya huyundean ya de tüyündan alör.
Ağanın mali gider, hizmetkarın canı çıher.
Ağır taşı kimse oynetemez.
Ahecah kan damar de durmez.
Ahşemin hırındanse sabahın şerri.
Alen razı veren nazı, sen ortede ne gezersın belek tazi.

(Atasözleriyle ilgili, Sn. Cesim Çelebi’ye, Bitlis kültürüne yaptığı katkılardan dolayı teşekkür ederiz.)

**CUMHURİYETİN İLANINDAN SONRA BİTLİS BELEDİYE BAŞKANI
OLARAK GÖREV YAPAN İSİMLER:**

Zülfikarzade Sadullah Ağa (1924)
Arif ÖZDEMİR (01.03.1926)
Sabri Bey (26.12.1933)
Hamit Efendi (26.12.1935)
Hamdi HİZAN (07.07.1936)
Suphi MENTEŞ (12.12.1939)
Adil ŞEREFHANOĞLU (01.10.1950)
Nazmi TUĞ (16.06.1953)
Abdullah OKUMUŞ (03.11.1953)
Vefa POYRAZ (Aynı zamanda vali) (15.06.1960)
Nurettin HAZER (Aynı zamanda vali) (31.08.1961)
Nusret BUDUNÇ (Aynı zamanda vali) (05.11.1962)
Adil ŞEREFHANOĞLU (23.12.1963)
Mehmet KUMAŞÇIOĞLU (05.06.1968)
Adil ŞEREFHANOĞLU (25.10.1973)
A.Muzaffer GEYLANİ (24.08.1976)
A. Muzaffer GEYLANİ (12.12.1977)
Ertan YARAMANOĞLU (Aynı zamanda vali) (13.09.1980)
Yılmaz ERGUN (Aynı zamanda vali) (05.01.1981)
A.Muzaffer GEYLANİ (25.03.1984)
Mustafa TÜYSÜZOĞLU (Aynı zamanda vali yrd.) (07.04.1989)
A.Muzaffer GEYLANİ (03.07.1989)
Yaşar BUHAN (28.03.1994)
Yaşar BUHAN (28.03.1999)
Cevdet ÖZDEMİR (29.03.2004)
Fehmi ALAYDIN (29.03.2009)
Hüseyin OLAN (29.03.2014 - Görevi devam ediyor)
Orhan ÖZTÜRK
İsmail USTAOĞLU

GEÇTİĞİMİZ YÜZ YIL İÇİNDE BİTLİS'TE GÖREV YAPMIŞ VALİLER

Mehmet Hüsnü ZADIL (1913-1913)
Mehmet Ali AYNİ (1913-1913)
Mustafa Abdulhalik RENDA (1913-1919)
Ahmet Reşit Paşa (1918-1919)
Ahmet Mazhar Müfit KANSU (1919-1921) (Rus işgalinden sonra Bitlis'e atanan ilk vali.)
Süleyman Sami KEPENEK (1921-1922)
Zihni ORHON (1922-1924)
Kâzım DİRİK (1924-1926)
Halit Bey (1926-1926)
Fahri Bey (1926-1926)
Zeynel Abidin ÖZMEN (1927-1936)
H. Fehmi SÜERDEM (1936-1937)
Mehmet Rıfat ŞAHİNBAŞ (1938-1939)
Sedat Aziz ERİM (1939-1942)
Hulusi DEVRİMLER (1940-1942)
Asım TÜRKELİ (1943-1945)
Ali Sakıp BEYGO (1945-1947)
Seracettin SARAÇ (1947-1947)
Cahit ORTAÇ (1947-1947)
İhsan KÂHYAOĞLU (1947-1950)
Mehmet Nazım ÜNER (1950-1950)
Hıfzı TÜZ (1950-1951)
Nadir TÜZÜN (1951-1955)
Niyazi TOKER (1955-1955)
Necmettin KUTEŞ (1955-1957)
Rıfat BİNGÖL (1957-1957)
Ruhi ÇALIŞLAR (1957-1959)
Mehmet Muhsin GÖKKAYA (1959-1960)
Vefa POYRAZ (1960-1961)
Nurettin HAZAR (1961-1962)
Nusret BUDUNÇ (1962-1964)
Abdullah Asım İĞNECİLER (1964-1966)
Celal Turgut GÜVENÇ (1966-1968)
Halil MEMİK (1968-1970)
Cemal Orhan MİRKELAM (1970-1972)
Mehmet Emin DÜNDAR (1972-1975)
Ahmet Fuat ÇAPANOĞLU (1975-1977)
Erol Zihni GÜRSOY (1978-1979)
Ertan YARAMANOĞLU (1979-1981)

Yılmaz ERGUN (1981-1984)
Mehmet US (1984-1986)
Mustafa YILDIRIM (1986-1988)
Şükrü Ergün ÖZAKMAN (1988-1989)
Ali SAKALLI (1989-1990)
Aydın GÜÇLÜ (1990-1991)
Yener RAKICIOĞLU (1991-1992)
Fethi TUNÇ (1992-1993)
Osman BADRASLI (1993-1995)
Kemal ESENSOY (1995- 1 gün görevde kaldı.)
Şükrü KOCATEPE (1995-1997)
Kemalettin M. KÖKSAL (1997-2000)
Uğur BORAN (2000-2003)
Mehmet Asım HACIMUSTAFAOĞLU (2003-2006)
Mevlüt ATBAŞ (2006-2008)
Nurettin YILMAZ (2008-2012)
Veysel YURDAKUL (2012 – 2014)
Orhan ÖZTÜRK (2014- 2015)
Ahmet ÇINAR (2015- Görevi devam ediyor)
İsmail USTAOĞLU

BİTLİSLİ BİLGİNLER

Bu bölümde adı geçen bilginlerle ilgili olarak Ankara Milli Kütüphane’de yaptığım araştırma sonucu, sadece bilginlerin isimleriyle eserlerinin isimlerine dair bilgiye ulaşabildim. Özgeçmişlerine dair vaki çalışmalarımın olumlu bir sonuç alamadım. Belki gelecekte bilginlerle ilgili daha detaylı bilgilere ulaşılabilir.

Abdurrahman Bitlisî

Eseri:

Haşiye Ala Haşiye-i Metali li Seyyit Şerif Cürcani. 43 Va 998

Hayrettin bin Muhammet el-Abbas el-Bitlisî

Eserleri:

A- el- Feteva’l-Hayriye Li Nefi’l-Beriyye. 32 hk 1629.

B- İsağoci şerhi. (Aristo Mantığı) Ankara-Milli Ktp.

C- Haşiye ala Kuçek- 55 HK 282/3

D- Leva’ihu’l-Envar ala Menahi’l-Gaffar. 50 ür 453.

İbrahim Rüşti Bitlisî

Eseri:

İrşadü’r-Raşidin- Staast bibliothek-Berlin

Mehmet Salih Bitlisî

Eseri:

Tercüme-i İba an Mevakı’i’l-Veba- Tıbb-i Türki 35 (Söz konusu eser İdris-i Bitlisî’nindir.) Bilgin 1.Mahmut (1690-1754) dönemi bilginlerindedir.

Vassaf Bitlisî (?-1328)

Eseri:

Tercüme-i Hülasa-i Tarih-i Vassaf. 34 Ae Tarih 619. Bu isimle tanınan eser aslında Tecziyetü’l-Emsar ve Tecziyetü’-Asar olup, İlhanlılar hakkında fenni nesirle yazıldığı belirtilmektedir. (Kaynak, İdris-i Bitlisî, Selim-

Şahname. trc: Dr. Hicabi Kırlangıç, Kültür Bakanlığı, Kültür Eserleri, S: 73. Dip not) Not: Eserin yazılış tarihi H. 712 M. 1312-13'tür. İdris-i Bitlisî'nin Vassaf'ı örnek aldığı kaynağın ifadesidir.(a.g.e. S: 27)

Molla Şihabî (Şükri-i Bitlisî'nin oğlu)

Eseri:

Manzum Yemen Tarihi

Bitlisli Rıza

Eseri:

İzmir İşgali. Millî ve Dinî Felaketlerimizden. İst. 1339 R. 1923 M. Mahmut Matbaası. Osmanlıca olan eseri bizzat inceledim. 4 perdelik piyes olup, son birkaç sayfa baskıda karışık çıkmıştır. Eser, 1. Dönem Bitlis Milletvekili Yusuf Ziya Bey tarafından yayınlanmıştır.(Ankara Millî Kütüphane 1972 EHT A 653'te kayıtlıdır.)

ÇEŞİTLİ YÖNLERİYLE BİTLİS VE ÇEVRESİNDE İZ BIRAKANLAR

Tarihi süreç içinde bürokraside, yazım alanında, Bitlisle ilgili özel çalışmalarda ve çeşitli alanlarda başarı elde etmiş hemşehrilerimiz:

Hacı Necmettin

19. yüzyılda yaşamış, devrinin akıllı, dirayetli, hayırsever ve sevilen Bitlis zenginlerinden olan, ziraat işleriyle uğraşan bu zat hakkında daha tafsilatlı bilgiye maalesef ulaşamamıştır. Bu zattan devam eden aile Bitlis'te, Hacı Necmettinler olarak anılır.

Hasan Keyhay-i Zeydanî

Zülfikar ailesinin büyük atası olarak ifade edilen bu zat hakkında fazla bilgi yoktur.

Ali Ağa Zeydani (?- 1710)

Hasan Kehya-yi Zeydani'nin beşinci torunu olup, aile içinde en çok tanınan bir kişi olarak ifade edilmektedir.

Levent Ağa

Ali Ağa Zeydani'nin oğlu olup, hakkında fazla bilgi yoktur.

Zülfikar Ağa

Ali Ağa Zeydani'nin ikinci oğludur. Bitlis ve çevresinde tanınmış ailelerinden biri olan Zülfikar Ailesi'nin soyadı bu zatın ismine izafedir.

Mahmut Ağa (?- 1724)

Mahmut Ağa Bitlis'te insani yardımıyla tanınan biri olup, Gökmeydan Yokuşu'nu ıslah ederek, düzenleyen kişi olarak tanınır. Devrinde Mahmut Ağa Yokuşu denildiğini merhum babamdan duymuştum. (Gökmeydan Yokuşu'na Mahmut Ağa Yokuşu denmesi gerektiğini belirtmek isterim.)

Abdülmecit Efendi

Zülfikar ailesinin tanınan kişilerinden biri de Abdülmecit Efendi'dir. Özgeçmişi hakkında fazla bilgi olmayan Abdülmecit Efendi, bilindiği kadarıyla Bitlis'i temsilen Erzurum Kongresi'ne katılmıştır.

Ahmet Ağa

Hakkında fazla bilgi olmayan Ahmet Ağa, Zülfikar Ağa'nın dördüncü dereceden torunu olup, ticaretle işigal edip bu alanda isim yapmıştır. Yüz yaşında vefat ettiği belirtilir. (Kaynak: Cahit Zülfikar)

Hulusi-i Bitlis Aktürk (1880-1966 ?)

Hulusi-i Bitlisî Aktürk, Bitlis'in tanınmış ailelerinden Hacı Nesimioğulları'ndandır. Bitlis'te eğitimini tamamlayan Aktürk, hukuk eğitimini de aldıktan sonra hâkim olarak hayata atılır. Çeşitli yerlerde görev ifa eden Aktürk, ağır ceza reisi olarak emekliye ayrılır ve Ankara'ya yerleşir.

Hulusi-i Bitlisî Aktürk, devrinin ilim ve irfanıyla da temayüz etmenin yanında şair olarak da tanınmıştır. Gerek kendi şiirleri ve gerekse hakkında kaleme alınan şiirler, onun nasıl bir kişiliğe sahip olduğunun göstergesidir.

Dindar, mütedeyyin ve sanatçı Hulusi-i Bitlisî Aktürk'ün kaleme aldığı aşağıdaki dörtlük, onun kişilik yönünü göstermesi yanında; doğumuyla ilgili düşürdüğü tarih de sanat yönünün kanıtıdır:

Bağlıyım “Lateknetu” fermanına
Viridim olsun Ya Rehim u Ya Şekur
Rihletimden bihaber pervaneyim
Doğduğum tarihi buldum Ya Ğafur

Not: Yukarıdaki dörtlük, bir sanatçı tarafından güzel bir hatla yazılmış olup, oğlu Mehmet Mesud'un evinin bir odasındaki duvarını süslememektir.

Şiirin ilk satırında geçen “lateknetu” , Zümer Suresi'nin 53. Ayeti, “...Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin!” uyarısı, Allah'ın kullarını bağışlayıcı olduğu ve onun sonsuz merhametine inanmanın gereği vurgulanmaktadır. Şiirin dördüncü satırındaki Allah'ın sıfatlarından olan “Ya Ğafur”, ebced hesabıyla hicri 1297, miladi 1880'ne takabül eder ve üstad bu şekilde kendi doğumuna tarih düşürmüştür.

1950'li yıllarında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğrenci iken, merhumu evinde ziyaret ederek tanıştım ve sohbetinden yararlandım. Bu meyanda, Bitlis'te temayüz etmiş bazı zevata dair el yazması *Beşikten Mezara Ağlar Gülerim* adlı eserini bana gösterdi. 1929 doğumlu, hukuk tahsilli ve Yargıtay Üyeliği'nden emekli oğlu Mehmet Mesut Aktürk beyle evinde tanıştığımda, babasının söz konusu el yazma eserini birine verdiğini ve böylece eserin kaybolduğunu ifade etmişti. Merhumun Mehmet Mesut, Ahmet Mesrur ve Neşet adında üç oğlu Ankara'da yaşamlarını sürdürmektedirler.

Hulusi Bitlisî Aktürk'ün yazmış olduğu şiirlerinden iki ayrı dörtlük aşağıdadır:

Yâdında mı doğduğun zamanlar
Sen ağlar iken gülerdi âlem
Bir öyle ömür geçir ki olsun
Mevtin sana hande, halka matem

Tat yok gecesinde gündüzünde
Ben neyleyim bu yeryüzünde

Tatlıdır ruz-i şebi dünyanın
Tatmıyorsan, o senin noksanın.

Çalışmamızın önceki sayfalarında hakkında açıklamalar yapılan Şair Naim Şerefhanoglu'nun Üstat'la ilgili methiyesi, Şehr-i Bitlis başlığı altındaki dörtlükte yerini almıştır:

Hulusi en son edip
Kendisi gayet lebib
Var eseri "Andelip"
Hüşyar-i Şehr-i Bitlis. (S: 209)

Ayrıca, Naim Şerefhanoglu'nun şiir kitabınının 221. sayfasında Hulusi Bitlis Aktürk'e ithaf ettiği övgü aşağıdadır:

MURADA ERDİM

Üstadı ben gördüm, murada erdim
Müsait bir zaman, mekân içinde
Nasihat eyledi, dürlerim derdim
Huzurda bulunan ihvan içinde

Muhterem Hulusi, Bitlis'in gülü
Doğu'nun edibi, söyleyen dili
Vatanın, milletin öten bülbülü
Ahlakın çok temiz, vicdan içinde

Görmüşsün feleğin, germ u serdini
Sürur ü sevinçle binbir derdini
Mehenge vurmuşsun nice ferdini
Tecrübe görmüşsün zaman içinde

Ecdadın, atanın sen yadigârı
Bitlis'sin muhibbi, vefakâr yarı
Ahfade bıraktın ölmez asarı
Emsalsiz varlıksın sen can içinde

Vicdanın, mefkûren hakkıyla tahir
Fazilet ef' alın, gün gibi zahir
Dediğin kelimeler inci, cevahir
Az vardır emsalin devran içinde

Bu âşık çırağın Naim Şerefhan
Sohbetin dinleyip olmuştur hayran
Hürmetle anmakta namını her an
Kıymetin meşhurdur insan içinde.

Merhumun bazı eserleri:

Ankara Milli Kütüphane'den aldığım Bitlis bilginleriyle ilgili listede ismi geçen iki eser:

1-Elvah-i Seb'e. (Bu eser Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi 106.063'te kayıtlıdır.)

2-Miftah-i Hakikat. (Bu eser Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi 13.498'de kayıtlıdır.)

Bu iki eserin yanı sıra, görüşmemizde oğlu Memet Mesud'un bana verdiği diğer iki eseri ise *Andelip* ve *Tarihi Abideler Vedialar*'dır

Merhum Aktürk'ün eserlerinden bir alıntı:

“Doğum tarihim Ya Ğafur hesaben ve kitabem 1297 (1880) olduğuna göre halen 85 yaşımı idrak etmiş bulunuyorum... Zaten senelerden beri tazyik-i hadisatla matbuata veda-i şiar edinmiş faydalı, faydasız bazı matbu ve gayri matbu eserlerimin de hayır ve şerrini Neş'et, Mes'ut, Mesrur oğullarıma bırakmışımdır.

Tarihe karışan 'Divan' ve 'Fecr-i Ati' şiir ve şairlerini bilhassa Akifleri, Nazifleri, Hamitleri hürmet ve rahmetle yâd ve tefekkürden azade kalamadım.

... Ancak tabiattan, hikmeten faydadan ziyade hayatta sanat için sanata, ehli marifete hürmetle mütehallikim. (can atarım). Son hayatımda iki makalem bir esercik şeklinde neşrine rizaen lillh din ve dünya kardeşlerime, evlat ve ahfadıma (torunlarıma) ithafa saik (armağana sebep) olmak istedim...

Her hâl ve kârda ümidim kesik olmadığı için 1 Temmuz 1966 günlerine tesadüf eden mevlüd-i Nebevi(s.a.v.)’e ait aşağıdaki münacatımı da Ayaş’ta seyahat yollarında doğan bu naçiz hasbihalimin başlangıcına katmayı maddeten ve manen uygun buldum... İşte sonbahar günü tarihi münacatım:

Her mevsimin bu gece açıldı gonca gülü,
Güneş doğdu, sarıldı Muhammet bayrağına
Hayrı şerri müdrikler, kıymet vermez cihanın
İtibarsız, muvakkat, karasına, ağına...
Bülbüller gül devrinin temel bahçıvanıdır,
İstemezler toz konsun güllerin yaprağına,
Bülbüller yaz faslında –dut- yerler tam susarlar,
Sanılır tutulmuşlar düşmanların ağına,
Güz faslı sona gelir, yaprak döker ağaçlar,
Yüzler hep dönüverir malum solun sağına..
Kışta ne yapabilir cehennemi mücrimler,
İnim inim inleyen ehline, uşağına...
Hayran hayran bakarlar baki vatan dağına...
Tavehhüm teşe’ümler manasızdır hayatta,
Herkes gömülecektir, Halık’ın toprağına..
Tükenirse Ayaş’ta benim günüm, suyum,
Tek atılsam ne mutlu kevser, gül ırmağına...
Kıyamette A’rafı sonra Firdevsi bulsam,
Nolur bahçıvan olsam Rabbimin oymağına...
Bu takyitli temenni, doğuş Ayaş’ta tamdır,
Dünyada minnet etmem Ankara bal, yağına,
Sonbahardır, mücevher tarihim Ya Muhammet,
(Neş’e senden, iltica eylerim sancağına...) ”

-1966- s:4- 5

Şeyh Muhammet Masum

Şeyh Abdürrahim Efendi’nin oğlu Ş.Masum Efendi, öteden beri bilim yuvası olan bir ailede, Bitlis-Norşin’de(Güroymak) dünyaya gelir. Şeyh Masum Efendi, sekiz yaşlarında iken anne ve babasını kaybeder. Öksüz ve yetim kalan Şeyh Masum Efendi, amcası Şeyh Muhammet Sait tarafından gereken ihtimam gösterilerek yetiştirilir. Onun bilim yuvası ailesi içinde yaşamını sürdürmenin yanında gerçek anlamda bir eğitimden geçtiği izahaten varestedir. Medresede çeşitli dallarda eğitimini sürdüren Şeyh Muhammet Masum’un yetkinleşerek ailesine layık bir kişiliğe erdiği asla şüphe götürmez. O, almış olduğu eğitimiyle bölgesinde temayüz eder.

Birinci Dünya Savaşı başlamış ve Rus askerleri Doğu Anadolu'yu işgal ederek ilerlemektedirler. Bu dönemde oluşan milis kuvvetleri düşman kuvvetlere karşı harekete geçerek vatanları için vuruşmayı görev bilinci içinde gerçekleştirmişlerdir. İşte bu noktada başta Hazret olmak üzere aile bireyleri ve aralarında Muhammet Masum da olmak üzere üzerlerine düşenleri yapmanın huzurunu yaşarlar. Muhammet Masum'un amcası M. Sait bu savaşta şehit düşerken, diğer amcası M. Eşref ise kaybolur.

M. Masum bu savaşta milis yüzbaşısı olarak göstermiş olduğu yararlığa karşı, Sultan Reşat (1844-1918) saltanat (1909-1918) tarafından gümüş muharebe liyakat madalyası bir beratla birlikte gönderilmiştir.

Sürgün Olayı

Tarihe Şeyh Sait İsyanı olarak geçen isyan, başta doğudaki din bilginlerince tasvip edilmemesine rağmen, aksine davranmış din bilginleri sürgüne tabi tutulmuşlardır. İşte Şeyh Masum da bunlardan biridir. Sürgün sonrası baba ocağına dönen M. Masum, aile geleneği gereği dini eğitim ve öğretimi sürdürürken, 1930'da tarihe Zilan (Ağrı) isyanı olarak geçen isyan nedeniyle ikinci kez, Gaziantep'te iki yıl zorunlu iskâna tabi tutulduktan sonra ailesinin yanına dönmüş ve yine dinî eğitim ve öğretimi sürdürürken 4 Haziran 1971 tarihinde akciğer kanseri nedeniyle vefat etmiştir. (Daha geniş bilgi için bkz. Törehan Serdar, Bitlis'in Sarıklı Kahramanları, s: 141, Bitlis, 2012)

Nezir Özel

Nezir Özel, 1258 yılında Horasan'dan göç edip Bitlis ve çevresine gelen ve Hacı Necmettinzadeler diye bilinen Türkmen bir ailedendir. Çevresince Nezir Efendi olarak bilinirdi.

Doğum tarihi bilinmemektedir. Fakat 1954 yılında 85 yaşında vefat ettiği göz önüne alındığında, Nezir Özel'in doğum tarihinin 1869 olduğu düşünülebilir.

Birçok nitelikleri yanında fıkralarıyla da Bitlis'te temayüz eden Özel ilk evliliğini "şeyh kardeşi" olarak bilinen Rabia Hanım'la yapar. Fakat bu evlilik, bir yıl sonra vefatla son bulur. Bu kez, 1914 yılında Kadriye Hanım'la evlenen Nezir Özel'in bu hanımından üç erkek evladı olur. İkinci eşini de 1919 yılında kaybeder.

Nezir Efendi, üçüncü evliliğini de 1920 yılında Saatçioğullarından Nezaket Hanım'la yapar. Bu hanımından da ikisi kız, beşi erkek yedi çocuğu olur.

1925 yılındaki Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra ailesiyle birlikte Adana'ya göç eden Nezir Efendi, bir müddet sonra Bitlis'e döner. Bu isyanla ilgili olarak Bitlis Milletvekili Yusuf Ziya Bey ile aralarında geçen bir konuşmada Nezir Özel'in "Devlete karşı çıkılmaz" uyarısına, Yusuf Ziya Bey'in "Nezir Efendi, ben bu

isyan sonrasında reisicumhur olacağım ve ilk seni asacağım” dediği, torununun ifadesidir.

Nezir Efendi, devlet tarafından ihale ile satışa sunulan Mezre adı ile anılan Bitlis yakınlarındaki bir köyde çiftçilik ile uğraşmasının yanında, Bitlis İl Özel İdare Başkanı idi. Ayrıca Hizan Nahiye Müdürlüğü, Bitlis Ticaret Odası Başkanlığı, Halkevi Başkanlığı, Vilayet Daimi Encümen Üyeliği görevlerinde de bulunmuştur.

Nezir Efendi nüktedan, yeri geldiğinde sözünü esirgemeyen ve anlattığı fıkralarıyla saygın bir kişiliğe sahip, halk tarafından sevilen biridir. Misafirperver ve sosyal yanı oldukça kuvvetli olan Nezir Efendi Bitlis’e gelen başta valiler olmak üzere devlet erkânıyla kurduğu samimi diyaloglarla tanınan bir kişidir.

Besim Sadullah Müftügil

24 Mart 1921 tarihinde Bitlis’te dünyaya gelen Besim Sadullah Müftügil, ilk ve orta eğitimini Bitlis’te, lise eğitimini Sivas’ta aldıktan sonra, İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi’nden 1945 yılında mezun oldu. Mezuniyet sonrası Bitlis’e dönen ve 1945 tarihine kadar kentte eczane yoktu. Bitlis’te ilk eczaneyi açan Besim Sadullah Bey’dir. Besim Bey, Halk Eczanesi adlı işyerinde, belediye doktorlarının ilaç ihtiyaçlarını karşılamak üzere bizzat her türlü zahmete katlanarak formüller geliştireyordu. Bu ilaçlar büyük bir boşluğu dolduruyordu.

(Not: Nitekim Bitlis Ortaokulu’nda öğrenci iken çenemin altında oluşan ve acı veren şişkinliği gidermek üzere bu zata gittiğimde, gözlerimin önünde uzun süre uğraşarak yaptığı sarı renkteki merhemi kullanarak sağlığıma kavuşturduğunu hatırlamaktayım. Ayrıca okulun üçüncü sınıfında kimya dersimize gelen Besim Sadullah Bey’in, bizlere kimya ile ilgili simgeleri göstermesinden dolayı, lise birinci sınıfta iken kimya dersinde göstermiş olduğum başarıyı bu zata borçlu olduğumu özellikle belirtirim.)

Besim Sadullah Müftügil, sadece halkın zaruri ihtiyacı olan ilaçlarla ilgili değil, halkın yoksunluklarına, kentin sosyal ve ekonomik sorunlarına çözüm bulmak için de elinden gelen hizmeti vermesinin yanında, Kızılay Cemiyeti Başkanlığını da yüklenmiştir. Bu çalışmaları meyanında Bitlis’te ilk kez fenni arıcılığı oluşturmuş, Bitlis Arıcılar Birliğini kurmuştur. Bu birlik, halka fenni arıcılığı öğretmek için daha sonra kurulan Arıcılık Enstitüsü’nün oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bu önemli çalışmalar yanında Bitlis’te uzun süren kış aylarında gençlerin spor yapmalarını sağlamak amacıyla Kayak ve Dağcılık Kulübü’nü kurmuş, ilk kayak derslerini vermiş ve Türkiye çapında başarılı bir kayak takımı oluşmasına katkıda bulunmuş, aynı dönemde Güzeldere Futbol Kulübü’nün başkanlığını da yürütmüştür.

Besim Sadullah Müftügil, 1965-1970 yılları arasında başarılı lise öğrencilerine eğitim bursu vererek onların ihtiyaçlarını gidermiştir. 1982 yılında aktif çalışma hayatını bırakmış ve çalışmalarını her zaman ilgi duyduğu edebi konulara yoğunlaştırarak sürdürmüştür. 29 Ekim 1988 yılında yaşama veda etmiştir.

Rahmetlinin yazılarından bir örnek:

Cumhuriyete geçiş yıllarının en zorlu günlerinde Milletvekili olarak görev alan Bitlis’li vatanseverleri bir bir anmak, onları yaşatmak, genç kuşaklara tanıtmak, yeni nesillerin atalarıyla iftihar etmesini sağlamak biz aydınlara düşen önemli bir ödevdir. Ne yazık ki ödevimizi bu güne kadar gereği gibi yapamadık. Bundan böyle Bitlis’li büyüklerimizi ana çizgileriyle tanıtmaya çalışacak ve bizlere bu günleri sağlayan ecdadı rahmet ve minnetle anacağız. Bu gün burada tanıtacağımız kişiler, Rus’ların işgal sonrası harabe halde bıraktığı Bitlis’ten filizlenmiş ve Cumhuriyeti büyük Atatürk’ün yanında kurmaya giden ilk Bitlis Milletvekillerinden Sadullah Fevzi Müftügil ve Şaban Vehbi Öztekin’dir. Diğer ilk Milletvekillerimizi daha sonraki sayılarımızda sunacağız. (İlhami Nalbantoğlu, *Bedenleri Her Yerde Ruhları Bitlis’te Bitlisli’ler*, Ankara, 2012, S: 44-45)

Not: Ele aldığım konu üzerinde benden önce çalışan merhum Besim Sadullah Müftügil’i rahmetle anar, ruhunun şad olmasını niyaz ederim.

Mehmet Nevzat Kürüm

Mehmet Nevzat Kürüm, 1930’da Ahlat’ta dünyaya gelir. İlkokul eğitimini Hakkâri, Tarsus ve Siirt’te alır. PTT hesabına Ankara Sanat Enstitüsü’nü bitirir. Planör pilotu kampına katılarak A ve B brövelerini alır. Okulu bitirince dört yıl süreyle İstanbul’da görev yapar. Muhabere makinisti olarak vatani görevini ifadan sonra PTT’nin çeşitli birimlerinde teknisyen, telefonist, başteknisyen, eksper ve uzman gibi değişik görevlerde bulunur. Arapça ve Farsça’ya aşina olan, Fransızca ve İngilizce bilen Nevzat Kürüm, Fransa ve Belçika’da mesleğiyle ilgili hizmetlerde bulunmuştur.

Mehmet Nevzat Kürüm, *Sırları Yakalayabilmenin Sırları* adlı eserin yazarıdır. Yazı ve makaleleri Ahlat Gazetesi’nde yayınlanmakta olup, yaşamını İstanbul’da sürdürmektedir. (a. g. e. S: 67. Ankara, 2012)

Bitlis doğumlu Cesim Küfrevi, Küfrevi medresesinde Arapça, Farsça İslami bilgiler konusunda eğitim gördü. 1935’de aile İstanbul’a göç edince, dedesine eşlik ederek eğitimine burada devam eder. Ortaokulu Saint Joseph Fransız Lisesinde okur. Devlet tarafından İstanbul’da kalmaları karşılığında önerilen imkânlarla rağmen, aile Bitlis’e dönmeyi tercih eder. Bitlis’te dünya evine giren Cesim Bey, Bitlis Belediye ve İl Encümen meclislerinde görev alır.

Bir zaman sonra Cesim Bey, ailesiyle birlikte İstanbul’a göç ederek oraya yerleşti. 1992 yılında yaşamını yitiren Cesim Bey, Karacaahmet Mezarlığına defnedildiyse de, merhumun vasiyeti ve aile geleneği gereğince naaşı, 92/3862 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla 5.12.1992’de Bitlis’e getirilerek Küfrevi Türbesine nakledildi. (a.g.e. s: 46)

Mehmet Hilmi Mutlu

Mehmet Hilmi Mutlu 1935 yılında Bitlis’te dünyaya gelir. İlk, orta ve lise eğitiminden sonra, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi ile aynı üniversitenin Hukuk Fakültesi’nden mezun olur. İlk etapta Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü’nün çeşitli birimlerinde göreve başlar. Vatani görevini Ankara Kara Harp Okulu ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’nda yerine getirdikten sonra Başbakanlık Müsteşarlığı’nda müfettiş yardımcısı olur. 1971’de Siirt’in Baykan ilçesine hâkim olarak atanan M. Hilmi Mutlu, bu kez Denizli’nin ilçesi Kale’de, daha sonra da Ankara Haymana’da görev ifa eder. 1983 yılında Genelkurmay Başkanlığı Askeri Yargıtay 1. Dairesi’ne sivil hâkim olarak atanan M. Hilmi Mutlu, DYP saflarında siyasete atılır. Ancak DYP Bitlis’te başarı sağlamayınca, teklif edilen genel müdürlük görevini kabul etmeyip, tekrar hâkimliğe döner. Konya Ağır Ceza Hâkimi olarak 3.5 yıl görev sürdürdükten sonra, isteği üzerine Ankara Gölbaşı Asliye Ceza Hâkimliği’ne atanan M. Hilmi Mutlu 1998 yılında 39 yılı aşkın görev sonrası 1. sınıf hâkim olarak emekliye ayrılır.

Yardımsaver bir ruha sahip olan M. Hilmi Mutlu, ailesi Kuseyrioğlu sülalesinden kendisine kalan Hersan mahallesi Avih semtindeki gayrimenkulünü Bitlis Eren Üniversitesi’ne bir katkıda bulunmak amacıyla bağışlar.

Burhan Şavlı

14.05.1935 tarihinde Bitlis'te dünyaya geldi. Babası Rüştüye mezunu Kemalettin Bey, annesi 1905 Bitlis doğumlu Münire Hanım'dır. Bitlis Ruslarca işgal edilince aile, Diyarbakır'a göç eder. Düşman şehirden çıkarılınca aile Bitlis'e döner. Burhan Şavlı beş yaşındayken babasını kaybeder; aile amca tarafından korunur.

Burhan Şavlı yedi yaşındayken ilk okula başlar. İlkokulu bitirdikten sonra ortaokul eğitimini tamamlar. Bitlis'te lise olmayınca eğitimine bir yıl ara verdikten sonra, Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesi'ne kaydolar. Ertesi yıl Bitlis'te lise açılınca, eğitimini öz kentinde sürdürmek için Bitlis'e döner ve 1956'da mezun olur. Aynı yıl Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kaydolun Şavlı, bir müddet sonra kendi isteğiyle Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne kaydolar. 1960 yılında mezun olan Burhan Şavlı, Diyarbakır İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmenliğine atanır. Yedek subay olarak vatani görevi ifadan sonra Mardin İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmenliğine atanır. Mardin Lisesi'nde felsefe dersleri de verir. Evlendikten sonra eşiyle birlikte Mardin'e gider ama bir hafta sonra Yozgat İmam Hatip Lisesi'ne müdür olarak atanır.

Yozgat'ta 1.5 yıl görev yaptıktan sonra, Diyarbakır İmam Hatip Lisesi müdürlüğüne atanır. Bu tarihten bir yıl sonra da Kırşehir İmam Hatip Lisesi müdürlüğüne nakledilir. Bir müddet Kırşehir'de görev ifa eden Şavlı, 1973 yılında Balıkesir İmam Hatip Lisesi müdürü olarak çalışır. Balıkesir'de yedi yıl çalıştıktan sonra,1980 yılında Ankara Merkez İmam Hatip Lisesi müdürlüğüne nakledilen Burhan Şavlı, anlaşılmayan bir nedenle Sıkıyönetim İdaresi tarafından Mersin Silifke Lisesi'ne öğretmen olarak atanır. Kısa bir zaman sonra, Ankara'ya geri çağrılarak Talim Terbiye Kurulu'nda oluşturulan Din Eğitimi Komisyonu'nda görevlendirilir. Özal hükûmeti iktidarı, Şavlı'ya Ankara'da başka bir liseye müdür olarak atanması teklifinde bulunur. Şavlı yöneticilik istemeyip, Ankara Merkez İmam Hatip Lisesi'nde öğretmen olarak çalışmak istediğini söyler ve atama bu şekilde yapılır. Bir yıl sonra da müfettiş olarak görevlendirilen Burhan Şavlı, daha sonra başmüfettişliğe terfi eder. 2000 yılında yaş haddinden emekliye ayrılır.

Görev yaptığı yerlerde çevresinin sampatisini kazanan Burhan Şavlı, öz kentinde saygın bir kişi olarak gönüllerde yer etmiştir. Emekli olduktan sonra Ankara'da ikamet eden Şavlı, 17 Ocak 2015'te vefat etti.

Burhan Dodanlı

Burhan Dodanlı 1936'da Bitlis'te doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Bitlis'te tamamladı. Bir ara hukuk eğitimi gördükten sonra, Ankara'da açılan meslek sınavlarını kazanarak 1961 yılında Anadolu Ajansı'nda profesyonel gazeteciliğe başladı. Bir süre yargı, dışişleri, başbakanlık ve parlamento muhabirliği

yaptıktan sonra haber müdürü oldu. Başbakanlık Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği görevindeyken emekli oldu.

Sayın Dodanlı, *Darağacı*, *Demokrasiye Yöneliş ve 50 yılda Türk Sanayi*, *Akşam Dönüşü*, *Demokrasiyi Nasıl Astık?* ve *Hepiniz Suçlusunuz* adlı kitapları ve araştırma yazılarıyla dikkat çekti. Gazeteciler Cemiyeti, Parlamento Muhabirleri Derneği, Türkiye Gazeteciler Sendikası ve Basın Konseyi üyesi olup, başarılı haberciliğinden ötürü çeşitli kuruluşlardan aldığı Altın Kalem, Yılın Gazetecisi gibi çok sayıda ödül ve sertifika sahibidir.

Yaşamını Ankara'da sürdüren Burhan Dodanlı, aynı zamanda şairliği ile de tanınmıştır.

SANCAK ŞEHİR

Büyüdükçe sevdim, doğduğum şehri
Birbirinden yüce dağı Bitlis'in.
Dedim ki sormadan sizi iletir,
Derenin sol yanı sağı Bitlis'in

Havası sert, insanı mert, sözü tok
Nemrut'un zulmünü görmüş bir devir
Aylarca karla kaplı yüzü ak
Yazın bir cennettir bağı Bitlis'in

Folkloruyla menevişli şalıyla,
O muhteşem tarihiyle ünlenir
Peyniriyle, tütünüyle, balıyla,
Damağa lezzettir, yağı Bitlis'in

Betlays'ın kurduğu sancak şehir,
Kalesinden her rüzgârı seslenir
Der ki: "Beni gördü İskender bile"
Düşündüm ne uzun çağı Bitlis'in.

(İlhami Nalbantoğlu, *Bedenleri Her Yerde Ruhları Bitlis'te Bitlisliler*, s: 78, Ankara 2012)

Necdet Oto

Necdet Oto, 1937'de Bitlis'te dünyaya gelir. İlköğrenimi Bitlis'te, orta ve lise öğrenimini Erzurum'da tamamlayan Oto, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra sırayla Arpaçay, Derik, Sorgun'da hâkimlik yaptı.

Adıyaman Ağır Ceza Hâkimliği, Yargıtay ve Askeri Yargıtay'da tetkik hâkimliği görevlerinde de bulunduktan sonra 1997 yılında Ankara Üçüncü Ticaret Mahkemesi Üyeliği görevinde bulundu.

Necdet Oto, Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı'nın (BETAV) kurucuları arasında yer alarak, pozitif katkılarıyla dikkati çekti.

2004 yılında yaşamını yitiren Necdet Oto'nun cenazesi Ankara'da toprağa verildi. (a. g. e. S:79. Ankara, 2012)

Yücel Özdemir

Yücel Özdemir, 1938 yılında Bitlis'te doğdu ve ilk, orta, lise öğrenimini Bitlis'te tamamladıktan sonra 1958 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne girdi. 1963 yılında bu fakültenin coğrafya bölümünden Öğretmen Teğmen olarak mezun oldu. Çeşitli askeri okullarda görev ifa eden Yücel Özdemir, 1983 yılında yarbay rütbesiyle isteği üzerine emekliye ayrıldı.

Yücel Özdemir, 1984-2004 yılları arasında Ted Ankara Koleji'nde idarecilik ve öğretmenlik yaptı. 2004 yılında yaş haddi nedeniyle bu öğretim kurumundan ayrıldı. Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı'nın kurucu üyeleri arasında bulunan Yücel Özdemir, vakfın yönetim kurulu üyeliği görevinde de bulundu. BETAV Dergisi'nde makaleler yayınlamanın yanında, halen değişik sosyal ve eğitim içerikli sivil toplum kuruluşlarında da görev yapmakta ve Ankara'da yaşamını sürdürmektedir. (a. g. e. S: 81. Ankara, 2012)

İrfan Cenkçi

İrfan Cenkçi, 1938 yılında Bitlis'te doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Bitlis'te tamamlayan İrfan Cenkçi, 1960 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde memur olarak göreve başlar. 1966'da Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nden mezun olan İrfan Cenkçi, 1967 yılında T.C Ziraat Bankası'nda müfettiş yardımcısı olarak işe başlar ve 1971 yılında aynı bankada müfettiş olur. Beri taraftan Dünya Bankası Tarımsal Krediler Araştırması'na katılır. 1973 yılında Zirai Krediler Müdür Yardımcılığı'na atanır. 1979 yılında T.C. Ziraat Bankası Su Ürünleri Krediler Birimi'nin kurulması çalışmalarını sonucu bu birimin daire başkanlığına getirilir. Bu meyanda vaki uygulamalarıyla, yeni ve modern metotlarla kültür balıkçılığı ile deniz ürünleri üretiminde büyük başarı sağlayan İrfan Cenkçi, aynı banka bünyesinde kurulan GAP Kredileri Daire Başkanlığı'na getirilir ve 1995 yılında emekliye ayrılır.

Faal bir ruh yapısına sahip olan İrfan Cenkçi emekli olmasına rağmen bu kez, Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı'nın gerek kuruluş aşamasında ve gerekse kuruluş sonrasında bürokratik işlemlerin yerine getirilmesinde görev alır.

Ayrıca İrfan Cenkçi, Ziraat Bankası temsilcisi olarak Ankara Halk Ekmek ve Un Fabrikası A.Ş. , Ansan Ankara Coca Cola A.Ş. , Kayseri Meysu A.Ş. , İstanbul Motorlu Taşıtlar A.Ş. , Kırıkkale Silahsan A.Ş. gibi şirketlerde yönetim kurulu başkanlığı, başkan yardımcılığı ve üyeliklerinde bulundu. Ayrıca Anadolu Kulübü, Ankara Serbest Mali Müşavirler Odası ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarında gönüllü olarak çalışmalar sürdürmektedir.

İrfan Cenkçi, Vakıflar Dergisi'nin VII. sayısının derlenerek yayımlanmasını sağlamış olup ayrıca BETAV Dergisi ile Ahlat Gazetesi gibi yayım organlarında Bitlis'in sorunlarıyla ilgili yazılar yazmaktadır. (a. g. e. S: 82. Ankara, 2012)

İsmet Kürümoğlu

İsmet Kürümoğlu 16 Mayıs 1939'da Van Erciş'te dünyaya gelir. İlk ve ortaokul eğitimini Erciş'te, lise eğitimini, kısmen Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesi'nde kısmen de Ağrı Naci Gökçe Lisesi'nde tamamlar. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olarak 30 Haziran 1961'de hâkimlik stajına Ankara'da başlar, Diyarbakır'da tamamlar. Daha sonra 30 Kasım 1964'te Erzurum Oltu Savcı Yardımcısı olarak göreve başlar. Sekiz ay sonra Mardin Derik hâkim yardımcılığına atanır. Ceza mahkemelerinde hâkim olarak görevini sürdüren İsmet Kürümoğlu Kastamonu Çatalzeytin, Mardin merkez, Elazığ merkez, Ankara Altındağ'da görevini sürdürürken 1982'de Altındağ Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı olur. Bir müddet sonra Ankara Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı olarak görevini yürütürken, 1994 yılında HSYK tarafından Yargıtay Üyeliği'ne seçilir. Onursal Yargıtay Üyesi'dir.

Sayın İsmet Kürümoğlu, Bitlis'in köklü ailelerinden birine mensup olup, yaşamını Ankara'da sürdürmektedir. (a. g. e. S: 83-84. Ankra, 2012)

Yaşar Okumuş

1940 yılında Bitlis'te doğan Yaşar Okumuş, ilk, orta ve lise öğrenimini Bitlis'te, yüksek öğrenimini de İstanbul Üniversitesi İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde tamamlar. Hayata Türkiye İş Bankası'nda atılan Okumuş, çeşitli kademelerde görev ifa edip emekli olduktan sonra serbest ticarete atılarak konfeksiyon üretimi ile ilgilendi. Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı'nın kurucuları arasında yerini alarak İstanbul şubesinde görev yaptı.

Yaşar Okumuş genç yaşta yaşamını yitirmiştir. Kabri İstanbul'dadır. (a.g.e. s:86, Ankara, 2012)

Fehmi Haspolat

1940 yılında Bitlis'te dünyaya gelen Fehmi Haspolat, ilk, orta ve lise öğrenimini Bitlis'te tamamladıktan sonra askerlik görevini ifa etti. Ardından Diyarbakır Eğitim Enstitüsü'nü bitiren Fehmi Haspolat, bir müddet sonra Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Bitlis'te bir dönem serbest avukat olarak görev yaptı. 1962-1965 yıllarında Bitlis'te Tasvir-i Efkâr, Yeşil Bitlis ve Bitlis gazetelerinde makaleler yazdı. "Çağdaşlık ve Batılılaşma Sevdası" adlı kitabı, Ahlat Kültür Sanat ve Çevre Vakfı tarafından yayımlandı.

Sayın Fehmi Haspolat, yaşamını Ankara'da sürdürmektedir. (a.g.e. 86. Ankara, 2012)

Yavuz Ersoy

Yavuz Ersoy, 02.01.1942 tarihinde Bitlis'te dünyaya geldi. İlk ve ortaokul öğrenimini Ahlat'ta, lise öğrenimini doğum yeri olan Bitlis'te alarak 1959'da fen bölümünden iyi derece ile mezun oldu. Yüksek öğrenimini İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde alarak 1966 Şubat döneminde mezun oldu. Askerlik görevinden sonra, 1968'de İstanbul Adliyesi'nde hâkimlik stajını tamamlayan Yavuz Ersoy, Göle Cumhuriyet Savcı Yardımcılığı'na atandıktan bir müddet sonra, sırayla Suluova, Sandıklı, Gebze Cumhuriyet Savcısı olarak görev ifa etti. Bir ara olağanüstü dönemde Gölcük'te askeri savcısı olarak çalıştıktan sonra Ekim 1985'te İstanbul Zeytinburnu Cumhuriyet Savcısı oldu. Burada 17 yıl bu görevi sürdürdü. 2002 yılında İstanbul Büyükçekmece Cumhuriyet Savcılığı'na atanan Yavuz Ersoy, 2007'de yaş haddi nedeniyle emekliye ayrıldı. (a. g. e. S: 96. Ankara, 2012)

Cahit Zülfikar

01.02.1942 tarihinde Bitlis'in Zeydan Mahallesi'nde doğdu. Orta ve lise öğrenimini Bitlis'te tamamladı. Müteakiben Bayındırlık Bakanlığı hesabına ABD'de yüksek inşaat mühendisliği, Etibank hesabına İngiltere'de işletmecilik, MTA hesabına Almanya'da izabe mühendisliği müsabaka imtihanlarını kazandı. Ancak Türkiye'deki aynı paralelde olan teknik üniversiteyi de kazandığı için

yüksek tahsilini ülkesinde yapmayı tercih etti. 1966 yılında İTÜ'den mezun oldu.

Ardı sıra çok sevdiği yöreler olan, Bitlis'i de kapsayan Karayolları Van 11. Bölge Müdürlüğü emrinde görev alarak Hakkâri Beytüşşebap-Uludere Yolu şantiyesinde işe başladı. Bu minvalde Karayolları Diyarbakır Bölge Müdürlüğüne kadar uzanan birçok projenin yapım hizmetlerinde görev aldı. Resmi kurumlarda 7,5 yıl görev yapmış olmasına rağmen özverili bir performans sergiledi. Cahit Zülfikar bu durumu "Zamanı kısa gölgesi uzun akşam güneşi"ne benzetir. Kamudan ayrılmasından sonra 2005 yılına dek serbest müteahhitlik yaptı.

Seyfettin Yalçın

1944 Bitlis doğumlu Seyfettin Yalçın, ilk, orta ve lise eğitimini doğduğu kentte tamamlar. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olan Seyfettin Yalçın, 1967 yılında vatani görevini ifa ederken askeri hâkim olarak Türk Silahlı Kuvvetlerine intisap eder. Ülkenin çeşitli yerlerinde görev yürüttükten sonra Kara Kuvvetleri Komutanlığı Başhâkimi görevindeyken cumhurbaşkanı tarafından 1988 Kasım ayında Askeri Yargıtay Üyeliği'ne seçilir. Bu görevi esnasında Askeri Yargıtay 3. Daire Başkanlığı'na ve daha sonra da Askeri Yargıtay Başsavcılığı görevlerine atanır. 30.08.2004 yılında nedeniyle emekliye ayrılır.

İlhami Nalbantoğlu

İlhami Nalbantoğlu, 03.11.1945 tarihinde Ahlat'ta doğdu. Ahlat Ergezen İlkokulu ve Ahlat Ortaokulu'nu bitirdikten sonra, Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesi'nde başladığı öğrenimini Bitlis Lisesi'nde tamamladı. Ardından Ankara Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu'nu bitirdi.

1969 yılında başbakanlıkta memur olarak göreve başlayan İlhami Nalbantoğlu, o tarihten itibaren daire başkanlığı da dahil olmak üzere çeşitli görevlerde bulundu. İlk yazısı 29 Nisan 1988 tarihli Güneş Gazetesi'nde "Tapu Senedimiz Ahlat" başlığıyla yayımlandı. Ahlat Kültür Vakfı'nı kurdu ve uzun yıllar kurucu başkanlığını yürüttü. 1990 yılında Ahlat Kültür Haftası'nı başlatarak yedi yıl aralıksız olarak bu hizmeti yürütmekle beraber 7 adet kitap da yayımladı. İlhami Nalbantoğlu, aynı zamanda ressam ve hat sanatçısı olup, İstanbul, Ankara, Berlin ve Ahlat'ta 12 sergi ile sanatseverlerle buluştu. Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı'nın kurucu üyesi, Ahlat Kültür Sanat ve Çevre

Vakfı'nın kurucu başkanıdır. 19 yıldan beri Ahlat Kültür Sanat ve Çevre Vakfı'nın yayım organı olan Ahlat Gazetesi'ni çıkarmaktadır.

Sanatçı ruhlu İlhami Nalbantoğlu, lise yıllarında güzel sanatlara ilgi duymaya başlayınca, üniversite yıllarında resim, grafik, fotoğraf ve hat sanatı ile daha yakından ilgilenerek eserler vermeye başladı ve ilk sergisini 1984 yılında Ankara'da açarak, eserlerini çeşitli yerlerde sergiledi.

Teşkilatçı bir ruha sahip olan İlhami Nalbantoğlu, Başbakanlık Merkez Teşkilatı'nda başkanlık uzmanlığı, grup başkanlığı, daire başkanlığı gibi çeşitli görevler yanında; Başbakanlık Mevzuat Daire Başkanlığı, Türkiye Acil Durum Yönetimi Ulusal ve Uluslararası İnsani Yardımlar Koordinasyonu Daire Başkanlığı görevlerinde bulundu. Başbakanlık Merkez Teşkilatı'nda aralıksız 42 yıl hizmet verdi ve 2010 yılı kasım ayında emekli oldu.

Çalışma, zevk ve üretme ruhuyla dolu İlhami Nalbantoğlu, emekli olduktan sonra sanat ve kültür çalışmalarına daha da ağırlık vererek, İstanbul Üniversitesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi gibi akademik kuruluşların düzenledikleri sempozyumlara katılarak Ahlat ve Bitlis kültürü ile ilgili tebliğler sunmakta, konuşmalar yapmaktadır.

İlhami Nalbantoğlu, Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı'nın yayım kurulu üyesi, Diyarbakır Tanıtma Kültür ve Yardımlaşma Vakfı'nın kültür kurulu üyesi, Ercişliler Derneği kurucu üyesi, Türkiye Yazarlar Birliği, Güzel Sanat Eseri Sahipleri Meslek Birliği (GESAM), İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği (İLESAM) ile Sanat ve Kültür Derneği'nin de (SANART) üyesidir.

Eserleri:

İlhami Nalbantoğlunun kaleme aldığı eser sayısı onüçtür.

- 1-Kültür Mirasımızın Korunması ve Ahlat /1992
- 2-Anadolu'da Türk Mührü: Ahlat / 1993, Ankara
- 3-GAP ve DAP Projesi Çerçevesinde Van Gölü Havzası / 1994, Ankara
- 4-Kasım Küfrevi'nin Ardından / 1994, Ankara
- 5-Bitlis Platformu / 2003, Ankara
- 6-Bitlisliler / 2012, Ankara
- 7-Anadolu'nun Kapısı Türkiye'nin Tapusu: Ahlat / 1994
- 8-Ahlat Gazetesi 100.Özel Sayı Ankara/2009
- 9-Ahlat Halk Hekimliğinin Efsane İsmi Abdullah Nalbant Usta 2010
- 10-Tüm Yönleriyle Diyarbakır İkinci Sempozyumu 2010 (Ortak Yayın)
- 11-Kısa Kısa Öyküler I – Ankara / 2012
- 12-Kısa Kısa Öyküler II – Ankara /2015

13-Atatürk Araştırma Merkezi Tür-Ermeni İlişkileri Sempozyum Kitabı
Ortak Yayın

İlhami Nalbantoğlu ayrıca yurt içi ve dışında sergi açmıştır. (a.g.e. s: 114.
Ankara, 2012)

1-Sır Altı Resim Sergisi 1984 Yapı Kredi Bankası Kızılay Sanat Galerisi
Ankara

2-Hat Sanatı Sergisi 1986. Vakıfbank Çankaya Sanat Galerisi –Ankara

3-Hat Sanatı Sergisi 1987. İş Bankası Kızılay Sanat Galerisi – Ankara

4-Hat Sanatı Sergisi 1991. Büyük Selçuklu Oteli – Ahlat

5-Selçuklu Eserleri Fotoğraf Sergisi 1993. Vakıfbank GOP Sanat
Galerisi – Ankara

6-Selçuklu Eserleri Fotoğraf Sergisi 1994 . Devlet Güzel Sanatlar
Galerisi – İstanbul

7-Selçuklu Eserleri Fotoğraf Sergisi 1996. Berlin

8-Hat Sanatı Sergisi 2007. Feshane – İstanbul

9-Hat Sanatı Sergisi 2008. Altınpark – Ankara

10-Hat Sanatı GESAM Karma Sergisi 2009 Ankara

11- Hat Sanatı GESAM Karma Sergisi 2010 Ankara

12- Hat Sanatı GESAM Karma Sergisi 2011 İstanbul

13- Hat Sanatı GESAM Karma Sergisi 2012 Muş

14- Hat Sanatı Sergisi Ankara Kitap Fuarı Aralık 2012

15-Hat Sanatı Sergisi Bitlis Günleri Atatürk Kültür Merkezi Ankara
Nisan 2013

16-Hat Sanatı Sergisi Ankara 10.Kitap Fuarı 2016

17-Hat Sanatı GESAM Tebriz Karma Sergisi Mayıs 2017

18-Hat Sanatı Uluslararası Varna Karma Sergisi Eylül 2017

Cevdet Özdemir (1945)

Cevdet Özdemir 1945 yılında Bitlis'te doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Bitlis'te tamamladıktan sonra, İstanbul Işık Devlet Mimarlık Mühendislik Akademisi'nden inşaat mühendisi olarak mezun oldu. 1974'te Bitlis Bayındırlık ve İskân Müdürlüğü'nde kontrol mühendisi olarak görevlendirilen Cevdet Özdemir, aynı yıllarda Bitlis Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü görevini vekâleten bir buçuk yıl yürüttü. 1977'de Bitlis Bayındırlık ve İskân Müdürlüğü'ne asaleten atanan Cevdet Özdemir, 1982'de bu görevinden ayrılarak serbest çalışmaya başladı. Ancak 1996 yılında yeniden Bitlis Bayındırlık ve İskân Müdürlüğü görevine döndü ve Bitlis için hizmet verdikten sonra 2000 yılında emekliğe ayrıldıysa da, 2004 yılı belediye seçimlerini kazanarak bir dönem Bitlis Belediye Başkanı olarak da görev ifa etti.

Nihat Gencer (1945)

15.11.1945 Bitlis doğumlu Nihat Gencer, ilköğrenimini Bitlis Kâzım Paşa İlkokulu'nda, orta öğrenimini Bitlis Lisesi'nde tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nden mezun oldu. 1975 yılında vatani hizmetini Trabzon Askeri Hastahanesi'nde eczacı olarak ifa etti. Askerlikten sonra Nihat Gencer, İstanbul Şirinevler semtinde serbest eczacı olarak mesleğini sürdürdü.

Sayın Nihat Gencer, Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı'nın yönetim kurulu üyeliği görevinde bulundu. Halen kardeşleriyle birlikte tekstil sektöründe hizmet vermekte olup, iş yaşamını İstanbul'da sürdürmektedir. (a. g. e. S: 123. Ankara, 2012)

Fettah Oto

Fettah Oto, 01 Aralık 1946 tarihinde Bitlis'te doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Bitlis'te tamamlayarak, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 1969'da mezuniyetinden sonra yedek subay olarak vatani görevini ifa etti. 27.10.1970 tarihinde Danıştay Hâkim Yardımcısı unvanıyla görevine başladı. 14.10.1981 yılında Danıştay Tetkik Hâkimi unvanıyla görevini sürdüren Fettah Oto, 1974 yılında Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİ) Kamu Yönetimi Uzmanlık Programı'nı bitirdi. Bursa İdare Mahkemesi Başkanlığı'na atandığı 19.7.1982 tarihine kadar Danıştay dokuzuncu ve altıncı dairelerinde görev yaptı.

Fettah Oto 26.9.1986 tarihinde Trabzon Bölge Mahkemesi Başkanlığı görevine atandı. Bu görevi 4 yıl sürdüren Sayın Oto, 2.10.1990 tarihinden 31.8.2000 tarihine kadar Antalya ve Adana Bölge İdare Mahkemesi Başkanlığı görevlerinde bulundu. 31.8.2000 yılında Danıştay Üyeliği'ne seçildi. Danıştay Beşinci Dairesi Üyesi iken 06.06.2003 yılında HSYK Yedek Üyeliği'ne, 27.04.2004 tarihinde de Danıştay Genel Kurulu'nda gösterilen üç aday arasından cumhurbaşkanınca Anayasa Mahkemesi Yedek Üyeliği'ne seçildi. 2011 aralık ayında yaş haddinden emekli oldu. (a. g. e. S:125. Ankara, 2012)

Seniha Küfrevi Nalbantoğlu

Seniha Küfrevi Nalbantoğlu, 20 Eylül 1950'de Bitlis'te doğdu. İlköğrenimini Bitlis Kâzım Paşa İlkokulu'nda, ortaokul ve lise öğreniminin ilk iki ayını Bitlis Kız Meslek Lisesi'nde, kalan kısmını İstanbul Üsküdar Mithat Paşa Kız Meslek Lisesi'nde tamamladı. Daha sonra fark dersleri vererek Bitlis Lisesinden mezun oldu. Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen Fakültesi sınavlarını kazandı ancak eğitimini tamamlayamadı.

Seniha Küfrevi Nalbantoğlu evlilik nedeniyle Ankara'ya yerleşti ve burada çeşitli sivil toplum kuruluşlarında gönüllü olarak toplumun aydınlanması adına çalışmalarda ve maddi manevi katkılarda bulundu. Türk Anneler Derneği Genel Merkezi Yönetim Kurulu Üyeliği'nde bulundu. Ahlat Kültür Vakfı, Ahlat Kültür Sanat ve Çevre Vakfı'nın faaliyetlerine katıldı. Gönüllü anne olarak yardıma muhtaç üniversite öğrencilerine burs verdi. Aile gelenekleri gereğince kanaat önderi olarak fakir ve yoksul halkın aydınlanması adına maddi manevi katkılarda bulundu. Halen hizmetlerini yürütmekte olan Seniha Küfrevi Nalbantoğlu yaşamını Ankara'da sürdürmektedir.(a. g. e. S: 141-142, Ankara, 2012)

Ömer Besim Küfrevi (1952)

Ömer Besim Küfrevi 1952 yılında Bitlis'te doğdu. İlköğrenimini Bitlis Kâzım Paşa İlkokulu'nda tamamladı. Ortaokulu İstanbul Saint Benoit Fransız Lisesi'nde tamamlayan Ömer Besim Küfrevi, önce Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fransızca Bölümü'nü, 1979 yılında da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. 1977 yılında İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde yüksek lisans yaptı. Bununla kalmayan Ömer Besim Bey bu kez, İtalya Perugia Üniversitesi'nde ve Fransa Strasbourg Üniversitesi'nde sertifika programları okudu. 1980 yılında İstanbul Barosu'nda avukatlık stajını tamamladıktan sonra iş hayatına atıldı.

Ömer Besim Küfrevi, Uteksport A.Ş, Tarım Eksport A.Ş, GSD Dış Ticaret A.Ş, Etsun A.Ş, Teksun A.Ş, Rant Leasing A.Ş, GSD Factoring A.Ş. ve Fares Ziraat Ltd. şirketlerinin kurulmasında önde gelen kişilerden biri oldu ve şirketlerin yönetim kurulu üyeliklerinde görev yaptı.

Ömer Besim Küfrevi, 1980-1990 yılları arasında Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği Başkan Yardımcılığı, 1984-1990 yılları arasında İstanbul Saint Benoitliler Derneği Başkanlığı, 1992-2000 yılları arasında İstanbul Ticaret Odası Meclis Üyeliği ve Yönetim Kurulu Başkan Yardımcılığı yaptı. İstanbul Ticaret Üniversitesi Kurucu Üyesi ve Vakıf Mütevelli Heyeti Üyesidir. Ayrıca GSD Eğitim Vakfı Kurucu Üyesi ve Mütevelli Heyeti Üyesi, Ahlat Kültür Sanat ve Çevre Vakfı'nın Onur Kurulu Üyesi'dir.

Ömer Besim Küfrevi Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca, Farsça ve Kürtçe dillerine vakıf olup, İstanbul'da yaşamını sürdürmektedir. (a. g. e. S: 145, Ankara, 2012)

Ahmet Okumuş

1953 yılında Van'da dünyaya gelen Ahmet Okumuş ilk, orta ve lise eğitimini Bitlis'te tamamladı. Vücut geliştirme branşında ülkemizin ilk antrenörlerinden biri olan Ahmet Okumuş, Vücut Geliştirme ve Fitness Federasyonu'nda kurucu üyelik, uluslar arası hakem, dördüncü kademe antrenörlük ve Türkiye Vücut Geliştirme Vakfı İkinci Başkanı olarak görev ifa etti. Dünya Federasyonu'ndan, ülkesine ve tüm dünya ülkelerine yapmış olduğu hizmetlerden dolayı 50'ye yakın takdir belgesi ve ödül kazanmıştır. Spor Akademisi, Hava Harp Okulu, Çapa ve Cerrahpaşa Judo Takımı gibi kurullarda öğretim görevlisi, Deniz Harp Okulu Judo Antrenörlüğü, Emniyet Judo Takımı Antrenörlüğü gibi görevlerde bulundu.

Ahmet Okumuş 1995 yıllarında IFBB Uluslararası Vücut Geliştirme ve Fitness Federasyonu'ndan gümüş madalya, 1998 yılında IFBB Dünya Başkanı Ben Weider tarafından verilen onursal altın şeref madalyası sahibi olup, bir dönem Türkiye Vücut Geliştirme ve Fitness Federasyonu Başkanlığı yapmıştır. Ayrıca Judo Federasyonu Milli Takım Antrenörlüğü Kurul Üyeliği, teknik komite üyeliği, yönetim kurulu üyeliği yapmanın yanı sıra şeref üyeliği sıfatına da sahiptir. Ataköy Su Sporları Disiplin Kurulu Üyeliği, Botce Sporu Kurucu Üyesi ve Yönetim Kurulu Üyeliği, KKTC Judo Federasyonu Organize Komitesi Üyeliği, Bakırköy İş Adamları Derneği Yönetim Kurulu Üyeliği, Avrasya Taekwando Federasyonlar Birliği Başkan Yardımcılığı, Global Taekwando Federasyonu Türkiye Temsilciliği ve Türkiye Başkanlığı, Judo Dünya Federasyonu Yönetim Kurulu Üyeliği de Okumuş'un bulunduğu diğer önemli görevlerdir.

Ahmet Okumuş iş yaşamını İstanbul'da sürdürmektedir. (a. g. e. 149-150. Ankara, 2012)

Azmi Gündoğdu

Bitlis'te doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Bitlis'te tamamladıktan sonra ailesiyle birlikte 1966'da Ankara'ya yerleşti. Aynı yıl Ankara Üniversitesi DTCF'nin Felsefe Bölümü'nde yüksek öğrenimine başladı.1972'den itibaren Ankara'nın çeşitli liselerinde felsefe öğretmenliği ve yöneticilik yaptı.1978-1984 yılları arasında Gazi Eğitim Enstitüsü, Gazi Yüksek Öğretmen Okulu ve bu kurumun bağlandığı Gazi Üniversitesi'nin Eğitim Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak çalıştı.TODAİE'de(Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü) Kamu Yönetimi alanında master öğrenimini tamamladı.

1988 yılı ağustos ayında Bitlis'te düzenlenen, "Vefatının 200.Yılında Şems-i Bitlisî'yi Anma Etkinliği"ne sayın M.Kemal Gündoğdu ve merhum Cemal Gündoğdu ile birlikte konuşmacı olarak katıldı.

Kamudan emekli olduktan sonra, Ankara'daki çeşitli dersanelerde öğretmen ve yönetici olarak görev yaptı. Tam 40 yılı eğitim kurumlarında olmak üzere 42 yıl görev yaptığı bu süreç içinde; çeşitli dergi ve diğer yayın organlarında yazı, yazı dizisi ve makaleleri yayımlandı.Bitlis konusunda tarihsel,kültürel ve güncel sorunlara ilişkin görüş ve önerilerini içeren bazı yazıları BETAV dergilerinde ve Bitlis Habernet adlı internet sitesinde yayımlandı. Kültür Tarihi'ne Giriş ve Düşünce Tarihi konularında ders notlarından oluşan çalışmalarının yanında, sayın M.Kemal Gündoğdu ile birlikte toplumsal ve kültürel bağlamda bir aile biyografisi olan" ŞEMSİ BİTLİSÎ: Bitlis'ten Doğan Güneş" adlı eserin ortaya çıkmasına katkıda bulundu. Yazımsal ve düşünsel içerikli çalışmalarına halen devam etmektedir.

Evli olan ve Ankara'da yaşamını sürdüren Azmi Gündoğdu'nun, ABD'nin San Francisco kentinde yaşamakta olan Yaşar Özgün ve Özge adında iki çocuğu bulunmaktadır

CesimÇelebi

1956 yılında Bitlis'te doğdu. Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ndeki eğitiminin ardından başladığı öğretmenlik hayatı, okul idareciliği ile sürdü. 1989 yılında henüz 33 yaşındayken Bitlis Kültür Müdürü oldu. 1996 yılına kadar sürdürdüğü bu görevin ardından Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletme Merkez Müdürlüğü (DÖSİMM) görevine atandı. Ardından Kültür Bakanlığı HAGEM Genel Müdür Yardımcılığı görevini üstlendi. 2003 yılında Kültür Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdür Yardımcısı oldu. 2005 yılında Araştırma ve Eğitim Genel Müdür Vekilliği yaptı. 2005-2007 yılları arası Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdür Yardımcılığı görevini takiben Türkmenistan Aşkabat Büyükelçiliği Kültür ve Tanıtma Müşaviri olarak atandı. Türkmenistan'daki görevi süresince iki kardeş toplumun kültürel ilişkilerinin pekiştirilmesine katkı sağlayacak birçok projeyi hayata geçirdi. Özellikle, Türkmen Ressamların Fırçasından Türkiye Projesi kapsamında Bitlis başta olmak üzere yaklaşık on ilin resmedildiği katalog çalışması büyük beğeni topladı. Dördü yayımlanmış biri basım aşamasında olan beş adet kitabında yoğunlukla Bitlis kültürünü ele almış ve okuyuculara detaylı ve sahih bilgiler sunmuştur. *Vadideki Güzel Şehir Bitlis* isimli kitabı alanında Bitlis'le ilgili en kapsamlı ilk çalışmadır. Çoğu uluslararası toplantılarda olmak üzere on civarında bildirisi ve ekseriyetle Bitlis'i konu ettiği birçok makalesi mevcuttur. Kayak alanında Türkiye birinciliği derecesine sahip millî kayakçıdır. Kayak sporu dışında masa tenisi, hentbol ve atletizmle de ilgilendi. Kayak ve masa

tenisi dallarında antrenörlük ve hakemlik, hentbol ve atletizmde de hakemlik belgelerine sahiptir. Milli Eğitim Bakanlığı Halkoyunları Seçici Kurul Üyeliği, Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Halk Oyunları Seçici Kurul Üyeliği, Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Danışma Kurulu Üyeliği ve Türkiye Halk Oyunları Federasyonu Yönetim Kurulu Üyeliği görevlerinde bulundu. Çalıştırdığı ekiplerle ilkokullar arası Türkiye birinciliği elde etti. Halk kültürü ile ilgili televizyon programlarına danışmanlık da yapan Çelebi evli, üç çocuk babasıdır. Almanca ve Türkmençe bilmektedir.

Sabite Müftügil CESUR

25 Eylül 1954 yılında Bitlis'te dünyaya gelen Sabite Müftügil CESUR , ilk ve orta eğitimini doğduğu kentte , Lise eğitimini ise İstanbul ve ABD'de tamamlar. Lisans eğitimini de İstanbul Boğaziçi Fakültesi İşletme Bölümü'nde yaptıktan sonra , İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Uluslararası İşletmecilik bölümünde “sürdürülebilir kentler” üzerine yüksek lisans çalışmasını tamamlar.

Sabite Müftügil CESUR , iş yaşamında ise Avrupa Konseyi İskan Fonu Süt Hayvancılığı İşletmeciliği ve bölgesel kalkınma projesinde proje yöneticiliği yapar. Bu meyanda Turizm , rekreasyon projelerinin ekonomik etüd ve proje yönetimlerinde de görev ifa eder. Yetişkin eğitim üzerine Danimarka , İngiltere ABD ve Almanya'da eğitimler alarak uzun yıllar işletmelerde yönetim eğitimleri de verdi. Halen ortağı olduğu Platform Proje bünyesinde sürdürülebilirlik alanında eğitim ve danışmanlık hizmeti vermektedir. 2009 yılından itibaren EUROSOLAR , Avrupa Yenilebilir Enerjiler Birliği biriminin genel sekreterlik görevini sürdürmektedir. Bu meyanda , WWEC2010, 9.Dünya Rüzgar Enerjisi Konferansı ve IRENEC2011, 1.Uluslararası Yüzdeyüz Yenilebilir Enerji Konferansı Organizasyon Komitesi Başkanlıklarını ifa eden Sabite Hanım aynı zamanda BETAV'ın üyesi olup , vakfın Bitlis'in kültürel doğal ve tarihi değerleriyle yeniden kalkınması için başlattığı faaliyetlerinde aktif rolü sürdürmektedir. (İlhami Nalbantoğlu, Bedenleri Her Yerde Ruhları Bitlis'te Bitlisliler . Ankara-2012 . S.153)

Servet Zülfikar

Servet Zülfikar; 1957 yılında, Bitlis Zeydan Mahallesi'nde dünyaya geldi. 1963 yılında Bitlis Kâzımpaşa İlkokulu'nda eğitim hayatı başladı. 1965 yılında henüz 2. sınıftayken ailesiyle birlikte İstanbul'a göç ettiler. 1975'de İstanbul Pertevniyal Lisesi ve akabinde de İstanbul Üniversitesi Dışhekimliği Fakültesi'nden 1982'de mezun oldu. 1978'de katıldığı Folklor Kurumu'na 8 yıl süreyle faal aktivist, oyuncu, derleme ve araştırmacı olarak hizmet etti. Folklor Kurumu'nun asli üyesi oldu.

İstanbul Diş Hekimleri Odası'nın 1986'daki kuruluş çalışmalarına davet edildi. İDO'nun Basım-Yayın, Eğitim ve İlçe Temsilciliği komisyonlarında uzun yıllar görev yaptı. 2007'de meslekte 25 yılını kesintisiz geçiren tüm meslektaşlarıyla birlikte onur plaketiyle ödüllendirildi. Hâlen serbest diş hekimi olarak çalışmaktadır.

Bitlis mizahına ve sosyal hayatına ait yazıları, önceleri çeşitli edebi dergilerde ve internet gazetelerinde yayınlandı. Bu paylaşımların geleceğe kitaplar kanalıyla taşınması önerileri sıkça gelmeye başlayınca çalışmalarını hızlandırdı. Kitaplarını da yazmaya başladı. Celal Kayaoğlu üstadın 1967 yılında yazdığı *Bitlis'i Tanıyalım* adlı mütevazı eseri baz alarak yola çıktı. Eserlerinin önemli bölümünü "Yaşanmış Bitlis mizahı ve sosyal yaşamı" üzerine kurdu. Gerçek kaynaklar esas alınarak yazılmış tarihi bilgilere, trajikomik anılara, Bitlis'e ait zekâ yüklü esprilere, keyifli Bitlis dilini, şivesini de katarak kullandığı Bitlis'in mizahi argo ve jargonuna, hoş ve tatlı anekdotlara hep yer verdi. Bitlis'in mizahdaki bu yerel lezzetlerinin, zekâsının ulusal ve evrensel ölçütlerdeki diğer örneklerle rahatlıkla kıyaslanabilecek bir dolu güzelliklere sahip olduğunu ifade ederek yazmaya devam etti.

Bitlis'i yazılarla ve fotoğrafların diliyle belleklere ve geleceğe taşıırken, doğduğu topraklara bu anlamda hizmet etti. Bunları edebi ve sanatsal estetiğin, yazı dilinin güzelliği içinde kalarak yaptı.

Bitlis kültürüne, edebiyatına, folkloruna, musikisine dair birçok doneyi belgelerle ortaya koydu. Bitlisli güzelliğini, zekâsını, filozofisini, yaşam anlayışını her noktada sunmaya çalıştı. Eskilerden bugünlere ve bugünlerden de geleceğe köprü kurabilmek, ayna tutabilmek adına ana kucağımız, ata baba yurdumuz memleketimize ait değerleri saf, temiz, dürüst ve sahici olarak sözlü alandan yazılı alana taşıdı. Bunları yaparken kalite standardının yükseklerde tutulmasının önemli olduğunu her platformda ifade etti.

Bitlis için tüm bu tanıtıcı görev ve misyonun; edebi yeteneği, gücü ve bilgi birikimi olan tüm Bitlislilerin de üstüne bir vazife olduğunu, sağduyunun, estetik kalitenin, otantik normun, Bitlislilik bilincinin, ruhunun ve soylu duruşunun hiçbir zaman ıskalanmaması gerektiğini, kötünün iyiyi ve güzeli tüm yaşam alanlarından kovduğunu da dile getirdi.

"Bitlis'e ait eserler için doneler, zaman, mekân ve bilgi ışığında biriktikçe, onların sergilenme zarureti ve keyfiyeti kendiliğinden oluşacaktır" diyen Zülfikar; *Bitlis Çarşı Mizahı*, *Bitlis Hayatı*, *Bitlis Avcı Hayatı* ve *Av Mizahı* isimli 3 kitabını ve *Fotoğrafların Dilinden Bitlis Hayatı* albüm kitabını takiben, araştırmalarını ve derlemelerini yoğunlaştırarak yazı hayatını sürdürmektedir...

Abdulgafur GÜNDOĞDU

02.04.1965 Bitlis'te doğdu . Bitlis Kazım Paşa İlkokulunu 1977 yılında , İzmir İmam Hatip Lisesini de 1984 yılında bitirdi. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'n den 1988 mezun olduktan sonra 1989-1990 yıllarında Ankara ve İzmir barolarına bağlı avukatlık stajlarını tamamlayarak mesle atıldı.

Ardından 1990-1993 yılları arasında hakim-savcılık stajını Aydın ve Ankara Adliyelerinde yaptıktan sonra 1993-1996 yıllarında Şanlıurfa Ceylanpınar'da , 1996-1998 yıllarında Yozgat Saraykent'te , 1998-2001 yıllarında Denizli Sarayköy'de , 2001-2004 yıllarında Adan Ceyhan'da , 2004-2009 yıllarında da Çanakkale'de Cumhuriyet Savcısı olarak görev yaptı.

Halen İzmir Adliyesinde Cumhuriyet Savcısı olarak görev yapan ve orta Derecede İngilizce ve Arapça bilen Gündoğdu evli , iki çocuk babasıdır.

Cahit Erdil

1970 yılında Mutki'nin Üstyayla köyünde dünyaya geldi. Daha iki aylık bebekken ailesinin Bitlis Merkez İnönü Mahallesi Kürüm Sokak'a yerleşmesiyle çocukluğu Bitlis Merkez de geçti . 1980 yılında Bitlis Devrim İlkokulundan , 1983 yılında Bitlis 100.Yıl Atatürk Ortaokulundan , 1986 yılında Bitlis Lisesinden derecelerle mezun oldu. 1986 yılında girdiği İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden 1988 yılında isteğiyle ayrılarak yerniden girdiği üniversite sınavında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini kazandı. Üniversiteden 1992 yılında derece ile mezun oldu ve devamında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mali Hukuk Anabilim Dalında yüksek lisans yaptı . Avukatlık stajının ardından Adalet Bakanlığının sınavlarını kazanarak hakimlik ve savcılık stajını yaptı. Sırasıyla Şanlıurfa Halfeti , Kayseri Özvatan ve Isparta Senirkent ilçelerinde Cumhuriyet Savcısı olarak görev yaptı. Atandığı 2004 yılından bugüne İstanbul Bakırköy Cumhuriyet Savcısı olarak görevini sürdürmektedir. Evli olup , biri kız biri erkek iki çocuk sahibidir. Orta düzeyde Almanca ve İngilizce bilmektedir.

Atilla Toros

1969 yılında Tatvan'da doğdu. İlk , Orta ve Lise öğrenimini Tatvan'da tamamladı. 1985 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünde lisans eğitimine başladı ve buradan 1989 yılında mezun oldu.

2002-2004 yılları arasında Kahramanmaraş S.İ.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisansını tamamladı. 1996-1997 yılları arasında 8 ay süreyle askerlik hizmetini yaptı. 1990 yılında Bayburt Valiliğinde Kaymakam

adayı olarak göreve başladı. Çanakkale/Yenice Kaymakam Vekili görevinde bulunduktan sonra , yurt dışı stajı kapsamında 8 ay süreyle İngiltere’de eğitim gördü. Akabinde Giresun/Yağlıdere Kaymakam Vekili olarak görev yaptı.

Kaymakam adaylığı sürecinden sonra 1994-1997 yılları arasında Kayseri/Özvatan Kaymakamı , 1997-1999 yılları arasında Adıyaman/Sincik Kaymakamı ve 1999-2002 yılları arasında Kahramanmaraş/Göksun Kaymakamı olarak görev yaptı.

2002 yılında atandığı mülkiye müfettişliği görevini 2014 yılına kadar sürdürdü. Bu süre zarfında 2003-2006 yılları arasında geçici görev ile Sağlık Bakanlığı Personel Genel Müdür Yardımcılığı görevini , 2008-2013 yılları arasında İçişleri Bakanlığı Müsteşarlık Makamına bağlı olarak kurulan “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Taslağı Oluşturmak ve Buna Bağlı Olarak Kurulacak Yeni Göç Sistemi”nin oluşturulmasıyla görevli İltica ve Göç Bürosu Yöneticiliği görevini yürüttü.

04/04/2013 tarih , 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun yürürlüğe girmesiyle birlikte İçişleri Bakanlığına bağlı olarak kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne 09/03/2014 tarihinde genel müdür olarak atandı.

Evli ve 2 çocuk babası olan Atilla Toros İngilizce bilmektedir.

Engin Beytaş

Engin Beytaş , 09.08.1969 yılında Bitlis’te dünyaya geldi. Babasının memuriyeti nedeiyle ilkokula Tarsus’ta başladı. Ancak 1976’da Ankara’ya taşınmakla ilk-ortaokul ve lise eğitiminden sonra , Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesini bitirerek iş hayatına atıldı. Birçok kamu kurumunda görev sonrası , Türkiye Radyo Televizyon Kurumunda , sevdiği televizyon mesleğine adım attı. TRT kurumunda ekipler içerisinde görevler yüklenerek , programlarda yönetmen olarak başarılar sağladı. Bu programlarda en çok bilineni TRT Uluslararası Çocuk Şenliği ve TRT kanalında yayımlanan Ramazan İftar ve Sahur Programlarıdır. 2012 yılında Televizyon Dairesi Başkanlığı Yeni Medya Kanal Koordinatörlüğü müdürlüğüne atandı. Bir yıl sonra TRT1 Kanal Koordinatör Yardımcılığına atanıp , iki yıl sonra 25.10.2015 tarihinde İç Yapımlar Koordinatörü olarak görevlendirildiği bu birimde çalışmasını sürdürmektedir.

Alican Gündoğdu

Bitlis HERSAN Mahallesi nüfusuna kayıtlı Alican Gündoğdu, Şems-i Bitlis sülalesinden Abdülbari Gündoğdu'nun torunu ve Ercümend Salahi Gündoğdu'nun oğludur. Annesi Malatya eşrafından PaŐazadeler sülalesinden ve Babüssaade Ağası Malatyalı İsmail Ağa'nın torunu Gürsel Gündoğdu'dur.

1994 yılında İstanbul Fatih'te doğdu. 2000 yılında Küçükçekmece YeŐilyuva İlköğretim Okulu'na başlayan Alican Gündoğdu, 2008 yılında okul birincisi olarak mezun oldu.

Aynı yıl girdiği ortaöğretim sınavında 500 puanlık değerlendirmede 482 puan alarak Cağaloğlu Anadolu Lisesi'ne adım attı. Beş yıllık bu öğrenimi süresince çok iyi derecede (C1 seviyesi) Almancaya sahip oldu.

Lise öğrenimi süresince çeşitli sosyal ve kültürel etkinliklerde görev aldı. Bir orkestra kurarak çeşitli organizasyonlarda bas gitar ve ritim gitar çaldı. Goethe Enstitüsü'nün İzmir'de organize ettiği Almanca tiyatro kampına katılmaya hak kazandı. Okul Öğrenci Meclisi'nde görev alarak Gaziantep'in Araban ilçesindeki bir ilköğretim okuluna yardım götürülmesi etkinliğine bizzat katıldı. Üsküdar Burhan Felek Lisesi'nin düzenlediği liseler arası edebiyat yarışmasında birinci olarak çeşitli ödülleri kazandı.

2013 yılında girdiği yüksek öğrenim sınavında Türkçe-Sosyal alanında Türkiye 11.si oldu. Aynı sınavda Türkçe-Matematik alanında 1800'cü olarak Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'ne kayıt yaptırdı. Gösterdiği sınav başarısından dolayı Kredi Yurtlar Kurumu'nun ilk yüz bursunu hak etti. Üniversite yaşamının ilk yılında daha hazırlık sınıfındayken kendi sınıfının öğrenci temsilciliğine seçildi. Uluslar arası hüviyeti olan olan Türkiye MUN (Model Birleşmiş Milletler) konferansına Alman delege olarak katılıp çalışma yaşamı üzerine tebliğler sundu. Koç Üniversitesi'nin düzenlediği Model Birleşmiş Milletler Organizasyonu'na Amerika delegesi olarak katılıp en iyi delege seçildi.

Bu başarıların ardından Türk Eğitim Vakfı'nın Üstün Başarı Bursu'na baŐvurdu. Beş bin kişinin baŐvurduđu ve birçok aşaması olan burs baŐvurusunun son aşaması olan mülakatı da geçerek ilk 50 kişi arasında yer aldı ve üstün başarı bursunu hak etti. Hâlen (2014-2015 dönemi) Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün birinci sınıfında öğrenimine bölüm birincisi olarak devam etmektedir. İleri derece İngilizce bilmektedir.